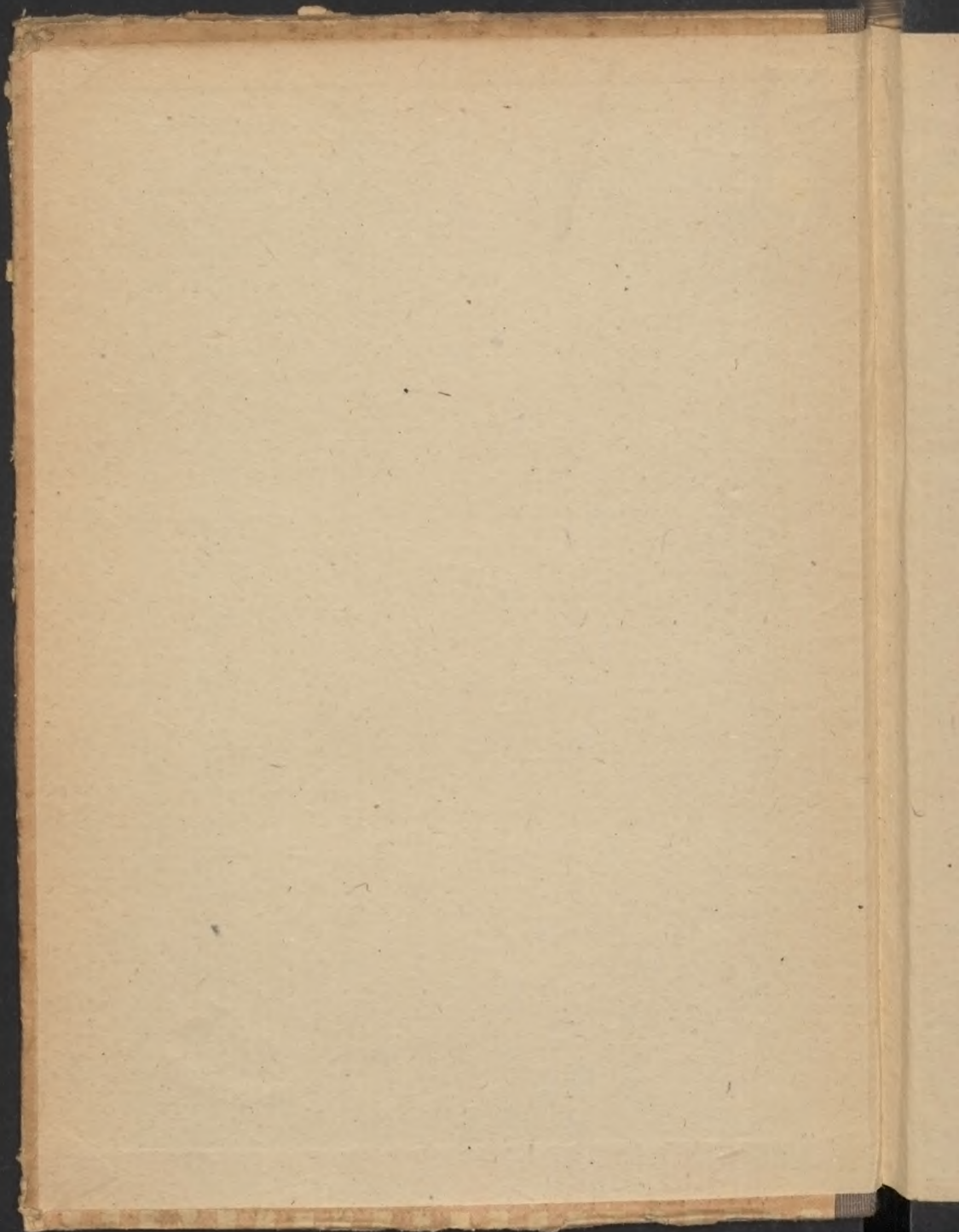
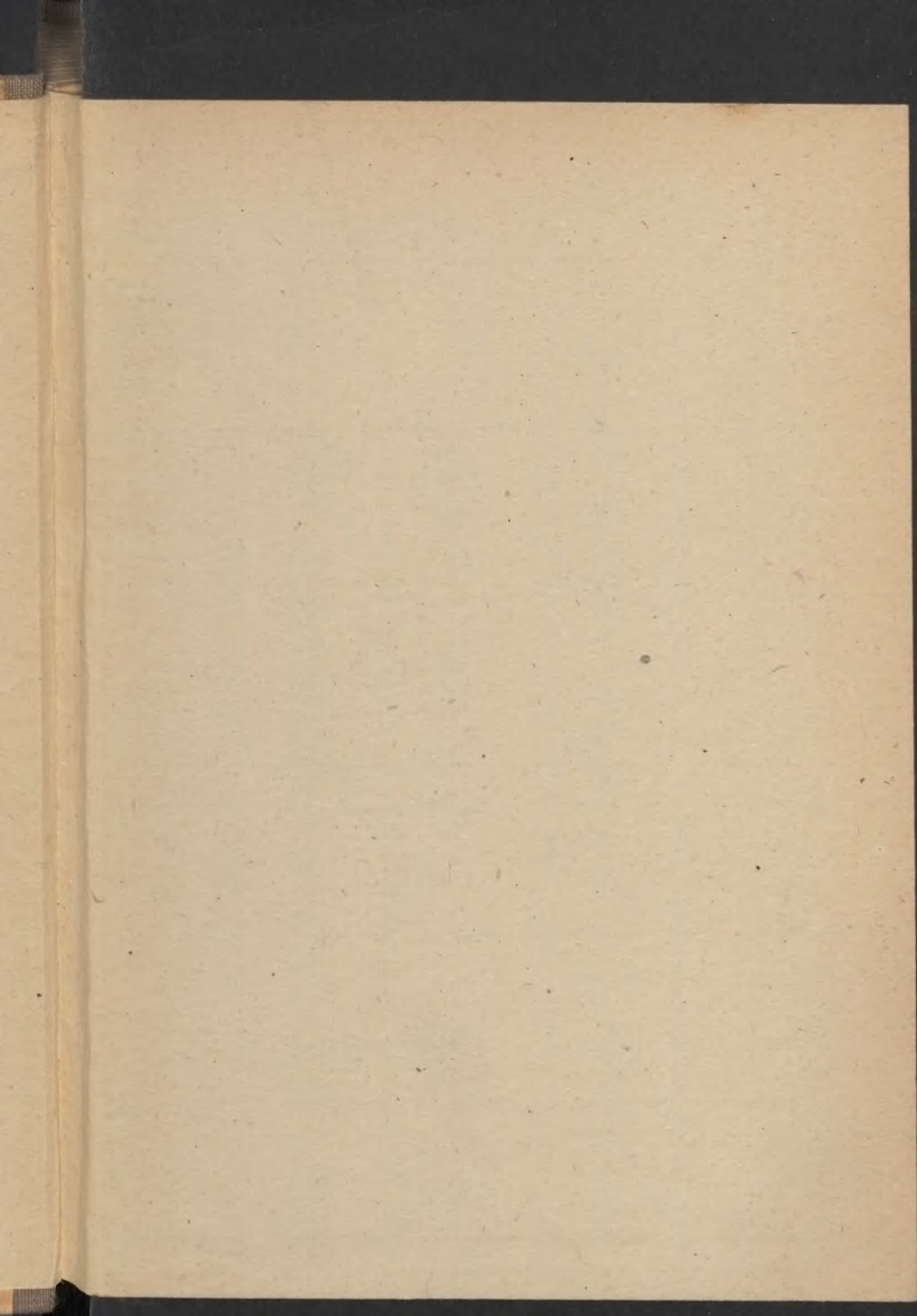

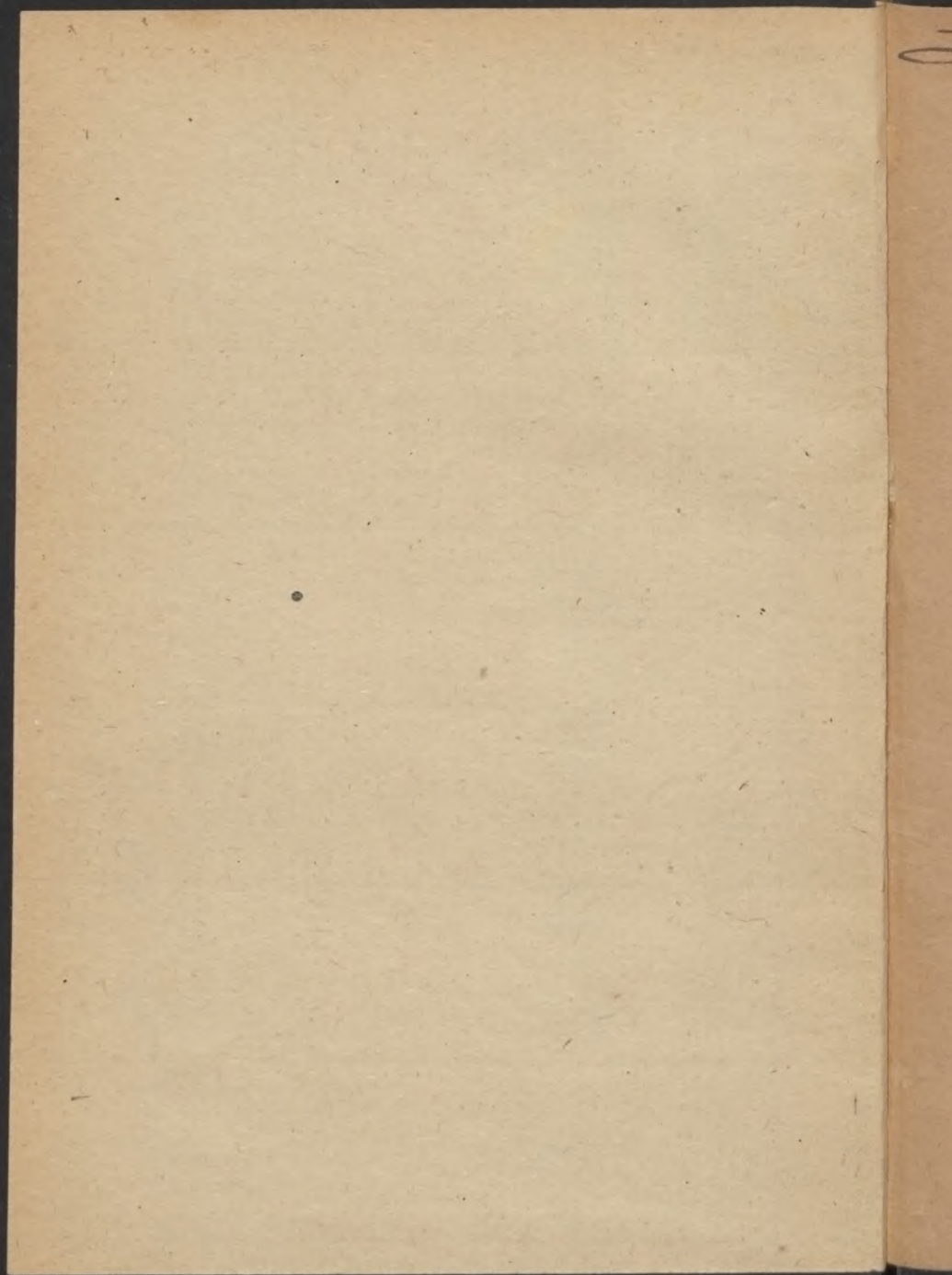
M
243.641

OSZK

Iszengősen jubileusul

1948. IV. 10

A FIATALÚR MEGNŐSÜL

REGÉNY

IRTA:
NAGY LAJOS

IRODALMI ÉS SZINHÁZI K.F.T. KIADÁSA

M 243.641

ORSZÁGOS SZÉCHENYI KÖNYVTÁR

1968. R. I. évtár

Felelős kiadó: FALUDEGYÖRGY

BANYAI ES VÁRKONYI KÖNYVNYOMDA, BUDAPEST
IV., Semmelweis-utca 21. Telefon: 182—659

Felelős vezető: VÁRKONYI SÁNDOR

Váiné felriadt álmából. Nagyot lélezett, szorongó érzése hamar elszállt, de azután nem tudott elaludni. Gondolkodott. Egyszerre lepték meg a múlt emlékei, a jelen gondjai s a jövőről való aggódó képzelődés kényszere... Mintha a valóság is álom lett volna csak számára, oly kétesnek tűnt fel előtte, hogy ők, ő és az ura, Vál Péter, most gazdagok. Mert valamikor szegények voltak. És — ez különös — akkor sohasem történt meg, hogy éjjel fölriadt volna. Lehet, hogy mert fiatal volt. Egészséges, tele szép reménységgel. Akkor... mikor is?... a házasságuk első évében, *egy* segéddel dolgozott az ura. Még most is bosszankodik, mikor az akkori segédjükre gondol, a dadogó Miskára. Juj, csúnya sápadt ember volt, hosszú nyakkal, kiugró ádámcsutkával, mely beszéd közben mozgott. No, ez a Miska aztán elégetett mindent. Mennyi baj volt vele! Mennyit kellett miatta veszekedni a kenyeret süttető asszonyokkal. Péternek kellett állni a sok szemrehányást. Azt kellett mondania a megfeketült kenyérre, hogy szép barna. Kültelken volt a műhely, mellette a lakás, a műhelyből minden hangos szó behallatszott. Ilyenkor Válmé legszívesebben elszaladt volna a világ másik végére, vagy otthagyva műhelyt, férjét, vissza a bankba, gépirónőnek. A bankban... lánynak lenni és várni, jobb volt. De hát... felbukkant életében ez a Vál Péter. Péksegéd. A szülei ellenezték a házasságukat. Különösen az apja. Nem iparosnak szántalak, — ismételte sűrűn az apa, Bodnár Pál. Aki ugyan szűcs volt, de lenézett

minden kétkézi munkást. És ő, Bodnár Margit, mégis csak teleségül ment Vál Péterhez. Lehet, hogy okosabbat is tehetett volna. Bár tetszett neki a nyurga fiatalember, aki olyan jó munkás hírében állott. Különben is megígérte neki, hogy önálló üzemet létesít, ez volt az alaptöltétel... A nyurga fiatalember azóta alaposan meghízott. Mindegy. Mar nem emlékszik rá, hogyan történt, miért történt, csak az bizonyos, hogy férjhez akart menni minden áron. A lányoknak ez a vágyuk, az övé is ez volt... Vágy. Hát igen. Szóval a lánynak az a hivatása, hogy férjhez menjen. A kis Margit is férjhez ment. Vál Margit, a lányuk, István húga... A Margit ura azonban nem péksegéd, hanem ügyvéd. Jaj, péksegédhez nem is adta volna, akár milyen bizonyos lett volna, hogy a péksegéd csak a mesterségét tanulja ki, de hamarosan kenyér-gyáros, háztulajdonos, vagy bármi válik belőle, akármi, csak péksegéd nem!... A kis Margit szerencsésebb volt, mint ő, mint annak idején az anyja. Gazdag család gyermeke. Válogathattak kérőkben. Miért ne? Vál Péter lányát elvehette volna báró is, talán még valami szerényebb anyagi viszonyok közt élő gróf is. De Margitnak tetszett Giry. Dr. Giry Géza köz- és váltóügyvéd.

Válné elméjében már rohantak, zakatoltak a képzetek és a gondolatok. Egymásután sokszor, szaporán kell ezt elismételnie, mintha valakinek mondaná: Dr. Giry Géza köz- és váltóügyvéd, dr. Giry Géza köz- és váltóügyvéd... Mi az a köz? — akad fönn a szón. És nem tud tőle szabadulni. Köz. Hogy mi a váltó, azt már az iskolában megtanulta, de a bankban is. No meg Vál Péter is dolgozik váltókkal. Váltó, üzlet, üzem, könyvelés... Amíg kicsi volt az üzem, addig Margit asszony könyvelt, most azonban már köny-

velő dolgozik az irodában. Könyvelő és gépíró kis-asszonyok. No, de van énnekem elég bajom a gyerekekkel, gondolja hirtelen Válné. A gyerekekkel, azaz csak Istvánnal. Miről is álmodott, mielőtt fölriadt? Mintha valami olvasmiről lett volna szó az álomban, hogy István megnősül... illetve már meg is nősült. Igen. Istvánnal van baj, csak vele, nem is a gyerekekkel. Mert a kis Margittal, Manyikával, most már semmi gondja. Férjhez ment. Megkapta hozományul a Szarka-utcai bérházat. Érdekes, hogy a csendes, mindenbe belenyugvó Manyika mennyire sarkára állt a házért. Nem is olyan szerény a kis ártatlan. A közjegyző előtt azt követelte, hogy a ház legyen hozomány s hogy ezt jelentsék ki a szülei és foglaliák írásba. És így nem számítható majd bele az örökrészbe. Az ember csak bámul, mennyire anyagi tud lenni egy ilyen lány... Egvébként jó testvér, szereti Istvánt. Szereti és bámulja. Elismeri képességeit, tudását. Mert István csakugyan igen művelt fiatal ember. A zeneterem dolgában is Istvánnak van igaza. Hiába ellenkezik Péter. Ha egyszer István zenetermet akar építtetni, hát azt meg kell neki engedni. Mit tudja egy ilyen egyszerű ember, egy ilyen... pék, hogy mi az a kultúrigény... Azt mondja Péter, hogy ki-nevetik majd őket a rokonok és az ismerősök. Kik azok a rokonok? Hiszen már alig érintkeznek a rokonokkal, bála Isternek. Még hogy zeneterem! — mérgelődik Péter. Azzal érvel, hogy ők egyszerű polgárok és nem hercegek. Szép is volna, ha a hercegek kiváltsága lenne a zeneterem. Hát ennyi öröme se legyen annak a szegény fiúnak?... Hiszen valószínű, hogy az a lány, az a Zsuzsi, sugalmazta neki a zeneterem ötletét. Mert Zsuzsi olyan, mint az anyja, halotta az asszonyról, hogyan pocskolt. És a lány

is elherdálná a Dárius kincsét is. Ugyan mennyibe kerülhet egy olyan zeneterem? Már hogy a megépítése és a felszerelése. Fogalma sincs róla, de majd megkérdezi a húgától, Böskétől. Böske olyan okos és sok mindenféle embert ismer, mindenről beszélget az ismerőseivel. Talán van olyan ismerőse is, aki ért az ilyen zeneterem dologhoz. Először is zongora kell bele. Az a Manyika elvitte kelengyébe a zongorát is... bár akkor azt mondta, hogy csak vigye, látni sem szereti. És kell orgona. Hegedű, fuvola. És hárfa. De hárfa talán nem is kell. István nem tud hárfázni. Csak annak a lánynak eszébe ne jusson a hárfa, mert akkor István azt is akar, a hárfa pedig szörnyű drága. Nellinek a lánya hárfázott, ezrekbe került a hárfa, bár igaz, amikor kitanult, szépen keregett, még a rádióban is játszott... Csak István dolga lenne már elintézve! Mindenki kap állást, csupán István nem. Pedig István mindenkinél különb. Szép, kedves, jó fiú. Még az a lány, ez a Zsuzsi is helyettesít valami iskolában. Szóval ő is dolgozik. Ez sem igazság. Nem helves, hogy a nők elfoglalták a kereseti lehetőségeket a férfiak elől. A nők menjenek férjhez... Az meg épen nem igazság, hogy az ilyen diplomás lány, akinek már állása is van, épen úgy férjhez akar menni, mint a másik lány, akinek az az egvellen hívása, hogy asszony legven. Ez a Zsuzsi szétnézett és rögtön nvakába kanaszkodott az első jóképű és gazdag fiatalembernek. Épen Istvánt szemelte ki magának. És István, mint egy báb, tehetetlenül adta át magát sorsának. Hogy szereti-e Istvánt, ez legalább is bizonytalan. A viselkedése mindenestre gyanús. Mert szerénytelen. Ilven tervek, hogy nászútra, ha férfihez megy, Délamerikába utazik... Ebédelni, ha elmegy Istvánnal valahová, csak a szíge-

ten akar. Este unatkozik, ha színház után még valahová el nem mennek szórakozni. Ez a zeneterem szintén az ő ötlete volt. Hiszen ha csak ő maga öhajtaná, nem is lenne meg. De István magáévá tette a tervet és most ragaszkodik hozzá. Szörnyű helyzet, nem lehet ennek a Zsuzsinak semmiben ellentmondani, mert Istvánnal találja szemben magát az ember. Jaj, az éjszakai nyugalma is ez a lány zavarja meg. Hány óra is lehet már? Meg kellene nézni. De akkor felébred Péter. Pedig Péternek aludnia kell. Péter fáradt, még most is nagyon sokat dolgozik. Az a nagy műhely, az iroda, negyven alkalmazott és szerte a városban húsz fióküzlet. Még a házmesterekkel is neki kell bajlódnia. Most ez a vagyonsértés! — és Válné sóhajt.

Halk a sóhajta, de az ura mégis felébred:

— Te nem alszol? — csodálkozik Vál Péter.

— Aludtam... De valami rosszat álmodtam és fölébredtem. Ugy dobogott a szívem.

Vál Péter felkattintja a villanyt. Kigyúl a csillár, melyet bronzangvalka tart a kezében:

— Mit álmodtál?

Válné most már végleg nem emlékszik a hosszú, gyötrelmesre fordult álmoképsorozat utolsójára sem.

— Elfelejtettem. Mintha téged valami veszély fenyegetett volna. Az előbb még... mi is volt?... Nem jut eszembe.

— Beszélgessünk. Majd megnyugszol, azután megint elálmosodsz.

— Nem, nem. Csak te aludj. Ugy látszik, abban igaza van annak a Zsuzsinak, hogy jobb a külön hálószoba. Nem zavarják egymást a házastársak.

— Dehogyan van igaza. Ez olyan modern szokás. Valahol hallotta a csitri és rögtön megtetszett neki.

Csak azért, mert más, mint a régi szokás... Azt hiszed, hogy ha te nem alszol, nem érzem én azt meg akár a tizedik szobában is?

Vál Péter, ha nem is szerelmesen, de hűséges tekintettel néz a feleségére. Most megint a péksegéd ő, a gépíró kisasszonnyal szemben, aki okos és művelt, aki csak szeszélyből ereszkedett le hozzá, a bankból a pékműhelybe.

Kicsit hallgattak, majd Vál Péter, mintha tudta volna a felesége minden gondolatát, egész váratlanul így szólt:

— Csak aludj te nyugodtan, megépíttetem a fiadnak azt a zenetermet.

És mindjárt hozzáfűzte azt is, hogy miből:

— Majd minden zsemlyéből elcsípünk egy gondolatnyit.

— Ugyan, Péter!

— Vál nevet:

— Jó, jó. Ezt csak úgy mondtam. Szóval telik rá, hál Istennek. Bár én nem vagyok barátja az ilyen fényvűzésnek. A közviszonyokra is tekintettel kellene lennünk. Nem jó a pénzt nagyon mutogatni, mert... hisz tudod már. De ha úgy oda van a gyerek azért a zeneteremért. Pedig megúnja majd azt is. Ugy, hogy már most nézelődhetünk utána, kinél adjam el a cserbenhagyott hangszereket.

— Ezt nem únja meg. Rajong a zenéért.

— Sok mindenért rajongott már. Megúnja, szent-biztos. Mert mindent megún. Jól tudod hányféle mesterséget tanult már.

— Mesterséget egyet sem tanult ki, — tiltakozik Válné lenézően a mesterségek iránt.

Vál nvel egyet. Hirtelen nem tudja, mit feleljen. Nem érti a feleségét. Nem tudja megmagyarázni.

hogy miért nézi le az asszony az iparos munkát, amikor... Hiszen valósággal gyönyörűség a munka. Egy szépen megformált torta születésnapra, lakodalomra... Ő, Vál Péter úgy el tud gyönyörködni ilyen cukrászati remekelésben. Ha egy pillanatra lehúnyja a szemét, hát most is látja maga előtt azt a marcipánból készített kertet, amellyel aranyérmet nyert a versenyen. Ezelőtt húsz... huszonhét évvel. Most már nem dolgozik, nem dolgozhat, pedig sokszor önti el a vágy, hogy valamelyik ügyetlenebb segéd kezéből kivegye... nincs már habverő, keverő kanál, minden munkát gépek végeznek, de azért sok függ az ügyeségtől, megérezéstől, a kelő pillanat felismerésétől. No igen, még a díszítésben... új tészták keverésében csinálhatna az ember néha valamit... Vál Péter megremezzen, a felesége beszélgetni akar. Tovább szöni a témát. Mit is mondott? Igen, hogy István nem tanult *mesterséget*.

— Jó, jó. Tudományos mesterséget, — mondja Vál. És hozzáfűzi — de meg könyvkötést is.

Válné nem hagyja a maga igazát:

— Azt csak szórakozásból tanulta. Hogy a könyveinket, a könyvtárát ő maga, egyforma kötésben...

Vál hümmög:

— Mindegy. Megtanulta és megúnta. Már nem szórakozik vele. Kettőt-hármat a könyvei közül bekötött, azóta ott hevernek a szerszámai, satúja, a vágója, enyvfőző lábasa, meg tudom is én miye, egy halomban a pincében... Két évvel ezelőtt meg rádiót gyártott.

— Meg is javította a rádiókat, minden lámpát átszerelt benne...

— Igen. Alkatrészekre, szerszámokra kiadtam legalább ezer pengőt. Ezekkel az eszközeivel meg válto-

zatosság kedvéért a padlás van tele. Tavalý, jól tudod, melegházat építtetett a villa kertjében. Hát ki-termelt egy fej salátát, vagy egy szál petrezselymet? Dehogý is. Elutazott Grenobleba, nyári egyetemre, onnan Párisba. Hogy ott megnézzén néhány képet.

— Hogy beszélsz te Istvánról? Vádakat hordasz össze ellene? Igazán különös.

Válné izgalomában felül az ágyban. Arca kigyúl, hálóingéből kivillan a nyaka. A bőre még mindig feszülő szép.

Vál visszavonul, most is, mint mindig, békét akar. Meg már beszélgetés közben feledésbe merült a kép, a marcipánból remekelt kert, a tavon úszkáló fehér, pirosesőrű hattyúkkal, a fákról lógó apró gyümölcsökkel, Vál Péter már nem tudja, hogy az a gyenge ellentmondás a feleségével szemben abból a hangsúlyból fakadt, ahogy az asszony kimondta a *mesterség* szót.

— Jól van, jól. Nem vádképen mondom én mind-
ezt 'el. Ha haragszom is némely haszontalanságok miatt, nem Istvánt okolom. Én is tudom, hogy a fiú rossz szelleme Zsuzsi.

Válné hálásan tekint az urára. Mégis meg lehet ezzel az emberrel egyezni. Az persze eszébe sem jut, hogy Zsuzsi még csak félesztendeje ismeri Istvánt. Hízelgőstre fordult a hangja:

— Ha állása volna szegénykének, akkor nem kapkodna fűhöz-fához. Meg ezzel a Zsuzsival sem volna sülve-főve együtt. Ehhez a lányhoz csak az fűzi, hogy beszélgethet vele képekről, könyvekről. Mert az nem minden ám. Péter, hogy az embernek van mit ennie. Az ember dolgozni akar. Az ember... valaki akar lenni. Különösen, ha érzi, ha tudja, hogy tehetséges. Hogy olyan kiváló, mint az én Istvánom. Egyetlen

baj, hogy a mai világban a fiataloknak nem adnak elhelyezkedési lehetőséget. Ha mi szegények is voltunk, de dolgozhattunk. Voltak reményeink. Emlékszel rá, mikor annyi volt a munkánk, hogy félnegykor reggel keltél minden nap és tizenegykor feküdtél le? ... De mit érezhet egy mai fiatalember, ha a jövőjére gondol?

— Már megmondtam, hogy meglesz a zeneterem.

— Most nem a zeneteremről beszélek. Az meglesz, mert tőlünk függ. De állást nem kap István, már két éve sétál diplomával a zsebében.

— Majd kap.

— Majd. De mikor? Meddig várjon? Mit gondolsz, ezek a Bontáék ...

— A vacsorán majd beszélünk velük. Várni kell türelemmel. Mások is vannak úgy, mint István. Feküzkben a diploma, élnek a szüleik jóvoltából és várnak. Vannak szegények is, akik nem támaszkodhatnak a szüleikre. Mit mondjanak azok? ... Gézának az a véleménye, hogy István legokosabban tenné, ha beiratkozna a jogra.

— Ugyan. Annyi az ügyvéd, hogy Dunát lehetne velük rekeszteni... Tudod, hogy István rajong a kénekért és szobrokért, hogy mindig csak a művészekkel foglalkozott komolyan, nem lehet másról szó, minthogy a szakmáiban jusson keresethez és érvényesülési lehetőséghez. Istvánnak természetes igénye és így joga van egy tanári álláshoz, vagy valamilyen művészeti intézménynél bármilyen hozzá méltó pozícióhoz. Ebből én nem engedek. Ott aztán majd megmutatja, hogy mennivel külön másoknál.

— Na, na. Én nem mondtam, hogy nincs igazad. Én csak azt mondtam, hogy sok az ügyvéd.

— Azt nem te mondtad, hanem én.

— De én is mondom. Nekem ugyanaz a véleményem, mint a tied. Velem ne is vitatkozz... Sok az ügyvéd és punktum. Sok az orvos. Sok a tanár. Még a pék is sok! Akik bene vannak egy szakmában, azok nem akarnak másokat maguk közé beereszteni. Aki kívül rekedt, az lóghat a lépesőn, mint a teli villamoson.

*

Magda, a szobalány, a fiatalúr szobáját takarítja legtovább. Igaz, hogy gyakran megáll a könyvekkel, iratokkal megrakott asztal előtt. Nem az íróasztalt és annak terhét bámulja, hanem a fölötte kifüggesztett képet. Az István úr portréját. Böske, az István nagynénje festette ezt az arcképet. Az arcon, talán jobban, mint a valóságban, rajta van az ábrázoltnak minden lényeges tulajdonsága. Gömbölyű, kissé nőies áll, borongó tekintetű szem, lefelé pittyedt az alsó ajak s akár igaz, akár nem, hogy mindez a lélekről is mond valamit. István csakugyan lágy, állhatatlan, a kedélve melankóliára hajló, nyugodtnak látszó, mégis sértődékeny... Kékszemű, gesztenyebarnahajú István, csinos férfi, nem csoda, ha Magda gyakran és hosszasan el-elnézi a képet.

Az arcképről, csak úgy az áhítat befejezéséül, az asztalon ezüst keretbe elhelyezett női fényképre esik a Magda tekintete. Ha az indulatai szerint cselekedne Magda, akkor fölkapná, összetörné a keretet s magától a képet darabokra tépné. A széttépett fénykép roncsait a földre szórná s még a sarkával is ráta-posna. Ez a fénykép Zsuzsi ábrázolja. Zsuzsi sűrűhaiú, teltarcú, aféle babaszépség. Egy kislány gyermek kedvessége mosolyogna az arcáról, ha nem

volna a szemének a tekintete hideg s ha nem dacosság nyilvánulna meg abban, ahogy keskeny ajkait, látszólag önkénytelenül, összeszorítja. Magda persze nem tárgyilagos és azt gondolja, amit otthon az édesanyjától gyakran hallott gyanút keltő emberekről: a szeméből sem néz ki jó.

Magda nem tépi darabokra a Zsuzsi fényképét, nem tapossa meg tehát annak papírroncsait, de megcsapkodja alaposan a portörölronggyal. Ez takarításnak is beillik, minden esetre eltűnik a képről az a vékony porréteg, ami tegnap óta megállapodott rajta.

Most Vál Péterné lép a szobába. A kezén fehér kesztyű. A kesztyű ujjain szürke sávok:

— Nézd meg, hogyan törölgetsz tte! — és Magda elé tartja a kezét, mutatja a fehér kesztyűn a foltokat.

Egy filmdarabban látta ezt így Válné. A filmben az inast ellenőrizte így a főkomornyik. De míg — a filmben — az inas szemrebbenés nélkül tűrte a főkomornyik korholását, addig Magda egészen másképp viselkedik, ránt egyet a vállán és szemtelenül mosolyog:

— Azt szeretném én látni, aki úgy letörölget, hogy a fehér kesztyűn ne lássanak utána porszemek.

Válné meglepődik. Nem felel. Szemtelen perszóna — gondolja magában, azután az István asztalán kezd kutatni. Céltalan tétova motozás ez, inkább csak okkeresése a maradásra, hogy a szobalányt ellenőrizhesse. Nem lopja-e a dologtalanul az időt.

— Itthon reggelizett a fiatalúr? — kérdezi Válné kis idő múlva.

A kérdésben mintha aggodalom rezdülne meg.

Félelem a választól, ha az úgy szól, hogy: nem. Mert akkor István már megint korán reggel elment a kávéházba. Ahol Isten tudja miféle hozzá nem való emberekkel találkozik. És barátkozik velük. Ezt ez előtt nem tette. Egészen más volt Páris és Zsuzsi előtt. Igen, azért a párisi útért kár volt, azt nem kellett volna megengedni. Ha az elmarad, István nem változik meg. És bizonyára nem barátkozott volna meg ezzel a... Zsuzsival. Ha Párisra gondol Válné, mindig sok kifestett nőt, muatóhelyeket, autókaravánokat képzel maga elé. Valahogy úgy gondolja, hogy a franciák sohasem dolgoznak, csak tivornyáznak, szórják a pénzt... Párisban István egészen, Uram bocsáss meg, elzüllött. Még hogy ilyen szegény lánnyal barátkozik és az a szándéka, hogy feleségül vegye, mégis csak borzasztó. Valósággal beerőszkolta ezt a lányt, ezt a Zsuzsit a családba. Hát való ez? Ez a lány már szinte náluk él. Épen csak hogy nem alszik a lakásban... Istvánnak most sohasem elég a zsebpénze... De miért nem felel ez a Magda?

— Hozzád szóltam, te!

— Tessék!

— Azt kérdeztem, hogy itthon reggelizett-e a fiatalúr.

— Volt is eszében.

— Hogyan beszélsz te velem?

Magda szembefordul Válnéval, kihúzza magát és szinte hősies pózban áll az asszonya előtt. Különös, indulattelt az arca. Olvan most ez a Magda, mint egy lázadó. Valamire készül. Válné kíváncsi, de nyugalmat erőltet s csak ezzel a szóval bíztatja a lányt:

— No?

Magdából megered a szó:

— Ne tessék rám haragudni, de én ezt nem bí-

rom tovább. Én elsején elmegyek innen, ha a szívem szakad is meg.

— Menj, — ennyit mond Válné. Mert ő bizony nem kérdezi meg egy cselédtől, hogy mi az, amit nem bír tovább. Jó dolga volt, tisztességesen bántak vele, a többi az ő baja.

Magda azonban felel kérdezés nélkül is. Az arca olyanná torzul, mintha sírni akarna, de megindultsága dühhé fokozódik:

— Én nem bírom tovább nézni ezt a szörnyűséget. Én... bocssáson meg a nagyságos asszony, én... nekem semmi közöm hozzá, én csak nézni nem tudom és... muszáj megmondanom... az egész a Zsuzsi kisasszony miatt van.

— Mi közöd neked a Zsuzsi kisasszonyhoz? Talán megbántott?

— Nem. Nem is bántott meg, mert én szóba sem állok vele. Ne tessék rám haragudni. Én azt nem tudom nézni, ami itt történik. A szegény István úrral és a családdal. Hogy ez a Zsuzsi kisasszony, egy olyan koldus lány, erőszakkal beül ide a vagyonba. Hisz' tudok én mindent, nem egyszer hallottam a beszélgetésüket... Mert még, ha szép volna. Vagy szeretné István urat.

Magda elhallgat és vár. Ezt akarta megmondani Zsuzsi kisasszonyról. És megmondta. Mi lesz most?

Válné megdöbben. Egy percig gondolkodik. Eközben szűrő tekintettel néz a Magda szemébe. Szeretne tőle még valamit hallani. Szeretne néhány bizalmas szót váltani ezzel az egyszerű lánnyal. Hiszen Zsuzsiról senkivel sem beszélhet őszintén, Istvánnal legkevésbé, de az urával sem. Manyika szinte már mintha nem is tartozna a családhoz. Kétszer egy héten eljön, megcsókolja őt és az apját, ha István ott-

hon van, nevetgélnek valamin, azután Manyika elmegy, a szakácsnőnek kiadni a vacsorához, vagy a mosonőt kell kifizetnie. Este színházba megyünk, be-szaladok a fodrászhoz, — mondja. Igazán nem ma-radhatok, vár a barátnőm a Hungáriában... A só-gornómmal megyek kalapot vásárolni. Ó, Manyika valamiért duzzog. Manyika azt hiszi, hogy őt nem sze-retem úgy, mint Istvánt. Mert kissé szigorúbban bán-tam vele. Egy lányt nem engedhet szabadjára az em-ber. Ó, ó, egy lánygyereket ezer veszély fenyeget. Meg Manyika mindig is önállóbb volt, mint István. Praktikusabb. Olyan, mint az apja. Dolgos, egyszerű lélek. Az iskolában szorgalmasan tanul, de sohasem árult el különösebb képességeket. István, az más. Már kicsi korában hogyan rajongott a képekért. A Böske tehetségét örökölte, de persze az felfokozva, kiteljesedve, megfinomodva él benne. Milyen tehetséges is ez az István!

Böskével nem beszélhet Istvánról és Zsuzsiról őszintén. Böske léha. Bohém. A festőiskolában egészen megkótyagosodott. Ilyeneket mond: házassági ügyekbe nincs joguk a szülőknek beleavatkozni. Már azt is mondta neki, a néniének, hogy ő azért olyan elégedetlen, mert szerelem nélkül ment férjhez. Mintha ő nem szeretné az urát. Ha nem is úgy, mint Böske azt a bolondos pipogya Volonszkyt, de igenis, ő szereti Pétert. Hogyne szeretné ezt a derék, szor-galmas ember, aki éjtnapot eggyétéve dolgozik még most is értük, érte és a családjáért.

Böske csak hunyorog és nevet, ha Zsuzsi kerül szóba, és ilyeneket mond: vagy elveszi, vagy nem veszi. Van még egy harmadik eset is, hogy elveszi és ha-marosan elválnak. Te csak ne szólj bele a dolgukba, mert akkor biztosan elveszi, — így beszél az ő egyet-

len testvére, a húga. Ilyen felületesen karattyol. Más-
sal meg ugyan kivel beszélhetne Válné? Az ura ro-
konságát, a tesvéreit, be sem engedi az ajtón. Azok
mindig csak kérni jöttek. Pénzt, ruhát, bútort. Az
ura családjában folyton születik, házasodik, vagy
meghal valaki. És mind milyen szegények. Mert nem
dolgoznak. Mert lusták, tehetetlenek.

... És, ha mégis elveszi István ezt a lányt, ezt
Zsuzsit. Akkor ő nem szolgáltathatja ki előre a me-
nyét, senkinek, Böskének sem. De hát... elveszi?
Ahogy ez átvillan az eszén, indulat önti el. Magda
felé fordul:

— Pakkolj össze és mehetsz. Még pedig mind-
járt. Nem maradhatsz tovább a házamban.

Magda kezéből kihull a portörölő rongy. Másról
képzeltődött, ez a ridegség meglepi. Hiszen... hány-
szor lesett be a kulcslyukon, amikor a fiatalúr és
Zsuzsi kisasszony kettesben maradtak a szobában.
És... nem történt köztük semmi. Még csak meg se
csókolták egymást. Tovább beszélgettek képekről,
szobrokról. Isten tudja, miről. Zsuzsi még távolabb
húzódott István úrtól ilyenkor és az arca olyan közö-
nyös volt, mintha semmi közük sem lenne egymás-
hoz. Ezek nem szeretik egymást, villant át ilyenkor
a Magda agyán és remélni kezdett... Nem azt re-
mélte, hogy a fiatalúr és ő... ő, azt tudta Magda, hogy
lehetetlen, hanem, hogy a Zsuzsi kisasszony *sem*. A
Zsuzsi kisasszony sem és más sem. Már arról is ábr-
rándozott Magda, hogy István úr nem nőszül meg
soha és ő... micsoda boldogság! Itt öregszik meg a
házban. És már csak ők ketten élnek a családból, ő
és István úr. És ő főzhet, moshat, takaríthat öreg
gazdájára.

Magda pillantása az István arcképére esik és

mintha azt mondaná ez a pillantás: Őerte tettem! Lehajlik, fölemeli a portörő rongyot. Megindul, de csak tévován jár a szobában, mintha valamit még kellene a helyen igazítani. Egyszerre megáll, hörgő síras tör ki belőle, Válnéhoz lép, megragadja az asszonya kezét és szaporán csókolja:

— Nagyságos asszony, ne tessék rám haragudni, én semmi rosszat nem akartam. Ne tessék engem elűzni a háztól, mert...

Azt akarja mondani, hogy ő azt nem éli túl. Beszélni szeretne a család... az István iránti szeretetéről, de nem tud. Nem lehet, nem szabad, nem illik. Kinevetnék érte, talán meg is haragudna rá a nagyságos asszony, az úr is... még István is. Elpirulna a haragtól, hogyan, milyen jogon mer szeretni ez a lány? Ez az egyszerű kis cseléd. Nem, Magda nem beszélhet, hát csak sír. Jajveszékelve, panaszosan, könyörgőn és vádlón. A könnyek végigfolynak az arcán, lecsurognak a nyakán, a blúza nyílásán a szíve felé és a szíve csak még forróbb lesz, még szerelmesebb.

Válné megenyhül. Valamit meg is sejt a Magda érzelmeiből. Hiszen ügyes lány ez a Magda, dolgos, a helyet sem sírathatja ilyen keservesen. Válné tudja, hogy már Angliába is hívták Magdát cselédnek, jó fizetéssel. Már az útiköltséget is letétbe helyezték a számára. De meg arra is gondolt Válné, hogy az a hóbortos Böske beszélgetni szokott az ő cselédeivel, csaknem barátkozik velük. És Magda... ilyen hűséges teremtményt jó lesz a családban megtartani, zárja le a gondolatsort Válné:

— Csak ne sírj. Ugyis hiába sírsz. Itt nem maradhatsz, azt magad is beíáthatod. Hanem... a Böske nagyságos asszony lánya elsején hazamegy a

falujába. Ha akarod, én szólhatok a nagyságos asszonynak.

*

Válné még egyszer szemlét tart a terített asztal fölött. Megelegedett és mosolyog is, mert a csillogó porcelán, a sok ezüst tal, meg evőeszköz régi emléket juttat eszébe. Gergő bátyora gondol, így, hogy: „bátyó”, mert így hívták a családban. Gergő bátyó tanúnak volt hívatatos egy barátja lányának az esküvőjére. Kis esküvő volt, mert a fiatal pár az egyházi szertartás után rögtön a pályaudvarhoz kocsizott és elutaztak Olaszországba. A násznép szétszéledt, csak a szertartás tanút hívták meg ebédre. Ezt Erzsi néni, a Gergő bátyó felesége, sehogy sem helyeselte, de hát hivatlanul csak nem állíthatott be a nászházhoz. Amikor aztán az ura hazajött, kíváncsian kérdezte: Na, Gergő, mit kaptatok ebédre? Tányérat, — felelte Gergő bácsi göcseji ragozással, mivel, hogy sokalta a terítéket, de nagytű léteire keveselte az inni- és ennivalót.

Manyi hallgatagon áll Válné mellett. Majd megkérdezi:

— Virágot miért nem tetetsz az asztalra, anyus?
— És még hozzáfűzi: — Tudod, hogy Zsuzsi milyen előkelő.

— Előkelő, — Válné gúnyosan nevet.

— Hát mondjuk, hogy finyás.

— Azt már inkább. Finyás a kicsike. De azért úgyszólván hivatlanul beállít hozzánk minden alkalommal. Mert én ugyan nem hívom.

— Hívja István. No de mindegy, anyus, abba már bele kell nyugodnod, hogy ő lesz a menyed.

— Még az nem olyan biztos. Még nem házasodtak meg.

— Majd megházasodnak. Te meg szépen tűröd. Te nem tudsz Istvánnak parancsolni. Valljuk meg, sohasem tudtál. Mivelünk mindig az történik, amit István akar. Istvánnal meg az, amit ez a lány akar.

Válné ingerülten:

— Te persze azt szeretnéd, ha én veszekednék Istvánnal. Ha nyíltan ellenezném a házasságát. Hogyisne. Tévedsz és Böskének van igaza, akivel már sokszor beszélgettem erről a dologról. Ha én nyíltan ellenszegülök a házassági tervüknek, akkor István biztosan elveszi feleségül Zsuzsát. Még pedig sürgősen. Ismerhetnéd a bátyádat. De... így még össze is veszhetnek. Azt is tudhatnád, hogy István milyen szeszélyes. Azért csak húzni kell az ügyet, édes lányom. Húzni, ameddig csak lehet. Halogatni. Ez az én taktikám.

Manyika bizonytalan mozdulatot tett a kezével:

— Lehet, hogy igazad van, anyus. Ami a házasság anyagi részét illeti, majd mi résen leszünk. Én és az uram. Mert szerintem Zsuzsi szörnyen anyagiás... Csakugyan, legokosabb, ha nem ellenkeztek Istvánnal. Ő a család mimózája, egyetlen kritikus szótól hervadni kezd. Tudod, ne haragudj, hogy tanácsokat adok. De túlságosan engedékeny vagy. Már régen akartam mondani, hogy Istvánnak a rendes zsebpénzen kívül ne juttassatok semmit. És hangoztasd, valahogyan mondd meg, hogy amíg ti éltek, a gyerekek egy fillért sem kapnak a vagyonból. Így talán hamarabb elúnja a kisasszony a várakozást.

Válné fürkészően néz Manyikára:

— Ugy beszélsz, mintha Istvánt, ha szegény volna, nem is szerethetné ez a lány.

— Ez nem! Egy másik igen, de ez nem. Ismerem én ezt a fajtát. Légy nyugodt, hogy mielőtt megbarátkozott Istvánnal, pontosan tudta, milyen gazdagok vagyunk. Én már hallottam is a megismerkedésükről.

— Manyi! Miből meríted te az ilyen különös gyanúdat?

[Manyika dacos volt, válaszolni akart, de okosabb nem jutott eszébe:

— Barna nőnek én anyagi tekintetben nem hiszek.

Válné megkönnyebbülten nevetett:

— No, te szőke vagy, azért te sem hagyod a jusod.

Manyika ábrándosan néz a levegőbe:

— Az én uram szegény ember. Különb... nézd, anyus, huncut, aki a másét akarja, de még huncutabb, aki a magáét hagyja. Nincs igazam? Én csak azt mondom, hogy ha egyszer végleg elművészettörténeteskedi a vagyont, akkor még nektek is jó lehet, amit én megmetek magunknak.

— Jól van, kislányom. Nem vetek én semmit a szemedre. De mondd meg nekem, ha olyan nagyon haragszol a leendő sógornődre, akkor miért figyelemeztesz, hogy tetessek virágot az asztalra?

— A leendő sógornőjére mindenki haragszik, azért mégsem szeretném, ha ez a fruska fitvmálva beszélne rólunk. Tudod, anyus, az ilyen hencegőket... hogyan is mondjam?... frappfrozni kell. És ha semmit sem kifogásolhat, hát megfullad a beléje szorult indulattól.

A beszélgetés megszakadt, mert a szobalány ment végig a termen. Igen, teremnek is beillett ez az ebédlő. Hat óriási ablakán át a budai hegyekre

lehetett látni... Az asztal kihúzva, tizenkét személyre volt megterítve. A terebélyes tálaló szinte jelentéktelenre zsugorodott a túlméretezett helyiségben. István épen ezt az ebédlőt akarta átalakítani zeneteremmé. Vél Péter, amikor a házat építtette, azért tervezte ilyen nagyra az ebédlőt, mert fiatalabb korában szeretett jól enni-inni, szeretett vendégeket traktálni. És, erről már ő sem tudott, a modell a gyermekkorában megcsodált grófi kastély ebédlője volt, ahová egyszer az egyik inas gazdája távollétében bevezette.

Jobbról-balról két-két ajtószárny nyílik, jobbról egyik a társalgóba, a másik a lakás egyéb szobáiba. Balról a honyhára, a két cselédszobába s az üzembe vezető folyosóra. A zeneterem meglesz. István csak az óhaját közölte és amikor anyja csodálkozására elszontyolodott, máris megvolt hozzá a családi beleegyezés. Már beszéltek is az építéssel, István úgy akarja, hogy falazzák be a balra nyíló ajtókat. Eszébe sem jutott, hogy milyen kényelmetlenségben lesz majd részük a család többi tagjainak, különösen anyjának, ha ki akar majd nézni a konyhába. Apjának még éjszaka is le kell mennie majd a lépcsőn, végig az udvaron, hogy az üzembe juthasson. A folyosót megkerülve kell majd a cselédségnek akár csak egy pohár vizet bevinnie a lakásba. Fő a magasztos cél: a zeneteremben elsősorban *szimfóniákat* fognak játszani. Istvánba gyermekora óta belerögződött az a tudat, hogy mindenki az ő kedvét, az ő kényelmét óhajtja s ezt egészen természetesnek találta. Észre sem vette, soha nem is gondolkozott tehát róla és igen meglepődött volna, ha valami durva ember őt önzőnek tartja.

A padlót fényesre kefélt linóleum borítja. Ezt

meg Válné kívánta így. A linóleum legkönnyebben tisztítható és Válné, mint aféle mintaasszony, a konyha és az ebédlő tisztaságára nagyon ügyel.

Az ebédlő tölgyfabútorait nem régen vásárolták Válék. István fedezte fel azokat egy műbútorkészítőnél. Fölhívta rájuk édesanyja figyelmét s ami Istvánnak tetszett, az Válnénak még jobban tetszett. A bútor szép is volt. Egyszerű faragások és díszek nélkül való magastámlájú székek, a tölgyfa természetes színében sötétlő óriási asztal. Mindez a tálalóval és a nagyszekrénnel beillett volna valamely papi rendház étkezőjébe, de — ridegen hatott egy polgári ebédlőben.

És sehol egy csipke vagy himzés. István tiltakozott minden ilyen cifraság ellen. Rontanák a bútor stílusát, — magyarázta Válnénak. Még azt sem akarta, hogy étkezéshez terítsenek. Válék már meg is rendelték az asztalt borító üveglapot, hogy az abroszt helyettesítse. Az üvegcsiszoló azonban még nem szállította le az üveglapot, ezért a mai vacsorához még abrosszal teríthették Válné. A konyha felőli ajtót egy pillanatra kinyitotta a szakácsnő, valamit kérdezett az asszonytól. Fínom illatok röppentek be a szobába. Manvika gyerekes mókával megsímogatta a gyomratáit:

— Jaj, de éhes vagyok.

— Ugyan, te falánk. Ugy elhíazol majd, hogy az urad széggel veled végigmenni az utcán, — és Válné megfenyegette Manvikát.

Manvika vidáman kacagott:

— Velem az uram akkor is büszkén jönne, ha gurulnék a kövérségtől. De azért mégsem hízom el, még jó pár évig nem. Különben azt hiszem, hogy a fősvények nem híznak el soha.

— Szóval elismered, hogy fősvény vagy.

— Elismerem. És tudod, mit anyus, sokat röstelkedem is miatta. Mert az eszemmel én nem vagyok fősvény. És tudom, hogy a fősvénység butaság, de ha a szakácsnő ott terpeszkedik előttem, amikor kimegyek a konyhába és épen eszik, hát majd megfulladok a dühtől. Érted te ezt? Mert én nem értem. Hisz' az ember nem megy tönkre abban, ha egy félkiló kenyérrel naponta több fogy a háznál.

— Aki belátja a hibáját, az megjavulhat. — mondta Válné oktató hangon. — Ha az eszünk szerint élénk, azt hiszem sokkal kevesebb baj volna a világon. Mert itt van például István...

Manyika gúnyosan szólt közbe:

— Már régen nem beszéltünk róla. István, azután Zsuzsi, nehogy elfelejtsék őket, vagy összezavarjuk a sorrendet.

Válné csak beszélt tovább, talán nem is hallotta, amit Manyika mondott.

— Ha Istvánt, mondjuk, megvertem volna néha gyermekkorában... Mert úgy-e, ha egy fiú gvereket megver az ember, még nem dől össze a világ?... vagy, ha nem is vertem volna meg, csak egy kissé keményebben fogtam volna... akkor talán most nem merné azt a Zsuzsit csak így ide hozni a családba, a mi nyakunkra.

— Elérkeztünk tehát Zsuzsihoz.

Válné intett Manyikának, hogy hallgassa őt végig nyugodtan:

— Meg nem mert volna előhozakodni olyan bolondsággal, mint az a zeneterem.

Manyi most már szemrehányóan nézett az anyjára:

—Nekem is építettél volna zenetermet? Ha én olyan hóbortos lettem volna, mint István?

— Te lány vagy. Te az én lányom vagy. Lánygyermeket könnyebb nevelni.

— Könnyebb. Azt néha meg is lehet büntetni. Az nem nebántsvirág, — Manyika hangja ellágyult, — az nem kedvenc...

Jó volt, hogy Válnét ebben a pillanatban kihívták a konyhába. Nagyon meglepődött és hirtelen nem tudott volna mit felelni. Manyika is ment az urát megkeresni. Rózszi, az új szobalány jött be, vele Magda, aki már Böskénél szolgált, őt úrnője kölcsön adta erre az estére. Magda, mint bennfentes, buzgón magyarázta Rózsának a házirendet:

— Csak arra ügyeljen, Rózsika, hogy le ne öntse az uraságok ruháját valami szósszal, az italokat úgysem maga szolgálja fel, hanem a Józsi úr. Az a kifutó. Ezelőtt urasági inas volt. Nehogy csak Józsinak, vagy Isten őrizz Jóskának szólítsa, mert megsértődik. És vigyázzon ám, mert nagyon erkölcsös ember ez a Józsi úr, nehogy ki akarjon vele kezdeni! Elárulja magát rögtön a nagyságos asszonynak és akkor, fiam, maga úgy repül, hogy meg sem áll Csörötnök-Rönökig.

— Meddig? — kérdezi kíváncsian Rózszi.

— A szülőfalujáig, fiam.

— De hisz' én itt születtem Pesten.

— Az más. Akkor meg sem áll Soroksárig. Mert ebben a házban nem lehet hacacározni. Itt tíz óra után nem lófrálhat a ligetben. Itt csak az uraságoknak szabad... de ne szólj szám, nem ütnek orron.

Ezt már halkán, csaknem súgva mondja Magda. Rózszi közelebb húzódik hozzá. Ő már tudja, mi kö-

vetkezik ezután. A gazdái szapulása. Szinte ragyog a kíváncsiságtól.

A fiatalúr, úgy-e, nem hagyja békében a... személyzetet?

Magda lelkesen védi Istvánt:

— A fiatalúr, arról aztán ne gondoljon semmi rosszat. Az egy szent, vértanú. Én mondom magának, hogy vértanú. Van neki egy menyasszonya, vagy mije. Nahát! Hiszen biztosan ismeri azt a Zsuzsit. Én csak azt mondom, hogy annál sokkal különbeket akasztottak már. Mert emiatt a lány miatt kellett nekem innen elmennem. Még szerencse, hogy fölvettem a Böske nagyságos asszony, az a félköttya.

— Nem jó a hely?

— Jó, abban a bolondok házában?

— Szekálják magát?

— Tudja a fene, nem is szekálnak. Amikor beléptem, azt mondta a nagyságos asszony, nézze Magda fiam, én nem botránkozom meg amiatt, ha egyet-mást eltulajdonít, de azután mondja meg nekem a hónap végén, hány zsebkendőt, harisnyát és egyebeket szerzett itt nálam, hogy a hiányt pótolhassam... Hát most mondja meg maga Rózsika, tökéletes eszű nő, aki így beszél? Tisztára bolondok. Ő is, meg az úr is. Én nem is tudom, hogy ilven kiváló gazda-asszonynak, mint a mi asszonyunk, mint a Válné nagyságos asszony, hogyan lehet olyan ramaty testvére, mint a Böske nagyságos asszony.

— A Böske nagyságosék is olyan gazdagok, mint ezek? — Rózi a lakás felé bök a fejével.

— Ne butáskodjon, Rózsika. Hogy' lenne gazdag, amikor abból élnek, hogy ő is meg az ura is képeket mázsol. Az ilveneknek nem lehet semmiük. Meg még a lepedőket is elloppja tőle a mosónő. A

szemét is kilopta volna már, de én most ráncba-szedtem.

— Kit?

— Azt a mosónőt, Kisnét.

— Maga meg a gazdagabbat védi olyan szegény-nyel szemben, mint a mosónő?

— Azt ám, mert az embernek legyen esze. A szegény akkor is szegény marad, ha ellop egy-két lepedőt, vagy hálóinget. De ha már valakinek haszna lehet az ilyen háznál, az a belső cseléd legyen. A belső cselédnek dukál minden, amit szerezni lehet.

— No, maga aztán irigy természetű.

— É-én? — csodálkozik Magda. És már valami vaskos gorombaságot akar Rózsának mondani, de a szomszédos társalgóban fölkerekedtek és beszédből, székek tologatásából hallatszik, hogy jönnek.

Fölmáru az ajtó, a Józsi nvította ki, párosan vonulnak befelé a vendégek. Első pár két nő, akik halkan csevegnek egymással. A házigazda vezeti, még hozzá karonfogva Bontánét, egy magasrangú miniszteri tisztviselő nejét, akit a személynzetnek szigorúan méltóságos asszonynak kell szólítani. Bonta Válnéval a karján követi őket. A vacsorát ezeknek a Bontáéknak a kedvéért adják Válék. Ők mostanában a Vál család egyetlen reménysége. Vál Péter hivatalos ügyben ismerkedett meg Bontával, annak a hivatalában. Bonta az ügy elintézése után még kedvesen elbeszélgetett Vállal, mert kiderült, hogy földiek, mindketten Mezőtúron születtek. Elidőztek egy kicsit a hazai emlékeknél. Vál, aki szegény szülők gyermeke volt, eldicsekedett sikeres pályafutásával, meggazdagodásának a történetével. Az ania nék volt Mezőtúron, ő is azt a mesterséget tanulta ki. Pékségéd, majd cukrászsegéd lett; takarékoskodott s amikor megnő-

sült, félig a megtakarított pénzéből, félig hitelre, kis műhelyt rendezett be a külvárosban, a műhely hála Istennek jól ment, beljebb költözött, nagyobbított s ma — ő a híres Vál Péter, negyven alkalmazottal dolgozik, üzleti fiókjainak száma húsz. Szép, szép. Bonta elismerőleg bólogatott, s fanyar nevetéssel tette hozzá: Így jár, akinek nem adják meg a módot, hogy lateiner legyen, muszáj meggazdagodnia, ha akar, ha nem. Vigasztalásképen azután egy kicsit panaszkodott is Vál. Elpanaszolta apai fájdalmát. Mert hát mit ér az ő sikere, ha egyszer van egy diplomás fia, a lánygyermekén kívül, s az sehogysen tud elhelyezkedni. Tanult ember akart lenni. Rajongott a képekért és a szobrokért, elvégezte az egyetemet, tanári diplomát szerzett, művészettörténeti doktorátusa van és — nem kap állást. Okos, szorgalmas fiú, külföldön járt, nyelveket tanult, a régi világban az ilyenek fényes karriert csináltak, de olyant, hogy később már azt is szégyellték, hogy pék, vagy asztalos az apjuk. A régi jó világban, amikor még a kenyér árát nem piszkálták holmi szabálvozással. Ma meg az ő fia, István, kénytelen tétlenül lopni a napot... Bontának majdnem kiszaladt a száján, hogy úgy kell a haszontalan fiúnak, miért nem lett pék, de ehelyett mégis inkább azt mondta, hogy valami jó pártfogót kellene szerezni. A tanáchoz nyomban még egy kis használati utasítással is szolgált, így: „Akinek annyi pénze van, mint önnek, kedves barátom!...“ A neki-keseredett Vál hirtelen megvigasztalódott s föltámadt jókedvére az is emelte, hogy amikor távozott, Bonta az aítóig kísérté, szorongatva a kezét és végső búcsúzásul ezt mondta: „Hát, szervusz öregem!“ Szóval letegezte... Vál otthon sietve beszélte el a feleségének az esetet. Válné másodszor is, harmadszor is el-

mondatta vele, hogy hát hogyan is volt, mi volt, mit mondott ő, mit mondott az az úr, általában milyen az az úriember, milyen korú, hogyan mondta amit mondott, milyen volt a hangja, a tekintete, végül is megállapodtak abban, hogy nem lehet szó másról, mint diszkrét ajánlkozásról, annak a Bonta úrnak a részéről. Első felhevülésükben húszezer pengőt akartak kínálni Bonta úrnak, azután elkezdtek maguk közt alkudozni, végül megállapodtak abban, hogy tízezer pengő nagyon sok pénz. Tízezer pengő semmiért, csak azért, mert valakinek fényes összeköttetései vannak. No de mindegy, most már kérni kell a Bonta úr támogatását. Valamilyen ürüggyel el kell hozzá újra menni.

Vál megjelent még egyszer Bontánál, mintha a már elintézett ügyben valami közölni valója lenne. Kissé nehezebbre esett ez a vállalkozás, halogatta is, de a felesége hajszolta. Lámpalázás is volt eléggé, de Bonta megint barátságosan elbeszélgetett vele s szinte önként kínálkozott, hogy hivatalon kívül is találkozzanak. Az első meghívás vacsorára egy étterembe szólt. Bonta és Vál találkoznak majd, de — véletlenül s mivel egyedül nem hagyhatta otthon, Vál elvitte a feleségét is. Hamarosan kimélyült a barátság s Válék érkezettnek látták az időt, hogy most már Bontát a nejevel együtt hívják meg magukhoz. Bonták kissé csodálkoztak a meghíváson, meghányták-vetették, hogy az ő társadalmi helyzetükben illő-e, megengedhető-e a Vélékkel való barátkozás, de úgy vélték, hogy semmi okuk sincs a visszautasításra.

A háziasszony és Bonta után néhány nem fontos személyiség következett, majd Manyika és az ura. Böske és Volonszky, végül a fiatalok, azaz Zsuzsi és István zárták be a felvonulást... Zsuzsi kellemes

arcú, sovány és magas, kissé túl magas. De így illik Istvanhoz, mert bizony az sem volna rá alkalmas, hogy a hírfelhérkében valamelyik lörpét játsza, pontosan száznyolcvanhat centiméter. Ők kéz a kézben lépkedtek, István még járás közben is Zsuzsi figyeli. Nem csak illenek egymáshoz, hanem gondolkozásban is összekapcsolódnak. Ha valaki nem ismeri őket, annak a számára is kiderül ez egy-két perc alatt. Ha Zsuzsi nevet, István is azonnal mosolyog, még ha nem is tudja, miért kell ezt tennie, miről van szó. Ha Zsuzsinak valami nem tetszik, István arcán is azonnal megjelenik a fitymáló fintor. . . Most éppen megkezdett beszélgetést folytatnak, Zsuzsi beszél, kissé feltűnésre vágyn, túlhangosan és úgy kicirkalmazva a mondatait, mintha valamilyen zsöveget írógépbe diktálna. Persze, hogy művészettörténeti szakkérdés a téma, István halkán felelget neki, szóval kettőjük közül mintha István lenne a tartózkodóbb.

Böske elemében van, gúnyolja őket, azaz inkább Zsuzsit.

— Nem szállnátok már le a kultúra ormáról ide a péküzem tájára? Mindjárt eszünk és az hirtelenében majd túlpróza lesz.

Zsuzsi nem hagyja magát:

— Nem. Vannak emberek, kétlábú élőlények, akiket csodálatosan nem csak a gyomruk érdekel. . . Pedig kár érte, mert már így is elég kövér vagy.

— Az igaz. Én elég kövér vagyok, te meg elég sovány vagy. Ezen ugyan semmi különös sincs, mert én azt tapasztaltam, hogy a kékharisnyák mind soványak. De ne sértődj meg, Zsuzsikám, te csak álkékharisnya vagy.

Böske kacag, Zsuzsi jóképet vág a szemtelenséghöz s keresi a helyét.

A tányérok mellett virágrajzokkal ékesített kartonkártyák, rajtuk a hely tulajdonosának a nevével. Szóval a helyek kiosztása már egészen kifogástalan, nem úgy, mint a bevonulás, melyhez István szerint, hiányzott a Tannhäuser bevonulási indulója... Bontáné a házigazda és István közt kapott helyet; Zsuzsi egyik szomszédja Bonta, a másik Böske férje, Volonszky Máté. Ez a Volonszky festőművész és egy képzőművészeti iskolában tanár. Az iskolában ismerkedett meg Böskével, ahová az növendéknek iratkozott be. Tízéves házastársak, azért jogos róluk így beszélni: Volonszky *még mindig* szereti a feleségét. A rokon közfelfogás szerint azért, mert az asszony épen eléggé hóbortos.

A vacsora megkezdődött. Zsuzsi percenként újabb kívánságokkal fordult Volonszkyhoz. Hogy adja közelebb a sőtartót. Hogy tolja odébb a leveshez felszolgált sajtot, mert ki nem állhatja a szagát. De amikor felszólítja Volonszkyt, hogy az egyik nyitvafelejtett ajtót csukja be, felharsan az asztal másik végéről a Böske hangja:

— Majd a Józsi becsukja!

Zsuzsi lesujtó pillantást vet Böskére, de az kedvesen mosolyog vissza.

— Még sohasem ettem húslevest sajttal, de mondhatom, hogy kitűnő, ezt én is bevezetem, — jelentí ki Bontáné. — Persze parmezán?

— Ó, persze, — feleli Válné, — de csak akkor jó, ha olasz.

Zsuzsi izeg-mozog, István felé tekintget, nincs megelégedve a szomszédaival.

Leves után előételnek, sonkával töltött palacsinta következik. A férfiak jóétvággal esznek, a nők, Böskét kivéve, alig egy-egy falatot. Időjárásról, politiká-

ról, személyes kapcsolatokról esik szó, csak nő gondolhatja és gondolja is: no, ennél érdekesebb ételt is kitalálhattak volna!... A töltött felsálszeletet párolt gombával, burgonyával, rizzsel és angolosan készült zöldborsóval, zoldbabbal, ráadásul még kelbimbóval és nyersparadicsomszeletekkel, valóságos csendéletnek találják. Az egyik öregedő rokonhölgy, miután vett az ételből, a tányérja fölé hajol, nézegeti, valósággal szagolja a húst és lesi az alkalmat, hogy a szomszédjának, aki szintén hölgy, de még csak nem is rokon, ezt mondhassa: minek a rizs a köreték közt, mikor a töltelékben úgylis rizs van, no, nem igaz?... A kürtőkalácsot maga a háziasszony készítette, mert csak ő ért hozzá. A vacsora azonban még ezzel nem ért véget. Ujabb sült érkezik, csirke kompóttal. Ebből már csak a nagytű férfiak vesznek, közéjük tartozik Bonta. Böske átszól Volonszkyhoz:

— Ha mindennap ilyen vacsorát ennék, akkor úgy meghíznék, hogy jární sem tudnék. Mi lenne akkor, Volonszky Máté? Elválnánk?... De maga többet ne egyen már egy falatot sem, inkább én eszem maga helyett.

Zsuzsi már régóta nem nyúl semihez, két kezét az ölében összetéve várja, hogy vége legyen az idétlen etetésnek. Milyen szép is egy udvari ebéd, nem ilyen polgári falás, hanem egy igazi elegáns vacsora, ahol mindenki köteles az uralkodóhoz igazodni, amely ételből az nem vesz, abból a többinek illetlenség vennie, s ha valamiből már nem eszik, minden vendégnek le kell tennie a kést, villát. Pompás lenne, ha itt ezek már egy félórája nem ehetnének semmiből. És... Böskének hallgatnia kellene, mint a csukának... No még a parfé, azután felállhatnak. Feketézés a társalgóban.

Zsuzsi és István egymás mellett ülnek egy sarokdívánon. Zsuzsi átfogja István kezét és el nem bocsájtja egy pillanatra sem. Válnéval találkozik a tekintete, valahányszor felnéz, de ez Zsuzsit egy cseppet sem zavarja, sőt mintha ilyenkor egy gondolatnyival még közelebb húzódna Istvánhoz. István hallgat, néz a levegőbe, boldog. Mert őt szeretik. Anya szereti őt, Zsuzsi szereti őt és... mindenki, bár a többiek nem számítanak. Mellékalakok, népség katonaság.

Válné feláll, körülnéz, mintha háziasszonyi felügyeletet gyakorolna. Elmegy Böske mellett, valamit szól hozzá halkán. Böske alig észrevehetően bólint, hogy igen. A dívánhoz libeg, melyen István és Zsuzsi ülnek.

— Adjatok egy kis helyet, — és választ sem várva szétolja a két fiataalt, közéjük telepszik.

Ezúttal István csúfolódik:

— Elférünk hárman? Mert itt csak öt személynek van hely.

Zsuzsi franciául kezd beszélni Istvánhoz:

— Parlons un peu, pour nous-memes. Ce que tu veux. Beszéljünk egy kicsit, csak magunknak. Csak úgy akármit.

Böske:

— Beszéljetek csak magyarul. Egész érteimesen lehet a mi anyanyelvünkön is beszélni. Franciával, angollal, ilyesmivel nekem nem imponáltok, kölykök. — Zsuzsihoz fordulva beszél tovább: — Nő nekem általában csak a szépségével imponálhat. Én már ilyen primitív vagyok.

— Tudjuk, — mondja István.

— Remélem, imponálok neked? — és Zsuzsi büszkén felveti a fejét.

Böske gorombán akar válaszolni, de meggondolja és ezt keruezi:

— Mint festőnek, vagy mint nagynéninek?

— Mondjuk, mint festőnek. Bar..., de strigis, quae non sunt...

István tejezi be:

— Nulla questio fiat!

— Mar megint kezditek?

— Csak folytatjuk.

— Szoval te, Zsuzsi, nekem csak mint nagynéninek imponálhatnál. Modelnek — es Böske tekintete veggsiklik Zsuzsin, — bizony nem választanálak.

— Ugy? Es miért nem?

[Még egy tekintet:

— Mondjuk például... kissé lejtős a vállad. Erdetelen az arcod. A szemedből nem lobog lélek. Túl-ságosan hosszú a törzsed. A csípőd keskeny.

Zsuzsi meghökken. Ez a Böske mintha komolyan beléje akarna köni. Talán azért is ült ide közéjük. Talán az István anyja küldte.

— Te, Böske. Gyanús vagy nekem. Te szerelmes vagy Istvánba, ne is tagadd. Megtörtént már, hogy... öregedő nagynénik beleszerettek a csinos unokaöcsükbe.

Böske kacag, vidáman, fölényesen:

— Ez az öregedő nagynéni sohasem fog más szeretni, mint az urát. Bizony fiam, lányom, unokám, ahogy jobban esik neked, az öregedő nagynéni abból a korból való, amikor az volt a divat, hogy az aszszonyok csak az urukat szeressék. Mi öregedők tartjuk a fogadalmunkat, hogy esküről ne is beszéljek, még akkor is, ha... nem szorongatjuk szakadatlanul és idegenek szeme előtt a párunk kezét.

Zsuzsi ingerült, de magába fojtja az indulatát.

Most meg tudná ölni Böskét. István együttérez vele és ráncba fut a homloka. Zsuzsi ezt észreveszi s megszorítja István kezét. De nem becsüli le az ellenfelet, kis hízelgéssel akarja leszerelni Böskét:

— A te uradba könnyű szerelmesnek lenni. Magam is tudnám szeretni.

Volonszky minderről semmit sem tud, távolabb egy karosszékből éppen buta képet vág s maga elé mered. Nem érdekli itt senki. Sokszor csodálkozik rajta, hogy a Böske családja a nővére, az unokahúga, az öccse, itt ezek. Nem haragszik a Vál családra, csak éppen nem érti őket. Arra gondol, hogy ezek itt az ő szórakoztatására mindenféle szerepet játszanak.

— Akkor menj oda Volonszkyhoz és udvarolj neki egy kicsit. Csak... vizet ne hozass be vele a konyháról, mert vizet hozni, ajtót becsukni és cipőt tisztítani nem szeret... Jobban mondva, amilyen udvarias, azt is megtenné, de tudod, én nem engedem meg neki.

Zsuzsi nem tehet egyebet, ismét csavar egyet a témán:

— Szóval, te egyedül akarsz maradni az unokaöccsével.

— Csakis. Van nekünk, még ösidőktől, egy tolvajnyelvünk. Sokkal nagyobb tudomány, mint franciául beszélni, csak mi ketten ismerjük,

Böske István felé fordul és már kezdi is:

— Isti tapta tácitól bambó?

István elneveli magát, önkénytelenül benne van a játékban:

— Isti nem tapta semmi nem, em lenni tiem.

— Jaj, de édes! — kiált fel Zsuzsi és István ar-

cát a két tenyerébe fogja. — Mondjátok meg rögtön, mi beszéltek egymással?

— Menj Volonszkyhoz! — szól rá Böske szigorúan.

Vál es Bonta az egyik ablaknál annak es beszélgetnek. Vál résszemmel józóra nyígel, int neki, mire az konyakkal kínálja az urakat. Bonta már jonehany pohar konyakot megivott, izlik neki, nem is igen figyeli Váira. Vál pedig epen most teri a tárgyra. Azt erősítgeti, hogy akár tízezer pengőt is áldozna rá, ha valaki István valami neki megfelelő állashoz jutná. Bonta hallgat. Tizenketőt is. Bonta bólogat. Hogy hát ez természetes. Es csak most eszmél rá, miért is a nagy barátság, miért hívták meg őt a parádés vacsorára. De nem sertődik meg. Böcs ember, tele diplomatikus készséggel. Istvánnal törödni pedig eszeágaban sincs. Ugyan, látott ő már nagyobb bajt is. Ilyeneket mondogat, amíg Vál beszél: Him, bizony sok fiatalember van így manapság; igen, igen, a jövedelmek nem emelkednek, a drágaság meg egyre fokozódik.

Zsuzsi haragosan visszaül a dívánra, Volonszky tanácstalanul kering a szobában, végül oda áll Böske mögé, ujjait beakasztja hátúlról annak a nyakkivágásába.

— Menj már, te! Sohasem jön meg az eszed?

Volonszky vékony női hangon ismétli:

— Menj már, te! Sohasem jön meg az eszed?

Zsuzsi megvető grimászt vág. Micsoda kispolgárok! És ezek most azt hiszik, hogy ők bohémek. István már elnevette magát a Böskéék mókázásán s így nem csatlakozhat Zsuzsihoz, már ami a grimászt illeti. De néhány szó még és itt tartanak:

— R. Zsigmondnál régi, tizennyolc és tizenkilencbeli folyóiratokat és füzeteket láttam ma, —

mondja Zsuzsi. — Hát rendkívül mulatságosak. Micsoda cikkek, versek és képek!

Böske közbeszól:

— Mi öregedők még emlékszünk a „Dögölj meg apám, dögölj meg anyám, dögölj meg első tanítóm“-ra. Minden korban vannak túlzók, sőt mondhatnám idétlenek, akik a kor eszméit túlzásba viszik. A józanabbakra, a bölcsőkre, az igazakra nem hallgat senki, mert azok nem tudnak úgy kiabálni.

— Óriási! Társadalmi forradalom, megelőzve és megjósolva az összes művészetekben. Egy cikket láttam valamelyik ilyen lapban, már nem emlékszem a lap címére. *Erő* vagy *Tett*, vagy micsoda, szóval, hogy is mondjam, egy festmény reprodukciója van benne és a festményről egy tanulmány. A kép, azaz a festmény címe: *Fehér kocka fekete alapon*. És a tanulmány többek közt azt állítja, hogy „*Ez a kocka a lélekből fakad*“.

Zsuzsi kacag. István most nem késik el, ő is csendesen nevet. És zúditja:

— A te lelkedből vajon milyen mértant ábrák fakadnának? Mert az enyémből, úgy érzem, tetraéderek.

— Ő, az túlegyszerű. Az enyémből, úgy érzem, pentakiszoktaéderek. Vagy ikoszaéderek.

Böske kitartóan gonoszkodik:

— Nana, István! Én emlékszem, hogy nem nagyon régen, úgy harmincban, harmincegyben, neked is letesztek az ilyen kockák fehér, fekete, szóval, vörös alapon.

István lesütve felel. Ő legalább is azt hiszi, hogy Böske rögtön megcsemmisül:

— Jogom van hozzá, hogy a nézeteimet változtassam.

— Elég gvakran élsz ezzel a jogoddal, öcsém. Már most aztán hogyan higgyen neked az ember? Én a Zsuzsi helyében ennvit sem adnék a szavadra! — Böske pattint az ujjával.

Zsuzsi kihúzza magát, gőgösen felel István helyett:

— Ha csak az kötné hozzám Istvánt, hogy nő vagyok, akkor talán kételkednék az érzelmekben. De a mi barátságunk valami olyan, amit te talán meg sem értesz: szellemi.

Böske ióziúen felkacag:

— Ezt jól megmondtad. Tudniillik nincs szorosabb kapcsolata annál, mint ami a férfit a nőhöz mint nőhöz fűzi.

— A te fogalmaid szerint.

— Miért? Te talán azt hiszed, hogy egy öreg szakállas professzorral, aki minden bizonnyal szellemi tekintetben ezerszer többet ér, mint te, ugyanígy elüldögélne az én öcskösöm órák hosszát, mint veled?

István nagyképen:

— Mit szólsz hozzá, igen. Persze, te ezt sem tudod elképzelni. Te, hogy finoman beszéliek rólad, ösztönember vagy. Gicsőr vagy te az életben is. Mi Zsuzsival az embereknek ahhoz a fajtájához tartozunk, bátorkodunk tartozni, akiket nem túlságosan érdekel a köznapi élet.

— Ó, ó. — és Böske gúnyosan fintorog. — de azért napizni szoktatok ti is? Meg más egyébb prózai dolgokat is elkövettetek, amit mi köznapi emberek olyan sokra becsülünk: alusztok, sétáltok, nevetgéltek, csak a szerelemről ne essék szó, mert ti, kiválasztottak, csókolózás helyett is művészeti kérdésekről vitatkoztok. Az öcskös ezzel is bebizonyítja, hogy — nem holmi pék, mert ő, mi is ő? Nem is művész,

nem is tudós, mindkettő egyszemélyben: Művészettörténész!

Böske könnyedén felállt s faképnél azaz a díványon hagyta a fiatalokat. Nem mondta senkinek, de ezt gondolta:

— Ha ezek valaha is férj és feleség lesznek, akkor lenyelem mindakettőt.

A beszélgető kis csoportok zavartalanul szórakoztak tovább.

Válné és Bontáné a háztartás nagy kérdései mellett időznek. Bontáné azt állítja, hogy az ezüstevőesz közöket hámozott krumpli levében kell megmosni. Válné rögtön parancsot ad Rózsának, hogy holnap próbálja ki ezt a módszert.

Odakünn Józsi, az alkalmi inas, újabb poharakat kér a szobalánytól:

— Igenis, Józsi úr, kérem szépen, — engedelmeskedik Rózsi és nem mer a Józsi szemébe nézni.

— Maga rendes lánynak látszik, — súgja Józsi a szobalány fülébe. — Vasárnap találkozhatnánk.

— Jaj, nem lehet, Józsi úr. A nagyságos asszony kirúg, ha megtudja.

— Dehogyné rúgja ki. Magának ez a hisztérika, ez a Magda dugott taplót a fülébe. Kilenckor már itt-hon lehet. Nem akarok én mást, csak egy kicsit elbeszélgetni.

Vál Péter reggel hatkor kel. Álmos, fáradt, de műsáj fölkelnie, munkára indulnia... Lábujjhegven lópózik ki a fürdőszobába. Az ajtóból még egy féltő pillantást vet a felesége felé, nem ébresztette-e föl. Bár... ez a féltés félésnek is beillik.

Margit asszony mélyen alszik. Nem csoda, hiszen hajnali félháromkor ért véget a vendégeskedés. Egy órákor még hideg ételeket szolgáltatott fel Válné, — hát minden a legfinomabb volt. A felesége beszélt el Válnak, hogy Bontáné megnézte a villanykonyhát, el volt tőle ragadtatva, de amikor a villanyáram egyhavi összegét meghallotta, elragadtatása kissé alább szállt. Azután sóhajtott, mert drága az áram, de ha elviselhető lenne is az ára, — minden esetre csak fele lenne, ha a cselédek, azok a komiszak nem pazarolnának! — a berendezés olyan sokba kerül, hogy álmodnia sem lehet egy köztisztviselő-nejének ilyen tündéri villanykonyháról. Az üvegből készült tűzálló edények, óh!... Azt már nem mondta el Válné az urának, hogy ő sejtetni engedte, hogy szívesen megajándékozna valakit még egy ilyen konyhafelszereléssel is, ha némely dolgban segítségükre volnának... Bontáné ugyan, úgy látszott, hogy egy mukkot sem értett a célozgatásból, lehet, hogy Bonta nem közölte a nejevel az István ügyét. Talán csak nem akaria titkolni a felesége előtt, hogy nagyobb összeget fog keresni?

Vál Péter üres teát iszik reggelire, a kétszersült és a vai érintetlenül marad az asztalon. Ostobaság az éjszakázás. Az ember napokig nem heveri ki, — ily szemrehányásokkal gyötri magát Vál Péter. Az ő egészségi állapotában még veszélyes is. Szeszesített sem volna szabad innia, az éjjel mégis ivott... Az a Bonta úgy itta a konvakot, mint más a vizet. De hiába itta, azaz hiába öntötte bele, sem józan, sem szesz-állapotában nem lehetett azt a lábáról lekanni. Nem lehetett abból egy reménykeltő szócskát sem kicsikarni. Nem csinál az semmit az István érdekében. Talán nem is tud. Nincs hozzá elég hatalma. Minden esetre adja a korrektet. Kár volt rá vesztegetni az

időt... Kár volt a nagy dáridóért... Pedig ez így nem maradhat. Istvánnak kell valami foglalkozás. Nem azért a nyavalyás fizetésért, mert az egvelőre se nem szoroz, se nem oszt, de... hogy ne töltse a napjait dologtalanul, hogy szokja meg a munkát, hogy legyen valami célja az életének. Hisz' egy fiatalember így állás nélkül még az önbizalmát is elveszti. István mindig hajlamos volt valami különös elernyedésre. Meg kellene tanulnia küzdeni, ha nem is a megélhetésért, mert ebben biztosítva van, hanem más célokért... Az a baszontalan leány is úgy dirigálja azt a mamlasz fiút, mintha valami pojáca lenne. Az a zeneterem, micsoda örültség. És neki hallgatnia kell. Azért is fáj mindig a gyomra. A sok lenvelt beszéd feszíti a gyomrát. Ha elfalazzák az ebédlő aítót, akkor neki végig kell mennie az udvaron, hogy a műhelybe jusson. Ez nem is lesz olyan kellemes télen. Nyáron meg ugyancsak nem célszerű, mert a munkateremből látják mikor jön s így nem lehet meg a munkásokat... Télen föl kell vennie a télikabátját, olyan hosszú az udvar. Nem is egy udvar, hanem kettő... És most Vál Péter gondolatban visszaérkezett élete egyik legnagyobb sérelméhez, amely minden alkalommal eszébe jut: Két egymásba épitett ház földszintjét foglalja el az üzeme; a szomszéd házat, amikor az üzemet meg lehetett és meg kellett nagyvobbítania, muszáj volt megvásárolnia; hogy neki minden alkalommal eszébe jut: két egymásba épitett nosa, tehát a rendes árának legalább kétszeresét kérte tőle és Vál megvette a házat, fizetett is érte őrési összeget, fizetett, mert kényszer volt vele.

Vál Péter föláll. Féradt, minden tagja fáig. Valami olyan gondolat suhan át az agván, és nem most először, hogy nyugalomba kellene már vonulnia. El-

adni az üzemet, ha már a fiú elszakadt a mesterségtől, és szerényen élni. Elmenni Pestről, nem a villába, az legyen a gyerekeké, hanem valahová messzebb, a környékre. Kis házban lakni, esténként az asszony-nal kártyázni, — ha veszt fizetni kell, hla nyer, Margit adós marad, ez eddig is így ment —, vasárnap télen bejönni Pestre, Manyikánál ebédelni; nyáron horgászni a Dunában, tehát valahová Gödre, vagy Harasztira költözni, szóval úgy édegetni, mint egy nyugdíjas... Sajnos, mindez nem lehetséges. Addig semmi esetre sem, míg a fiú ügve nincs elintézve. Tuaidonképen érte, csakis Istvánért kell dolgoznia. Azután... majd mindent elherdál ez a kölyök. Segít neki Zsuzsi, a rossz szelleme. Az bújtogatja a pazaarlásra is. Ma zeneterem, holnap majd valami múzeumot akarnak berendezni s azt szobrokkal, képekkel tele rakni.

Vál Péter ingerült, amikor benvit a műhelybe. Míndiárt megakad valamin a tekintete, amit kifogásolni lehet:

— Hé! Ezeket a kifliket ki égette el?

Józsí áll előtte, — meg sem látszik rajta, hogy alig aludt valamit az éjjel. — Most nem inas forma-ruha van rajta, hanem fehér nadrág, trikó és fehér vászonsapka, a lábán papucs. Ugy megijed, hogy csaknem leejti a kiflikkel teli kosarat.

— Túlfűtötték a kemencét, — próbál védekezni, pedig nem is ő a hibás és már mondja is: — Kovács úr volt az ügveletes!

— Kovács! — kiált Vál.

A szomszéd teremből előcammog Kovács:

— Tessék!

— Ez mi? — és Vál egy kiflire mutat.

— Kifli. — Kovácsnak a szeme sem rebben. Nem fél. A pékiparban munkáshiány van.

— Ez kifli? Ez olyan kifli, mint amilyen pék maga... Lopom én a szenet és a fát? Túlfűtik a kemencét. A fűtő persze már otthon van, az éjjeles meg aludt, úgy látszik. A gazda meg csak hadd károsodjon. De azért én fizessek adót, Otit, munkabért. Most már hogy etessem én meg ezeket a széndarabokat a vevőkkel?

Elhallgat, kis szünet, — a segéd nyugodtan megszólal:

— Parancsol még valamit, Vál úr?

— Azt, hogy tűnjön el a szemem elől.

Kovács megfordul, de nem megy vissza a másik terembe, hanem siet a zuhanyozóba. A szolgálati ideje letelt. Leveti a ruháit és lemossa magáról a testére tapadt lisztport. Az öltözködésnél igénybe veszi az egykísas segítségét: néisd ki a szekrényt, add ide a harisnyámat, meg a cipőmet; siess, ne aludj, te maffla, mert ma én fölébresztelek. Közönyös az inashoz, akinek az ő nyolcórás munkaidejével szemben, reggel félőtől esti kilenc óráig kell dolgoznia, aki mindig fáradt, soha ki nem alhatia magát és szabadság és szabedidő hiány kimondhatatlanul szenved. Igen, kimondhatatlanul, mert ő maga, ha kérdeznék, mint ahogy soha senki sem kérdezi, nem tudna számot adni a gyötrelmeiről. Szendvedése oly sanvargató, hogy ha egy félórás jobbléthez jut, már el is felejtli, annyiára, hogy szinte nem tud róla. Kovács úr maga sem tud semmit az inas sorsáról. Ő is inas volt, neki még több volt a munkaideje, még nehezebb az élete, őt még meg is verte a gazdája, a segédek is, de mindezt elfelejtette. Résztvevő a mostani inasok iránt, ahol lehet ő és más segédek is hajszolják az

inasokat. Ha rá támadna valaki emiatt és kérdőre vonná, ostoba göggel ilyen feleletet adna — volt is már erre nem egy eset —: Ha én kibírtam, ő is kibírja. Még szép Kovács úrtól, hogy öltözködéséhez nem a doktor urat szólította, — de hát ezt már mégsem volna képes megtenni. És lehet, hogy a doktor úr ilyen munkához meg is tagadná az engedelmességet. A doktor úr ugyanis doktor, de ő is pékinas. Pék akar Jenni, a mai átképzős világban. Neki mesélte el a múltkor egy pedagógus, hogy a pékinasok rögtön elalusznak az inasiskolában, ahogy kezdődik a tanóra. A doktor úr megmagyarázta a tanárnak, hogy a pékinasok biztosan rettentően fáradtak, mert ő állíthatja, hogy a pékség, az kibírhatatlanul nehéz munka.

Kovács úr elkészült. Megnézi magát a szekrény tükrében, egészen elegáns, mint egy burzsuj. Indul, sietve megy végig a termeken, hogy mielőbb kiérjen az utcára s élvezze másnapig a szabadságot. A többiek mindenfelé az üzemben dolgoznak, egyforma öltözködésben, meztelen karokkal, de nem úgy mint a régi világban, amikor a pékek rövid alsónadrágban, meztel láb, meztelen felsőtesttel végezték a munkájukat. Így mentek ki néha az utcára is. Kovács úr emlékszik rá, hogy egyszer, télen, tízfokos hidegben, így, alsónadrágban, de egyvéhként meztelenül, látott egy pékeséget az utcán: a pék lassan léndelt, meg-megállt s újságot olvasott. Nyilván mutogatta magát a járókelőknek, akiknek meleg kabátjaikban is didergett minden porcikájuk, hencegett, hogy neki sifli az a rongyos tíz fok hideg. Ez iszonyatosan megtetszett Kovács úrnak, azaz a gyerekek Kovácsnak és akkor határozta el végleg, hogy pék lesz és nem szabó... Mindenütt folyik a munka szaporán, a termek tiszták,

csak épen mindent ellepett a lisztpor; a kenyerek, zsemlyék, kiflik, kalácsok, perecek és fonottasok magukat kínálgatnak gusztusosak, még a pékek is megkínálgatják azokat, mert ők sohasem únják meg az azt az árut, amellyel foglalkoznak. A gépek búgnak, alkatrészeik forognak, nemelyik olyan, mint egy élőlény, oly furcsa, nem is gépi mozdulatokat végez. Például a dagasztó gép. Hát erre csak rá kellene tenni valami tarka kendőt, hogy kenyeret dagasztó néni legyen belőle. A habverő gép is olyan, hogy nevetni lehet a munkáján. Nagy művész aztán a kiflisodró masina. Bele a tészta, négyet-ötöt ravaszul fordul s kikerül a nyers kifli... A gépek zaján kívül tökéletes a csend. Szótlanul dolgoznak a munkások, ének, füttyszó nincs. Csak a gépkorszak előtt folyt a munka, tehát Vál Péter fiatalkorában, nótászó mellett... Tegnak az est folyamán szóba került a régi világ. Bonta azt mondta, hogy akkor volt csak igazán jó a kifli. A vajas, a stéfánia. Vál csak mosolygott. Határozottan állította, hogy ma jobb minden, mint régen volt. Hogy akkor mégis jobban ízlett, ez a fiatalság miatt történt... A kemencék melegek. Négy kemence van a legnagyobb teremben, kettő-kettő egymás alatt. Van fafűtéses és szénfűtéses kemence. Este a munka elvégeztével a fűtő fűti be a kemencéket, ő a kormos ember; este befűt, reggel kitisztítja a fafűtéses kemencéket, kiszedi belőlük a hamut, munkaidőben a lábát sem szabad betennie a műhelybe. Azért svábbogárnak is nevezik, mert az is olyan élőlény, amelynek szintén tilos a lábát a műhelybe betennie.

A Doktor úr az üzem legújabb különlegessége. harminc éves. Egyetemet végzett, de az intellektuel pályán való boldogulásához semmi kilátása nincs. Belépett tehát Vál Péterhez, aki szegről-végről rokona,

— inasnak. Vál kedvtelenül szerződttette, de azért szerződttette; nem tudta elutasítani. Azóta aztán, amióta inas nála, szörnyen haragszik rá. Minden tétét kifogásolja. A segédek is üldözik a Doktor urat. Azt tartják, hogy nem közülük és nem közéjük való. Ha csak lehet, elhalmozzák munkával. És ahogyan csak tudják, megalazzák. Az is megtörtént már, hogy elküldték a trafikba cigarettáért, vagy a henteshez ebédért. A Doktor úr, teljes nevén Dr. Szabó Pál, nyugodtan engedelmeskedik a vele rendelkezőnek. Amikor sorsával leszámolt, és elhatározta, hogy pék lesz, akkor azt is elhatározta, hogy bármily munkát elvégez és minden megaláztatást elvisel. És ezt az elhatározását eddig állja is. Sőt a régi ismerőseinek kedélyesen beszél az életéről. Azt tartja, hogy a segédek apró hatalmaskodásai és bosszantásai az inaskodásnak aránylag legkönnyebben elviselhető „élményei“. Hanem maga a munka, az aztán nehéz. Unalmas és fárasztó, végleg kimerítő. Nem is tudja Dr. Szabó elképzelni, hogy az a négy-öt fiatal gyerek, szóval a többi inasok, hogyan képesek a sorsukat elviselni. És míg ő a fogát összeszorítva hősiesen tűr, mintha korbácsolná, addig a gyerekek jókedvűek, tréfálkoznak, bírkóznak, el-elbuktatják egymást, ha meg kimennek az utcára, a gyámoltalan, öreg asszonyokat csúfolják és riasztgatják.

Épen az egyik kemencénél kenyeret adogat Dr. Szabó, amikor megáll a háta mögött Vál:

— Hát megv a munka? — kérdezi tőle.

— Szabó köszön:

— Jó reggelt, főnök úr.

Vált megint előnti a düh. Hiába, ma különösen ingerlékeny. Amit otthon elhallgat, az itt tör ki belőle s az alkalmazottai fejére zúdul. Ez a Szabó, ez a

Doktor úr, ez a nyavalyás, úgy látszik, figyelmezteti őt, hogy nem köszönt neki. Hat ő nem köszön vissza. Meg csak az hiányzik, hogy köszöngessen az inasainak.

Az egyik alsó, forróbb kemencéből most rakják át a kenyereket a felső, enyhébb horokú kemencébe. Az inas adogatja a kenyereket, a segéd átveszi azokat, ráteszi a vasiapátra, melynek hosszú, egyenes fanyele van, betolja a kemence mélyébe s ott szépen beilleszti a sorba. Ugy marad ott a kenyér, mintha egy kecsés mozdulattal elszállt volna a lapátról. Ez az a művelet, ami ugyancsak tetszik a hozzá nem értőknek, kik néha meglátogatják a műhelyt. Jé, milyen ügyes, — mondogatják a segédre. Mintha bizony ebből állna az egész pékmesterség... A dagasztógépre vet egy pillantást Vál. A gép, azt nem kell ellenőrizni, az jól végzi a dolgát. Vilamos áram hajtja, egyenletesen mozog, nem fárad el, nem csinál hibát. És nem felesel. Ezek helyett az emberi munkaerők helyett is gépek kellenének. Itt és máshol mindenütt. No de sajnos, kell az ember, mert ha az ember nem lenne, ki venné akkor a kész süteményeket? Épen ez a kutyakomédia, hogy emberre szükség van. Ember találta fel ezt a dagasztógépet is. Na, jól van. Vál hirtelen megfordul s meginjt maga előtt látja a pillantását leső Dr. Szabót.

— Mondja, nem volna kedve inkább az irodában dolgozni?

— Nem, kérem szépen. Köszönöm a főnök úr jóindulatát, de én a mesterséget szeretném kitanulni. Tudniillik van rá reményem, hogy majd önállósíthatom magam.

Tudniillik. Vál ettől is felborzolódik. Micsoda buta szó. Egy rendes inas nem mond ilyent.

— Van hozzá pénze? — kérdezi Dr. Szabótól.

— A menyasszonyommal így beszéltek meg.

— Erre már nem tud telelni Vál. Egy pékinas, akinek menyasszonya van. Azelőtt ilyesmi nem fordult elő. Amikor meg kézzel sodorták a kiflit, Menyasszony! Nincs állása, nincs jövője, de menyasszonya az mar van. Még hozzá úgy látszik hozománnyal... Vál faképnél hagyja a Doktor urat s megy fel az irodába.

Szabó még szívesen beszélgetne, — azalatt is szünetet tarthatna a munkában. Valamit még közölni szeretne. Hogy ő vegyész és csak muszájból pék. Különben tudós, kutató szeretett volna lenni... Adogatja tovább a kenyereket s bár semmi hibát nem követ el, a segéd rászól:

— Alszik, doktor úr?

Összerezzen. Még buzgóbban iparkodik.

— Nem izlik a meló, mi? — gúnyolódik a segéd.

Vál betoppan a szűk irodaszobába, a könyvelő mélyebben hajol a főkönyvre, a két kisasszony fürge ujjai alatt sebesen kopognak az írógép billentyűi. Vál Péter köszön, céltalanul nézelődik és úgy érzi, mintha idegen lenne az irodában. Mintha neki ott semmi keresnivalója nem lenne. Még most is, amikor már nehéz munkával, a könyvelés, levelezés és mindenfajta irodai teendő minden csinját-binját kitanulta, igen barátságtalan környezet neki az iroda. Legjobban szeretné, ha a feleségét küldhetné ide. De hát... az asszony a háztartással bibelődik egész nap. Új ételeket találtat ki a szakácsnővel, mintha az olyan fontos lenne. Ezüstöt fényesített, padlót keféltet, kilincseket dörzsöltet. Hogy hadd álmélkodjanak a rokonok, ismerősök, már, akik még megfordulnak náluk.

Néhány levelet elolvas és aláír Vál. Tíz órakor

hirtelen éhséget érez. Ez nem szokott vele megtörténni. De most örül, hogy elhagyhatja az irodát.

Lesiet a közeli Aranyas kávéházba, hogy valamit falatozzon. Ugy érzi, hogy ő most lumpol, mert ritkán enged meg ilyesmit is magának.

A kávéházban István és Zsuzsi ülnek egy sarokasztalnál. Vél meglátja őket az ajtóból, hirtelen visszafordul és megy másfelé. A világért sem akarja zavarni a fiatalokat.

A fiatalok pedig egymásba merülve csevegnek, nem is vették észre Vált.

*

Vél Péter bizonyára nem sajnálta volna az elpazarolt időt, ha mégis csak bemegy a kávéházba, észrevétlenül leül Zsuzsi és a fia szomszédságában s végighallgatja azok beszélgetését... A fiatalok már túlestek a szórakoztató eszmecserén. Kezdték egy órával ezelőtt, úgy, ahogy szokták, tudomást sem véve a világról, a mindennapokról, az élet nehéz feladatairól. Zsuzsi kacagva bizonygatta, hogy Rafael közhelyes gicsőr volt és érthetetlen, hogy valaha is megtehették nagy festőnek. István bólogatva helyeselt Zsuzsinak. De nem csak úgy értettek ők egyet, hogy Zsuzsi valamit kimondott s István gondolkodás nélkül csatlakozott a véleményéhez, hanem István a Zsuzsi kezdeményezése nélkül is ugyanazt mondta volna. Ők ketten nemcsak összekapcsolódtak, hanem már eleve, mielőtt ismerték volna egymást, passzoltak egymáshoz. Csak nemrégiben történt meg, hogy István megvette József Attilának egy verseskönyvét — ő úgy mondta, hogy rá sózták — s ha már megvette, használnia is kellett, felütötte tehát és olvasott belőle.

A „Nincsen apám sem anyám“ című vers került épen a szeme elé.

Meg csak végig sem olvasta a verset „Húsz esztendőm hataiom, nusz esztendő eladom...“ Itt abbahagyta az olvasást és becsukta a könyvet. Nyomban ezután beloppant Zsuzsi. Amint megíátta, ő is fölkapta a könyvet. Ugyanott nyílt ki, ahol az előbb. Zsuzsi végig olvasta a verset — árnyalati különbség! — de ő nem mörmoljt semmit, hanem odament a kályhához s bedobta a könyvet. És ránézve Istvanra, neveve kérdezte: Helyesen tettem? Csakis! — hagyta helyben István, röviden, a maga módján. Így értettek ők egyet, mert nem csak korunk, hanem napjaink gyermekei voltak, nemcsak beleillettek, hanem igyekeztek beleilleni minél jobban egy bizonyos egészen mai szellemiségbe. Ugy értettek egyet, hogy még viatkoztak is olykor, túnicitálták egymást. Bármit olvastak, bármit láttak is színházban, moziban, bármely képet néztek meg, véleményük, ugyanazon érdekből fakadólag, mindig egyezett. Istvánban valami önismeret is derengett, mert fele sem volt tréfa a válaszának, melyet egyszer arra a kérdésre adott: Hogyan tetszik neked Paul Claudel? A válasz így szólt: Kérdezd meg Zsuzsit, majd ő megmondja. Igazis, Claudel! Írókban például Jack London, France, Gorkij rossz írók, idejüket multák, Claudel, Mauriac kiváló írók. Az ezeregyéjszaka meséi pornográfia, Boccaccio irodalomtörténeti értékelése sajnálatos tévedés. Petőfi még alapos revízióra szorul. Arany és Petőfi — kettőjük közül kétségtelenül Arany a nagy költő. És hogy miért gicsőr Rafael? Már hogyan lenne az? Ebben a kérdésben nincs is érvekre szükség. Csupán a gyengébbek kedvéért: Ott van például Rafaelnek a Madonna della sedia című képe. Csak

rá kell nézni. Hát madonna az a karosszékekben ülő nő? Szó sem lehet róla, az egy profán mamuska. A gyermek egy falusi pufók. A kép igazi vallásos áhítattal nélkül való. A vallásos téma ürügyével ez a mű, ha ugyan annak lehet nevezni, valóságos dugáru. És kész.

Ott ültek tehát István és Zsuzsi az Aranysasban, már egy óra óta, s csak hosszas kultúregymásbaolvasás után állt be a beszélgetésükben egy kis szünet. Zsuzsi kezdte aztán:

— A Böske nénéd egy szemtelen alak. Szemtelen és rosszindulatú.

István, szokása szerint, ezen is mosolygott, bár kissé fanyarul.

Azután Manyikára került a sor. Vele semmi különös baj nem volt, tehát csak úgy általában került hírlap alá. Hogy még a haja sincs „dauerolva”. Persze, mert sajnálja a pénzt. De meg a ruhájával. Az egész megjelenése. Az annyiszor használt hasonlat megismétlődött: Mintha a Gartenlaubeből vágta volna ki.

István ez egyszer ellentmondott:

— Egész kedves kislány a Manyika.

— Kislány?

— Hát asszony. Nekem mindig csak kislány. A húgom.

— Én nem mondtam egy szóval se, hogy ne szeresd.

István valami kedveset akart elmondani a Manyika védelmében:

— Manyikát egyszer pénzbüntetésre ítélték miattam, ő egy csokor ibolyát küldött a születésnapomra, de gratuláló levelet is csempészett a csomagba. A postán felbontották a küldeményt, talán azért volt

gyanús, mert az ibolya cigarettásdobozban volt és ez volt a csomagra írva: tartsaima virag. Mindegy, megtaláltam a dobozban a levelet és csalásért teljeitettek Vál Margit urhölgyet. Képzelheted, hogy megremültek a szüzeim, amikor az idezést megkapták. Idezés bűnügyben. Vál Margit terhelt. Szóval Manyikát megbuntatták, már nem emlékszem mennyire, modjuk penzben öt pengőre. A büntelést, persze, az apám fizette ki, az ibolyacsokkal még ma is tartozom Manyikának.

— Most már tudom, hogy mit vegyek a születésnapodra. Ibolyát.

— Nem azért mondtam el az esetet... Csak épen elmondtam valamit Manyikáról. Őt... hagyd békében. Általában... hagyjuk a családot. Ha úgy tetszik, ne törődjünk velük.

— Rendben van, de azért ne is eszményesítsük őket. A mi útunkban a te családod áll. Anyád nyilván azt akarja, hogy mellette maradj. Légy tovább is az ő Istvánja. Az is jellemző, hogy Istvánnak szólít és már kisgyermek korodban így hívott. István és nem Pista... Es te a szeretetük terrorja alatt élsz. Azt sem merted még eddig határozottan kijelenteni otthon, hogy hamarosan házasságot kötünk.

— Látják azt ők jól. Szükségtelen külön beszélnem róla.

— Miért szükségtelen? Én már túl akarok lenni a formáságokon.

— Ugyis várnunk kell addig, míg állásom lesz. Láthatod, hogy ez a közkívánság a családban.

— De hisz' ennek nincs semmi értelme! Miért ragaszkodnak ehhez a sorrendhez? Előbb az állás. A te anyagi helyzeteden úgy sem számít semmiféle kezdő fizetés.

— Pénzügyileg nem számítt. De abban talán igazuk van, hogy lélektanilag számítt. Nem magamról mondom ezt, hanem rólunk. Azt hiszik, hogy én örökké kereset nélkül maradok s nincs is más szándékom, mint a vagyont költeni.

— Bocsáss meg, de a vagyon arra való, hogy éljenek a jövedelméből.

— Anyámnak az az elve, hogy a férfi tartsa el a feleségét.

— Ugy? Talán az édesanyád azt képzei, hogy a fizetésedből fogunk megélni? Hát ebben alaposan téved. Ez igazán nevetséges. Ezt eddig nem tudtam. Azt hiszem, nem elvekről van itt szó, hanem egyszerűen ellenem van kifogásuk.

— Ne gondold.

— De gondolom, mert látom. Ha azt akarnák, hogy pénzt keress, akkor egyszerűen bevettek volna a kenyérgyárukba, vagy miibe, társnak.

— Azt hiszem, apám nem is bánná, ha pék lennék.

— Szép tőle. És azt nem magyaráztad meg neki, hogy ez lehetetlenség? Egy intelligens ember számára ez kizárt dolog.

— Elvben nem tartom lehetetlenségnek.

— István! Én meghalnék, ha egyszer ilyen gondolatod támadna. Még, hogy pék legyél. Oda állj a kemence elé, munkásruhában. Borzalmas lenne... Csak nem csalódtam benned, István? Én egészen más életről ábrándoztam. Én úgy képzeltem, hogy mivel pénzünk lesz, tisztán a művészetnek, a művészetért élünk majd. Utazunk, Párisban járunk, Rómában, Firenzében, bejárjuk a világ valamennyi múzeumát, de... az nem méltó hozzánk, hogy kenyeret süssünk.

— Kenyérre is szükség van.

— Azt süssenek a munkások. És az olyan hülye, mint a ti Doktor uratok. Aki nem szégyelte beállani pékinasnak. Az ilyent meg kellene fosztani a diplomájától,

— Miért? Végre is a pékség ipar, termelő munka, megvan a szükségszerűsége, értelme és talán szépsége is. Bocsáss meg.

— Irtózom az ilyen prózától. Mint ahogy nem olvasok a villanyfőzésről és a csavargyártásról szakönyveket.

István tagadólag rázta a fejét:

— Csak élni és szórakozni, azt aligha tehetnének meg, — és még hozzáfűzte — sajnos. — A szüleim még nem olyan öregek, s a vagyon az övéké. Apám mindig azt hajtogatja, hogy agyvondolgozta magát. Hogy tíz évvel öregebb a koránál. Anyámmal még csak meg tudnám érteni, de az öreg úrnak avult elvei vannak, kitör belőle mindig a pék: olvanokat mond, hogy minden embernek dolgoznia kell.

Zsuzsi konokul hallgatott. Elégedetlen volt Istvánnal. Pedig néha már azt hitte, hogy minden rendben van kettőjük közt. És amit ők elhatároztak, azt el kell fogadnia a Vál családnak. Ez az István olvan tehetetlen. Persze, amit az ember nem igazán akar, azt nem is éri el. Ugy látszik, valamibe kellene kezdeni nekik, kettőjüknek, legalább taktikából, hogy végleg leszereljék az öregeket. Ő már gondolt is valamire:

— Te, István! Van egy jó ötletem. Iratkozzunk be egy színiiskolába. A színészet szabad pálya. Egy kis szerencse, és...

— Hogy mi iratkozzunk be? Mi ketten? En, meg te?

- Igen.
- Te meg mernéd tenni?
- Hogyne. És te?
- Hátha nincs is a színészethez tehetségünk.
- Van. A tehetség intelligencia dolga.
- Nna. Ezt nem hinném.
- Elárulom neked, hogy én már beszéltem is egy magániskola igazgatójával. Azt mondja, hogy nincs semmi akadály.
- Hisz' engem nem is ismer az az igazgató. Sohasem látott.
- Megmutattam neki az arcképedet. És leírtalak. Testi és lelki rajzot adtam rólad.
- És ez elég?
- Igen. Az igazgató azt mondta, csak rád kell nézni és már látni lehet, hogy elsőrangú tehetség vagy.
- István gúnyosan kérdezte:
- Remélem az igazgató tudja, hogy Vál Péter fiáról van szó.
- Igen. Azaz... nem tudja.
- István:
- Nos, tudja, vagy nem tudja? Aki jól fizet, az óriási tehetség. Nem igaz? De... megpróbálhatjuk... Mit veszünk vele?

*

Délután van. István otthon fekszik. Nem érzi jól magát, beteg. A gyomra fáj, egy kis hőemelkedése is van. A széles heverőn fekszik, pizsamába öltözve, az ő szobájában. Benn ülnek a szobájában Zsuzsi és Böske, aki éppen véletlen látogatóban van Váléknál. Nevetve beszélnek az István betegségéről, mert az nem komoly, többször előfordult már nála, jól is-

merik. Ha valami olyan válság elé kerül, melyet se-hogy sem tud elintézni, amikor akar is valamit, de nem is, akkor egész egyszerűen megbetegszik. Nem ő vonul vissza valamely feladat végrehajtása elől, hanem jön az átkozott betegség és elgáncsolja őt. Mikor aztán jóvátehetetlenül megtörtént a mulasztás, megszűnik a gyomorzavar, nincs hőemelkedés, István egészséges és vidám, hát igazán sajnálom, — mondogatja, — én megtettem volna, de nem rajtam múlt. Megismerte már ezt a tünetét, vagy inkább tulajdonságát az anyja, a húga, Böske, a néneje, szándéktalan fecsegéssel beavatták a titokba Zsuzsit is, — Böske-nek járt el a szája — és részvét nélkül mulatnak István rosszullétén. Semmi az egész, — mondja Böske, — a jó birkózik benned a rosszal, s közben nem tudni melyik, szóval a jó-e, a rossz-e, valószínűleg mindakettő, nem a fejedet fájditja meg, nem a szívedet szorongatja, hanem a gyomrodon, a beleiden tapiskál.

Igen ám, de most nem lehet tudni, mi miatt, vagyis inkább, mely cél érdekében beteg István. Mi az, amit nem akar megtenni, ami alól ki akar bújni? Serdülő legény korában, amikor egy szép kislánnyal megismerkedett, összemeledett vele és találkát tűztek ki és a találka napjára István megbetegedett, könnyen át lehetett látni az eseten. Akarta is István, nem is akarta a kalandot, végül is győzött az, hogy nem akarta. De mi alól bújt ki most? Ezt senki sem tudja, de ha tudnák, még érthetlenebb lenne az eset. István maga sem tud önmagán eligazodni, de nem baj, okoskodással nem győtri magát, már nem fáj semmije, felkönyököl a finom párnákon és nevei a viceken, melveikkel Zsuzsi mulattatja. Amikor Válné benyit és ismételtén ajánlja a fiacskájának, hogy egye

meg már a keserű csokoládét, István legyint és hengegve adja ki az utasítást:

— Estére töltött káposztát kérek vacsorára.

Igen, öt óra már elmúlt, nincs semmi baj, mert — négy órakor kellett volna elmiennie az építészhez, a zeneterem dolgában. Tehát erről van szó, a zeneteremről. Erről tárgyalt István, a szülei jóváhagyásával, tökéletesen a saját kénye szerint. Már mindent megbeszéltek az építésszel, ma történt volna meg a megállapodás, a jövő héten elkezdődhetett volna a munka. Ugy látszik tehát, a zeneteremnek fuccs. Szeszély volt csupán, erőltetett terv, amelyet más szándékok, vagy meggondolások, vagy Isten tudja micsoda erők elleneztek. Nem való, úgy látszik. Bolondság. Kellemetlenség a szüleinek, az egész ház népének. Nincs célja, Zsuzsi ötlete volt, talán — korai lenne. Mindegy, hogyan áll a kérdés jelenleg, mindenestre megoldódott: legalább halasztást szenved a zeneterem megépítése, bizonytalan időre.

Most más hevíti Istvánt, most más célokért lelkesedik. Zsuzsival együtt beiratkoztak a színiiskolába. A Baráth-féle színművészeti magániskola ez. Előkészítő énekre, még pedig operára és operettre, drámára, vígjátékra, filmjátékra, kabaréra, szavalásra, magánúton, a legsikeresebben, a legrövidebb idő alatt. A siker szavaival, még csak az hiányzik, hogy harminc évi jótállást és szükség esetére ingven javítást nem ígért meg Baráth igazgató úr a két jóképű fiatalnak.

Persze, ezen az új vágányon elindulni, az sem ment valami simán. Mindiárj az elején, amikor próbálni mentek, megismerkedtek az iskolában egy görömbi fiatalemberrel, valami Nagvrévível. Az igazgató el volt ragadtatva mindkettőjük produkciójától,

agyon dicsérte őket s István már úgy érezte, hogy ő lesz az új magyar... nem Hegedüs Gyula, mert az ő alakja, egyénisége, hangja másféle, hanem mondjuk Fenyvesi Emil, Zsuzsi meg az új Varsányi Irén, — hát ez a Nagyrévi beszédbe elegyedett Istvánnal:

— Miért akar maga színész lenni? — kérdezte Nagyrévi.

— Mert nekem tetszik, — felelte István kurtán.

— Nehéz pálya, — mondta tovább Nagyrévi.

— Már akinek. A színészettel is valószínűleg úgy van, mint más pályákkal, az egyiknek nehéz, a másikonak könnyű.

Nagyrévi ekkor gúnyosan nézett az István szemébe:

— Tudja, maga, hány visszautasítást kell zsebre vágni, amíg az ember egy aláírást gyűjt?

István ezt nem értette és tanácstalanul nézett a mellette álló Zsuzsira.

— Miféle aláírásokról beszél?

— Hát a könyvrendelésekről barátom. Mert azt tudnia kell, hogy a pálya, a legtöbb színésznél, a könyvvügvönökségbe torkol.

Nagyrévi diadalmasan kacagott. Zsuzsi dühösen szólt Istvánhoz:

— Ez nem érdekel minket, gvere.

Az utcán azután sokáig szidták Nagyrévit. Nemcsak szemtelen, hanem buta is. Azt hiszi, hogy ami rá nézve áll, az másokra is érvényes. Az ostoba nem vette észre Istvánon, hogy nem az ő osztályából való, hogy őt nem fenvegetheti a könyvvügvnök sorsa. És egy ilyen számár akar színész lenni, mint ez a Nagyrévi, aki nem látja, hogy István a legdrágább angol szövött ruhát viseli, hogy mindene, inge, nyakkendője, cipője, a legfinomabb, hogy milyen a zsebórája,

hogy sztambulra gyűjtött, hogy azt arany cigaretta-tárcából vette ki, hogy a modora is egészen más, mint egy — Nagyrévié.

Már hónapok óta járt a színiiskolába Zsuzsi és István. És még csak nem is tehetségtelenek. Mindenesetre feszteleneknek is lehetne őket mondani. Szorgalmasak, Zsuzsi mindig is kitartó, István kezdő sebesége meg most is olyan, mint amikor bármi másba fogott. Esténként is tanulnak. Magánszorgalomból. Ott az István szobájában, a nagy ébenfa asztal tele van a színházról, a színjátszásról írt könyvekkel. Magyar és idegen nyelvűekkel. Drágakötéses, reprodukciókkal teli könyvek. És István is, Zsuzsi is, csakugyan olvassák ezeket. Ezen felül színdarabokat is olvasnak és eljárnak színházba, csaknem minden este. Az iskolából nem maradnak el, nem mulasztanak, a multkor ugyan István azt mondta Zsuzsinak, hogy ülünk egy taxi-ba és menjünk fel a Svábhegyre, ma únom Baráth urat és Nagyréviét sem akarom látni. Zsuzsi azonban ellenszegült. Nem, nem, csak menjünk az iskolába; a tanítóbácsi megdorgál, ha hiányzunk és nem viszünk papírtól, vagy mamitól a mulasztást igazoló levelet. Jó, — mondta István és akasztófahumorrally tette hozzá — legközelebb majd megbetegszem.

Azt tervezték, hogy kellemes, vagy kínos meglepetésül csak akkor állnak elő István szülei előtt az egész színjátszó tervvel, amikor már rákerül a sor a vizsgaelőadásra. Arra persze már meghívják a szülőket is és az érdekesebb rokonokat, István azonban nem tudta a titkot megőrizni, eljárt a szája. Erről Zsuzsinak sejtelve sem volt mindmáig. István ugyan még fekszik, de már egészen jól van, már megtagadta a keserű csokoládé elfogyasztását is. Könyököl

párnáin és cseveg Zsuzsival, meg Böskével; az anya kiment, Zsuzsi már eddig is valósággal osztogatta a parancsokat, szobalánynak, Manyikának, — aki már meg is szökött a szobából — sőt még Válnénak is. István csak úgy a levegőbe leheli legújabb óhaját:

— Meginnék egy pohár vizet.

Zsuzsi rögtön megkísérelte az óhaj teljesítését, odaszólt Böskének:

— Ne csöngessük be megint azt a Rózsit. Ugyan, hozz már be, kérlek egy pohár vizet; kettő is lehet, mert én is szomjas vagyok.

Böske felkacagott:

— Tudod mit, gyönvörű? Hozd be a vizet te. Gyakorold magad. Ha színésznő leszel, úgyis sokszor kell majd egy-két pohár vizet behoznod a primadonna számára.

És Böske kilibegett a szobából, magukra hagyva a művésznövendékeket. Odakünn nevetve újságolta Válnénak::

— Azt hiszem sikerült ezeket alaposan összevisszitenem.

Csakugyan, alighogy becsukta Böske maga után az ajtót. Zsuzsi haragosan fordult István ellen:

— Te elmondtad itthon, hogy színiiskolába járunk?

István nekibátorodott. Dacosan felelt:

— El. Nincs mit titkolóznom. Ugyis a szüleim fizetik a tandíjat. Meg látiák itt ezt a sok könnyvet, meg tudják, hogy mindennap színházba megvünk. Hát hogyan képzelted? Azt hitted, hogy mindez rejtve maradhat?

— És ezt elhallgattad előttem.

— Nem volt fontos, hogy beszéljek róla.

— Ugy. Szóval nem az én cinkosom vagy, hanem

az övéké. Holott jól látod, hogy az egész család...

Zsuzsi nem fejezhette be a mondatot. Ezt István tette helyette:

— Az egész család téged üldöz. Nem gondolod, hogy kissé sok bajod van a családommal?

— Nem több, mint nekik velem.

— Pedig arra el lehetnél készülve, hogy a családom nem fogad majd ki. Örömmel. Fevilágosítottalak előre. Elvégre... az ellenállásuk érthető.

Zsuzsi elsápadt. Ilyent még nem hallott Istvántól. Az érzés, ami előntötte, riadtság volt, mely azonban hirtelen dühvé változott:

— Az egész magatartástok ostobaság. Nekem pékfamilia ne adja a bankot. Elvégre... én, s ezt nagyon jól tudod, hozzá mehettem volna Garda bárányához is.

István:

— Még hozzá mehetsz. Ha azt hiszed, hogy valamit elmulasztottál.

— Ó, hát így vagyunk?... — Zsuzsi hallgatott. Küzdött benne az indulat és az értelem. Még nem tudta, mit feleljen. Egyszerre csak, mintha valami szerepet játszana, elérzékenyült hangon rebegte:

— De én téged szeretlek.

És hirtelen átkarolva István nyakát, megcsókolta az arcát.

István nem csókolta őt vissza, szóltanul ültek egymás mellett, amikor belépett a szobába Manyika. Ingerkedő csodálkozással ezzel kezdte:

— Ti garde nélkül vagytok?

Zsuzsi élesen vágott vissza:

— Rám nem kell vigyázni, én nem vagyok kispolgári liba.

— Jaj, angyalom, hiszen én nem terád vigyá-

zok. Istvánra vigyázunk mi mindannyian. Te, Zsuzsikam, nem vagy családtag nálunk, te azt csinálisz, amit akarsz.

Zsuzsi Istvánra nézett. Várakozóan, követelőn, hogy vedelmezze meg őt a saját huga ellen.

Istvan ragta a szájaszélét, kissé piros volt az arca, talán el is pirult zavarában:

— Azt hiszem, megint lázam van. Adjátok ide a hőmérőt.

*

István és Zsuzsi nem vesztek össze. A kis sérülés a barátságukon magától intéződött el. Ugy, hogy másnap már találkoztak a színiiskolában, s nem beszéltek a történekről. Gondolkozni azonban annál inkább gondolkozott az esetről — Zsuzsi. István gyenge, a család pedig kitartóan ellenséges, — ezt alapította meg Zsuzsi. Nem szabad meghátrálnia, állni kell a harcot és le kell győzni a családot. A cél: minél sürgősebben megkötni a házasságot. István habozik, önkénytelenül is részesévé válik a család ellenállásának. Semmi más nem segít, mint az elszántság, az erős akarat. A maga akaratát át kell öntenie Istvánba, valósággal szuggerálnia kell őt, hogy álljon a sarkára. A házasságkötés időpontja adva van: mihelyt letették a színiiskolai vizsgát; még ha rögtön nem is kapnak szerződést. Elmennek bárhová, akár vidékre is. Hisz' az egész, lényegében csak formáság... Nyíltan beszélt Istvánnal, minden részletben meg akart vele állapodni. Igyekezett rábírní, hogy követeljen a szüleitől ugyanolyan vagyoni juttatást, mint amilyent Manyika kapott férjhezmenésekor... István úgy hallgatta Zsuzsit, mintha mindenben egyetértett

volna véle. Csak a vagyoni juttatásnál volt valami huzódózó észrevétele:

— Előre tudom édesanyám kifogásait: Nem vagy te lány, hogy lozományt vigyél a hazasságba.

István télig volt, őszinte, valamit elhalogatott. Azt, hogy mindezekről a kérdésekről már beszélt otthon. És hogy a családi tanácskozás alkalmával az apja is bátorzkodott néhány szerény észrevételt tenni:

— Mégis csak el kellene helyezkednetek és dolgoznotok kellene. En egész életemben dolgoztam. Néha tizenhat órát is naponta. Húsz évvel ezeiőtt még, a napi munka után, háromszor is föl kellett kelnem éjszakánként és megnézni a kemencéket... Te, te meg Zsuzsi, egészen különös életre rendezkedtetek be. A mai világban, amikor semmi sem biztos, tehát a vagyon sem, nem lehet csak úgy, egy vagyon jövedelméből élni. Csak úgy bele a világba, szórakozni, valamivel piszmogni, és azt hinni, hogy ez örökké így tarthat... Még Manyika is dolgozik. Vezet a háztartást, ő főz, még az urának is segít az irodában. Vagy nézd meg Böskét. Böskék inkább abból élnek, amit Böske keres, mint amit Volonszky. A Böske képeit adják el. Ő csinálja a giccseket, vagy hogy is csúfolják a képeit. És a giccseket tudják csak eladni. Volonszkynek a festményei a kutyának sem kellenek. A házbér, a koszt a giccsekből kerül ki. És Böske nemcsak festi a giccseket hanem el is adja azokat. Volonszkynek a giccsek is a nyakán maradnának.

Zsuzsi tehát a részletekről nem értesült, de azért mindent sejtett. Vaósággal hétfejű a sárkány, amit le kell győznie. Anya, apa, testvér, nagynéni és még Isten tudja ki, egy egész ellenséges, magát konokul védő világ; de meg maga István is. Talán nem is szereti őt István igazán; mert az igazi szerelem meg-

semmisíti az ilyen akadályokat. Két fiatal szereplő és a család ellenkezése — elcsépett téma regényekben és színművekben. Hogy mi a teendő, azt szinte a könyvekből lehet megtanulni. De különben is közhely, mindenki tudja, Csak már a vizsgán esnének keresztül! De mi lesz, ha a vizsga nem sikerül? Ez lehetetlen, ez nem történhetik meg. De akkor, új követelésekkel állnak majd elő és előbb a szerződéseket akarják látni. Vajjon sikerül-e mindjárt elszerződniök? Már csak két hónap a vizsgáig. No, ezt még ki lehet bírni. Bár nem könnyen... A legszemtelenebb valamennyi közt Böske. Azzal a hunyorgó, mindig mosolygó tekintetével. Minden szava egy-egy sértés. A multkor is, hogy kedveskedjen Böskének, hogy leszerelje, arra kérte, fesse le őt. Mit fessek rajtad? — mondta Böske. Olyan szép nem vagy, hogy giccseset fessek rólad, olyan érdekes sem vagy, hogy művészi céllal foglalkozzam veled. No, mit akarsz hát? Lefesselek, vagy ne?.... István abban is kételkedik, hogy nekik, kettőjüknek csakugyan van tehetségük a színészethez. Csak Zsuzsi tartja benne az ambíciót. Egészen különleges vagy, — magyarázza neki. Mélyebb és finomabb a magyar színészeknél. Az a baj, — feleli erre István fanyarul. Zsuzsi nem tágit. Moisésra emlékeztetsz engem, bár akkor még kislány voltam, amikor láttam. Csak szebb vagy és elegánsabb. A játékod is kifejezőbb... Istvánban van némi humor is, bizony fanyar humor az. És így szól: Nagyrévinek más a véleménye. Ő azt mondja, hogy Csorthoz hasonlítok. Ha Csorth rászánná magát, hogy egy szerepet rosszul játszon, körülbelül olyan lenne, mint én... István elmondta Zsuzsinak egy álmát, melyet szintén elhallgatott heteken keresztül. Ő, István, egy dobogón állt egy óriási üres terem közepén. Es telje-

sen ruhátlan volt. Egyszer csak szétnyílt az egyik fal s ott állt a résben Nagyrévi. Korona is volt a fején és nagy, fekete szakáll körítette az arcát. Csak állt, nem szólt semmit és nézett Istvánra. Istvánt szörnyű szorongás fogta el, mert hogy ruhátlan. Keresett valami takarót, hogy azt magára terítse, de nem talált. A szorongása oly gyötrelmessé erősödött, hogy nem bírta tovább és felébredt. Zsuzsi nem szólt semmit az álomhoz. Jaj, rémes egy ember ez az István! — ezt gondolta.

*

Együtt ülnek István szobájában Válné, István és Zsuzsi. Zsuzsi a kandalló mellett álló magastámlájú karosszékbén, a legkényelmesebb alkalmatosságon ül. István a heverőn félig fekve, a könyökére ereszkedve. Válné széken ül, a heverő előtti kis asztal mellett. Ő jött legkésőbb a szobába, Zsuzsi már akkor ott terpeszkedett a kényelmes karosszékbén, amin hátradőlve mélázott. Átengedhette volna a helyét, — ez már átvillant a Válné eszén. De nem fontos. Az ilyen kis modortalanságokkal már leszámolt Válné. Roszszul nevelték a lányt, ennyi az egész. És most már nem lehet őt megváltoztatni.

Zsuzsi komoly, hallgatag. Válné fürkészően nézi. Most úgy tűnik fel neki, mintha — mégis csak elég szép lenne ez a lány... Válné maga sem tudja még azt sem, hogy mit is érezzen ezzel a lánnyal szemben. Valami természetes ellenszenv forr benne, csaknem mindig, azt azonban igyekszik leküzdeni. Nem ostoba asszony Válné, sok mindenről hallott már, olvasott egyetmást, és csodálatos dolgokat sejt. Bár inkább az a csodálatos, hogy még ő is sejtí azokat. Valamit hallott arról is, hogy... ő talán a kelleténél jobban

szereti ezt a szép nagy fiát, Istvánt. Azt is tudja, hogy mindig jobban szerette, mint a leányát, Manikát. Tépelődései közben arra is gondolt már, hogy hahaha nincs igaza, amikor annyira szeretné István és Zsuzsi házasságát megakadályozni. Hát ha minden lánnyal szemben, akit István feleségül akarna venni, ugyancsak gyűlöletet, vagy ha nem is gyűlöletet, hanem idegenkedést érezne. Hát ha kedve ellen való lenne István házassága még akkor is, ha a menyasszonya gyönyörű és dúsgazdag lenne, előkelő úri családból származna... Ha meg István mégis csak elveszi ezt a Zsuzsit feleségül, akkor... már csak az István boldogságáért is, neki szeretnie kell.

Valahányszor így küzdött, alkudozott önmagával, mindannyiszor elernyedtt az ellenséges indulata s igyekezett barátságosnak, kedvesnek lenni Zsuzsihoz... Most, ahogy ülnek a szobában, a Zsuzsira eső tekintetéből melegség, csaknem szeretet árad. Nyár van, odakünn fülledt a meleg, Zsuzsi úgy ül a kandalló mellett, mintha az hűsítő jégszekrény lenne, olykor-olykor meglapogatta annak hideg cseréptestét. A Dunára nyíló ablaka a szobának nyitva van, kis szellő lengedez be az ablakon, behallatszik a Dunán úszó hajók kürtszava. Jó így, békében, biztonságban üldögelni, a külvilág nyugtalanságáról megfeledkezni... Zsuzsi tévedhetetlenül megérzi mindig, hogy Válné szereti-e őt, közönyös-e hozzá, vagy a pokolba kívánja. Ha nagyon kedveskedve mosolyog Válné s valami igen szívélyeset mond, olyan szavakkal, hogy édesem, Zsuzsikám, drágám, — akkor baj van. Zsuzsi most alkalmasnak tartja a percet, hogy kimondja, amivel már régen elő akart állni:

— Megmondta már István, hogy a vizsga után házasságot kötünk?

Hát... hiába minden, Válné elsápad. Azután elpirul, majd megint elsápad. Csak ül dermedten és nem felel.

Zsuzsi számított erre a hatásra. Nem riad meg, úgy érzi, hogy fölényben van. Csak úgy nyiltan, erőlyesen, mint mikor a rabló neki szegzi fegyverét a megtámadottnak s rákiált: pénzt, vagy életet, — így kell cselekedni. A nyílt harcban ezek elbuknak. Csak alattomoskodni tudnak.

Istvánnak kínos a jelenet, kérőn tekint Zsuzsira. mintha mondaná: hagyjuk ezt most, nem kell erről beszélni.

Zsuzsi folytatja:

— Nehéz ugyan, de úgy látom, hogy előbb a házasság pénzügyi részét is meg kell beszélünk.

Most önti el az indulat Válnét. Mint amikor a villanyt felkattintják s a csillár izzani kezd. Pénzügyi rész! Mégis különös. Hallatlan. És csak így egyszerűen, mint valami üzletkötésnél. Ó, a pénzügyi rész, ezen a területen Válné, még ha minden porcikája reszketne is, még ha a foga vacogna is, szilárd talajon áll. De hallgat, konokul.

Zsuzsi nem esik zavarba:

— Mert mindenekelőtt tisztázni kell, ugyebár, hogy miből élünk majd.

Válné kedvesen mosolyog. Igen, ez az a bizonyos mosoly. Pont olyan, mint a Böskéé, csak Válné szeme nem hunyorog.

— Abból édes angyalkám, amit majd kerestek.

Istvánnak a zavara gyakran úgy nyilvánul meg, hogy mosolyog. Furesán mosolyog és valami kínban fogant fölényeskedő viccet mond. Kitérni előle, nem foglalkozni vele tovább, — így tudja csak elintézni

a konfliktusait. István most nevet. Elneveit magát, legyint a kezével és csak ennyit tud mondani:

— Ejha!

Sem a Zsuzsi, sem az anyja nem törődnek vele. Most ebben a kérdésben István nem számít. Válné folytatja:

— Mert arra gondolni sem merek, hogy ti, te és István, a mi munkánkból akartok élni. Hogy az én fiam az apja keresetéből akarja eltartani a feleségét. Egészen természetesnek találom, hogy a saját munkáttal akarjátok magatokat eltartani.

— Százhusz pengőből, amit én tanítással keresek? — csodálkozik Zsuzsi.

— Ahhoz hozzászámíthatjuk a havi kétszáz pengőt, amit István zsebpénzül kapott eddig és ezután is fog kapni.

— Háromszázhusz pengőből nem lehet megélni. Legalább nekünk nem. Nekünk kultúrigényeink is vannak. Én nem óhajtok kopottan járni, mint Volonszkyné. Én Istvánnak sem engedhetem meg, hogy úgy öltözködjön, mint Volonszky.

— Akkor várni fogtok. Várni, Zsuzsikám, míg annyit nem kerestek, hogy a ti kultúrszínvonalatokon élhessetek. Én és az uram kevesebből élünk, míg fiatalok voltunk. Fele annyiból.

— Az más, — mondta Zsuzsi, — erre, hogy úgy mondjam, lelkileg nem vagyunk berendezkedve. Ez igazán nem nekünk való. Nem mondom, egy munkáscsalád, vagy akár egy kishivatalnok család is, megélhet akár havi száz pengőből. Talán még jól is. Már az igényeik szerint.

Válné még csak ingerültebb sem lett. Sőt már lecsitult. Nyugodtan hallgatja Zsuzsit s mikor az abahagyja, kis csend következik. Válné kezdi azután:

— De hiszen fölösleges minderről beszélni. Most színiiskolába jártok és állítólag hamarosan leteszitek a vizsgát, szép szerződések várnak rátok. Na, ha mindketten megkerestek havi háromszáz-háromszáz pengőt, akkor meg is házasodhattok, akkor már meg is éltek, kultúrnívón, ahogy mondom.

— Igen, mi le fogunk vizsgázni és bizonyos, hogy fényes sikerrel. Szerződést is kapunk majd. De az a kérdés, hogy rögtön-e, és az is kérdés, hogy a kezdő fizetésünk elégséges lesz-e. Ahogy engem tájékoztattak, nem szokás a kezdőknek azonnal háromszáz pengőt fizetni. Tudtommal a színészi pályán is fokozatos fizetések vannak, eleinte csekélyek, amelyek aztán emelkednek.

— Na, látod. Egyszerű tehát a dolog. Meg kell várni, amíg annvit kerestek, hogy a házasélethez a jövedelmeidet elégségesnek találjátok. Vagy lemondani a túl nagy igényekről, vagy... egy kis türelemmel várni. Mert, mondd, Zsuzsikám, mi történne akkor, ha István véletlenül nem a mi fiúnk, hanem egy szegény fiatalember lenne? Akkor talán nem is szeretnéd? Mi történne, ha például István péksegéd lenne, heti negyven-ötven pengős munkabérrel? Akkor nem mennél hozzá feleségül?

— Különös kérdés. Megvallom, felülmulta az én kénzelőtehetségemet, hogy ilyen helyzetekről fantáziáljak.

— Pedig, amin látom, elég szép kénzelőtehetséged van. Sok minden lehetetlenségről fantáziálsz.

Zsuzsi elhallgatott. Tudta, hogy vissza kell vonulnia. Kínos csend következett, már a két fiatalra nézve. Mert Válné meglegedetten, fölényesen mosolygott. István felállt, megnézte az óráját, s hogy véget vessen a jelenetnek, így szólt:

— Zsuzsi, nekünk mennünk kell.

Távozásuk után Válné összehívatott a kisebb családi tanácsot. Csakhamar együtt ültek, Válné, Böske, Manyika. Válné elmondott mindent. Következett aztán a végeláthatatlan megtárgyalása multnak, jelennek, jövőnek. Sajnálták Istvánt, szapulták Zsuzsit és addig beszéltek, míg ilyen megjegyzések is elhangzottak:

— Szegény István. Most bánkodik. Búsulásra adja azt a nagy lófejét.

Ezt Manyika mondta. Ő tehát már azért sajnálta Istvánt, hogy majd fáj neki a szülei ridegsége.

Böske meg, egészen váratlanul, Zsuzsi iránt árult el valami részvétet:

— Azért ki tudja, hátha épen Istvánnak való feleség lenne.

Válné ingerülten intette le:

— Ne beszélj már ilyen ostobaságot!

— Miért? Istvánnak ilyen nő való. Akiben van valami céltudatosság, szóval, aki akarni tud. Kettőjük közül legalább az egyiknek ilvennek kell lennie.

— No de nem ilven túlerélyesnek, — vetette közbe gúnyos mosollyal Manyika.

Mert ez a Zsuzsi nagyon is céltudatos nő, — ezt újra és újra meghánytorgatták. Ő, a Zsuzsi nem elveszett teremtes. Nem kell őt féltetni. Mik is az ő viselt dolgai? Hogyan ismerkedett meg például Istvánnal, a főmálészájjal?

— Azt ne mondd, hogy főmálészáj. Ez a név már le van foglalva Volonszky számára, — kacagott Böske.

— Akkor, hát Istvánnal, a mamlással.

Hogyan is ismerkedett meg vele? — ezt is meggyújtják-vetik immár vagy ötvenedszer... Először is

kinézte magának Istvánt. István csfnos, jóalakú fiatal-
ember.

— István nem csfnos, hanem nagyon szép fiú —
javította ki a jelzőt Válné. — Nincs még egy olyan
szép Budapesten.

— Középeurópában.

— A világon!

De, hát nem csak ez a fontos, hanem Istvánon
első tekintetre meglátszik, hogy nem a kunbajomi pá-
lyaőr fia. Zsuzsi ezt meglátta — ha már egyszer ki-
nézte Istvánt — és így kezdett mozogni az ő nvugtá-
lan és ravasz esze: ki is hát ez a jóképű és jólöltö-
zött, aranycigarettatárcától kezdve csupa drága és fí-
nom tárggyal körülvezt és fölszerelt ifjú? Vál István.
Ugy? Ki ez a Vál István, kik azok a Válok? És akár
csak a kereskedő az üzletkötés előtt előbb hiteltudó-
sítást szerez be, valahonnan jött a felvilágosítás:
Vál István a gazdag Vál Péter fia. Egvetlen fiú a csa-
ládban. Óriási üzem, húsz fióküzlet, saját ház és még
két, nagy négyemeletes bérház, tehermentesek. Hopp,
Vál István épen megy be az egyetemre, a kapuban az
előtte haladó magas sovány leány, nyilván valami kol-
léganő, elejti a pénztárcáját, — mi az ördögöt akart
vele, amikor itt nem kell beléptidíjat fizetni és sehol
még csak egy újságárus sem látható? — az aprópénz
kihullt belőle és szétgurult, már ahogy szokott, hogy
a kétfilléresek ott hevernek a tárca mellett, de a pen-
gősök messze elszaladtak. István udvarias, nem belső
hajlamból, hanem az előkelőség kedvéért; nono! —
ez az anva megjegyzése szokott lenni és Böskének
szól — lehajol és szedi össze a pénzt, a lány áll és vár,
azután biztatólag mosolvog Istvánra, köszönöm, rez-
begi, nem is rebegi, hanem öntudatosan, fölényesen
mondja, István bemutatkozik: Vál István. Szenté Zsu-

zsi vagyok, látásból már ismerem magát; örülök, hogy személyesen is megismerkedhettünk, hová megy, hol van órája? Na, oda én is bekukkantok egy órás-kára, engem is nagyon, de nagyon érdekelnek a tizenhatodik századból egyházi ruhák.

Hát így történt. És ami történt, nem maradhatott titokban. Anya, testvér, nagynéni, apró jelekből, elszólásokból, keresztkérdésekre adott kitérő feleletekből mindent megszerkesztettek, véletlenül még szemtanu is akadt, aki hiteles vallomást tett. Véletlenül olyan kolléganő, akitől Zsuzsi érdeklődött Istvánról és akinek nevetve mondta, ezzel a fiúval meg fogok ismerkedni. Manyikával járt középiskolába s amit mindezek után tudni nem lehetett, azt ki lehetett találni.

— Azért Volonszky. a főmálészáj, nem ilyen, — jegyzi meg Böske, — Az tud goromba is lenni, csak nehezére esik szegénynek.

*

A Barát-féle színiiskola készült a vizsgaelőadásra. Shawnak „Az orvos dilemmája” című színművét tanulják. Ezt tartották előadásra legalkalmasabbnak, persze heves civakodások után. Az igazgató Bánk bánt akarta, István és Zsuzsi egyetértőleg a *Hat szerep keres egy szerzőt*, mások az *Ördögöt*, a *Vadkacsát*, végre is Nagyrévi győzött, az ő választása esett az „Orvos dilemmája”-ra. Még akörül is viták folytak, *Orvosok* címmel nevezik-e meg a darabot, ahogy a hazai előadások alkalmával történt, vagy az eredeti angol cím fordításával, így: „Az orvos dilemmája”. Nagyrévi erőszakoskodott, örjöngött, azt mondta, hogy az *Orvosok* cím hülyeség. Nem határozza meg

a 'színművet' s az eredeti jó cím helyébe az Orvosok címet tenni nyilvánvalóan enyhe hamisítási szándék. Csak látni kellett Nagyrévit. Egy látszólag nyugodt, makkegészséges ember micsoda indulattal tud harcba szállni ily csekélységért. István és Zsuzsi ezt meg sem értették. Azt hitték, hogy csak képmutatás lehet. Színjátzás, Komédia.

— Miért fontos ez magának? — kérdezte egy ily vita alkalmával Nagyrévitől Zsuzsi.

— Menjen a fenébe! — ez volt a goromba válasz.

No, mindegy, megtörtént a választás, kiosztották a szerepeket, István is, Zsuzsi is megtanulták a magukét és szorgalmasan részt vesznek a próbákon. Nem is olyan rosszak. Pontosan, értelmesen megjátszák, vagyis lejátszák azt, ami számukra írva van. Épen csak az ösztönös erő, az átélő képesség, szóval a tehetség lényege hiányzik a játékaikból. Az igazgató nem győzi őket dícsérni. És sebtiben kioszt rájuk ötven-ötven jegyet, hogy közönség is legyen az előadás. Zsuzsi a maga ötven jegyét átadja Istvánnak:

— Én nem házalhatok ilyesmivel. Add el te mind a százat.

— Kinek? — kérdezi István csodálkozva. — Ennyi ismerősöm nincs is.

— Fizesd ki a jegyek árát a saját zsebedből, aztán oszd ki azok közt, akikkel épen találkozol.

— Saját zsebem van ugyan, de abban nem mindig hemzseg négyszáz pengő. Tudod, hogy nem vagyok ... pék.

— Ugy látszik, mégis csak annak kéne lenned.

— Azt hiszed?

— Jó, jó, csak ne okoskodj.

— Mert még meggondolhatod a dolgot.

— Kérj anyádtól pénzt.

az

— Így ismered te az édesanyámat?

— Ugy ismerem, hogy lépj fel végre erőlyesen. Követelőzz. Egyszer meg kell ezt kezdeni, mert különben sohasem bírnunk majd... velük.

Szeptember ötödikén lett volna a vizsga. Előző napon még próbát tartottak, ez volt a főpróba. Az előadás napján István már nem foglalkozott a szerepével. Most először támadt az a gondolata, hogy az előadáson, a nyilvánosság előtt, talán még sem lesz nyugodt. Valami szorongás fogja majd el, esetleg az a bizonyos lámpaláznak nevezett kínos érzés. De hát... úgy látszik, ez vele jár a mesterséggel. A lámpaláz lehetőségének a gondolatára máris egy kis izgalom fogta el. De igyekezett ezt az érzést elnyomni, igyekezett másra gondolni... Aznap nem volt találkája Zsuzsival. Ugy állapodtak meg, hogy mindketten egészen átadják magukat a készülődésnek, jobban mondva a lelki felkészülésnek, s csak este látják egymást viszont.

István egész nap heverészett, újságot olvasott, a cseh kérdésről, Runciman lord tárgyalásairól, a fenvegető háborúról; elolvasta a *Beretvaélen táncol a béke* című vezércikket, majd kaszinózott az édesanyjával, veszített ötven fillért, a pénzzel mosolvogva maradt adós, Válné ezért a könnyedségért homlokon csókolta; ezek után elment sétálni.

Séta közben hirtelen éhséget érzett. Épen egy fióküzletük mellett haladt el. Bement a boltba, hogy néhány apró cukorpogácsát vegyen, amilyenek a kirakatban is ki voltak téve. Azt eddig nem is tudta persze, hogy ilyen gyártmányuk is van... Az üzletben egy öregedő, csúnva nő szolgálta ki a vevőket s egy csinos arcú, fekete hajú kislány segédkezett neki.

Amint belépett, azonnal kérdőleg fordult feléje az öregedő nő:

— Parancsol?

István öt darab cukorpogácsát kért. A kislány sietett a kirakathoz, onnan szedte ki a pogácsákat, betette egy papirzacskóba, majd a pulton lévő mérlegen megmérte azokat:

— Huszonegy fillér, — mondta.

István mosolygott:

— Pont huszonegy?

— Igen. Tíz deka harminc fillér és ez hét deka.

— És ha nekem nincs filléresem, huszonkét fillér is elég lesz?

— Nem elég, — felelte hirtelen a kislány.

István jót kacagott ezen. A lány elpirult. Istvánt a lány zavara kissé meghatotta:

— Mióta van az üzletben?

— Még csak hat hónapja.

— No persze. Hat hónap igazán nem elég arra, hogy egy ilyen szép kislány megtanulja, mi a több, huszonegy fillér-e, vagy huszonkettő.

Az öregedő nő feszülten figyelte István minden szavát, ráncolta a homlokát és nem tudta, hogy mit kell tennie, mosolyognia-e Istvánra, vagy haragudnia a lányra.

— Na, nincs semmi baj, — mondta István. —
— Mi a maga neve?

— Miért? Az nem fontos, — dacoskodott a kislány.

— Mégis.

— Varró Irma.

— Irma. Talán még csak Irmuska.

— Ó nem, — szólt közbe az öregedő nő. — Ez

már nagy lány. Tizenhatéves elmúlt. Csak egy kicsit ügyetlen.

— Nem is vagyok ügyetlen, — védekezett morcosan Vairó Irma.

István fizetett, köszönt és távozott. Amint kitette lábát az ajtón, megszólalt az idősebb nő:

— Jaj, tudja maga, ki ez?

— Nem.

— Ez a főnök úr fia,

— Nem tudtam... Akkor miért fizetett a pogácsáért?

— Maga ostoba! — ez volt az Irma kérdésére a válasz.

István hazament. Még három óra az előadásig, — állapította meg. Kellemetlen a várakozás. Kínos. Erre nem is számított. De hiba volt, hogy nem számított rá, mert hiszen... és most eszébe jutott az érettségi vizsgája. Különös egy pálya, mindennapi vizsgával. De... talán ezt is megszokja az ember.

Kis rosszullétet érzett. Émelygeit a gyomra, Csak nem a cukorpogácsáktól? Áh, az lehetetlen. Az ő üzletükben minden elsőrangú és friss. Náluk semmihez sem használnak romlott anyagot. Ez a rossz érzés csak olyan... Ebben a pillanatban görcsös fájdalom lepte meg.

Épen most! Ez igazán kellemetlen. Talán majd... elmulik.

Forróság futott át a testén, különösen az arcán és a mellén. Leheveredett. Várt. Egészen elernyed. Fölállt, kivette a fiókból a lázmérőt. Mi lehet ez már megint?... Rágyújtott egy cigarettára. Mire a cigaretta elégett, elmúlt tíz perc. Megnézte a lázmérőt. Harmincnégy fok. Borzasztó! Nem mehet el a vizsgára. Jaj, milyen kínos. Ott várják a többiek, Zsuzsi,

az igazgató, a közönség, talán egy-két hirlapíró is. De hát hiába, teljes lehetetlenség, hogy elmenjen. Nem csak, hogy nem teheti ki magát valami súlyos megbetegedésnek, hanem egyszerűen olyan rosszul érzi magát, hogy képtelen lenne játszani. Ő akart, szeretett volna. mindent megtett... csak elgáncsolja ez a baj. Mit fognak mondani a többiek? Zsuzsi. Eh, Zsuzsi találta ki az egész ostobaságot.

A következő napon Zsuzsitól levelet kapott István. Hogy ne haragudjon, amiért ő, Zsuzsi, nem ment el a vizsgaelőadásra. Egyrészt meggondolta az egész dolgot s mivel nem akarta, hogy elhatározásáról lebeszéljék, hát otthon maradt, másrészt pár hét múlva elutazik vidékre; R.-ben kapott egy helyettes tanárnői állást. Elutazása előtt még találkoznak majd és megbeszéljük, hogy az új helyzetben mi a teendő.

— Ezt aztán nem értem, — mormogta István.

II.

István elindult hazulról. Hosszú tétovázás után féligmeddig azzal az elhatározással, hogy fölkeresi Zsuzsit. Talán mégis furcsa lenne, gondolta, ha csak úgy levélben mondanának egymásnak búcsút. Nem illene. És az illendőségre sokat adott István.

Elindult, ballagott az utcán, de útjának igazi célját nem tudta. Jól van, fölkeresi majd Zsuzsit, de ezt is halogatni szeretne volna. Rögtön támadt is ok, hogy útját elhalassza. Egy filmplakáton akadt meg a tekintete, mely egy filmszínház előtt rikított bele a bágyadt városba. Épen a kedvelt művésznőjét ábrázolta a plakát. Lisette, a kis szende, — ez volt a darab címe, melyet bemutattak. Nagyon mulatságos, hallotta a darabról István, okvetlenül meg kell nézni. Okvetlenül, — mintegy parancsnak, mintegy kultúr-kötelességnek engedelmeskedett István. Bement, jegyet váltott, elfoglalta helyét a nézőtéren, máris el-sötétedett a terem és megkezdődött az előadás. A hirdető nem igen érdekelte. Bár beszélgetések és viták folyamán mindenkor azt az álláspontot képviselte, hogy a filmhirdetők nagyon érdekesek és hasznosak. Helyes, hogy az egyes nemzetek előkelőségeit mutatják be szüntelenül és ezen felül szorgalmas hadi propagandát végeznek. Most azonban unatkozott István. Elernyedtt, a szemét is behúnyta olykor, de azért jól érezte magát. Mert egyedül volt. Mintha maga az egyedüllét, az, hogy családjától távol van, már üdülős

lett volna számára. Erről persze nem tudott. Csú-
pán langyosan kellemes érzés maradt számára, hogy
övéi közül nincs mellette senki, nem kényeztetik,
nem gyötrik a túlságos szeretetükkel. Nem hallja az
aggódó kérdést: Miért vagy olyan komoly, talán rossz
kedved van? Van valami bajod? Nincs lázad? Nem
fáj a gyomrod? Talán sokat ettél megint? Nem kel-
lene egy csésze tea? Vagy egy pohár konyak? Jaj,
az meg épen pihentető, hogy nincs itt Manyika, aki
olyan vadul egészséges, hogy még a feje sem fáj
soha. És nincs itt Böske, hogy csúfolná: Ej, ugyan-
csak elszontyolodtál öcskös, talán Zsuzsi hiányzik
neked?

Zsuzsi, órá határozottan gondolt. Ugy, hogy ha
azt kérdezték volna, ki, vagy mi jár az eszében, ezt
felelte volna: Zsuzsi. De... nem nagyon sajnálkozott
miatta. Erzéseinek összevisszaságából mégis csak az
a végső eredmény adódott volna ki: hála Istennek,
az úgy elromlott. Valahol elromlott, nem is tudni,
hol. Talán... nem is nekem való a házasság, —
szötte tovább. A magányosság, az kell nekem. Ülni a
moziban, egyedül, félhomályban. Nem is muszáj
nézni a filmet, csak hadd peregjen, rohanjon, fő,
hogy valami ott történik, fut, mozog, elég, ha az em-
ber csak néha-néha tekint oda. Most például... ő,
most az a kedves nő ágál, épen a szendét adja, igen
komoly, a szemét lesüti, Lucia Vivanti. Valakire ha-
sonlít. Kire is? Ejnye. Áh, Zsuzsira nem hasonlít. Ez
a Lucia szebb Zsuzsinál, viszont Zsuzsi arca értel-
mesebb. De hát kire hasonlít, a mindenét!

A kérdésre nem tudott István felelni. És való-
sággal gyötrődött miatta. Annyira, hogy nem tudott
egyhelyben maradni. Felállt, hogy induljon kifelé. A

mögötte ülők pisszegni kezdtek. Valaki rá is kiáltott: Uljón le!

István megkönnyebbült, ahogy kiért az utcára. Céltalanul sétált. Nagy útat tett nézelődve, meg-megállva. A körútra is elkerült, ott a könyvkereskedések kirakatait nézegette. Eolvasta mindenült a könyvek címét és íróik nevét. Mennyi könyv, mennyi könyv! Ki veszi ezeket? És néhány jó könyv között mennyi haszontalanság. Vajjon, mit kaphat egy író olyan vastag könyvért, amely lehet vagy négyszáz oldal? Mindenesetre jövedelmezőbb mesterség péknek lenni. Persze, ha az embernek vagyona van, akkor nyugodtan írhat ekkora könyveket. Ő is tudna talán egyet-kettőt ilyent írni. Ha hagynák. De őt meg a szülei nem engedik. Az anyjának ambíciói vannak, vele kapcsolatban. Ambíció, nagyravágyás, hát igazán megérdmelné a tréfát, hogy ő is pék legyen.

Egyszer csak ott állt a körutat keresztező utcában, fióküzletük előtt. Megállt és a kirakatot nézegette. Egészen csinos üzlet. Ajtó, ablak csupa üveg, a kirakatban az ő gusztusos gyártmányaik: fonatos kalács, tejeskenyér, cukrospogácsa. Ő, a cukrospogácsa! Csak most eszmélt rá, hogy ez az az üzlet. Ahol az a kislány... no, megvan végre, az a kislány hasonlít Lucia Vivantihoz. Hála Istennek, most már egészen nyugodt. Bemegy az üzletbe.

Az öregedő árusnő elpirult, amikor őt meglátta. Irma... hát Irma el sem pirult, hanem közönyösen, gépies udvariassággal kérdezte:

— Tetszik parancsolni?

István nevetett:

— Köszönöm, nem kérek semmit.

Irma ettől már megzavarodott. De nem érzésben, hanem csak nem tudta, mit csináljon, mit mond-

jon. István hunyorgó szemmel nézte, mintha gyönyörködött volna a zavarában. Azután megint ő szólalt meg:

— Csak azt jöttem közölni, hogy még élek. A mérgezési kísérlet nem sikerült.

Irma értetlenül bámult Istvánra, az öregedő nő, azaz Maurerné, izgatottan hegyezte a fülét, hogy mi csoda különös dolog ez, komoly-e, vagy csak valami tréfa.

— Ugy bizony, kislány, — folytatta István. — Maga a multkor majdnem megölt a romlott pogácsáival.

— Lehetetlen! — sápítozott az árusnő.

Irma úgy viselkedett, ahogyan azt ügyesen megtanulta:

— Kérem, Vál úr, nálunk minden elsőrangú és friss.

Á-á, a nevét tehát már tudja a szende! A kis Vivanti. Szóval beszéltek róla a multkor, eltávozását után. No, hisz' az csak természetes.

— Sose mentegetőzzön, ártatlan angyal. En megbetegedtem tőlük és... nagyon fontos dolgomban helyrehozhatatlan mulasztást követtem el, hála Istennek.

Hála Istennek? No, ebből azután egyik nő sem értett egy mukkot sem.

István megfogta Irma állát, fölemelte a fejét, a szemébe nézett, úgy beszélt, de még mindig mintha csak gúnyolódna vele:

— Nem tesz semmit, nem maga a hibás.

Maurerné zavartan köhécselt, Irma lángvörös arcával lépett hátra:

— Ne tessék engem...

Nem tudta a mondatot befejezni. A szemében könny csillant meg.

— Sír a baba, sír, sír! — csúfolódott István.

De kellemes érzés ömlött el benne. Talán meg is sajnálta Irmát, bar inkább örült, élvezte a diadalát. Lám, tőle is fél valaki. Bizonyára így van az rendén. Ambár... ha az ember elmélkedik az eseten, be kell látnia, hogy a félelmet nem ő gerjeszti, nem István, hanem Vál István úr, a Vál Péter fia.

Hallgattak. Maurerné szólalt meg először. Neki könnyű volt, öregedő özvegy asszony, túl az élet virágkorán, ő a fiatalokat már nem is érti, vagy ha érti is, inkább ellenséges hozzájuk, mint résztvevő. Vala, mit mondania kellett, mindenestre a főnök úr fiának a pártján:

— Mit komédiázik? Nem eszi meg a nagyságos úr. Túlságosan ne affektáljon, mert nem olyan szép maga.

Irma most már végkép megzavarodott. Szemét lesütötte és nem mert felnézni. Legjobban szeretett volna elsüllyedni. Talán még igazat is mondott ez a gonosz vén hajcsár.

István is kínosan feszengett, mert ő nem akarta Irmát megbántani. Az árusnő túlbuzgó a maga rab-szolgátságában. Most is ügyes, szolgálatkész akart lenni, egyszerre csak minden szó nélkül kitipegett az üzlethől, az udvarra vezető hátsó ajtón.

Irma megkönnyebbült, mihelyt Maurerné után becsukódott az ajtó. Rögtön az István védelmét óhajtott:

— Haragszik rám, talán ki is dob majd, — és el-pityeredett,

— Ne féljen, nem dobja ki, Én nem engedem.

— De igen, kidob. Nagyon szigorú ám, mindig

azzal fenyeget, hogy kidob. Akármit, akárhogy csínálok, mindent kifogásol. Már magamtól itt hagytam volna, ha lenne valami más állás a számomra. De nem mehetek el, túrnöm kell őt, mi iszonyúan szegények vagyunk otthon. A testvérem egy fillért sem keres, nem volna a papámtól nyugtom, ha most én is állás nélkül maradnék.

István az egésznek, amit Irma elmondott, nem az értelmét figyelte, hanem csak a lányt nézte, a szája mozgását, a fogait, az arcjátékát, és hallgatta, élvezte a hangját. Legföljebb az a kifejezés ragadta meg a figyelmét, hogy „mi iszonyúan szegények vagyunk”. Ezt kedvesnek találta. Iszonyúan szegények. Nevetett rajta.

— Szereti a cukorpogácsát? — kérdezte váratlanul István.

Különben is Irma már mosolygott. Mosolygás közben két gödröcske keletkezett az arcán:

— Nagyon, — felelte szaporán.

— Hányat szokott megenni naponta?

— Egyet sem. Drága, — és közelebb hajolt Istvánhoz — de elcsenek néha egyet. Ritkán. Egy héten kétszer. — Megrettent: — Jaj maga elárul majd. — Aggódó pillantást vetett Istvánra, majd az ajtóra, melyen az öregasszony távozott.

— Dehogy árulom el. Olyan rossznak gondol maga engem? Tőlem ne féljen. De azért... lopni nem szabad.

Ezt tettett szigorral mondta István, hozzá még a homlokát is ráncba vonta.

— Jaj, ez nem lopás.

— Hát mi?

— Csak csenés.

— Mi a különbség a kettő közt?

— Azt nem tudom. De lopni, vagy csenni, az két különböző...

— Bűntény.

— Nem is bűntény. A lopás igen, a csenés nem. Az csak olyan... csibészesség. — És Irma kacagott a saját kifejezésén, a saját kedvességén, mintha ez félig öntudatos lett volna.

— Kérek hát egy kiló cukorpogácsát.

Irma csodálkozva nézett Istvánra.

— Szentisten, egy kilót? Hisz' az három pengő.

— Az harminc pengő.

— Harminc? Nem is tudom... lehetetlen. Tíz deka harminc fillér... ó, csak három pengő, Mindig be akar engem csapni. Kicsúfol. De én azért is tudok számolni,

Irma mozdulatlanul várt. Nem hitt a rendelés komolyságában. Hogyne. Majd ő lemér egy kilót a pogácsából, bepakolja, akkor István úr kipakoltatja az egészet, hogy ő meggondolta a dolgot és csak két darabot kér... Maurerné visszatért a boltba.

— A kisasszony nem akar kiszolgálni, — fordult feléje István. — Kérek egy kiló cukorpogácsát.

— Igenis, — mondta Maurerné szolgálatkészen s ráfordult Irmára: — Mozogjon már!

Irma kímért egy kiló pogácsát, bepakolta és átnyújtotta a csomagot Istvánnak: ..

— Tessék. Vagy... át is kössem?

— Igen, igen. Csak tessék átkötni nehogy szétbomoljon az úton.

Irma visszavette a csomagot, vékony színes spárgával átkötötte s megint István felé nyújtotta.

— Köszönöm, tartsa meg. A magáé. De meg kell ennie az egészet.

Irma elpirult, határozatlanul nézett Maurernéra.
De felelt:

— Meg is eszem.

— És ha nem? Hogyan bizonyítja majd be?...
Csomagolja csak ki és egye meg mindt itt előtttem.

Ezen már Maurerné is nevetett. Ez tetszett volna neki: megetetni a fruskával egy kiló pogácsát.

Irma letette a csomagot, végtelen zavarban volt és kezdett már bosszankodni.

— No csak tréfáltam, kislány. A pogácsa a magáé.

István kifizetett három pengőt, köszönt és elment.

Irma tünődve nézett utána. Jaj, milyen furcsa ember! És hogyan bánt övele.

*

István a szobájában ült és olvasott. Csak az iméat ment ki tőle az édesanyja s most újra benyitott hozzá:

— Majdnem elfelejtettem neked megmondani, Zsuzsi telefonált.

István várakozóan nézett az anvjára.

— Azt telefonálta, hogy holnap utazik R...-be, de még beszélni szeretne veled egyrőlmásról.

— Jó. Majd fölkeresem este.

— Ne keresd föl, mert ide jön. Öt órakor. Csak várd meg.

— Öt órakor? Miért nem mondtad meg neki, hogy öt órakor én mostanában nem szoktam itthon lenni? Tudod, hogy mindennap délután az egyetemre megyek, valami fontos dolgom van ott az egyik volt tanárommal... Ejnye. Ha Zsuzsi jön, csak mondd meg neki, hogy nem várhattam meg, de fölkeresem még ma este.

— Azért megvárhatnád. Mégis úgy illene.
— Olyan nagyon kívánod, hogy megvárjam?
— Mondom, csak az illendőség miatt.
— Szép, hogy ezt elismered. Mert... majdnem elfelejtettél nekem szólni s ez nem vali valami túl-nagy buzgalomra.

— És a te buzgalmaddal mi van, ha úgyis elmegy hazúlról?

— El kell mennem. Különben is... Különben is... Zsuzsival legalább egyelőre nem kötünk házasságot. Bár... lehet, hogy később sem. Ugy látom, ő is így akarja.

— Szép. Mai fiatalok. Ez nálatok csak így megy. Nem is tudom megérteni. Egyszer megházasodunk, egyszer nem házasodunk meg. István, István! A te megbízhatatlanságod megdöbrent.

István gúnyolódóra fogja a hangját:

— Amint látom, mosolyogsz. Tehát ezúttal meg vagy elégedve a megbízhatatlanságommal.

— Hát... nem tagadom. Jobban szeretem, hogy ennek az ügynök, úgy látszik, vége van.

— Lehet. Így akartátok mindannyian. Azt hiszem. Zsuzsi is. Anvagi igényei voltak és azokat éppen te nem akartad kielégíteni. Ennekem mindegy lett volna. Ugy képzeltem, hogy Zsuzsival majd itthon lakunk. Neked a fiad mellett lesz még egy lányod. Az igaz, hogy Zsuzsinak ez a tervem nem tetszett.

— Értem. Nagyon régóta tudtam én ezt. Nem óhajtott az előkelő kisasszony a mi közelünkben élni. Egy pékfamiliában. Talán még elég műveltek sem voltunk hozzá. Nem beszélgethetett volna velünk az ő témáiról, az ő olvasmányairól. És a képekről. És a műruhákról, meg a hímzésekről. Mert ő csodálatosan művelt, tanult, olvasott, csak éppen nem tud egy teát

sem elkészíteni. Különben is a körmére néztünk volna s' kissé szerényebbnek kellett volna lennie. Máskép aligha maradhatott volna meg a házban. Csak én nem szóltam neked, mert tudtam, milyen makacs vagy. Amit én gondolok, az neked nem számít... Igazán örülök, hogy vége köztetek ennek a komédiának. Csak az bánt, hogy még ez a rongyos szakítás is az ő fölényével végződött. Ha az ember okos lenne, ha a természetes indulatainak engedhetne... szóval egyszer szépen ki kellett volna dobnom. De ahelyett, amint látom, valójában ő hagyott téged faképnél.

— Nem mindegy az?

— Nem. Csupán a végeredmény szempontjából mindegy. De hát... Isten neki, remélem, túl vagyunk rajta. Hanem... István! Milyen fiatalember vagy te? Kezdem már azt hinni, hogy nem ismerlek. Szeretted te azt a lányt? Vagy nálad az csak úgy megy, hogy egyszer szeretsz valakit, egy hét múlva meg már únod? Vagy sohasem szeretted és minden mélyebb érzés nélkül akartad feleségül venni? Már régóta akartam tőled ilvesmiket kérdezni.

István meglepődött, elakadt, nem tudta, mit mondjon. Zavarában igen határozottan oldotta meg a kérdést, azt mondta:

— Kezedet csókolom, — és megcsókolta az anyja arcát s elment.

Válné tünődve nézett utána, azaz a mögötte becsukódó ajtóra. Azután átment a másik szobába, föl-hívta az urát. Kérte, hogy jöjjön fel a lakásba, mondani akar neki valamit.

— Te, Péter! Ezek szakítottak, — így kezdte Válné.

Vál Péter csak a fejét ingatta, hogy hát igen is,

nem is, mivel hogy örüll is, nem is, igaz lehet, de meg talán nincs is úgy.

— Én úgy látom, hogy szakítottak. István elment az egyetemre, nem is várja meg Zsuzsit, aki ide telefonált, hogy ötkor feljön.

Vál még mindig a fejét ingatta. Jó, jó.

— Te nem is örülsz?

— Örülök. Kérlek. Ha muszáj, miért ne örüljek?... De hát... miért gondolod, hogy szakítottak? Mert nem várja meg Zsuzsit?

— Azért is.

— Bolondok ezek. Nem lehet ezeket komolyan venni. Azt mondod, hogy az egyetemre ment.

— Igen. Napok óta bejár minden délután. Valamin dolgozik. Nem mondta meg, hogy min.

— Persze, hogy nem mondta meg. Csak nem vetet bolondgombát a fiatal úr, hogy megmondja az anyjának, amikor találkára megy.

— Találkára? Zsuzsival?

— Épen hogy nem azzal. Hanem egy másik lánnyal.

— Lehetetlen.

— Ha én mondom.

— Honnan tudod? Nekem mondj el mindent. Istvánra már minden gonoszságot ráfogtok.

— Gonoszságról épen nincsen szó. Csak egy kis udvarlásról. Egy kis kalandról. Valami fruskával.

— Lehetetlen. Mióta? Hiszen még egy héttel ez-előtt el akarta venni Zsuzsit feleségül. Az én fiam nem lehet ilyen... szélhámos. Te talán... titkolózol előttem?

I

Válné sírni kezdett. Jaj, jaj, hogy az ő fia most egy másik nővel. Milyen gonoszak is... azok a nők!

— Ne sírj, Margit. Ne sírj, tudod, hogy azt nem

birom elviselni. Már bánom, hogy szóltam.

— Örülök. Kérlek, ha muszáj, miért ne örül. Miért nem mondd meg rögtön, ha valamit megtudsz? Miféle találkáról van szó? Ki mondta ezt neked? És ki az a nő? Tudnom kell.

— Ül le. Mindjárt megtudod. Eddig vártam, mert... mert magam sem hittem. Hát... úgy kezdődik, hogy... no, igen, Maurerné a tizenötös számú fiók kezelőnöje, a V. utcában, bejött hozzám és jelentette, hogy István eljár a fiókba és ott feltűnően foglalkozik egy kislánnyal, aki kisegítőlány az üzletben. Azért jött, mondta, hogy megkérdezze mi a teendője, elküldje-e a lányt, nem követ-e el mulasztást, ha erről hallgat.

— Mit mondtál neki? — kérdezte mohón Válné.

— Mit mondtam, — Vál elakadt, nem tudta, jól cselekedett-e, — azt mondtam, hogy ne küldje el. Csak hagyja őket. Hogy...

— No beszélj hát!

— Hogy... én azt mondtam, bocsáss meg, hogy tőle telhetőleg még segítse is kifejlődni az ügyet.

— Örült vagy?

— Miért?

— Örült vagy. De... lehet, hogy jól tetted.

— No, úgye. Én megvallom, akármit is mondasz, most már épen a te kedvedért cselekedtem így. Én... megvallom, még pénzt is adtam Maurernének, hogy vegyen legalább egy köpenyt annak a csitrinek, mert... tudod elcsatangolnak az üzletből, s ez a lány aféle földhözragadt szegény lány, a kültelekről, vagy honnan, képzelheted egy kisegítő boltlány, nem akarom, hogy Istvánt egy lompos proliánnyal lássák az utcán,

— Ki az a lány? Hogy a fene...

Válné elfojtotta a kitörni készülő szidalmakat.

— Mit tudom én? Lány. Kisegítő árusnő, már mondtam. Szegény lány. Varró Irmának hívják. Fontos az?

— Borzasztó. Megörülök. Még a neve is. Varró. Árústólány, varrólány, munkáslány. Ilyen nőekkel áll szóba.

— No de Margit! Mi borzasztó van ebben? István felnőtt férfi. Mit akarsz tőle? Mit kívánsz, hogyan éljen?

Válné indulatosan, rosszalólag rázta a fejét. Kapkodott a szavak után, de már nem is tudott mit mondani.

— Ne félj, ezt nem akarja majd István úr mindjárt elvenni feleségül. Hát ezért tettem, amit tettem.

— Borzasztóak a férfiak. Csak a nők borzasztóbbak, mint ők. Egy ilyen csitri lány. Egy ilyen senkiházi. Képzelem, hogyan néz ki. Én még ma... de azt sem lehet. Most már még csak be sem mehetek abba a fiókba, hogy megnézzem magamnak azt a lányt. Kétségbeejtő.

— Nyugodj meg. Egy kis kaland. Épen jó lesz most Istvánnak.

— Csak ne beszélj. Mit tudod te, hogy mennyi aggodalma van egy anyának.

— Ugyan, — és Vál legyintett, — semmi baj sincs.

— Nem. Nincs baj, mondod. De én jobban tudom, hogy mindenből baj lehet. Ebből is. Elfelejtetted, hogy István a te fiad.

— No, igen. Amikor elégedetlen vagy vele, akkor mindig az én fiam.

*

Irmal — tündődött István. Ez a kis Irma legalább valami lelki kaland, abban a válságban, amibe jutott. Erre a célra alkalmas lenne egy ilyen naív, gyerekes kislány. Műveletlen vadóc, de annál jobb. Zsuzsi után maga a természetesség, a közvetlenség... Elment tehát egyszer-kétszer a fiókba. Bár ott igazán nem lehetett mást tennie, minthogy mókázott Irmával. Jelen volt a szemfüles vénülő nő, Maurerné; István tudta, hogy az vigváz, még pedig nem is a lányra, hanem órá. Megleste tehát Irmát olyan időben, amikor az épen ment be a boltba, vagy este, zárás után, amikor távozott onnan. A napirendjét könnyű volt megtudnia: reggel hétkor kellett az üzletben lennie, délben kapott egvórai ebédidőt, azalatt a nagynénjénél megebédelt, félhárom óra tájban sietett vissza, azután már csak záráskor távozott. Azt csak úgy mellékesen állapította meg, hogy Irma mindig egyedül érkezik és egyedül megy el. Nem várja senki, Milven kedves, amint sem jobbra, sem balra nem tekintve, senkire és semmire nem hederítve siet. Formásak a lábai, kecses a járása. Szegény lány, mégis milyen pompásan jár. Mint egy őz. Az őzet nem tanítja senki a kecses járásra, az arra való készség benne van már a testalkatában, az idegzetében. Milven fontos például színpadon a járás. Hát még a filmnél. Amikor valaki felvételre megjelenik, az első, hogy megnézik a járását. Először, ahogyni önmagától, mi sem sejtve közeledik, azután amikor már tudja, hogy figyelik. Az Irma járását filmre is föl lehetne venni. Van olyan, mint a Lucia Vivantié.

Egy délből megvárta István Irmát. A körút és V. utca sarkán találkoztak.

— Ne menjen ma már be az üzletbe, — ajánlotta István.

Irma a csodálkozástól megállt. És nagy, kék szemét rámeresztette Istvánra:

— Kirándulunk valahová.

— Jaj, azt nem lehet.

— Mindent lehet, csak akarni kell, — mondta István bölcsen.

— Kidob a néni. Mondtam már, milyen szigorú. Még akkor is be kell mennem, ha beteg vagyok.

Istvánnak ez csak úgy elszállt a füle mellett.

Irma védekezett tovább:

— És ha kidob, akkor... manapság nem lehet ám másik állást kapni.

— Akkor nem lesz állása. Az olyan nagy baj? Nekem sincs állásom.

— Az más. Magának könnyű.

— Magának is könnyű lesz. Meg kell próbálni.

— Ó, miket beszél!

— Majd én alkalmazom.

Irma megint megállt és még jobban bámult:

— Alkalmaz? Mire? Hisz' magának sincs még állása sem, épen most mondta.

No, ez aztán igaz. Minek is alkalmazhatná István Irmát, ha úgy arra kerülne a sor? Ha muszáj lenne. Még titkárnőnek sem. Neki nincs titkárnőre szüksége, legalább is egyelőre, sajnos... Kár egy csinos lányért. Ott senyvéd az unalmas boltban, míg férjhez nem megy. Ha ugyan akad kérője. Bár... miért ne akadna? Elveszi majd... egy pék. Pontosan az a nő, akit a Jóisten is feleségnek teremtett. Feleség lesz, egyszerű lesz, dolgozó lesz, neveli a gyerekeit. Őzike. Galamb. Vajjon képes lenne-e egy ilyen nő, szóval épen ez az Irma rápaskolni a gyerekére, ha az haszontalanokdók? Érdemes lenne látni például egyszer, amikor dühös. Mit csinál akkor? Eh, nem is tud ez a

széldség dühre gyúlni. Szóval, nem lenne érdektelen egyszer látni a lehetetlent.

— Tehát nem megyünk kirándulni? — kérdezte István.

— Nem bizony. Nem szabad.

— Szervusz, István! — csattant föl ebben a pillanatban egy csengő, vidám női hang. Böske állt előttük.

— Hogy' kerülsz ide? — kérdezte István, hirtelen zavarában. De zavarát elfojtva rögtön felöltötte a gúnyolódó ábrázatát: — Hogy kerülsz ide, ahol csak a jómadarak járnak?

— Hát ez nagyszerű! — diadalmaskodott Böske. És mosolyogva hunyorgatott. Élvezte végtelenül az esetet. Már azt, hogy a kettőt, Istvánt és a hölgyet, így telitalálatban érte! Mert különben célzatosan lepte meg őket.

István valójában bosszús volt, tudta, hogy le van leplezve. Még pedig az egész család előtt, ami nem számít... de az anyja előtt is, ha nem ma, hát holnap. Böske az előretölt őrszem. És még hogy' mulat rajta! Szóval ezek már tudnak mindent, tudják, hogy ő Irmával találkozgat, hogy Irma csinos, de szegény, hogy az apja fővárosi altiszt, hogy Kispesten laknak, de még ezenfelül is tudnak sok mindent, amit ő maga sem tud még, tehát, ha információt akar szerezni Varró Irmáról, csak forduljon bizalommal Böskéhez, illetve a Vál család bármely nőtagjához, esetleg magához Vál Péterné önnagyságához. Így állunk. Van ebben valami bosszantó.

És a hunyorgó, az intrikus Böske, csak áll, nem mozdul. Hát jó, István bemutatta Irmát Böskének:

— Varró Irma, — és Böske felé: — A nagynéném,

Böske letegezi a lányt:

— Szervusz, — nyújtja a kezét.

— Kezit csókolom, — rebegi Irma és lehajol, hogy csakugyan megcsókolja a Böske kezét.

István szinte megrémül erre. De Böske elrántja és hátradugja a kezét:

— Nononono! Olyan vén asszony még nem vagyok.

Irma fölegyenesedik, hallgat; István dühös, hogy miért nem tűnik már el Böske, miért zavarta meg őket. És arra gondol, hogy ezt a családot egyszer már mégis meg kellene rendszabályozni. Azt csinálják vele, amit akarnak. Ő a zsákmányuk.

— Merre mentek? — kérdezi Böske újra csak, vagysis még mindig, mosolyogva.

— Ellenkező irányban, — feleli István, de szigor helyett csak gúnnyal.

— No, induljatok. Én is arra megyek, — így Böske.

— Én az üzletbe megyek, nagyságos asszony, kérem, — segít ösztönös készséggel Istvánnak Irma.

Ebbe már belepirul István. A szegény Irma úgy mondta, hogy: nagyságos asszony. Rémes. Nemcsak hogy elárulta magát, a társadalmi helyzetét, ámbár... ó, az ember már azt sem tudja, mit gondoljon, mert elárulni valója már aligha lehet szegénynek, hanem... micsoda népi, cselédies alázat ez! Hogy csúfolódik vele emiatt is majd ez a gonosz Böske.

— Banda indulj! — vezényel Böske.

Egy kis darabon együtt mennek. Akkor aztán megáll a gonosz Böske:

— No, menjetek gyerekek magatok, én csak tréfáltam veletek. Itt van dolgom ebben a házban, —

és rámutat a legközelebbi kapura, — Szervusztok — és már be is libeg a kapun.

Nincs ugyan abban a házban semmi dolga, de... megsajnálta István. Nem akarja tovább ingerelni.

— Milyen kedves asszony. Mindig így mosolyog? — lelkesedik Irma.

István nem felel. Kis buta, — gondolja. Még hogy Böske kedves! Böske, az intrikus. Csak azért mosolyog mindig, hogy az emberek bizalommal legyenek iránta. A gonosz Böske!... Vagy talán csakugyan jó ez a Böske? Volonszkyt biztosan szereti. Anyát is. Manyikát is. Engem is. Ejnye, jó lenne Böske-t megszerezni fegyvertársnak. Szövetségesnek. De mihez?

Itt kérdőjel meredt István elé. Hát mit akar ő tulajdonképen? Nem kell ide haditaktika. Nem akarja Irmát... feleségül venni. Sem Irmát, sem Zsuzsitt. Senkit. Soha.

István megállt:

— Irma. Maga nem megy be ma az üzletbe. Felülünk egy autóbuszra, átmegyünk Budára. Van a Gellérthegy oldalában egy vendéglő. Annak a terraszáról úgy lehet egész Budapestet látni, mint egy panorámát. Oda megyünk, ott vacsorázunk..., Onnan nézi majd, merrefelé fekhets az üzlet, a mi tizenötös fiókunk.

— Isten ments! Nem lehet, István úr. A néni... de még otthon is mit szólnának? Az én papám nagyon szigorú ám. Ő, az én papám, világért sem merném magamra haragítani. A multkor a keresztanyámtól kaptam egy pengőt, hogy hozsam rendbe a hajamat. Azt mondta, kócos vagyok. A papám rémesen megharagudott rám. Hogy tisztességes lány nem frizírozta. Nem is szól hozzám addig, amíg ki nem

mostan a hullámokat a hajamból... Hisz még az én mamámnak sem szabad nyolc óra után elmaradni, István úr, kérem.

— Mondja csak úgy, hogy István.

— Azt nem merem. Általában... és különben is helyes az, hogy mi üzleten kívül, privátim találkozunk? Nem gondolkozott még ezen? Mert én igen.

— Ezen még nem gondolkoztam. De gondolkodás nélkül is felelek: helyes. Sőt így: csak is ez a helyes. De ajánlok még valamit: lépjen ki az üzletből. Hagyja ott azt a butikot.

— Jaj, hogyan beszél. Hogy mondhatja azt a szép kis boltot butiknak? A butikban pálinkát árulnak.

— Nem mindig. Láttam a Szövetség-utcában egy boltot, amelyben ócska könyveket, ponyvaregényeket árulnak s az van kiírva a cégtáblájára: könyvbutik. A mi fiókunk egy pékbutik. Kenyérbutik.

— Nem butik. Üzlet. Péküzlet. Csupa finom holmikat árulnak benne.

— Butik. Maga nem is való oda.

— Ne-em? Olyan szép üzletbe? Amelynek... maga a gazdája?

István fölényes gúnnnyal mosolyog:

— Kikérem magamnak. Az üzlet gazdája az apám. Ő a... pék a családban.

— És maga?

Mit mondjon István, mi ő? Arra gondolt, hogy azt feleli: csillagász. Hadd törje a kislány a fejét, vajjon mi is az a csillagász. Mert azt csak nem mondhatja, hogy ő művészettörténész. Ezt nem értené meg a lány, szégyelné a tudatlanságát és úgy megriadna, hogy... még elidegenedne tőle. Így felelt tehát:

— Én az apám fia vagyok. Ő meg, ugyebár, pék,

— Istenem, hogyan beszél az apjáról! Hát nem remek, ha valakinek ilyen szép vállalatja van? Maga talán lenézi ezt?

— Nem nézek le semmit, mindez nagyon szép, nagyon dicső és hasznos, én csak azt mondtam, hogy maga nem való ebbe a kis putri fiókba.

— Hát... hová való volnék?

— Maga... maga... egy központifütéses, bordótapétás, viányfényes, perzsaszőnyeges jó kis lakásba. Helyesen mondtam?

— Jó kis lakásba. Min? micsoda? — és Irma ravasz kíváncsisággal nézett az István szeme közé.

Ejnye! Istvánt a kérdés és a gúnyoros, ravasz-kás mosoly megdöbbentette. Talán nem is olyan egyszerű kis butus ez a lány. Hm. Vallomást akar. Feleletet, hogy mint a lakás úrnője, mint kedves, fiatal asszonyka. És akkor következne az újabb kérdés: Kinek az asszonykája? Merész, gyermekien merész!

— Most már igazán mennem kell, — szakította meg a csendet Irma.

István nekidurálta magát:

— Kell, de nem megy. Talán én is számítok valamit. Ezzel az üzlettel, ezzel a Vál-féle fiókkal végzünk. Mennyi a maga egyhavi fizetése?

— Negyven pengő.

Erre már derűsen kacagott Irma. Várta, hogy ugyan mi fog ebből kisülni.

— Kilép az üzletből. Mert én sétálni, kirándulni akarok magával. A fizetését megkapja ezután is. Tőlem.

Irma ezen nagyot akart kacagni, de nem sikerült neki. Sőt elpirult, úgy, hogy még a nyaka is piros lett. És csak dadogta:

— Hogy? volna ez lehetséges? Hogy én... én

magától pénzt kapjak? Olyan ostobának néz, hogy ezt én nem értem meg?

— Rosszul eru, — próbált magyarázkodni István.

De Irma megtordut és köszönes nélkül elszaladt.

— Irmus, Irmus! — kiáltott utána István, félszeg mosollyal.

A lány szaladt, nem nézett vissza.

István csak állt és bámult Irma után. Hát... most megsértődött, — gondolta, És a szaja lepittyedt. Az ördög tud ezének a szeszélyéhez igazodni. Vagyis inkább a csöpp eszűkhöz... No majd megbékél. És cél nélkül elindult a körúton a Boráros-tér irányában,

Megállt egy női-ruha kereskedés előtt. Nezte a kirakatot, a bábukon a ruhákat. Ez szép, ez csúnya, ez szép, ez csúnya, ez megjarja; különösen megtetszett neki egy világoskék, piros pettyekkel himzett angol szabású seiyemruha. Lám, ezt megvenné Irmának. Csak úgy, hogy valami öröme legyen. Persze, Irma nem fogadná el, amilyen vadnak látszik. Nem is fogadhatna el, mert otthon mit szólának hozzá. Pedig egy tűzkalappal a fején és egy vadonatúj cipővel a lábán nagyon csinos lenne a kislány. Ostoba. Száz pengőből tetőtől-talpig föl lehetne öltöztetni és akkor... nem vigyoroghatna rajta például Böske. Határozottan kellemes szórakozás lenne, még lélektani kísérletnek is beválna: egy ilyen külvárosi leányt kicsinosítani. Azután: taníttatni, nevelni. Vajjon milyen eredményt lehetne vele elérni? Az ember még ilyen kedvtelést sem engedhet meg magának. Belebeszélnék mások. Spekulálnak, gyanakodnak... A kiművelés, hogyan is történne? Mivel kellene kezdeni? O, a nők hamar megtanulják az öltözködést, a tűrhető modort, az evés formaságait, ez kétségtelen. Ó azonban, hát

ő egy Beethoven-szinfóniával kezdené. Egyenest neki a zenének. Szóval in medias res! Olvasni azonban... azt bizony csak módszeresen lehet megtanulni. Könyveket vásárolna Irmának, könnyű lektűröket. Na jól van, előbb zenében is, mondjuk megtanulna zongorázni. Igen, már ha erre sor kerülhetne. De mindjárt az elején szép kis hecc kerekedne az egész vállalkozásból. Először is Böske, azután nyomban Manyika, végül anya! Ez lenne a sorrend, ahogy megtudnák. Azon kezdenék, hogy megkérdeznék, mibe került a zongora. Anya lenne a baj, Manyi nem számít, Böske pedig a nullánál is kevesebb. Bár még ezt sem lehet róla mondani. Mindenütt ott van, ahol zavart kelllet. Mindent lát és mindent hall.

István csak nézte a kirakatot, semmi oka sem volt, hogy maradjon és az is nehezére esett, hogy induljon. Egyszer csak két nő állt meg mellette, nyilván barátnők.

— Csupa vacak, — szólta az egyik.

István megriadt, mert hirtelenében azt hitte, hogy hozzá szólt valaki. Már indulni készült, most önkénytelenül maradt. Állt, bámult bele a kirakatba. Az egyik nő, nem tudván tőle mozdulni, megkerülte őt és át-sétált a másik oldalára. Ezt a barátnője nem vette észre és hirtelenében megint így szólt:

— Nézd azt a kéket a piros pettyekkel, még az az egyetlen tűrhető valamennyi közt.

De ehhez bevezetőül oldalba bökte Istvánt. István a nő felé fordult, az észrevette tévedését egy pillanatra meghökkent, de aztán úgy robbant ki belőle a kacagás, mint egy tüsszentés.

— Ha-ha-ha-ha, bo-bocsánat.

— Ké-rem! — sietett István az udvariaskodással,

megemelte a kalapját és most már, mint aki dolgát jól végezte, a kirakat elöl is mehelett tovább.

Céltalanul barangolt. Már nem is gondolt Irmára, legföljebb csak annyira, hogy este majd meg kell varnia. Megvárja, mert hátha megsértődött s akkor ki kell engesztelnie.

Este, harmnegyed hétkor, zárás előtt, már a körút és a V. utca sarkán állt s arrafelé lesett, amer-ről Irmának kellett érkeznie.

— Kezét csókolom, — üdvözölte a lányt, mikor az eleje toppant. — Megvárlam, amint az ábra mutatja.

— Látom.

— Ki akarom engesztelni.

— Engesztelni? Nem is haragszom.

— Azt hittem, megsértődött.

— Én nem haragudtam, csak...

— Csak?

— Csak... csodálkoztam. Én meg is mondom, hogy ha nekem még egyszer pénzt ígér, akkor csakúgyan kimaradok az üzletből.

— Kimarad? Ezt aztán nem értem.

— Igen, kimaradok. Mert akkor úgyis kidob a néni.

— Azért, mert én pénzt ígérek magának?

— Azért. Mert akkor... biztosan ő is azt akarja, amit maga. A szegények is a gazdagokkal tartanak.

— És ha nem?

— De igen, velük tartanak. Azt hiszi, nem látom? Be is tudom bizonyítani. A néni ma délután... Különben nem is mondom el. Ne beszéljünk most erről.

— De nagyon kérem, mondja el.

— Hát... hát... a néni mindenfélét beszélt ne-

kem. Hogy ne butáskodjak, ne rontsam el a szerencsémét.

— Ezt mondta?

— Igen, igen ezt. Azt mondta, hogy legyek magához kedves. És... hát borzasztó dolgokat mondott. Nagyon jól értem én azt, hogy... azért egy cipész, vagy egy szabó elvehet még engem feleségül.

— Ügves! — mormogott István.

— Hát... csakugyan elérheti István úr, hogy ki-maradjak az üzle'tből! Ahol ilvesmit mondanak nekem, ahol így biztatnak. És ezt nekem el kell tűrnöm, csak azért, mert valaki gazdag. Pedig, sajnos, az a gazdag... még tetszik is nekem.

Irma elakadt. Kicsit elsápadt, valami riadtság pislogott a szemében. István eszé'tvesztve kapta át a lányt és magához ölelte. Fesztelenül, az utca népes forgatagában. Egy idősebb úr iól megnézte őket, nevetett és nem állhatta meg szó nélkül:

— Nono! Még felírja magukat a rendőr.

István tehát meg volt hatva Szerelmi vallomásnak is bevállik, amit Irma mondott. És mintha most minden egyenes vágónvba terelődött volna, anélkül, hogy külön megbeszélték volna mi a teendő, szépen egymás mellett szó'tlanul megindultak hazafelé. Már hogy Irma ment, István kísérte őt. Ezú'ttal nem a villamos megállói'g kísérte a lányt mint más alkalommal, hanem gyalog mentek a Körút és Üllői-út sarká'ig, ott István is felült a kispesti villamosra s kintazott Irmával Kispestre. Utközben beszélgettek, mintha csak egyszerű ismerősök lennének, semmit önmagukról, hisz' önmagukkal rendben volnának, hanem a körvevő világról, amit maguk körül láttak, a villamoskocsi utasairól, hogy milyen tömpe annak az asszonyoknak az orra; hogy milyen vastag annak a fia-

tal lánvna a lábászára, jó mondás, hogy olyan, mint az elefánt lába. milyen szerencsétlenség is, ha egy lánvna ilyen festi hibája van; István népoktatással szórakozik, közli, hogy az ilvent zongoralábnak hívják, Irma mosolvog és bámul, miért épen zongoralábn. kérdezi; azután a színes-képes hirdetésekot nézegetik, hogy na jó, veszek magának ilyen Harcsa házi-szappant: Globus a jó konzerv, -- mondja az egy képes plakát, az ábrázolaton egy fürge szakácsruhás legény látható, kezében konzervdoboz, melynek fedelét felkattantja az acélsodronyos rugó, István magvaráz, hogy ez jó kép, van benne ötlet, mozdulat, eleven-ség, magvarázza tovább, hogy a mai plakátok közül a jók képeknek is jobbak, mint az úgynevezett képek. — ezt Irma áhítattal hallgatja, nem érti, de korántsem annvira nem, mint ahogy azt művelt emberek gondolnák. Arról is szó esik, hogy milyen messze van ez a Kíspeszt, egész utazás amíg haza érnek, éjfél lesz, mire István is majd hazavetődik, szegény. István megint oktatja Irmát: ezt a Kíspesztet én nvole kilométerre becsülöm, persze nem egyenes vonalban, hanem a villamos útiát mondjuk a körút és a V. utca sarkától az Üllői-út végéig, egész Kíspesztig, annak a közepéig és ez félóra legalább, ha nem több, míg ha az ember a keleti pályaudvaron felül a sínautóra, az negyvenöt perc alatt Kínszentmiklóson van vele, a távolság addig ötven kilométer.

— Miért laknak maguk Kíspesztben? — kérdezi István.

— Azért jöttünk ki, mert itt a saját házunkban lakhatunk.

— Amit villamosra elköltenek, azzal együtt drágábban laknak, mintha benn a városban lagnának, lakásban.

— Nem tudom, — tündöklik Irma.

— Jó, hogy este van s nem látni Kispestet. Szörnyű egy fészek. Jártam már itt nappal. Csupa vedlett ház, tűzfalak orgiája...

Irma ránézett Istvánra. Nem tudta, mi az az „orgiája”. Sejtette, csak pontosan nem tudta, szeretne volna megkérdezni, de szégyellte.

Mintha István ezt megérezte volna:

— Szóval csupa tűzfal. Vacak cégtáblák, lekopott feliratokkal. nyomorék néhány fa, szálnalmas.

— Meg lehet szokni, — próbálta Irma védeni Kispestet.

— Maga talán itt született?

— Nem. Dehogy. Csak négy éve lakunk itt. Tudja, hol születtem én?

— Nem. De... szeretném kitalálni.

— Na?

István jól megnézi Irmát:

— Persze, csak úgy hozzávetőleg. A Dunántúlon. Mondjuk... Sárközben.

— Kiskúnhalason!

— Az is jó. Minden esetre jobb, mint Kispest.

Megérkeztek, Irma szól, hogy le kell szállniok.

— Itt a sarkon elbúcsúzunk. Igazán, miért kísért el, most unalmas lesz magának visszafelé az a hosszú út.

— Nem lesz unalmas. Majd magára gondolok.

— Jó. És holnap elmondja, miket gondolt. De ne felejtse el.

Egy ideig beszélgettek, majd megindultak egy a Villám-utcát keresztező mellékutcán:

— Ne menjünk tovább együtt. A papám megláthat.

— No és?

— Isten ments. Hogy valaki kísérget engem. Nem is tudja elképzelni, mi lenne abból.

— Ahogy akarja. De most megcsókol, úgye?

— Nem lehet Azt is meglátják. Mindent meglátnak.

— Akkor egy cseppet sem szeret.

Állnak, csend, nincs szavakkal mondanivalójuk. Irma végre megtöri a hallgatást:

—A sarkig visszakisérem.

István most már naponként várja Irmát. Mindig a körút és a V utca sarkán. Félórával előbb is megjelenik a kellenél, áll a fal, vagy a hirdetési oszlop mellett, majd hogy háttal neki nem támaszkodik, bele bámult az utca forgatagába, nem lát semmit, tűnődik. Valamit... akarnia kellene Irmával, — ezen töpreng. De mit? Hisz' olyan egyszerű az ember természetes ösztöne, csak ne lennének azok az átkozott társadalmi szokások. Irma kis barátnő lehetne, egy-két hétre, hónapra, azután elválnának. Ehhez azonban Irma túlságosan... ő, milyen szépen, eszményítve mondják a közönségesek!... tisztességes. Pedig milyen szép lenne: kivenni a fióközletből, kiöltöztötetni, berendezni neki egy lakást, a barátnője lenne, úgy, ahogy más úriembernek is van barátnője. De hát Irma gyerek, fél a papájától, a papája pedig... juj de szigorú! Azonban ehhez a mulatsághoz pénz is kellene. Jó néhány száz pengő havonta, amennyi neki nincs. Hát... nevetséges. Több ennél, szegyen, hallatlan szegyen! Neki, a dúsgazdag Vál Péter fiának nincs legalább havi ezer pengője. Bizonyos, hogy eddig elherdálta az életét. Kaland, kacérkodás, szerelem, vi-

szony a... művészetekkel. Képek és szobrok, a valóságos élet helyett a... mama kedvéért. Mintha a mama tudatosan úgy okoskodta volna ki, hogy a fiát megtartja magának. Rajongott a művészetekért, erre az útra terelődött a rajongása, s most... csak silány zsebpénzen tengődik, mert ő egy állástalan, kereset nélküli egyén. Majdnem ugyanaz a sorsa, mint egy szegény festőé! Ha legalább... műkereskedő lenne! Vagy másféle vállalkozó, iparos, akár ha pék is és ő vezetné apja üzemet. Ur lenne. A szüleinek semmi befolyásuk nem lehetne a magánügyeibe. Ez a csitri is másképp beszélne... ha... azzal kezdte volna, hogy... hát igen, úgy, ahogy szokták, vett volna neki egy drága bundát, vagy ékszert. Így azonban... igen, a lány nem veszi őt komolyan. Sőt ostobának tartja. A kis naíva, amikor arról volt szó, hogy ő egy központifütéses puha lakásba való, megkérdezte: Mint miesoda? Ahogy a könyvben le van írva az „ártatlanság”, a központifütéses lakást csak úgy tudja elképzelni, hogy... ő abban a háziasszony, hogy valami jómódú ember elveszi feleségül. Az ember nem is tudja, hogy ez őszinte-e, vagy színjátszás. De valamennyivel ugyan ez a nőta. Ez is, más is, mind erről ábrándozik Zsuzsi is... igen, Zsuzsi is meg akarta őt fogni férjnek. Párisban... megszeretett egy kislányt, annak is megkérte a kezét, az csakhogy kinevette. Akkor fájt de most... szerencse. Nem, soha, de soha nem fog megőszülni. Ez az eset is ezzel az... Irmával, tiszta ostobaság. Egész másképen kellett volna mindjárt az elején fellépnie. Fölényesen, leereszkedőleg.

Elégedetlensége olykor valóságos szorongássá fokozódott. Ez a szorongás nyomban elszállt, mihelyt megjelent Irma. István akkor egyszerre nyugodt és vidám lett. Sétálgattak, István szeretett volna valami

komolyat mondani, előállni, valamit nyíltan és keményen megbeszélni, ehelyett azonban csak tréfálkozott. Heccelte Irmát és gúnyolta önmagát. Azután... felültek a villamosra és elkísérte Irmát Kispestre. Pedig... ezt így nem kellene csinálni. Más férfi rendelkezik a nővel, tudja ő jól, van aki egyszerűen magához rendeli. Szerencsétlenség is, hogy éppen ilyen vadócra akadt, akit... még sajnál is.

Irma még egyszer sem csókolta meg Istvánt. Ő, Irma még... *kapni* sem tud csókot. Mert, ha István megcsókolja, csak bámul, mint egy makrancos gyerek. Valami rosszalót mond és néhány perc múlva másról beszél, ié, nézze csak azt a kis törpét! A kabátja meg csakugyan nagyon kopott, színehagvott. Szegények, de tisztességesek... hát ezzel is sajnáltatja magát.

István, amikor Kispesten egyedül marad és visszofordul, bánja azt, hogy ő ilyen kezes bárány. Csak paitása, játszótársa a lánynak. Eh, vagy végét vefi ennek a gverekségnek, vagy... hát igen, neki pénz kell. Mindenáron. Így valósággal béna, a keze, lába meg van kötve. Mit kellene csinálnia? Talán az apjával beszél majd. Vele lehet. Csak rá kell szólnia magát. Az apja megteheti, az anyja tudta nélkül, bizonyos, hogy van rá mód. De megteszi-e? Mit cselekedjék, hogy az apját kedvre és... bátorságra hangolja?

*

Együtt ülnek a társalgóban Válék. Vál Péter, Válné és István. Már régen ebédeltek, de mintha ma nem akartak volna szétoszlani, sokáig beszélgettek, vontatottan, unatkozva, mintha vártak volna valamit, azaz István, mintha készülődött volna valami fontos

Közölnivalóra. Még az izgalmas politikai eseményeket is csak érintették. Csehország válságát, a szudéta németek ügyét, hogy háború lesz-e, vagy nem, hamar napirendre tértek mindezek fölött, mintha arra gondoltak volna: vannak még ennél fontosabb kérdések is.

Ilyen hangulatban meglepetésszerűen árulta el István a benne felbukkant új szándékot, hogy pék akar lenni. Ha már olyan szép mesterség a pékség, még Irma szerint is. Nem egyszerre állt ezzel elő, hanem lassanként, eleinte kérdezősködésekkel. Mintha csak kíváncsi lett volna egyetmásra s az ismereteit akarná kiegészíteni. Hogy hogyan is van azzal doktor úrral, azzal a Dr. Szabóval. Akárkit fel lehet-e venni egy műhelybe inasnak. Szerződteni kell-e, be kell-e valamely hatóságnál jelenteni, mekkora időtartamú az ilyen inaskodás? Apjához intézte ezeket a kérdéseket, az apa szárazon felelgetett rájuk, de — Válné nagyon is figyelt, rögtön megsejtette, hogy kedves fia, az ő Istvánja, valami új bolondságot forgat a fejében.

Amikor aztán István apjának arra a kérdésére, miért érdekli őt mindez ilyen részletesen, kirukkolt vele, hogy ő... hát, hogy ő belép az apja üzemébe inasnak. Válné összeesapta a kezét és felkiáltott:

— Szentisten! István!

István fanvar mosollyal szólt:

— Tudtam, hogy így megijedsz majd... Először megijedsz, aztán majd beletörödsz.

— Nem törődök bele, de nem is egvezek bele. Remélem, ez én oly szeszély részedről, mint minden eddigi cselekedeted.

— Minden cselekedetem? Ez túlzás. Talán csak némelyik volt szeszély. Például... egész komoly volt, hogy ma jól megebédeltem,

És István fölényesen mosolygott, hogy lám, milyen elméset mondott. De még megtoldotta a bizonyítékait:

— Az egvetemre is beiratkoztam, mégis elvégeztem. Bár lehet, hogy ezt csakugyan szeszélyből tettem.

— Nem, nem lehetsz pék. Ilyent ne is mondj, fiam.

Vál Péter eddig hallgatott. Vegyesen dúlt benne öröm és ijedtség. Ő maga egyáltalában nem bánta volna, ha a fia belép az üzembe. Sőt azt tartotta volna a legokosobbnak. De félt a felesége rosszkedvétől. És főleg nem mert a vitában ellene fordulni. Meg aztán örülni sem mert igazán a fia elhatározásának. Nem bízott az elhatározás komolyságában, a szándék tartósságában.

— Szóval inas akarsz lenni. Ugy, mint Szabó doktor? — kérdezte Vál.

— Igen. Szigorú munkafeltételekkel. Minden kedvezés nélkül.

— Nahát... arra nincs is szükség. Bejárhatsz, nem bánom, ha is szerződtelek, azután nézheted, hogyan dolgoznak. Nem árt, ha kitanulod a mesterséget. És majd meglátjuk a többit.

Válné leintette az urát:

— Nem látunk meg semmit. Nem engedem, nem en-ge-dem! Kinevetnének az ismerősök. Mindenki röhögne rajtunk. Képtelenség, hogy egy huszonkilencedik évében lévő intelligens és, sajnos, elkénvezetett úriember odaálljon lapátolni, vagy nem tudom én, mit csinálni. Nem is bírnád.

— Meg lehet szokni. — erősködött István. Eleinte kellemetlen lesz, azt elismerem, de majd csak megy, úgy mint másoknak. Történtek már ilyen csók.

— Veled nem fog ilyen csoda megtörténni. De nem is csoda lenne az, hanem örültség. Mit szól majd, hogy mást ne említsek, drága arád Zsuzsi? Táviratilag üdvözlől, hogy megint diadalmaskodhatott felettéd. És felettünk. A Válek! A Vál István. Született pékek... Neked meg kell maradnod a te szép pályádon.

— Szépnek szép, de nem pálya. Legalább nekem nem. A Louvre igazgatójának igen.

— Várnod kell. El fogsz helyezkedni.

— Már vártam és a várakozásnak vége. Kitűztem egy határidőt, amelyen túl nincs tovább. A határidő letelt.

— Van időd elég. Senki sem űz.

— Ne-em? Anya is űzött. Ellenezte a Zsuzsival való házasságomat, mert még nincs állásom.

Válné meghökkent. Erre a vádra nem akart felelni. De mégis csak kimondta:

— Nagyon jól tudod, hogy az csak ürügy volt részemről. Ha nem Zsuzsiról lett volna szó, aki nem hozzád s nem hozzánk való, talán egy szót sem szóltam volna.

— Tehát minden ügyembe beleavatkoztok. Én csak azt csinálhatom, amit ti akartok.

Vál sértődve szólt közbe:

— Engem hagyj ki a játékból, fiam. Én nem zsarnokoskodom rajtad, nagyon jól tudod... Én...

Azt akarta mondani, hogy én örülök az elhatározásodnak, boldog vagyok, hogy végre fölfedezted mi a te igazi hivatásod, de... a feleségére pillantott és így folytatta:

— Miattam nemcsak pék lehetsz, hanem akár fűtő is, ha kedved tartja.

Hadd lássa az asszony, hogy azért ő sem veszi komolyan, amit a fiatalúr mondott, így folytatta:

— Entőlem bármit tehetsz, csak önmagaddal intézd el és az anyáddal. Akár meg is nősülhetsz, elveheted a Zsuzsit, a Sárít, a dalai hercegnőt, aki neked tetszik.

— Illetve azt, aki a mamának tetszik, — vetette közbe István.

Válné csaknem sírásra fakadt. Milyen hálátlan ez a fiúl! Mindent érte tesznek, érte élnek, és még vádaskodik. Így szólt:

— Én többé nem ellenzem semmi szándékodat. Tégy, amit akarsz. Légy pék. Nősülj meg. Csak rajta. Szabadj ki az utcára és fogj magadnak valakit. Vagy utazz el külföldre, megint abba a gonosz Párisba, ott süllyedne el, ahol van. Mindent tehetsz, fiam, én csak azt akarom, hogy egészséges és boldog légy. Te vagy az egyetlen fiam, szeretnélek mindig megelégedettnék látni.

— Köszönöm. Nem is vádaskodok én. Csak... kell már valamit tennem.

— Kell? Sürgősen? És épen ezt?

— Pénzt kell keresnem. Nem maradhatok örökké munkanélküli.

— Szégyeld magad. Hogy' mondhatsz ilyen rútat? Te és munkanélküli! Te, fiam, vagyonos úrfiú vagy, te nem vagy és nem lehetsz soha munkanélküli.

— Rendben van, a te kedvedért kijavítom magam és úgy mondom, hogy nem maradhatok örökké állás, hivatal, katedra nélkül.

— A pékinasság szép katedra! Még az sem lenne olyan nagy szerencsétlenség, ha sohasem lenne hivatalod. Mindig meg tudsz élni.

— Lehet.

— Nem lehet, hanem bizonyos. Milyen nézeteid vannak már megint? Lehet! Ez valami új felfogás.

— Jól van, tehát bizonyos. De te, anya, csak most beszélsz így, mert néhány nappal ezelőtt követelted, hogy állásom legyen.

— E-én követeltem?

— Igen, te. Állás kell, különben... nem vagy hajlandó beleegyezni, hogy például megnősüljek.

— Megnősülj? Már megint megnősülsz? Hisz' az előbb még...

— Ne ijedj mg, nem épen Zsuzsira gondolok.

Válné elsápadt és felkiáltott:

— Szent Isten! István! Csak nem... csak nincs megint valakid?

István mosolygott:

— Nincs, nincs. Nem kell mindjárt úgy megijedni. Vagyis, hogy az eddigi szakmámnál maradjak: nem kell az ördögöt a falra festeni.

— Hát akkor miről beszélsz? Nem értelek.

— Csupán arról, hogy... magam sem tudom pontosan megmondani. Arról, hogy minden tekintetben biztosítani akarom magamat. Nem akarok játékszer maradni a ti kezetekben.

— Hagyj ki engem, fiam, hagyj ki, nagyon kérek, — sietett Vál újra a tiltakozással.

— István folytatta:

— Az egész komédiának az lesz a vége, hogy egyszer kijelentem, nem kell semmiféle állás, semmi foglalkozás, nem csinálok semmit s aggregény maradok az életem végéig. Akkor aztán... boldog lehetsz. Meg lehetsz velem elégedve.

— Még mindig nem értelek. Beszélj őszintén. Talán... kibékültél Zsuzsival? Hiszen ti mindennap

másként vagytok és minden órában mást terveztek. Vagy csak gyötörni akarsz bennünket?

— Nem békültem ki Zsuzsival és nem is volt szándékomban, hogy gyötörjelek.

— Akkor mi az, amit... kerülgetsz. Valamit mégis csak titkolsz.

István most már fölényesen gúnyos lett:

— Nem szorultam rá, hogy elöttetek titkolózzam. Arról van szó, hogy el akarom érni végre, hogy ne olyan túlságosan ti irányítsátok a sorsomat.

Vál elhárító mozdulatot tett:

— Fiam, mondtam, amit mondtam, engem hagyj ki a vitátokból. Én nem hadakozom ellened. Légy pék. Én csak örülök neki.

Válné az urára förmedt:

— Péter!

— Vál védekezik:

— Már hogy annak örülök, ha egyáltalában valamire elhatározza magát, no. Miattam meg is nősülhet. Igen. Csak tessék.

Válné megint megrezzent:

— István, csak arra az egyre felelj, van valakid? Ismeretségben vagy megint valami nővel?

Válnénak a lélekzete is elállt, szorongva várta a választ.

István hallgatott. Dacosan nézett maga elé. Eza hallgatás semmiesetre sem feloldó felelet. Válné kétségbeesetten kezdte tördelni a kezét. István kissé zavart lett és kínos elszántsággal szorította össze az ajkait.

Szerencsére Böske érkezett meg. Nagy sebbel-lobbal rontott a szobába.

— Bocsanat! — kezdte, — ha sejtettem volna,

hogy ilyen áhítatos hangulatban vagytok... jaj, melyik darabból is van ez? Elektra?

— Ne bolondozz, Böske, ne bolondozz — szölt rá ingerülten Válné.

Böske felkacag:

— Az lehetetlen, hogy én ne bolondozzak. Talán ha megmondjátok, mi gyász ért benneteket, akkor egy kis szünetet tartok. Öt percet, elég lesz? Addig ki is mehetek. A szövegbe így írható: Böske el a balfenéken.

— Azért csak maradj, — mondta Válné. — Remélem, te is megbotránkozol majd azon, amit hallasz. Képzeld csak, István pék akar lenni.

— Nem is pék, hanem egyenesen fűtő, — mosolyog István.

Böske:

— Ez az egész? Azt hittem, már sokkal súlyosabb a helyzet: Elgurult egy pengőtök és nem találjátok, bármily erősen gusztáljátok is a padlót... Pék akar lenni? Hát legyen pék. Könyvkötő, kertész, műtörténész és pék. Mi van abban?

István megvetően pislant Böskére, az ettől a pislantástól dühre gyúl, nyomban bosszút is áll érte:

— Legyen csak pék. Legalább egy mesterségben lesz... azzal a kis fekete lánnyal.

Válné ráncolja a homlokát, riadtan néz Böskére. István szigorúbbá válik:

— A kis fekete lányról ne humorizálj. Annak különben is van rendes neve, amit te is tudsz, Irma.

— Nem értem, miről beszéltek, — hüledezik Válné. — Miféle Irma? Ki az?... csak... csak nem az a Szabó, vagy... Varró Irma, vagy ki?

— De igen, az! — felelte István dacosan. — Jó

az értesülésed, mama. — Böske felé fordul: — Köszönöm a diszkréciót.

Válné álmélkodva:

— Annak a városi... szolgának a lánya?

István mérhetetlen gőg önti el:

— Igen, igen. Mostanában ő iránta méltóztatom érdeklődni s ez már elég rangnak a kislány számára... Az a városi szolga egyebként altiszt. Azonban... hagyjuk ezt az ügyet. Kárbaveszett fáradság vele foglalkozni. Kar lenne beugrani Böske nénémnek.

Válné mintha megkönnyebbült volna:

— Mi komoly kérdésekről beszéltünk, Böske. miért jössz te a hecceiddel?

István, mintha azért mégsem akarná, hogy úgy könnyedén térjenek napirendre az Irmával való esetén, még ezt mondja:

— Ugy látszik, Böske nem tartja heccnek.

Válnének már ez is sok, felkiált:

— István!

Böske nem hagyja magát:

— Lehet nálad heccről szó? Te... férfináíva.

István kínjában nevet:

— Férfi és naíva, hogyan fér ez össze?

— Csak rád kellett néznem ott a V. utca sarkán, a bámész tekintetedre s az átszellmült ábrázatodra és már láttam, hogy István öcsém szándékai ezúttal is, mint mindig, komolyak. Talán apróhírdetéssel kezdted: házasság lehetséges!

Válné elpirul, rákiált Böskére:

— Hallgass! Borzasztó ilyent még csak kimondani is. Istenkáromlás.

István:

— Anya, ez már túlzás. De, úgye, egy kis túlzásért te sem mégy a szomszédba... És hogy a pék-

mesterség, hasznos mesterség, azt szabad kimondani.

Válné elborultan:

— Sejtem én már, hogy miért akarsz te pék lenni.

István maga is meglepődik ezen:

— Én még nem. De azért... sajnállak, anya, de csakugyan akarok.

Válné homlokát a tenyerébe hajtotta és megtörtén, szomorúan hallgatott. Ettől már Böske is meghatódott, eltűnt a gúnyos hunyorgása s komoly, fűrkésző kutatással járt a tekintete hol az egyik, hol a másik jelenlévőn.

— Hát... — s Vál Péter széttárta a karjait. Ez volt a véleménye a helyzetről.

Istvánt gyötörte, hogy látnia kellett anyja mélységes szenvedését:

— Megyek, szólt. — Megmondtam nektek, amit akartam.

Távozása után a megdöbbenés, ijedség, félelem, mind, mind ez érzések haraggá váltak, kitört a vihar. Válné nekitámadt az urának. Szidta, hogy alamuszi, mert titokban bizonyára mindig helyesli a fiának minden ostobaságát. Ha meg nem helyesli, akkor pipogya, gyáva férfi, mert egy apának másképen kell fellépnie a fiával szemben,

Vál Péter kétségbeesésében okosat mondott:

— Nehéz temeltetted bátornak lenni!

Böske újra mosolygott és hunyorgott. Válnét ez most annyira felbőszítette, hogy csaknem kidobta:

— Veled is kár szóbaállni, te nyavalyás. Te örütsz az én bajomnak. Mindig is rossz testvérem voltál. Mert irigykedtél rám. Én vagyok a család gazdagja s ez fáj nektek, drága jó testvéreimnek.

Böske is felborzolódt s megragadta az alkalmat, hogy egy kicsit őszinte legyen:

— Szóval mindig tudtad, hogy irigylek. Hát megvallom neked, hogy nem tévedtel. Csakugyan irigylek. De nem a gazdagságodat irigylem, hanem azt a finom önző természetet. Hogy a te számodra nincs más a világon, csak te, meg a fiad. Mi akár elveszhetnénk.

Vál most már kisompolygott a szobából.

*

István szorgalmasan kísérgette Irmát Kispestre. Egy nap délben várta meg, amikor Irma ebédről az üzlet felé sietett:

— Ma csakugyan ne menjen be, — kérlette Irmát István. — Rossz napom van, rontsuk el ezt a rossz napot, tegyük kellemessé.

— Rossz napja van? Magának is szokot rossz napja lenni?

István magához tért és már nem akart panaszkodni:

— Néha, — és tréfás páthosszal folytatta:

— Mivel az nem lehetséges, hogy élő lénynek minden napja jó legyen.

— Tehát... tudja, hogy nem mehetünk. Azaz, maga mehet, de nélkülem.

— Komolyan kérem, hogy jöjjön velem. Együtt akarok lenni ma délután magával.

Irma ingadozott. Nem felelt. István látta, hogy már nem sok érvre van szüksége:

— Egy mulasztás nem a világ. Majd én beszélek a gazdájával.

— Vál úrral?

— Nem. A maga gazdája Maurerné. Elmegyünk Budára. Vagy a Margitszigetre.

— Margitszigetre? Oda ne menjünk.

— Miért ne? Nagyon szép és kellemes hely.

— Túlságosan előkelő.

— És az baj?

— Nekem igen. Ha azt akarja, hogy én is jól érez-
zem magam, akkor menjünk... egyszerűbb helyre.

— Válasszon.

— Városliget!

— Városliget? Csak nem a vurstliba akar men-
ni? Bár a maga kedvéért arra is hajlandó vagyok.
Megnézem én még a bábszínházat is.

— Én szeretem a vurstlit. A bábajátékot is. Baj?

— Nem. Ha már egyszer szereti, akkor csak az
lenne a baj, ha ezt letagadná. Azt szeretjük, amit aka-
runk, ennyit megengedhetünk magunknak. Szóval a
vurstli.

— Nem mondtam. A ligetbe megyünk, de a tej-
csarnokba. Ott még sohasem voltam, pedig mindig
úgy vágytam rá. Arról ábrándoztam mindig, hogy ha
egyszer sok pénzem lesz, elmegyek a ligeti tejcsar-
nokba és... megeszek két fagyaltot. Ugve, az sokba
kerül, István úr? Talán egy... pengőbe is belekerül.

— Fogalmam sincs róla. De... ne mondja ne-
kem, hogy István úr. Általában... tegezzük egymást.

— Jaj, azt nem lehet.

— Lehet. Lányok és fiúk manapság már első ta-
lálkozásukkor tegeződnek.

— Nem merném tegezni.

— És magázni mersz? Amikor én azt kívánom,
hogy tegezz?

— Nem tudom... Nem megy.

— Muszáj. Hogy könnyebben menjen, el is áru-
lom, mindjárt, hogy . . .

— Hogy?

— Otthon a szüleim már azt hiszik, hogy elvesz-
lek feleségül.

— Jaj! — rémült el Irma. — És mit szóltak? Ta-
lán . . . meg is verték.

Istvánnak muszáj volt nevetnie ezen:

— Ilven kis csacsi vagy? Hogyan képzeled, hogy
engem otthon megverhetnek?

— Engem bizony megverne a papám, ha . . .

— Téged sem verhet meg senki. Senki az égví-
lágon. — István fölényesen mosolygott: — Legföljebb
én. És én meg is verlek, ha rossz leszel.

Irma homloka ráncba futott. Ránézett Istvánra,
meg is állt ehhez:

— De nem tűrném ám el!

— Hogyhogy nem tűrnéd? Mit csinálnál? Vissza-
vernél?

— Nem. Én nem vagyok verekedős. De nem en-
gedném meg.

— Mit csinálnál hát?

— Mi-it? Kijelenteném, hogy verni nem szabad.

— És ha mérges lennék? Azt hiszed, ennyi elég
lenne?

— Remélem, hogy igen. Bár még mérgesnek sem
szabad lennie.

— Már elvétetted. *Lenned* és nem lennie. Ha nem
tudsz tegezni, akkor nem megvünk a teicsarnokba.
Hanem akkor bemegyünk egy kocsmába és én meg-
iszok egy akó sört.

Irma ettől is komolyan megijedt:

— Maga inni szokott? És én egy részeges em-
ber! . . . menjek a ligetbe? Hisz' ez borzasztó.

— Mi lenne borzasztó egy részeg emberben?

— Jaj, ne mondjon már ilyent. Ugysem gondolja őszintén. Egyik szomszédunk iszik. Minden szombat-
on este részegen érkezik haza. És akkor káromkodik,
el sem lehet mondani, hogyan. Fenyegeti a feleségét.
Hát szép az? Nem borzasztó? Azzal is fenyegette már,
hogy megöli.

— Hát ez csakugyan nem szép. Ölje meg, de ne
fenyegetse, — hagyta rá Irmára István.

Nevettek. Irma most már vidámabb hangnemben
mesélt tovább:

— De azért mulatni is lehet rajta, mert csuda
érdekeseket mond ám:

— És azt sem lehet elmondani?

— De igen... némelyiket. Azt mondja például...
nem félsz az Istentől, hogy agvoncsaplak?

Künn a ligetben belekarolt István Irmába. Irma
húzódik is tőle, meg nem is. Amikor azonban látja,
hogy mások is járnak karonfogva, nyugodtan marad.
Azután élvezik a játékot mindaketten, nem beszélget-
nek, szótlánul lépdelnek. István talán semmire sem
gondol, Irmának az jár az eszében, vajjon mit mondtak
otthon Istvánnak, amikor ő róla beszélt. De nem
meri megkérdezni.

Még négy óra sincs, amikor a tejsarnokhoz ér-
nek. Az óriási terrasznak csaknem üres. Benn, messze a
bejárattól, asszonyok ülnek és kártyáznak, ezt csak
István látja.

— Röminénikék, — mondja magyarázón.

Irma megkérdezi, hogy mi az a röminénike. Ist-
ván pontos felvilágosítással szolgál. (Szóval: a rómi
kártyajáték és azt itt a szabadban nagyban űzik, kü-
lönösen a nők. Leginkább öregasszonyok. Irma cso-
dálkozik, kicsit meg is botránkozik, de tetszik is neki

a dolog. Nem lehet rossz itt ülni egész délután és játszani. Milyen jó dolga van némely nőnek! Így gondolja, hogy „némely nőnek“. Ő általában az emberről nem, csak a nőről gondolkodik. Szóval sajátmagáról. Még a betegségekről is így rémülködik: Istenem, mennyi veszedelem fenyeget egy nőt.

A legszélső sor egyik asztalához ülnek, István választja ki a helyet; később majd megsaporodnak a vendégek, ellepik az egész terraszt, így a szépen inkább egyedül maradnak kettesben. Erősen süt a nap, egy bozontos fa nyújt nekik árnyékot. Ott terem a pincér, étkártyával a kezében. István rendel, de előbb megkérdezi még egyszer Irmát:

— Tehát fagyaltot akarsz?

Irma nem felel rögtön, kezébe veszi az étkártyát s nézegeti. Ráncolja a homlokát, ám, látszik az arcán és a tekintetén, Istvánra pillant, valamit mondani akar, majd a pincérre néz s mégis csak hallgat. Kis idő múlva szól:

— Kávét rendelhetek?

— Amit akarsz. Milyen kávét? Hideget? Meleget?

Irma most a pincér felé fordul s István számára meglepetés, ahogy parancsoló hangon közli, mit óhajt:

— Hozzon nekem hideg kávét, sok habbal.

— Nekem egy üveg sört, — toldja meg István a rendelést.

A pincér még kettőt sem lépett, Irma már közel hajol Istvánhoz és szinte súgva mondja:

— Milyen drága itt minden! Borzasztó. Miért jöttünk ide?

István mosolyog. Rátékit ő is az árakra.

— Nem is drága semmi. A rendes árak,

A pincér meghozza a kávét és a sört. Irma rögtön megkóstolja a habot. Nyalogatja utána a szája-szélét. István gyönyörködve figyeli s Irma elneveti magát. Aztán teszi bele a cukrot a kávéba, kavargatja és kanalazni kezdi:

— Nem jó, — mondja. — Keserű.

— Majd kérünk még egy adag cukrot.

Irma vár, a második adag cukrot is beleönti a kávéjába, újra megkóstolja. István megkérdezi:

— Most már elég édes?

— Édes, de drága.

És újra az árakkal foglalkozik. Kiszámítja, hogy a sör, kávé, túróssütemény, sörhöz egy sóskifli, azért borravalókkal együtt jóval többet fizetnek majd, mint két pengőt, legalább kettőötvenet, hatvanat és felsóhajt:

— Három pengőért már egy kalapot lehet venni a Kreszternél, a Práter-utca és a körút sarkán. Nem épen finomat, de csínosat, eltartana egy szezonon keresztül.

Azután erről ábrándozik tovább. Sajnos, ő nem vehet most kalapot, neki haza kell adnia a keresetét. Pedig nagyon, de nagyon szeretne szép kalapokat, finom cipőket, elegáns ruhát, nem azért, hogy mutogassa magát, hanem, hogy mindig tessen Istvánnak. No és, őszintén megvallva, hogy a barátnői pukkadjanak.

*

— Nem érdemled meg, hogy eljöttem hozzád, —
így állított be másnap Böskéhez Válné. n

Böske gúnyosan:

— Látod, ez jó gondolat. Színigazság. Te sér-

tettél meg engem s ebből következik, hogy neked kell méltatlankodnod.

— Mivel sértettelek meg?

— Azt mondtad, hogy irigy vagyok.

— Te meg azt mondtad, hogy önző vagyok.

— Igazat mondtam. Vállalom.

— Jó. Nagyon kedves vagy. Most is az önzés beszél belőlem, úgy, amikor a kétségbeesés kergetett ide, mert attól rettegek, hogy a fiam egy kolduslányt hoz a házhoz.

— Margit! Hát ilyen hipokonder vagy? A patanásról azt hiszed, hogy vérmérgezés?

— Te magad mondtad.

— É-én? Egy szót sem szóltam.

— Azt mondtad, hogy csak rá néztél Istvánra és már tudtad...

— Ugyan, Margit. Az ilyen csevegést is komolyan veszed? Heccelni akartam Istvánt.

— Te mindenkit heccelni akarsz. Engem hecceltél fel. Alaposan. Mert most csak kisebbítetted a bajt.

— Miféle bajt?

— Tudod te jól. Ismered Istvánt, legalább úgy, mint én. Istvánra minden nő veszélyes. Magad mondtad, hogy egy naíva.

— De azt elfelejtetted viszont, hogy milyen élhetetlen. Én azt mondtam, hogy István öcsém *szándékai* komolyak. De hol van a szándék a megvalósulástól? Istvánnál!

— A szándék maga is szégyenteljes. Engem egészen kétségbe ejt.

— De miért?

— Mert anya vagyok. Előrelátó, gondos anya.

— Mert önző vagy. Ugy, ahogy mondtam.

— É-én? Önző?

— Igen. Önző vagy te mindig! Bámulatosan önző. Azért bámulatosan, mert... lánykorodban nem voltál ilyen. Minden kereseted haza adtad, a testvéreiden is szívesen segítettél, ha kellett. Azután egészen megváltoztál. Ugy, ahogy mondják; mintha kicserélték volna.

— Hagyd már ezt a butaságot. Nem azért jöttem, hogy megint ezt a témát nyújjuk. Már máskor is kedveskedtél nekem ezzel... István dolgát akarom veled megbeszélni. Még veled valahogyan lehet beszélni, inkább, mint a többivel. Én magam már azt sem tudom, mit gondoljak. Már úgy érzem, hogy megőrülök.

— Oh, te idegbajos. Miért vagy úgy kétségbeesve?

— Na hallod, neked is magvarázni kell ezt? Nem érted a saját eszedről? Vagy tetteted magad?

— Nem értem. Nem történt semmi, annyi sem, mint máskor. Kétségbeesésre nincs ok. És aztán? Tegyük fel rád nézve a legrosszabbat, akkor is... én mondom neked, hogy egész rendes kis nő lehet az a proliány.

Válné megborzongott. Még ez a szó is! Mintha szándékosan az ő bosszantására mondta volna így Böske, hogy: proliány. Hisz' épen ez a szörnyű. Csak el kell kényszeríteni a folytatást: így beszélne az ő... menyéről! Istvánnak a... jaj, feleségéről. Valamennyien így beszélne, mert nagyon jól tudják, hogyan kell valami szegényre mindüntalan emlékeztetni a másikat.

Böske csak folytatta:

— Különb, mint Zsuzsi. Legalább embernek különb, ha egyszerű lányka is. Jóindulatú, szerény, egyeneslelkűnek látszik. Szébb is, mint Zsuzsi.

— Te ennyire ismered? És eddig hallgattál róla?

— Ismerem, ismerem, egyszer láttam. Két szót beszéltem vele, de tudod, hogy nekem elég valakire ránézniem.

— És miért nem mondtad ezt eddig? Te is titkolózol?

— Mit mondtam volna? Különben is el akartam mondani. Tudod mit? Te magad is megláthatod. Megismerheted, aztán akkor beszélj.

— É-én? Hogyan képzelsz rólam ilyesmit? Mi közöm nekem ahhoz a...

— Kislányhoz. Mondd csak így, ha nehezedre is esik. Meghívom őket valamelyik vasárnap uzsonnára és te... mondjuk váratlanul, betoppansz hozzám. És kész.

Válné csak lemondóan legyintett. Azután elborult, zsebkendőt vett ki a retiküljéből és törölgette a könnyeit. Böske most, e percekben, úgy szerette a nővérét, mint kislány korukban. Megsajnálta, szerette volna megölelni, megcsókolni. Mit mondjon neki, hogy megvigasztalja?

— Csak sírj. — mondta szelíden, de restelte el-lágvulását, hát hozzáfűzte: — úgyis az én zsebkendőmet használod.

— A te zsebkendőd, — Válné megnézte a kezében szorongatott darabot. — Lehet, hogy a tied. Te már annyi zsebkendőt elhordtál tőlem úgyis. — Megint elkomorult: — Szerencsétlen vagyok ezzel a fiúval.

— Szégyeld magad, Margit. Szerencsétlen akkor lennél, ha rút lenne, vagy beteg. Semmi okod a kétségbeesésre. Rémlátó vagy.

— Ezt te nem érted. Én, hisz' ismerhetsz, egyáltalában nem vagyok fennhéjázó, gőgös, de a házasság

mégis olyan kapcsolat, amely csak egymáshoz illő férfinak és nőnek való.

— De miéle házasságról beszélsz? Margit, én olykor azt hiszem, hogy elvesztetted az eszedet. Ki gondol házasságra?

— Ti mind!

— É-én?

— Igen, te is. Az előbb magyaráztad, hogy milyen rendes és csinos lány az a... és Péter is! Ti már mind beszéltek erről. Miért ismételné Péter, hogy: miattam meg is nősülhetsz. Es miért akar István egyszerre beállni a műhelybe? Miért akarja, hogy önálló keresete legyen? Hát... borzasztó!

— Semmi sem borzasztó.

— Látod, nem is tagadod, amit mondtam. Csak annyit tudsz motyogni, hogy nem borzasztó. Majd én megmagyarázom neked, hogy az. Egy ilyen lány nem mehet feleségül egy grófhhoz, úgye? Es ahogy ez biztos, úgy tény az is, hogy nem mehet egy gazdag úriemberhez. Mit csinál, hogyan viselkedik az új környezetében? Örökösen érzi, hogy nem oda való, nem tud egyenrangúvá válni az új családja tagjaival, meg azok, még ha jóndulatúak is hozzá, akkor is lenézik, vagy ő azt érzi, hogy lenézik.... Egy ilyen lány számára, aki harminc, vagy negyven pengős állásban szolgál egy péküzlet fiókjában, akinek a szülei művelelen szegényemberek, csakis az lehetséges, hogy a maga köréből való férfi felesége legyen, legjobb esetben valami kishivatalnoké. Nem azért, mintha én lenézném a szegényembereket, de egy ilyen lány nem kö-zénk való. Még csak beszélgetni sem lehet vele. Nem lehetnek közös témáink. Még a cselédséggel sem tudna banni. És a cselédség előtt nem lenne tekintélye.

Most Böske legyintett lenézőleg:

— Ugyan! Nem mondom, a férfiak nehezen tudnak kiemelkedni a környezetükből, némelyik még enni sem tanul meg rendesen s a modorukon örökké megérezhető az alacsony származás, de a nő, barátom, minden helyzetbe hamar beetalálja magát. Számtalan példát tudok erre,

— Az ellenkezőjére meg biztosan még több példát tudhatsz.

— Istenem, gondold meg, hogy mi sem születünk hercegi csaladból.

— Hagyd ezt. Mi tanultunk. Apa intelligens ember volt, olvasott, érdeklődött minden iránt, különben is, ha már meggazdagodtunk...

— E-én meggazdagodtam? Én és Volonszky majdnem olyan szegények vagyunk, mint egy altiszt házaspár.

— Hát jó, legyen a te szájadize szerint, én gazdagodtam meg, én és az uram. Mi most már olyan életmódhoz szoktunk, olyan emberekkel érintkezünk, hogy a mi családunkban egy ilyen nőt nem tudok elképzelni. Ne is vitatkozz velem, mert azt te is nagyon jól tudod, hogy ez már lehetetlen, te csak szándékosan megcsalsz, csak vitatkozni akarsz velem. De mondjuk, hogy én meg tudnék vele barátkozni, el tudnék vele beszélgetni, hiszen egy egyszerű emberrel, paraszttal, egy cseléddel, ha különben értelmes, sokszor szívesebben beszélek, mint egy zavarosfejű ügyvéddel, vagy költővel, vagy mint mondjak...

— Azt elhiszem, én is! Emlékszel, hogy az a Kis Ferenc, Lellén, milyen okos ember?

— Szóval értesz engem, nem csak arról beszélek, hogy az ilyen házassági kaland önmagában képzelenség, hanem arról, hogy miként ítélné meg azt a világ. Gondolj valami még nagyobb képtelenségre,

például mi lenne, ha István egy nap kijelentené, hogy a szakácsnőket akarja feleségül venni.

Böske furcsa grimásszal:

— Az is kitellene tőle. Csak a szakácsnőnek rá kellene magát vetnie... Es megjátszani az angyalt, vagy a kékharisnyát, vagy a fúriát, szóval valami különlegességet. El kellene valahogyan bűvölnie Vál Istvánt, a fiatal úrat.

— Na látod, hát ez az, ami engem szintén kétségbeejt. Hogy az én fiam olyan könnyű zsákmány. Nincs benne semmi erély, semmi önállóság. Ha egy nővel összeakad, az történik, amit a bestia akar.

— Istenem, csakugyan el tudnék képzelni előkelőbb házasságot is. De hát... a mai világban kezd bealkonyulni minden előkelőségnek. Ma nepiek vagyunk, barátom, néptársak valamennyien. Legalább is ezt állítják egyesek... De mondok neked valamit, miért kapálózál akkor úgy Zsuzsi ellen? Ő a ti körötökbe illő volt. — Ezek az utolsó szavak, mintha gúnyosan hangzottak volna.

— Azt a nőt, azt a Zsuzsit ne is említsd. Akkor már inkább ez a proli lány, mint Zsuzsi. Zsuzsit ki nem állhattam. Csak türtöztettem magam. Valami olyan hihetetlen szemtelenség volt benne, ami már szinte érthetetlen. Hogy miket mert az! Mindjárt az elején úgy beszélt az urammal: Mondja Vál. Egyszer uzsonnaker az mondta nekem: fukar vagy, anyukám, fukar angyalom, ne haragudj, de olyan ez a tea, mint a lábvíz. Sajnáltál elég teát tenni a vízbe, gyönyörűm.

Böske kacag:

— Arról senki sem tehet, hogy a Jóisten rossz modorral áldotta meg.

— Ez nem csak modor, kérek. Ez nagyzási má-

nia. Nem csak izléstelennek és bosszantónak találtam a dolgot, hanem szörnyűnek, félelmetesnek. Ha István elvette volna, hát a nyakunkra nőtt volna egykettőre. Parancsolgatott az még nekem is. Az képes lett volna rá, hogy... velem is kiszolgáltassa magát.

— Ebben igazad van. A Zsuzsi iránti ellenszenvet én is megérttem. De ezt a kislányt még nem is láttad. Hát ha ez egy remek ember?... No de megmondom, mit gyanítok én. Azt hiszem, hogy te, enyhén fejezve ki magamat, túlságosan szereted a te egyetlen fiacskádat, magadnak akarod megtartani, életfogytiglan s ha csak arról a lehetőségről esik szó, hogy István valaha is megnősülhet, már libabőrössé válsz.

Válné haragosan rázta a fejét:

— Ez a te rögeszméd. Engem ne pszichoanalizálj. Foglalkozz te csak saját magaddal. Tudod már: más szemében a szálkát is, de a magadéban a gerendát sem.

— Tehát ingerülten reagálsz arra, amit mondtam. Ez is azt bizonyítja, hogy fején találtam a szöveget.

— Itt hagylak, ha bosszantani akarsz.

— Kérlek. Azért jöttél, hogy beszélgessünk az állítólag fenyegető családi csapásról. Vagy nem?

— Nem csak azért. Azért is jöttem, mert rosszkedvem van s ma dőzsölni akarok.

A két nővér dőzsölésnek nevezte a néhanapi délutáni együttes kirándulásokat. Az ilyen kirándulás kezdődött egy kis csavargással, csak úgy az utcákon, nem csak a főbb úton, mint Kossuth Lajos-utca, Andrásy-út, hanem mellékutcákon is. Sétáltak, nézelődtek, megnézték a kirakatokat, kapukra kiragasztott cédulákat s amit láttak megbeszélték. Hol egyet-

értettek, hol vitatkoztak, körülbelül felesben. Egyetértettek, a kétségbevonhatatlan tények megállapításában, az egyszerű igazságokban, mondjuk, ha elesett valaki, akkor így: Rajhat most szegény fejének! Ebben még egyetértettek valamennyire, abban, amiben a közös eredet s a régi családi körben tanultak egybefogtak őket. De ezentúl már nagyon is különböztek egymástól, kétféleképen gondolkodtak és gyakran oly éles vitába kezdtek, hogy a vége komoly összeveszés lett. Böske a szegények fejével gondolkozott, Margit, azaz Válné, a gazdagokéval, sőt valahogyan úgy, ahogy a gazdagokról feltételezte, igyekezvén azokat túlszárnyalni... Ballagnak például az Andrássy-úton, nézegetik a kirakatokat, legelész a szemük minden tárgyon, petróleumfőzőtől a csemegekirakat grapefruit-jáig s értelmezik a tárgyakat. Nem jó, — mondja Böske a petróleumfőzőre; egy ideig jól működik, de aztán elromlik. Meg lehet azt javíttatni, — mondja Válné fölényesen s épen olyan jó lesz, mint volt. Ebbe aztán Böske vagy belenyugszik, vagy vitatkozni kezd, hogy igen, neki is volt egy petróleumfőzője, nem ért semmit, egyszer nem gyulladt meg, másszor füstölt, mint egy örült... és így tovább. Akkor Válné még mindig ellene vethette: nem tudsz vele bántani. Erre: Te tudsz! Tovább: Én sem tudok, de nekem nincs is rá szükségem. Jó, a vita véget ér. De következik más látvány. Egy igen rongyos, sápadt, piszkos szegényember. Nézd, — mondja Böske, milyen emberek vannak a világon! Borzasztó. És még akadnak, akik azt állítják, hogy nincs nyomor. Erre Válné már szinte sértve érzi magát. És oktatólag, sőt szinte feddően szól: Bizonyára nem szeret dolgozni! Vagy: valakit elütött az autó. Böske: Sze-e-gény. Jaj, úgy rohannak ezek az autók, mint a vadállatok. Válné:

Ő a hibás. A kocsit az autóké. Nézzen előbb körül, mielőtt lép a járdáról... Máskor a rendőr visz be valakit, aki az utcán virágot árult; kezében egy kosár, abban néhány kis csokor, az egész áruészlet ha ket pengő értékű. Miért viszi ezt a szegény ember? — meglepődik Böske. Hat nem képeletség? Egy felnőtt rendőr erre pazarolja az idejét. Kinek van abból kára, ha egy ilyen szegény ember néhány szál virágot elad? Válné hevel magyarázza: A virágkereskedők érdekébe ütközik. Az nem lehetséges, hogy mindenki azt árulja, amit akar, az teljes anarchiára vezetne, a szabályokat meg kell tartani... Böske lakást változtat, új lakást keres, Válné megy vele, ez is egy kis csavargás, Böske sokalja a házbért mindenütt. Válné szerint a lakások nagyon is olcsók. Egy ház értéke ennyi, meg ennyi, a jövedelemből fizetni kell a rengeteg adót, vízdíjat, meg vagyonszállítást is, mi marad a szegény háztulajdonosnak?

Most tehát elmegy Válné és Böske dözsölni. Azaz sétálni, nézelődni, csevegni és vitatkozni, — azután betérnek majd valami nagy kávéházba, vagy egy pohár sörre. Böske végcélnak a kis török kávézót ajánlja. Nem, nem, — szabadkozik Válné. Budára akarok menni, valami kisvendéglő terraszán megiszunk egy-egy pohár sört, szabad térre van szükségem, nem bírom a zárt helyiséget, úgy érzem, megőrülök... Valósággal beteg vagyok,

— Jó, menjünk Budára, — hagyja rá Böske. — De csak úgy megyek veled, ha te fizetsz. Nekem nincs pénzem.

— Rendben van. Ma az én költségemen dözsölünk, — Válné ezt úgy mondja, mintha nagylelkű lenne.

Böske gúnyosan mosolyog:

— Margit, te csakugyan beteg vagy.

*

Varróék a saját házukban laknak Kispesten. Egy kis földszintes házban, melyet két év előtt vásárolt Varró hatezer pengőért. Ugy, hogy kétezer pengő megtakarított pénze volt, a vételár többi részét pedig adósságul vállalta magára s hávonként törlesztette. Két szoba, konyha s egy üveges veranda volt a házban; a kétszázötven négyszögöles udvart keríté alakították, már akkor, amikor még csak bérelték a házat. Öregkorra saját ház, — ez volt Varró életelménye. Senkitől sem függni, úrnak lenni a saját portáján, — természetes álma volt ez az olyan embernek, akinek ügyszólván foglalkozása volt a függés. Ha szatirikus tehetség lett volna, a saját sorsáról így beszélt volna: reggel nyolckor bemegyek a hivatalba, s ott az a dolgom, hogy két óráig, háromig függök: a tanácsnok úrtól, a többi tisztviselő uraktól, az ügyfelektől, a fél várostól. Nem nagy munka, csak egy kicsit nehéz. Meghallgatni a parancsokat, engedelmeskedni, száját befogni, szüntelenül rendelkezésre állni. Parancsolni, — azt azután otthon lehet.

És Varró János, amennyit naponként engedelmeskedett, annyit parancsolt otthon, a családjának. Fáradhatatlanul, szigorúan, föltétlen engedelmességet követelve. Zsarnoki módon uralkodott a feleségén s a gyerekein. Nem tűrt ellentmondást, minden akaratát érvényesítette. A hivatalban, a társai közt eltréfálkozott, ott vicces embernek tartották őt, otthon azonban komoly, sőt komor volt. Ha asszony, vagy gyerek valamit nem úgy csináltak, ahogyan ő kívánta, azt súlyos tekintélyselelemnek érezte. Ugy osztogatta a bün-

tetéseket, mint egy tatár kán. A gyerekeiről, Irmáról és Terézáról s a még csak tízéves Laciról, el lehetett mondani, hogy szigorú nevelésben részesülnek. Maga Varró is elismerve volna ezt a szigorúságát, csak még hozzáfűzte volna, hogy: szigorúan és erkölcsösen nevelem a gyerekeimet. A családtagoknak mindazokat a szabályokat, amelyeket Varró ismert és követendőeknek tartott, meg kellett tartaniuk. Igazat modott Irma Istvánnak, amikor azt állította, hogy nyolc óra után még az ő mamájának sem szabad elmaradnia... A családi légkör kissé nyomasztó volt tehát Varróéknál, a családtagok alig mertek hangosan beszélni. Irma is, mint anyja és testvérei, otthon csak engedelmeskedhetett. Annyira, hogy mikor távol volt hazúlról, akkor is, magán érezte az apja komoly tekintetét, s minden dolgot, úgy végezte, hogy: mit szól majd ehhez apa? Az üzletből egyszer és kivételesen elmaradt, elment Istvánnal a ligetbe, — de a szülei, illetve az apja utólagos jóváhagyásának reményében, abban a tudatban, hogy otthon úgyis elmondja a kalandot. Mert már beszélt Istvánról. Nem tudta István létezését, a vele való megismerkedést s azt, hogy István foglalkozik vele, titokként megőrizni. Legalább az anyjának kellett mindent elmondania, a mindenből azután a legfontosabbat ketten közölték Varróval.

Varró, amikor legelőször hallott Istvánról, már akkor komor képet vágott, szúrósan nézett maga elé és nem szólt semmit. Irma védte magát:

— A főnök úr fia, Mókázik. Nem kergethetem el.

Később, amikor István megint szóba került, ez volt a Varró megjegyzése:

— Nem szeretem, ha ilyen fiatalurak az én lányom körül legyeskednek. Jót az ilyen nem akarhat.

Irma tehát azt is elmondta otthon, nagy aggodalmak közt, hogy délután bünt követett el, mert Isván unszolására elment vele a ligeti tejcsarnokba. Varró éktelen dühre gyulladt. Nem csak gömbölvű, kövérkés arca, hanem az egész feje vörös lett s ráordított Irmára:

— Hogy merted megtenni?

Irma elhallgatott és remegve várta, hogy most mi lesz.

Hosszú prédikáció következett. Hogy tudia-e, mi csoda nők szoktak gazdag fiatalemberekkel uzsonnázgatni. Hogy őt nem erre nevelték. Ha ez még egyszer megtörténik, letöri a derekát. Maird ő különben megmutatja annak a ficsurnak. Az ő lányára ne vesse ki a hálóját.

— Takarodj el az asztaltól, ma nem kapsz vacsorát. — fejezte be a dorgálást az apa.

És aznap este nem szólt a családjának egy tagjához sem. Nem csak haragudott, hanem megaláztatva érezte magát. Mert másra nem tudott gondolni, mint hogy az a fiatalúr az ő lányát könnyű kalandra szemelte ki. És Irma, az ő lánya, oly ostoba, hogy ezt nem látja és... hajlandó lenne erre a gyalázatra? Hiszen... naponta találkozhatnak ezek. Isten tudja, hogy már mennyire jutottak. Mert, ha Irma nem is rossz lány, azért el lehet széllíteni. Persze, hogy ilyen kikent, kifent, elegáns férfi jobban tetszik neki, mint a magához való egyszerű ember. Az ilyen lány aztán nem áll szóba másféleképp, csak az ő úriemberével. Hát ő... elcsípi azt a frátert. Látni akarja. Mondja meg neki a szemébe, hogy mi a szándéka.

Másnap éppen aktákat kellett a tanácsnok úr iakására hazavinnie, félhárom táiban, amikor Irma ebédre az üzletbe szokott visszasietni. Nem állhatta

meg, hogy nagy kerülővel be ne állítson a nővéréhez. Ugy tett, mintha egy-két percre fölnézett volna látogatóba, hogy miként vannak. Ő is megv. mondta, amikor Irma elindult. És kísérte a lányát. Irma tudta, hogy mit jelent ez, nem volt zavarban, inkább még örült neki. A körút sarkán köszöntötte Varrót és Irmát István. Irma biztatólag megállt. Az altiszti sarkáról István sejtette, hogy ez a természetes, kissé elhízott, iavakorabeli férfi a kislány anyja. Fesztelenül bezzólépett és bemutatkozott neki Kicsit hallgattak, Varrónak is, Istvánnak is lett volna mondanivalója, de egyik sem tudott rákezdeni. Irma tért a tárgyra:

— A papa haragudott, hogy tegnap elmentem magával a teicsarnokba.

István mosolygott:

— Pedig én ma is el akartam hívni. A kedves papája bizonyára azért haragudott, mert engedély nélkül jött el. Nos, most itt az alkalom, hogy megkérjük, egyvezzék bele, mert mi ma ismét elmegyünk a teicsarnokba.

Fölnyesnek érezte ezeket a szavakat Varró. Hánytorgott benne az indulat, épen azért hallgatott, fontolgatta, hogy mit is mondjon most szemtől-szembe ennek az úrnak. A fejét rázta tagadólag s csak ennyit tudott mondani:

— Nem úgy van az.

— Nem tetszik megengedni? — kérdezte István, hízelgő kedvességgel.

Varró nekidurálta magát:

— Nem. Az én lányom...

Most Irma is, István is valami erkölcsi megróvást várt. Varró köszörülte a torkát s a megróvásból csak ez lett:

— Az én lányom az üzletben van alkalmazva és nem mulaszthatja el a kötelességét.

István felelt erre is:

— Az üzletet nem vesszük olyan szigorúan. Ott van Maurerné. Viszont én örömmel látom, hogy Varró úr olyan szigorú Irmához. Ha megengedi azonban, én Irmussal... igen, Irmussal én nem tilos szándékkal foglalkozom.

Varró egyáltalán nem enyhült meg erre a kijelentésre. Megint a fejét rázta s szigorúan ismételte:

— Nem úgy van az! Én tisztelem a fiatalúr szándékát, de az nekem semmi.

Ejha! Akaratos egy ember. Istvánt zavar öntötte el és — hallgatott. Közben enyhén gúnyos mosoly rezgett az ajkán.

Varrónak megeredt a szava:

— Én a gyermekemet annak rendje-módja szerint férjhez akarom adni. Én az ilyesmit, hogy nem tilos szándék, ha akarom értem, ha akarom nem. Amíg Irma leány és az én lányom, addig csak otthon uzsonnázhatik, nálunk, a családjánál. Vagy legföljebb a néniénél. Sem magával, sem senki mással el nem csatangolhat. Én egyáltalában ezeket a randevúzásokat nem nézem jó szemmel. Ki hallott már ilvent? Mink, a szülei már, hogy én meg a nőm, még csak nem is ismerjük a fiatalúrat és maguk itt ketten találkoznak. Én nem erre neveltem a lányaimat. A Teréz nem is teszi ezt meg, bár... Irma ellen sem volt eddig kifogásom. Csak most látom először, hogy engedetlen. Hát... én csak azt mondom, hogy ha a fiatalúrnak komoly a szándéka velünk, akkor tessék másként viselkedni. Tessék hozzánk eljönni. Szívesen látjuk.

Varró elhallgatott. Meg is állt. István, még mindig zavartan dadogott:

— É-én... én úgyis már tiszteletemet akartam...

Irma kisegítette:

— Talán holnap eljöhetne hozzánk.

Varró ezt helybenhagyta:

— Holnap. Ha megfelel az időbeosztásának, tessék eljönni, szívesen látjuk szerény hajlékunkban. Tessék eljönni vacsorára. A nőm kitűnően főz.

*

István a nőknek virágot küldetett, egy kosár gyümölcsöt s két üveg finom bort vásárolt és úgy állított be este Varróékhoz. Az Irmának szánt óriási csokrot is ő maga vitte.

— Jaj, igazán, nem kellett volna, miért pazarol ennyire? — így örvendeztek a nők, mama és a két lány, Varró azonban nem örült, hanem komoly rosszalással dohogta:

— Ön is tudja ám dobálni a pénzt.

És most már, hogy az apai hatalmat a fiatalemberre is kiterjessze, de meg hogy a családnak imponáljon, még megtoldotta:

— Látszik, hogy munkával még sohasem keresett egy fillért sem.

Istvánt nem lepte meg ez a fölényeskedés, számított rá és előre elhatározta, hogy nyugodtan viseli el. Hadd szórakozzon Varró úr, — vélte. Sőt lélektanilag így gondolta el: hadd élje ki magát. Szinte gyermeki szelídséggel felelt:

— Most már majd én is keresek. Fizetésem lesz. A jövő héten elszerződök az apám üzemébe pékinasnak.

A nők elámultak, Irma csaknem kínosan lepődött meg, ő nem így képzelte el a pékséget, azonban Varró mosolygott:

— Ez már derék! Legszebb pálya a világon. Kenyeret sütni. Mert hát mire van az embernek legnagyobb szüksége? Kenyérre.

— Na, maga csak olyan tréfa-inas lesz, — vigasztalódott Varróné.

István ült és mosolygott s a beszélőkre való ránézés ürügyével itt-ott széttekintett a lakásban, iparkodva, hogy ezt senki ne vegye észre. Mosolygott, mert tetszett neki az új környezet. Két szoba, konyha, a jobbra nyíló kis szobában alszik Varró, a felesége, meg a Laci gyerek, — ez egy két elejtett szóból hamarosan kiderült; a nagyobb szobában Irma és a húga, Teréz. Rend, egyszerű bútorok, nem épen eszményi tisztaság István tiszteletére a nagy szobában terítettek, ők maguk máskor a konyhában esznek, — ezt meg Irma fesztelenül mesélte el.

A vacsorára várni kellett, ez nem tetszett Varrónak, rinceolta is a homlokát, hol a konyha felé pislantot, hol a feleségére nézett, de a vendég előtt azért nem szólt. Akadt beszélőnivaló, hiszen annyi, hogy... hallgattak Laci gyerek a leckéjével piszorgott, és a konyvából kémlelte különös vendégüket, a ruháját, a nyakkendőjét, a cipőjét sorra végig vizsgálta, különös sóvárgással. Irma érezte, hogy a csend feszélvezettség iele, de ez egyáltalán nem efitte őt zavarba, inkább örült neki: no, a két híres férfi, nem tudják, hogy mit mondjanak egymásnak! Teréz is hallgatott, elszántan arra, hogy ő csak akkor beszél, ha kérdezik István így enyhített a helyzeten:

— Kóstoljuk meg a borocskát.

— Lehet, — hagyta rá Varró.

Varróné visszatért a konyháról:

— Kicsit elkéstem.

— Ó, van időnk.

— Messze lakunk, úgye?

István mácnak, például otthon bármely családtagjának, így felelt volna: attól függ, honnan; Óbudától messze, de Pestszenterzsébethez közel. Ebben a környezetben azonban, úgy érezte, egyenes választ kell adnia:

— Kicsit messze.

— Szegény Irmusnak olyan korán kell felkelnie. Az a sok villamosozás. Most még csak hagvján, de télen. Olyan hideg van azokon a villamosokon.

Irma dicsekedett:

— De én nem fázom ám.

— Csak hagvd. Már nem egyszer panaszkodtál. Hogy a lábad majd lefagyott.

— Csak akkor, ha nem alszom ki magam.

— Az is megtörténik? — kérdezte István tréfás csodálkozással.

— Hogyne. Egyszer a fogam fájt. Nem aludtam egész éjjel.

— Sze-egény. — István megsímogatta Irma arcát.

Irma lopva rápillantott az édesanyjára, mintha figyelmeztette volna a tekintetével: láttad?

Varrónak alkalom kínálkozott a szemrehányásra:

— Elmehetsz a fogorvoshoz, megcsináltatni. Már mondtam neked nem egyszer.

— Félek a fogorvostól, — borzadozott Irma.

— Szóval, van rossz foga. Ezt eddig eltitkolta, — így István.

— Csak kettő. Hátul. Két lyukas.

Most a mama megdicsérhette Irmát:

— Különbön olyan fogai vannak ennek, mint a tigrisnek.

István szóra akarta már bírni Terézt is. Így kívánia az udvariaság. Hallgatólag lány. magától, úgy látszik, nem beszél. Mit kérdezzen tőle, vajjon? Mindegy:

— Magának is van rossz foga?

— Teréz tagadólag ránta a fejét:

— Én megcsináltattam. Háromban van tömés.

— Maga tehát nem fél a fogorvostól.

Laci gyerek mindenre figyelt. Most lecsapott Istvánra:

— Maga is fél a fogorvostól.

— Miről gondolod?

— Ha nem fél, akkor mutassa a fogait. Van magának is lyukas. No, mutassa, ha meril!

— Te! Ne légy szemtelen.

Varróné térült-fordult, megint kinézett a konyhába s már jött is vissza, jelentette:

— Rögtön kész a vacsora.

Töltött paprika és palacsinta volt vacsoránk. István a paradicsomos ételekről azt hitte, hogy gyomorégést okoznak. Most nem is gondolt erre. Izlett neki a töltött paprika. jobban, mint otthon bármű. Itt nem vigváznak rá, inkább majd azt erőltetik, hogy minél többet egyen. Tetszett önmagának, úgy érezte, hogy ő most korszerű férfiú, aki áttöri a társadalmi szokásokat, valósággal hősi tettet követ el. Minden nagyon jól van így, a töltött paprika finom, ő... hát ő még feleségül is elvenné ezt a Varró Irmát, aki nem előkelő úrilány, nem színésznő, nem végzett gimnáziumot, aki egyszerű dolgozó lány és az ő számára semmi más, csak nő. Elég ez. Egészséges, csinos és kedves. Mi kellene még? ... Nevetséges, hogy

vannak emberek, akik másképp gondolkoznak. Hirtelen anyjára gondolt és elszontvolodott. Ha itt látná őt! Összeacsapná a kezét és kétségbe lenne esve. Különös. Lehet, hogy anyja ezt sohasem érti majd meg. Nem érti és nem méltánvolja, hogy az ember valójában fölébe emelkedik a világnak.

Az egész Varró család igyekezett Istvánnal otthoniasan bántani, de éppen ebből kiérződött, hogy nagyon is megghatja őket a jelenléte. Csak a tízéves Laci gyerek maradt fesztelen. Minden s'kalmat megragadott, hogy Istvánnal bizalmaskodjon és ezzel bosszantsa a többieket:

— Tudtam, hogy erős lesz magának, — kiáltotta diadallal, amikor az egyik darab paprika után István szaporán nvaldosta a száiaszélét.

— Te szereted az erőset?

— Az erős nekem meg se kottyán. De magának biztosan égeti azt a kényes torkát.

— Kicsit.

— Meg kell ám ezt szokni, ha nálunk akar vacsorázni.

Varróné részólt Lacira:

— Egvé! Eleget beszéltél már.

István szerető mosollval nézte a gvereket, az ne-kibátorodott, hogy védőt érzett maga mellett:

— Én sohasem beszélhetek eleget. Nekem mindig hallgass a nevem.

Ezen még Varró is mosolygott és megsímogatta Laci feiét.

— Hanem én azt mondom, hogy ebből még háború lehet. — tért át Varró hirtelen a politikára. — Ha csak az a *Runcziman* nem csinál valamit.

— Azt nem lehet tudni, — próbált István okomondani.

Nem-e? — Varró csalódottan nézett rá. Mert egy művelt úriembernek, aki mindenfélét hall és újságokat olvas, tudnia kellene az ilyesmit. Mirevaló a tudomány, ha az ember azt sem tudja, hogy lesz-e háború, vagy sem. — Mert a csehek, kérem kutya egy náció.

István mással vitába szállt volna. Ez volt a szokása, szeretett minden megállapításnak ellentmondani. Elmaradhatatlan gúnyos mosolyát szögezte volna bárki ellen, hogy: miért lenne a cseh másminen nép, mint a többi? Vagy, ha a másik fél azt állította volna, hogy az egyik nép nagyjából olyan, mint a másik, akkor így próbálta volna az illetőt igazítani: Ön csakugyan azt hiszi, hogy a négernek oly intelligensek, mint a franciák? Hogy a svédek oly hevesek, mint a spanyolok? ... Most azonban István nem ellenkezett. Bizalmatlan volt Varróhoz, feltételezte róla, hogy olyan gondolatokért, melyek az övével nem egyeznek, megharagszik. Engedelmes tekintettel bámult tehát Varróra és sűrű fejbőlintással, igen, no, igen, hát persze, s ilyesmikkel mindent ráhagyott. Varró meg is volt elégedve és hamarosan igen értelmes úriembernek tartotta őt, akivel lehet beszélni.

— Hiszen háború lesz, — mondta István, — az bizonyos, mert amire annyira készül az emberiség, az nem marad el. Csak az időpontot nem lehet tudni.

— Nehéz órák ketyegnek a fejünk felett, — sóhajtottá akasztófahumorra Varró.

Ittak. Mindnyájan kocintottak, Irmuska egészségre, — mondta István, de csak a két férfi üritette ki a poharát.

Laci most azzal akarta szórakoztatni a társasá-

got, hogy egyszerre bekapott egy egész palacsintát. A lányok nevettek a mutatványon, de az apa rászóit Lacira:

— Ne neveletlenkedj!

— Mi van ebben? — tréfálkozott István és utána csinálta a Luci kunsztját.

Varró épen el akarta zavarni az asztaltól Lacit, de most már a vendég kedvéért hagyta, meg sem rótt. Bort ivott. A vacsora folyamán már a negyedik pohárral. A felesége aggódva pislogott rá, hogy majd nagyon is nekihevül és eljár a szája. Mert csak addig olyan kimért és hallgatag, amíg nem iszik. Pedig ilyen előkelő úriember jelenlétében finoman kell viselkedni. Nincs az szegény népekhez szokva, nem kell valami bolond beszéddel elvadítani.

Vacsora után feketéztek is. Hát... a feketekávé nem volt jó. Bár Irma azt mondta rá, hogy ő csak épen megkóstolja, mert erős, attól tart, hogy nem eszik miatta. István elővette a cigarettatárcáját és abból kínálta Varrót.

— Köszönöm, én már csak ilyen olcsót szívok. Ezt jobban szeretem, — és rágyújtott a magáéból egy hercegovinára.

Most került aztán a sor rá, hogy Lacit, mint leggyengébbet, elkergették az asztaltól. Egy slukkot kért Istvántól, s mielőtt apja, vagy anyja megakadályozhatták volna, nagyot szívott az István cigarettájából. Köhögni kezdett a füsttől és erre tört ki a botrány.

— Mars ki a másik szobába. És onnan ki ne tedd többé a lábad.

A gyerek nehezen mozdult, még az ajtóból is fájdalmasan tekintett vissza, védelemért Istvánra. De csalódott a kedves úrban, mert az épen úgy hallgatott, mint a család többi tagjai, és sorsára hagyta őt

Csak épen hogy Irma egy-két perccel később szőlőt rakott egy kistanyérra és azt Lacinak bevitte a másik szobába.

— Vissza kellene hívni, — próbált most már István a Laci érdekében közbenjárni.

— Nem! — erélyeskedett Varró. — Csak hadd kuksoljon ott bent egyedül.

— Nem követett el semmi rosszat, én kínáltam meg a cigarettával.

— Sokat jár a szája. Azután... ha más a vízbe ugrik, azért nem muszáj neki is a vízbe ugornia. Konfidens kölyök. Az én gyermekemnek meg kell tanulnia engedelmeskedni. Mi lenne a világból, ha a fentebbvalókat nem tisztelné az emberiség? Nekem sohasem volt még elmaradásom a hivatalomból. Nem úgy, mint a kisasszonynak.

És szúrón nézett Irmára Varró.

István hallgatózott. Arra gondolt, hogy... ha csakugyan arra kerül a sor, nehezen viseli majd el az ő családja ezeket a Varróékat. Még ha ők, Válék, igazi urak lennének, akkor valahogyan tapintattal eltalálnák az érintkezés módját, ugyancsak tapintattal azt a lehetséges legkevesebbre szorítanák, a maguk részéről mintegy kalandnak, néprajznak, vagy minnek fognák fel s nem lenne különösebb baj. De így! Rettegnek majd, hogy ilyen rokonság őket is visszarántja majd a régen elfelejtett és megtadagott légkörbe. Különösen édesanyja esik majd kétségbe. Bár az is bizonyos, hogy amikor már látja, hogy a rokonságot nem lehet elhárítani, igyekszik majd jóképet vágni ahhoz s néma türelemmel elviselni, érte.

És mintha valóság lenne a gondolatolvasás, Varró megszólalt:

— Azért már csak megkérdezem, mit szólnak a kedves szülei az... ön állítólagos nem tilos szándékához? Tudnak róla? Mert én, amint már megmondtam, a lányomat csak annak rendje és módja szerint adom férjhez, úgy, ha például az ön kedves és tisztelt szülei megkérik tőlem és az anyjától. Hát... tudniillik éppen azért.

Erre aztán Varró felhajtotta az ötödik pohár bort. Töltött Istvánnak is, hadd igyon, fontos kérdésre kell felelnie.

— En csak helyeselhetem ezt, — ennyi tudott István kibökní.

— Mert ha szegények vagyunk is, azért nem vagyunk se koldusok, se holmi jöttment népek, hanem becsületes emberek. Tudjuk, hogy mi a tisztesség. És... az én lányoméért tűzbe teszem a kezem. Mert én őt mindig becsületre oktattam.

István helybenhagyólag bólogatott. Így van, bizonyára így van, mindez szentigaz. Irma a húga nyakát ölelte át s megcsókolta őt, mintha valamiért bocsánatot kért volna. Teréz füléig elpirult. Varróné elbóbiskolt az asztalfőn; mindent hallott, de csak akkor élnékült fel, amikor István arra hivatkozva, hogy a családnak korán kell felkelnie, felállt és búcsúzott. Varróné marasztalta, majd arra kérte, hogy legyen szerencsájük máskor is, vacsorára. Legközelebb majd hagymástokányt és tóthaluskát főz, olyant még úgy sem evett Vál úr.

— Ugyan, anyuka, ne urazd Pistát, — kérte Irma az anyját.

Pistát! Varró rántott néhányat a kurta bajszán és csak úgy magának dörögte: nem lesz még korán az a pistázás?

Mikor István elment, mintha ezt a gondolatát folytatta volna Varró:

— Biztos vagy te abban, hogy ez a ficsúr el akar venni feleségül?

Irmát, maga sem tudta miért, vérig sértette ez a kérdés.

— Holtbiztos, — felelte kurtán.

István, amint egyedül ballagott a villamos felé, elábrándozott. Jól érezte magát, meg volt elégedve azzal, amit cselekedett. De ahogy az anyja jutott eszébe, az lett gondolatainak a vége: Hát ebbe jól belemásztam!

*

Mintha a világ ebédek és vacsorák szakadatlan sorából állna. Azon az estén, amikor István kinn vacsorázott Varróéknál, Válék is vendégeket láttak vacsorára. Csak a szűkebb családi kört. A jelenvoltak névjegyzéke, ha valamely napilapban közreadták volna, így festene: Vál Péter pékmester és neje, Volonszky Máté festőművész és neje, Dr. Giry Géza ügyvéd és neje. És mintha a világ döntő eseményeit vacsorákon beszélnek meg, ebben a társaságban is — István fenyegető házasságáról volt szó. Valósággal konferenciát tartottak ennek az ügynek a megtárgyalására. Érintettek ugyan olyan csekélységet is, mint, hogy Runciman lord tárgyalásai megrekedtek, hogy a nemzetközi helyzet a szudánémet kérdés alatt a végletekig feszült, hogy alighanem általános európai háború lesz, hogy az aznapi lapok közlései szerint Chamberlain angol miniszterelnök Hitlerhez készül, de mindez csupán a főkérdés szempontjából bírt fontossággal: mi lesz Istvánnal? Mert Válnét csak ez

az egy kérdés foglalkoztatta s már csak udvariasságból is, no meg naiaból a jó vacsoraért, neki kellett szolgálataira lenni a lehetőségek tervezésében. Fiáborul hogy lesz-e, vagy nem, az azért fontos, mert, ha lesz, még Istvánt is elvethetik katonának. Válné nem is rémüldözött erre a gondolatra. Ha elvinnék, akkor... még nem bizonyos, hogy elvesztené a fiát, még visszatérhetne egészségben, épségben, de így! Ha elvinnék... minden anyai aggodalma mellett is úgy érezte Válné, nagy kő esne le a szívéről.

Mi hát a helyzet? Nem a cseh kérdés, illetve a szudétanémetek ügye, nem is az ellanyhult, csaknem szünetelő spanyol polgárhaború állása, nem Amerika mindjobban élénkülő aktivitása, Roosevelttől szigorú üzenetei, az orosz úgynevezett szfinksz hallgatása, nem, nem, nem az a fontos, hanem: István már megint egy nővel foglalkozik, helyesebben mondván, egy nő hálójába került, vajjon el akarja-e ezt is venni? Végzetesen komolynak kell-e tekinteni az ő célzásait, vagy még minden jóra fordulhat?

Válné, hogy a veszélyt ne kisebbítsék, s az ő anyai aggodalmát ne tekintsék túlzottnak, mer tiszta szívvel lehet túlzott, egy kicsivel megtoldva a valóságot azt állítja, hogy neki négy szemközt István már sokat mondott, többet a kellenél, mert, bár, kérdés formájában, így szólt: No, és mi lenne, ha Irmát elvenném feleségül? Miért lenne az olyan szörnyű, vagy akárcsak helytelen cselekedet? Oh, ő már ismeri Istvánt, ez a puhatolózás végzetes szándékra vall. Micsoda ember is az ő fia? Hiszen más úri fiatalember az ilyen kis haszontalan nőt a szeretőjévé teszi, pénzzel támogatja, amikor megúnta és komoly házasságot akar kötni, persze magához illő nővel, akkor útjára eresztí, legföljebb egy csinos összeggel ki-

elégíti. Ilyen célra Válné még tízezer pengőt sem sajnálna. Ezt a nézetét ki is rejti a tarsaság előtt. És hirtelen: Meg huszon... tizenketvőt sem.

— Ez az ugynevezett koszorúmegváltás, — jegyezte meg gunyosan Böske.

Vai Peter közbeszólásra merészkedett:

— Tuzol, Margit. Eriem, hogy meg vagy ijedve, de korainak tartom erről az ügyről beszélni.

A többiek is megiettek észrevételeiket. Dr. Giry csak ennyit mondott:

— Abszurdum! Tehát meg sem történhet.

Válné elmerengett, a bajsorsba magát egészen beleélve, így látta a legfőbb bajt:

— Aztán a rokoni kapcsolat egy olyan családdal, ez az, ami képtelenség. Ezen én már sokat gondolkoztam és nem tudom elképzeini. A legtermeszeteesebb lenne, hogy én egyszer sem megyek el hozzájuk s egyáltalában nem érintkezünk velük. Ez azonban sétrődésre, ellenkezésre vezet s szegény István issza meg a levét. Én ellenzem ezt a házasságot, de ha már meg kell történnie, akkor semmi olyant nem akarok tenni, ami István kedvét rontja. Az utolsó percig ellenzem s nagyon szeretném, ha valami történne, ami megakadályozná az egész tervet. Még ha fájna is Istvánnak, azt is elviselném. Félév alatt elfelejtene még a nevét is annak a lánynak, erről nincs kétségem. De attól a perctől kezdve, mihelyt elháríthatatlanná vált a dolog, jóképet vágok hozzá és igyekszem belenyugodni. Viszont épen ettől a perctől kezdve nem tudom elképzeini a folytatást.

— Hát nem kell rajta előre rágódni, — csitította a feleségét Vál.

— Hogyhogy nem kell? Azt hiszem, hogy te semmin sem rágódsz előre. De gondold el, mit fogsz

csinálni? Hogyan viselkedsz? Tegeződöl majd azzal az altiszttel? Te tegezed őt és ő téged? Hát föl tudod te ésszel fogni ezt a helyzetet? Es ha majd kérdezik az ismerőseink, ki veti el a fiad, akkor mit mondasz?

— Hat azt mondom, hogy egy nőt.

Böske:

— És tedd hozzá: nem pediglen férfit.

Vál nem hagyja magát:

— Megérti az, akinek mondom. Tudja jól, hogy a többihez semmi köze, nem óhajtok a részletekről nyilatkozni.

Böske:

— Nem, mert a családban mezaliánsz történt. A fiatalúr rangon alul nősült.

Dr. Giry, aki Válnét is túlcitálta a sopánkodásban, hévvel kezdte magyarázni:

— Ez valóban mezaliánsz lenne. Nemcsak az uralkodóházak tagjai követhetnek el mezaliánszot és én nagyon s megértem az arisztokratákat, amikor kézzel-lábbal igyekeznek megakadályozni, hogy a család valamely tagja polgári nőt, vagy épen színésznőt vegyen feleségül. Számtalan olyan esetről hallottunk ugyebár, hogy az ifjú arisztokratát a szülei kitalagdták az örökségből, mert nem mondott le az úgynevezett imádottjáról, aki nem illett bele a családba. Ez, kérem, hogy egy nő nem illik bele a családba, nem egyszerű ráfogás, kérem, hanem valóság. Csak el kell sorra gondolni, hogy... hol is kezdjem, mindjárt a házasság megkötése után a fiatal gróf haza viszi a nejét...

Böske közbevágott:

— Előbb nászútra mennek.

Gíry rá sem nézve Böskére beszélt tovább:

— ...aki egy... mondjuk, művésznő... hát miről fognak beszélni a grófi család s az előkelő társaság többi női? És miről beszél ő? Hiszen, engedelmet kérek, akkor, ha megérkezik mondjuk Petneházy herceg, az új asszonynak a szomszédnőjétől rögtön azt kell súgva kérdeznie: Gazdag ez a herceg? Menynyi a jövedelme? Nahát kérem, ez ugyebár, határozott visszatértséget fog kelteni a másik, az arisztokrata nőben. És azután... ez így van, a társaság többi tagjai sem tudják, mit beszéljenek az új asszonnyal. Az új asszony lát egy színes metszetet az előcsarnokban, mely lovagló vörösfrakkos urakat ábrázol, s azt hiszi, hogy az löverseny és a vörösfrakkos urak szokék. Szóval nem tudja, hogy az falkavadász. No, már engedelmet kérek... meg mit tudom én, reggelig beszélhetnék és magyarázhatnám az ilyen dolgok tarthatatlanságát.

Váiné bólogatva hallgatta a vejét és itt közbeszólt:

— Nagyon okosan mondja Géza, épen ez az, a tarthatatlan helyzet, amittel előre borsózik a hátam. De István maga is tudja mindezt és attól félek, mégis elveszi azt a lányt, azután egykettőre kiábrándul belőle. Mert az ilyen félszeg viszony csak kiábrándulással végződhetik. István nagyon művelt ember, szeret kultúrtémákról beszélgetni, hozzánk intelligens emberek járnak, hogyan fest majd, ha a fiatalasszony önagsága azt a nevet hallja, hogy Freud, és azt hiszi, hogy a terézkerúti bútorkereskedőről van szó.

A példa nem volt rossz. Manyika összecsapta a kezét:

— Hát ez borzasztó. Én megvallom, én... nem

fogok nevetni, sokkal rosszabb fog történni, én sírva fakadok. És kitör a botrány.

Böskét megint előntötte az ellenkezés ingere:

— Borzasztó, borzasztó. Legyetek nyugodtak, nem hiszi majd a kis nő, hogy a bútorkereskedőről van szó. Tudni nem tudja még, hogy ki az a Freud, de nagyon okosan fog hallgatni. Fülelni fog és... hamarosan legalább annyit fog tudni Freudról, mint ti. Mert a nevén kívül, ezt valljuk meg, ti sem tudtok róla semmit. De fogadok, hogy Péter sem tudja, ki az a Freud.

Böske volt a szűkebb és tágabb család egyetlen tagja, akivel Vál gorombáskodni mert, most is dühösen rászólt:

— Csak te ne szemtelenkedj. Te nagy tudós vagy. Én nem szégyelném, ha sohasem hallottam volna ezt a nevet. De véletlenül már hallottam, mert ti mindenről kotvotok. Tikóztetek, a bolondok közt. ne hallaná az ember Freud nevét?... Az egyik ember ezt nem hallotta, a másik azt nem. Elmondok én neked ötven olyan nevet, mind híres neveket, amiket meg te nem hallottál soha. Tudod te, ki volt Kis Béla? Na látod! Hát a cinkotai nőgyilkos volt, aki bádogherdókban ásta el az áldozatait. Tudod te, ki volt a Kozarek? Tudod te, ki volt a Jáger Mari? Na, látod. Hát az egy hódmezővásárhelyi méregkeverő volt, még nálad is nagvobb méregkeverő.

Nagy sikert aratott Vál Péter, mindnvián kacagtak, még Böske is. Böske aztán így replikázott:

— A Jáger Marit véletlenül tudom, ki volt. De tagadom, hogy nagvobb méregkeverő lett volna nálam, mert rajtakapták a méregkeverésen. Én azonban úgy keverem és adagolom a mérget, hogy től hat és mégsem lesz belőle bűnügy. Vigan és szabadlábbon

keverem tovább az emberi kor legvégső határáig. Most is keverem egy kicsit, mert mindjárt megállapítom: jellemző magára, hogy a néhány név, amit felsorolt, csupa bűnöző hős. Bűnöző, vagy hóhér. Vál Péter és az ő ismeretei, Kodelkánétól Haarmanig és vissza.

— Csak te ne szemtelenkedj, — ismételte meg Vál.

— Maradjunk talán a tárgynál, — javasolta Manyika. — Istvánnak meg kell magyarázni, hogy lehetetlenséget akar elkövetni.

— Hát akar? Kifejezetten megmondta?

— Válné erre a kérdésre nem is hederített.

— Ugy van, ahogy Manyika mondja, — szólalt meg végre Volonszky is, — csakugyan lehetetlenség.

Böske csodálkozva nézett Volonszkyra. Az még megtoldotta:

— Már persze... hogyan is fejezzem ki magam, szerintem nem lehetetlenség, hanem... helytlen, tehát erkölcsi lehetetlenség, mert az anyjának fájdalmat okoz vele.

Böske szájához emelte a kezét, hogy elfojtsa a nevetését. Szegény Volonszky!

— Meg kell ezt neki magyarázni, — erősítette Manyika. — Ha más nem, hát én vállalkozom rá. Mindazt elmondom neki, amit most beszéltünk. Talán lehet rá érvekkélni.

— Isten ments! — tiltakozott Válné. — Epen az a baj Istvánnal, hogy önfejű.

— Veled szemben, — egészítette ki Böske. — Máshoz esetleg nagyon is simulékony. Nem akarom a fiacskádat kisebbiteni, tehát nem úgy mondom, hogy akaratlan báb.

— Szóval nem kell vele beszélni, a világért sem

Meg sem kell kísérlni, hogy a szándékától eltérítsük, mert akkor már csak daczból is elveszi azt a ... lányt. Meg különben is letagadna mindent. Hallgatni kell előtte a dologról. Én meg igyekszem majd úgy viselkedni, mintha belenyugodtam volna a dologba. Akkor ... talán...

— Ugy van, — helyeselte ezt az elhatározást Vál. — Akkor talán majd csupa szórakozottságból elfelejtkezik róla. Mert azt is elhatározta, hogy belép az üzembe inasnak, én ebbe beleegyeztem, erre a fiatalember azóta is hallgat, még a fülebotját sem mozdítja.

Kis csönd után Böske következett megint:

— Én meg azt mondom, hogy mondva csinált problémán rágódtok mindannyian. Még az én drága Volonszky is egy követ fúj veletek, min látom ...

Volonszky:

— É-é-én?

— Igen, igen, te. Te kis állhatatos. No, de nem rólad van szó, hanem a tettesekről. A lány egészen csinos, kitűnő asszony válhat belőle és punctum. Miért ne? Hogy nem úrilány és nem művelt, az a legkisebb baj. Majd úriasszony lesz belőle, mihelyt Varró Irma helyett Dr. Vál Istvánné lesz.

Válné felhördült:

— Ne beszélj így, hogy lesz. Ezt még hallani sem bírom.

— És majd kiművelődik, — folytatta Böske zavartalanul, — hiszen még gyerekek. Majd hallgatja a rádiót. Felváltva, az egyik félórán majd Schubert dalokat hallgat, a másikban meg ismeretterjesztő előadást az istállók célszerű szellőztetéséről. Hát maradhat a mai világban egy középiómódú ember műveletlen? Azt hiszitek, csakugyan komoly kér-

dés, hogy a tortát villával kell-e enni, vagy villával és késsel? Azt bizonyosan tudja, hogy a szájával kell enni és ez egyelőre elég.

Válné:

— Már megint diadalmaskodni akarsz. Hiába magyaráztam meg, hogy a nagyobbik baj nem ő, hanem a családja. Érted te ezt jól, csak okvetetlenkedni akarsz.

— Csa-a-ládja! István nem a családot veszi el, hanem a lányt. Ti egész egyszerűen nem érintkeztek majd a családdal. Egyszer elmentek hozzájuk, egyszer meg ők jönnek el tihozzátok.

Dr. Giry elmés akart lenni:

— És a szegény, de becsületes apa beletörül azzal az ablakfüggönybe.

Válné sóhajt:

— Hiszen ha egyszeri látogatással túl lehetne esni rajta...

— Túl is lehet esni — erősködik Böske. — Remélem István, ha csakugyan megnősül, nem lakik majd itthon.

Válné, mintha megcsípték volna, felszisszent:

— Hogy képzeled ezt? Azt hiszitek, hogy most már örökre elszakadok a fiamtól? Miért ne lakna itthon? Tudod, hogy milyen kényes. Hát ki tudná szegénynek gondiát viselni, ha nem én, az anyja? Rábízhatom én őt egy tapasztalatlan gyerekre? Szó sem lehet másról, István itthon fog lakni.

Böske:

— Meny és anvós egvütt. Szegény meny.

Válné nem felelhetett, mert hazaérkezett István. Frissen, jókedvűen lépett a szobába, mindenkit külön-külön szívélyesen üdvözölt, anvját homlokán csókolta, az megsímogatta a képét s kebléhez ölelte:

mindenki mosolygott Istvánra, mintha az est hőse lenne, akit eddig nem győztek dicsérni.

Nem volt a szobában mindnyájuk számára karosszék, Manyika fölállt és a magáét átengedte Istvánnak. István ezt egész természetesnek találva habozás nélkül elnyújtózott a kényelmes széken s rágyújtott egy cigarettára. Néhány percig csend volt, aztán István gúnyos mosollyal megszólalt:

— Talán folytassuk most már az én jelenlétemben.

— Már befejeztük, — mondta Volonszky — és pontosan megállapítottuk, hogy vagy lesz háború, vagy nem lesz. Ha pedig lesz, nem tudjuk, mikor kezdődik. Te is így gondolod?

Válné közbeszólt:

— Nem akarsz valamit enni, István?

— Köszönöm, nem. Már vacsoráztam.

— Egy kis szőlőt talán?

— Köszönöm, azt sem.

Böske:

— Kér. Egy kis szőlőt pedig kérhetnél.

István:

— Hogy te is chess belőle, mi?

— El'állad.

Szünet állt be. Válné erre az érthető célzásra a füle botját sem mozdította.

A vendégek nemsokára fölkeltek. Későre járt már az idő. Dr. Gírv türelmetlenkedett először, hogy ideje volna már indulni, mert holnap hajnali kilenc-kor van tárgyalása.

Lenn, a kapú előtt búcsúzkodtak egymástól Gírvék és Volonszkyék. Böske, alig hogy kettesben maradt Volonszkyval, rákezdte:

— Mit szólsz a hülye unokaöcsémhez?

Volonszky meglepődve nézett a feleségére:

— Mit szólnak? Téged ez a kérdés foglalkoztat?

— No nem túlságosan, de mégis. Tudod, hogy ezt kötéllal sem lehet attól a házasságtól visszatarítani. Pedig még egy muksót sem szólt s Margit föllengett, Margit az akarta, hogy úgy tárgyaljuk le az ügyet, mintha már tények előtt állanánk. S éppen ezáltal idézte elő a maga veszét. De hát én csak kacagok az egészen. Miért ne szenvedjen egy kis csorbát ez a nagy fene előkelőség? ... A fiú még nem tud semmit, még nem akar semmit, csak nyakig úszik benne a boldogságban. Viszi az ár, oda érkezik majd, ahová a lány akarja. Én csak ránézek Pistukám képére és már mindent tudok. Mivel a lány családjában szigorú erkölcs dúl, a lány nem maradhat ki, tehát hol volt? A családnál!

— A lány családjánál?

— Annál, annál. Nem is az adu ász-király-filkónál. És a mamuskája kérdésére, nem akar-e valamit enni, azt felelte, köszönöm, nem. Kis szőlőt sem? Köszönöm, azt sem. Tehát ott is vacsorázott a családnál. Eszem, eszem, honnan veszem!

Böske saját homlokára csapott, tréfásan mutatva, hogy ő milyen okos.

Volonszky már torkig volt ezzel a témával, már úgy látta, hogy Vál István úrfinak barátsága egy kislánnyal, s hogy abból házasság lesz-e, lehet-e, csakugyan Közép-Európa legfontosabb kérdésévé dagadt, de azért udvariasságból egy megjegyzésre még hajlandó volt:

— Odafönn, nincs még tíz perce, hogy helyeselted a házasságot. Még engem is leintettél, amikor valamit föléb-hegedültem a kedves nénédnek.

— Jaj, barátom, ez magasabbrendű taktika. A

nyílt színen holnap is helyeselni fogom. Ha én most a házasság ellen beszélnék, akkor, ha István csakugyan megnősül, én leszek a rossz. Akkor én mondtam azt is, hogy a sógor az ablakfüggönybe töröli majd az orrát, pedig ezt Giry mondta, bár én is mondhattam volna. A kedves nővérem rögtön jóban lesz a menyecskével s engem úgy kezelnek valamenynyien, mint közveszélyes intrikust. Különben is, Volonszky úr, ne hamisíts tényeket. Én fönt nem helyeslem a házasságot és itt sem helyeslem, azaz lent sem vagyok ellene, hanem egyszerűen nem érdekel. Az ember ahhoz szól hozzá, amiről a társaság beszél. Ha kenyérsütés lett volna a téma...

— Ez az egy, ami meg nem történni lehet! Válek-nál mindenről esik szó, még Barcelona bombázásáról is...

— Amikor is kedves nővérem felháborodik, ha valaki a bombázáson felháborodik.

— Igen, igen. Szóval mindenről lehet náluk beszélni, de ők még azt a szót sem mondják ki, hogy kenyér. Nem figyeltem ugyan még meg, de föltételezem, hogy ha étkezéskor kenyér kell neki, akkor úgy mondja: adjátok közelebb azt az izét.

— Azt hiszem eltaláltad. És ha pszichoanalitikus akarnék pillanatnyilag lenni, azt mondanám, hogy... ez Péternek szól. És a nővérem minél hidegebb Péterhez, annál éktelenebbül rajong a fiacskájáért. Azért is nem tudta nevelni. Mert mindig rajongott érte. És végül, ha rosszmájú akarnék lenni...

— Annyira talán még se erőltessd meg magad!

— De erőltetem. Mert nem vagyok rosszmájú. sőt ellenkezőleg jószívű vagyok. Veszed észre, hogy a rosszmáj ellentéte a jószív? Szóval jószívű vagyok és... de ne kotyogj közbe minduntalan, mert nem

tudom befejezni. Ha rosszmájú akarnék lenni, azt mondanam, hogy Margiték egy mintacsalád.

— Lehet. Akkor örülök, hogy mi nem vagyunk minta hazaspar.

— Látnod? Ezért veszekszem én veled oly ritkán.

*

István váratlanul betoppan Bökéhez. Amint leült, kis kertelés után rátéri a tárgyra:

— Az állítólagos nősülésemről van szó, — mondta gúnnyal.

Böske számított valami ilyesmire, mégis meglepődött:

— Mirő-ől? Hát csakugyan, már megint nősülni akarsz? Hányadszor, fiacskám? Számolja ezt valaki?

— Nono. Azt mondtam, hogy állítólagos. Ti állítjátok ezt rólam.

— Ki az a ti? Engem ne vegyél bele a többesszámba.

— Ti mindannyian. Ezt a témát nyúvitek, tudom, ahányan vagytok.

— Nos, mit akarsz tőlem?

— Semmit. Azaz... valamit mégis, tőled szeretnék egyetmást megtudni.

— Például, hogy csakugyan megnősülsz-e, vagy nem.

— Lehet, hogy ezt is. Mert ti mindent tudtok, én pedig egész tájékozatlan vagyok. Engem az érdekel, hogy mit beszéltek rólam fönt, illetve Irmáról. Mit gondoltok? Helyesebben, mit gondol anya. Mert azt látom...

— Hogy kétségbe van esve.

— Igen. Mivel szolgáltattam erre okot?

Böske vállat vont:

— Tudtommal semmivel. De tudod, hogy jó anyád annak a leghalványabb lehetőségére, hogy valaha is megnősülsz, azonnal... hogyan is mondjam... azonnal összeomlik.

István sötéten nézett maga elé. Nem szólt, csak a fejét csóválta, így fejezte ki a gondolatát, hogy hat mégis csak hallatlan, hogy ez eborzasztó.

— Magyarazd meg nekem, — kezdte István, — miért teszi ezt anya? Mi az, ami kétségbeejt? Maga az, hogy megnősülsz, már lesújtja őt? Vagy mi az, amit nem bír el? Zsuzsi sem tetszett neki. Most meg... mégis, mondd el, kérlek, mit szólt Irmához?

— Na hallod! Remélem...

— Jó, jó, csak remélj. Engem mégis érdekel. Lehetetlen állapot ez. Hát arra vagyok kíváncsi, hogyan tárgyaljátok ti ezt az ügyet. Hiszen egész családi tanácsokat tartotok.

— Én azokon nem veszek részt. Én csak véletlenül estem bele...

— Szóval elismered, hogy... tanácskoztatok. Jó. Mondd meg nekem, mit szólt anya... Irmához?

Böske a faggalásra kezdett felborzolódní:

— Örült neki!

— Tehát... ő ellene is kifogása van. Pedig még nem mondtam semmit. De ti már kitaláltátok...

— Igen, igen, mi már kitaláltuk, hogy István úr addig pajtáskodik egy kislánnyal, akárkivel, hogy egyszer csak előáll vele: Anyuskám én megint meg akarok nőszülni.

— Ne beszélj számárságot. És ha így enne, ha ez megtörténne, mi lenne ebben az égbekiáltó csoda? Mi az elviselhetetlen borzalom?

— Csupa olyat kérdezel, amit magad is tudsz. Na hánud! Az a nagy társadalmi különbség.

— Ezt te mondd?

— Nem rogam van szó, hanem anyádról.

— Es ő ezt nem tudná elviselni?

— O azt mondja, hogy nem.

— Es mit gondolsz te?

— Eleinte késégbe lenne esve, ami már meg is történt, azután... beletörődne.

— Azt hiszed?

— Mit tehetne mást? Istvánért mindent, ez a családi jelszó. István a majoresco, ő az úr.

István elmerengett, azután:

— Csodálatos emberek vagytok. Kedvem lenne... kipróbálni benneteket. Az eszmét igazán ti adtátok. A legrealisztikusabb az egészben, hogy nekem még eszemagában sem volt...

Böske közbevágott:

— Oh, mit tudod te, mi van a te eszed ágában! Miért akarsz akkor egyszerre beállani péknek?

— Szóval ez is elviselhetetlen csapás. Kétségbe ejtő. Illetve az lenne, ha olyan túl sokat adnék rátkok. Most már azért is... pék leszek.

— Jaj, már megijedtem, hogy azért is megnősz.

— Ezt hagyjuk. Erről nem is beszéllek. Főleg nem tanácskozok. Azonban... valamihez cinkosul akarlak megnyerni.

— Engem? Akkor... kedvesebb is lehetnél hozzám.

— Majd később. Ha már megérdemelted... Szeretném, ha anya megismerné Irmát. Akkor látná, hogy nem olyan szörnyűség, ha ilyen kislány a világon van.

— Ezt meg, hogy képzeled? — csodálkozott el Böske. De nyomban tolytata: — Bár már én is gondoltam erre, megvallom.

Böske most elkezdett kacagni:

— Nem rossz. A fiatalurak a barátnőjüket nem szokták bemutatni a mamuskájuknak. Még az öregurak sem. Sőt a férjek sem a feleségüknek. De hát István a nagy újitó. Mindig eredeti ötletei vannak.

— Megeszed, vagy nem teszed? Csak azért, hogy akkor anya is nyugodtabb lesz. Mert így, mit tudom én, valami külteki apacsnének képzelel írmát. Pedig mondtam neked, hogy egy... egész rendkívüli leány.

— Ugy? Hát már itt tartunk? Akin fennakad a szemünk és egy kicsit a szívünkre megy, az... rendkívüli leány?

— Ne csúfolódj.

— Jó. Tervem kész, egyszerűen meghívlak benneteket uzsonnára és... mivel hogy megint csak nem lennék titoktartó, anyuskád csak úgy véletlenül beállítana hozzám.

István tünődött, majd bólintott:

— Így képzeltem én is. Tudod, nem akarok mást, csak hogy lássa anya azt a... rémet, és azután ne rémüldözzön többé tőle. Nevetséges.

És hozzáfűzte:

— És bizonyos vagyok benne, hogy nagyon fog neki tetszeni.

Böske hunyorgott:

— Különösen ha az a rosszul szabott szoknya és az az olcsó dzsempes lesz rajta, amiben a múlt héten láttam. Miért nem veszel neki valami tisztes ruhát?

— Én? Hogyan képzeled azt? Otthon csak úgy beállítani egy új ruhában? [Mit szólnának ahhoz a

szülei? Mit mondana nekik Irma? Egy kis tévedésben leledzel, nem tudod, hogy nagyon szigorú szülei vannak a kicsinek.

— Ez olyan duma, barátom. Elhiszem, hogy szülei vannak a kislánynak, elhiszem, hogy szigorúak, de hogy mindettől ne lehetne egy csinos ruhát fővennie, azt nem hiszem el. A nők ilyesmiben végtelenül találékonyak. Beállítana a kislány egy csinos ruhában és olyan mesét talalna föl hozzá, hogy a szülei szigorú egyszerűen fölolvadna. Bízd ezt csak arra az Irmára.

— Még mindig tévedsz. Irma nem olyan ravasz, mint... mint például te.

— Sértedgetsz, vagy dicsérsz?

— Dicsérlek. Rá akarlak bírni, hogy találj ki valami okosat.

— De mit? Istenem, az ötletnek hirtelen kell támadnia, a körülményekből kell kipattania... En így csak olyan suta általánosságokkal szolgálhatok. Tudod mit? Mondja majd a lányka, hogy a főnőknőtől kapta a ruhát ajándékba.

István megvetően legyintett:

— Rossz. Még rosszabb, egy vasat sem ér. Főnőknő! Hisz' az egy szegény ördög. Az nem ajándékozhat senkinek sem ruhát. Ezt hiába mondaná Irma, mert nem hinnék el neki. Esetleg megkérdeznék Maurernétől, hogy igaz-e.

— Hát ez az. Maurerné azt mondhatná, hogy a kislány igazat hazudott. Persze ezt előre meg kellene vele beszélni.

István a fejét rázta:

— Hagyjuk. Irma maga sem fogadna el tőlem ruhát. Ezzel kellett volna az ellentmondásomat kezdenem.

— És te beveszed ezt a maszlagot? Még ha a maga csöpp eszétől csakugyan megpróbálná a ruhát viszautasítani, azért van neked egy dekányival több eszed, hogy leszereld. Magyarázd meg neki, hogy a ruha milyen fontos. Ne fogadja el, csak öltse magára. Mutatósnak kell lennie. Tetszenie kell az anyádnak. A boldogságokról van szó... Majd én elviszem a fodrászhoz a kis prolit...

— Ez is rossz. Az apja kidobja még aznap este.

— Azt meg az apjával intézd el, te mulya. Igenis elviszem, rendbehozatom a csutakját, hogy hajnak lássék, meg a körmeit, hogy ne gyászoljanak. Bár... lehet, hogy mindez a buzgalom kárbavész, mert jó anyád nem jön el az uzsonnára.

— Azt hiszed? Látod, ezt az egyet el tudom intézni. Megígértetem vele. Az eredeti tervtől eltérőleg én megmondom neki is...

— Megígéri és... nem tartja meg az ígéretét. Beleget jelent. Szükség esetén ágyba is fekszik. Ó, ó, nagyszerűen megtanulta már ezt a módszert a csemetéjétől, Istvántól. Már előre kacagok azon is, hogy mi lesz ennek az egész Irma-ügynek a vége.

III.

Maurerné megvette a köpenyt, melyre Vál Péter adott neki pénzt. Irma nem akarta elfogadni. Addig-addig nézegette, próbálgatta, míg megtalálta a közbeeső megoldást: elfogadta a köpenyt, de ott hagyta az üzletben, nem merte fölvenni. Maurerné hallgatott egy-két napig, akkor rászólt:

— Mit okoskodik maga? Különb kisasszonyokkal is megtörtént már az ilyesmi.

Irma sejtette, hogy ez a szó, ez az „ilyesmi”, nemcsak arra vonatkozik, hogy ő köpenyt kapott ajándékba. Hallgatott. Maurerné azonban szötte tovább:

— Ha esze van, megcsinálhatja a szerencséjét, legalább amíg fiatal jól él.

Irma fölháborodását legyőzte a kíváncsisága. Ugyan, hogyan is csinálja a maga praktikáit egy ilyen nő, mint ez a Maurerné? Mit mondhat még? Felelt hát:

— Nem értem.

Maurerné kacagott:

— Ne tessese magát, kis angyal. Ért maga engem. Tudom én, hogy senki sem olyan ostoba, mint amilyennek látszik... Egy-két évig jól él és azután is férjhez mehet. Persze, magához való emberhez. Lesz majd egy kis hozománya is. Az manapság kell a férsiaknak.

Maurerné most már enyhébb hangon beszélt tovább. Olyan jóakaratot mutatott Irma iránt, oly

mézesmázosan szólt hozzá, meg is símogatta, drágának, kismadarának nevezte, hogy Irma. — maga is megdöbbsent ettől — nem tudott rá haragudni. Végül aztán, István védelmében bízva, a sarkára állt és elszant fölénnyel intette le Maurernét:

— Köszönöm, most már elég. Csak azt akartam tudni, hogy mire képes. De most kár kérem, hogy máskor az én dolgaimba ne avatkozzon. Mert... mindent elmondok István úrnak. És abból baj lesz.

Böske szerdai napra tervezte az uzsonnát, s mivel halogató természetű volt, úgy gondolta, hogy ráér hétfőn-kedden elintézni mindazt, amire vállalkozott: kicsinosítani Irmát s ruhát vásárolni a számára. A terv kivitelére azonban nem került sor, mert István, mivel úgylis elő kellett volna állnia az uzsonnával, hirtelen ötlettel vasárnap délután így szólt Irmához:

— Tudod mit? Ne menjünk moziba, nem menjünk sehova, fölviszlek hozzánk.

Irma elsápadt. Szabadkozni akart, de nem tudott. Legjobban szeretett volna elszaladni. Fölmenni Válékhoz! Ugysem merné ő azt megtenni. Min! mi-csoda, milyen jagon? Talán... még ki is kergetnék.

— Helyes? — sürgette István, aki nem érezte át a lány zavarát.

— Lehetetlen. Félek.

István nevetett:

— Gyáva nyúl. Az én apám nem fogorvos.

— És az édesanyja?

— Ő még kevésbé.

— De mit fog szólni?

— Majd meghallod.

— Nem merek.

— De én merek, lásd, hős vagyok. Elöl megyek én, te jössz utánam.

— Én... én... elájulok. Mit fog mondani maga az édesanyjának?

— Bemutatom Varró Irmát, a pajtásomat.

— Pajtását?

István értette a kérdést:

— Mindenesetre csak ennyit mondok.

Irmának még eszébe jutott egy kifogás:

— Hiszen maga azt mondta, hogy uzsonnára megvünk majd a nénikéjéhez. Pedig... én oda sem merek elmenni.

— Akkor tehát mindegy, megvünk most hozzánk.

— Inkább majd... az uzsonnára.

— Nem. Most megvünk. — erőlködött István.

— Egy olyan uzsonna nagy céccóval jár, esetleg mások is lennének vendégek, meggondoltam a dolgot. Hidd el, sokkal jobb, ha most váratlanul beállítunk anvához. Hárman leszünk, legföljebb négyen az édesanyjammal együtt. kis családi kör, aztán ezen is átesünk... Drukkolsz?

— Nagyon.

— No, kis komám, ne féli te semmitől. Bízd csak rám magadat. Mással ne törődi. Ne féli te anvától, ő szeret engem, majd meglátod, hogy tetszel neki. Hogy is ne tetszenél neki, ha énnekem tetszel. Meg nincs is még egy ilyen szép lány Pesten, mint te vagy. Nekem elhiheted.

Irma megkönnyebbülten nevetett:

— Ha Pesten nincs is, de... vidéken van?

— Nincs. Az egész világon nincs.

— De... csak így vagvok felöltözve. Nem bai?

— Nem. Még jobb. Csak lásson anva olvannak, amilyen eddig mindig voltál. Amilyennek megismeretek. Még ráérsz elegánsabbnak lenni. Különben is szerintem az elegancia, a kiöltözöttség, a kikészítet-

ség, nem fontos. Nagyon rosszul vélekednek erről a nők. Képzeld el egy csúnya, girhes, beteges, puklis, ferde...

— No, még milyen? Sánta?

— ...ferde, lapos, csontosképű, gigás nőt francia selvembe öltöztetve, ékszerekkel felcicomázva, és képzeld el egy gyönyörű, fiatal, egészséges nőt egy egyszerű, fehér vászonruhában. Nos, melyik a szebb? Melyik az értékesebb?

Irma tréfás kedvre derült:

— Attól függ, hogy milyen célra. Mert ha sok drága ékszer van rajta, akkor...

— Tudom, akkor a zálogházban többet adak rá. Nevettek.

— Jaj, nem lehetne mégis a jövő vasárnapra hasztani?

— Nem. Hiszen szerdán lenne az uzsonna.

— Mégis... milyen címen megyek én föl magukhoz? Lehetséges ez?

— Té címen, — nevetett István, így ütve el az indokolást.

— Hát muszái?

— Nem muszái, de azért fölmevünk.

Amikor a ház közelébe érkeztek, István mutatta:

— Ott lakunk.

— Tudom.

— Honnan tudod?

— Egyszer, amikor az üzlethől elküldtek valahová, egy kis időt elcsentem, eljöttem erre. Kíváncsi voltam. Nem volt helyes? Futottam ám ideig, meg vissza is.

— Helves volt. Minden helves, amit te csinálsz. Általában s ezt most komolyan mondom, mert én mindig tréfálok ám, sohse törd a fejedet azon,

hogy helyes-e, amit teszel, vagy helytelen. Tégy úgy, ahogy jól esik, aki szeret téged, az úgy is meg lesz veled elégedve, aki pedig nem szeret, annak hiába minden. Annak akár imádkozhatsz is, akkor is azt mondja rád: nézd mit csinál az az aljas képmutató! Így van. Ezt azért mondtam, hogy ne drukkolj te nálunk se. Ugyis mondhatnám, ne törődj a szüleimmal. Te csak... hogyan is mondjam, te csak legyél. Egyebet úgy sem tehetsz. A többit bíz rád.

Irma mosolygott, élvezte István biztatását, jól esett az neki, és... mégis szorongott, amikor a lakásajlón István csöngetett. De... csak addig, míg ki nem nyílt az ajtó. Attól kezdve, mintha elvágták volna a szorongását. Átadta magát sorsának. Valami gyermeki jólvárás élt benne, mélységesen meg volt róla győződve, hogy vele csak jó történhet, hogy, ha valami kedvezőtlenül kezdődik, vagy folyik, a végén az is üdvösre fordul.

Józsai úr nyitott ajtót, aki most inasi szolgálatot teljesített. Irma megnézte magát a tükörben, simított néhányat a haján. István ment előre:

— Én már ismerem az utat.

Egy perc múlva Válné előtt álltak, aki éppen újságot olvasott. Letette a pápaszemét, felállt, zavart mosollyal, összeráncolt homlokkal lépett Irma felé:

— Isten hozta, — oldalt Istvánra tekintett.

Irma kezét csókolta. Ugy érezte magát, mint kislány korában a tanítónő előtt. Válné mintha hasonlított volna az első tanítónőjéhez. Az a tanítónő igen komoly néni volt, de igazságos és végeredményben jó. Ez a hasonlatosság most segített Irmának. Félig otthonosan érezte magát miatta. Az új helyzet csupán megisméltődése a réginek, a régi pedig, ő az nagyon is elviselhető volt, több annál, kellemes.

— István már beszélt magáról, — kezdte Válné, — s örülök, hogy egyszer már látom.

Mit mondjon erre Irma? És, ha semmi okos nem jut eszébe, mit tegyen? Mosolygott. Nagyon enyhe zavarral, mintha tudta volna, hogy egyelőre ennyi is elég.

István gyöngye lökéssel indította Irmát a kis kezek asztalhoz, mely köré karosszékekbe telepedtek le. Jaj, milyen finom egy ilyen karosszék! Milyen jó benne ülni. Egészen más, mint otthon. Irma gondosan húzta lefelé a térdén a szoknyáját és Istvánra tekintett, mintegy jóváhagyásért. Válné ült le utóljára, az újságot összehajtotta előbb s a kisasztalra tette, közben igen diszkrétan, tekintetének egy félre-ejtésével, megnézte az Irma cipőjét és harisnyáját. No meg evválttal... a lábát is. Nem volt semmi baj, sőt... a lába határozottan formás a kislánynak. Az arca, hát arról már Válnénak meg volt a benyomása. Egy-két pillanat alatt sok mindent megállapított: a lányka nem csúnya: nem szépség ugyan, de csinos; a tekintete... hát rokonszenves: olyan ártatlan, gyermeki, szinte semmitmondó, legfőlebb, ha egy kis alázatot fejez ki; amikor mosolyog, megvesztegetők a képén a gödröcskék: fő, hogy nem kövér, nem tenverest talpas, olyan, mint egy úrilány, mindenestre rá lehet fogni, hogy az; a ruhája, az is rendes volna, valami olcsóság. Talán... jobb családból származik már úgy érve, hogy, ha most olyan közönséges foglalkozása van is az apjának, a nagyszülei esetleg jó módúak voltak. Meg aztán... no, majd meglátjuk!

— Az újságot olvastam épen, — beszélt Válné. — Ezeket a csúnya háborús híreket.

Valamit már Irmának is kellett mondania. Nem lehet, hogy csak szüntelenül mosolyogjon. Ha az

édesapja látná, hát rászólna: ne vigyorgj, mint a fakutya; beragad a szád, pedig máskor ugyancsak kinyílt. De hát nincs semmi baj, itt a téma. Irma hirtelen elkomolyodott s szemét tágra meresztve mohó várakozással kérdezte:

— Mit tetszik gondolni, lesz háború?

Válnénak muszáj volt nevetnie. Istenem, hát kedves, tagadhatatlanul kedves.

— Jaj, fiam, ha én azt tudnám. Azt hiszem erre a kérdésre azok sem tudnának felelni, akik jobban értenek hozzá. De... mit gondol maga?

— Nem lesz!

— Ne-em? És miért nem?

— Lehetetlenség, hogy legyen. Hiszen.. olyan békeességben élünk.

— Bizony ne is legyen. Mert akkor... Istvánnak is el kell mennie.

— Nem megy! — tiltakozott Irma.

— Nem kérdezik azt tőlünk, hogy elengedjük-e. Elviszik.

— Nem vihetik el.

— Már hogyan vihetnék? Erős, egészséges fiatal-ember. — Válné fürkészve nézte Irmát. Valamire gondolt, hogy milyen csúnya lenne, ha most azt mondaná ez a lány: De én nem engedem ám! Mintha valami rossz könyvből olvasná. De Irma csak ennyit felelt arra a kérdésre, hogy már hogyan vihetnék:

— Nem tudom. De ez az érzésem. Én... nem tudok semmi rosszat elképzelni.

Most István is közbeszólt, félelmetes komolysággal:

— Engem nem *vinnének*, mert én *magamtól mennék*.

Megjelent Vál. Már tudta, hogy itt a fiú és a...

kislány. Kislány, pajtás, barátó, menyasszony. mindegy. Látta a kalapjukat az előszobában, de Józsi úr is kétértelmű szemtelenséggel jelentette:

— Vendég van. A tanár úr, meg a kisasszony a fiókból.

Vál dühösen végigmérte Józsi urat és nem felelt semmit.

— Á-á, jónapot kisasszony. Hát maga az a... az a Varró Irma? No, örülök, örülök,

Vál leült rágyújtott egy cigarettára:

— Tessék, — Irma elé tartotta a lárcáját...

Irma gyerekesen felnevetett:

— Ó, köszönöm, én nem cigarettázok. Az én papám nagyon szigorú.

— Ahá, fél a papájától. Még nem cigarettázik, de majd fog.

Majd fog! — ez sokat jelenthet, ha Vál úr mondja.

— De én nem akarok.

— Az nem baj, mégis fog.

Válné kiment, hogy kávét készítsen. A szakácsnő is, a szobalány is szabadidősök voltak estig, Józsi meg mégsem bízzák az ilyesmit.

Irma fesztelenebbül érezte magát, mialatt Válné odakünn foglalatoskodott. Vált igen jóindulatú, barátságos embernek érezte. Csak Böske világosíthatta volna őt fel, persze, a maga módján: jó ember, senkinek nem tesz rosszat, ha haszna nincs belőle. Vál tréfálkozott Irmával. Sőt tréfásan udvarolt is neki, bókokat is mondott. Irma arra gondolt, hogy jaj, ő csak úgy betolakodott ide. De azt érezte, hogy jobb itt, mint otthon. Mert a papa, az igazi papa, az egészen más.

Meguzsonnáztak. Ugyanabban a szobában, a kis asztalról, melyet Válné terített meg. Irma feszengve nézte a terítést, nem tudta, hogy mi a kötelessége, vagy mi az illendőség, segítenie kell-e. Istvánra nézett, csak a tekintetével kért tanácsot, de István, a szívtelen, úgy tett, mintha nem értené. Uzsonna közben Válné csaknem felsikoltott: Jézusom, aprít! Ó, ó! A tejeskenyeret darabokra törte Irma s hullajtotta, később gvömöszölte a kávéjába. No, de csak ez az egy cselekedete keltett¹ visszatetszést Válnéban. Ebben az aprításban előre vetette árnyékát a rettegett jövő: lesz még jónéhány baj... ha István észre nem tér és meg nem gondolja, hogy... de, ha István mégis elvinné, hát majd csak megtanul lassanként mindent. Nyilván van hozzá tehetsége, azt érezni. A ruhája... bizony ócska. Ugy látszik, mindenesetre ki kell öltöztetni. Nem járhat így vele István. Ez nem lenne méltó... Istvánhoz. István! Neki mindenből csak a legfinomabb, a legdrágább, a legszebb való. Hogy ez a fiú, ezekkel a szegény lánvokkal, na... előbb az a Zsuzsi, most ez az Irma. De inkább ez, mint az. Pedig Istvánnak a legszebb nőkhöz is joga volna... mint egy királynak. Ez a kis szolgáló... hát ez olyan, mint mikor az Ember tragédiájában a fáraó lehajol a végtelen magasságból és magához emeli a rabszolganőt. A fáraó, hogy is mondja: Van nekem... Van nekem... Jaj, hogyan is, mije van neki elég abban a darabban? Minden! Pénze, hatalma, ereje, esze. Kár, hogy a fáraónak az a csúf kecskeszakállja van.

Válné fölállt, odalépett István mögé, lehajolt hozzá és megcsókolta az arcát. Azután a képét simogatta, lassan, hosszasan, István nem jött zavarba, sőt fölényesen, diadalittasan mosolygott.

— Olyan a bőre, mint egy lánvé, — sóhajtott Válné, miközben óvakodott Irmára nézni.

— De csak amíg jól viseled magad, — mondta István. — Ha megharagítasz, szakállt növesztek!

Nem sokáig beszélgettek, István úgy látta, hogy első találkozásra elég ennyi. Válné nem marasztalta őket, köszöntek és elmentek.

Este Válné kevésbé volt barátságos a fiához. Gondterhes arccal szólt:

— Fiam, hogyan képzeled te ezt! Csak úgy felhozod a lakásba, a családba a barátnődet? Ezt is Párisban tanultad? Bár én azt hiszem, hogy ez ott sem szokás.

— Barátnőm! — mélázott el István a szón, nem kis jelentőség nélkül.

Válné enyhén sóhajtott és hallgatott.

*

István sürgette az apját, az nem is akart vele ellenkezni, elmentek hát az ipartestületbe s ott megkötötték a tanoncszerződést. Ezzel a szerződéssel István megindult új pályáján. Igen büszke volt elhatározására és annak gyors megvalósítására. Otthon mutogatta a szerződést anyjának, Manyikának és a néniének, Böskének. Egypengős bélyeg volt a szerződésen, pecséttel átütve, alul cikornyás aláírások, — hát komoly dolog, az tagadhatatlan. „*Tanoncszerződés, melyet egyrésztől Vál Péter pékmester — iparos, másrésztől Dr. Vál István... alulírott ipartestület előtt a következőleg kötöttek meg.*“ „*Vál Péter magához veszi... és őt nevezett mester-iparos az alább megjelölt idő alatt és feltételek mellett a pékmesterségre tanítja.*“ „*A tanoncviszony megállapított tartama hat hónap.*“

— Hat hónap! — sóhajtott Válné. — Hisz' az egykettőre eltelik.

Válné legjobban szeretne volna kikapni a papírost a fia kezéből és összetépní.

— Ide nézz, kom! — nevetett István Böske felé. — Látod ezt? A bürokráciát előre nem látott eset érte. Itt vannak a rubrikák, ki kellett azokat tölteni, hát kitöltöttek; „A tanonc szállításáról szülei, ruházatáról szülei, szennyesruhájának mosatásáról szülei, a segédvizsga költségeiről szülei, a betegségélyezéséről és baleselbiztosításáról a mestere...”

Böske közbeszólt:

— Szóval, ugyancsak a szülei.

— ... „Iskolai kiadásairól a szülei, szerződtesi költségeiről a mestere gondoskodnak.”

— Tehát neked egy vasadba sem kerül a kaland.

— Kaland? — István szigorúan ráncolta a homlokát.

— Jó, jó. Menjünk tovább.

István olvasta hangosan:

— „Jelen szerződés alulírott iparhatóság előtt köttetett... a szerződő felek azt felolvasás és megmagyarázás után írták alá.” Figyeled? Meg is magyarázták. És én megértettem. Ezért — és az anyjához fordult — most uzsonna jár nekem. Benne van a szerződésben, hogy élelmezéséről a szülei gondoskodnak. Különben újraoltási bizonyítványt is kellett becsatolnom. Anélkül az ember nem lehet pék... „A tanonc mindaddig, míg tanoncideje tart, a tanonciskolát látogatni tartozik...”

— Ugyan, menj a csodába, — haragoskodott Válné. — Csak nem jársz...

— Miért ne látogathatná? — hadakozott Böske. — Hadd látogassa. Majd ott jól eljátszik az iskolatár-

saival. Gombozni fogtok? — fordult Istvánhoz. — Gombozni, kicsikém, vagy golyózni? Mert én magnézlek. Egy kis fulbalozásba esedeg be is szállok.

— Akkor gyere velem most, — fölényeskedett István, — mert mindjárt megyek és kérem a felmentésemet a tanoncskola látogatása alól.

— És általában a munka alól. Vagy azt nem ott kell kérni?

Valné lemondóan:

— Ne hidd, Böske. Dolgozni fog az öcséd... Legalább két hétig.

— Azután összepakolja műhelyt és felviteti a padlásra, — gúnyolódott Manyika.

István nem sértődött meg, nevetett.

Böske a fejét ingatta:

— István! Te dolgozni fogsz?

— Természetesen. És te ezen éppen úgy csodálkozol, mint anya. Tehát nem mondhatok most górombábbat, minthogy naív vagy. A szakmát ki kell tanulnom. Milyen pék lennék máskülönben? Hogyan vezetném majd az üzemet? Különben is, ha jól meggondolom, az embernek semmiképen sem árthat, ha kitanul egy komoly mesterséget. Tudod, olyan világ járja, hogy csak a két keze munkájában bízhatik az ember.

— István, ezt valahol olvastad. Vezércikkben. Melyik újságot szívtad ma mellre?

— Ugy van, ahogy mondom, vezércikk nélkül. Én, bármily meglepetés is ez a számodra, ilyesmire is gondolok néha. Például arra, hogy a vagyon mindinkább kezd illúzióvá válni.

— Ne mondd. Akkor, hát... örüljek, hogy nincs vagyonom?

— Azt nem mondom. De túlságosan ne bánkódj emiatt.

Böske tréfás fintorral:

— Csak *ne bánkódj*? Ó, én már azt hittem, hogy messzebb tartunk, hogy örülhetek is. Hogy... talán ti már fel is osztvánátok a vagyonotokat, és egy bérházacska nekem is jutna. Tudod, nagyon belefáradtam már a munkába. Volonszky is... az enyémbé.

István szigorúan nézett a Böske szemébe:

— Te arról ábrándozol, hogy a jövő társadalmában nem kell dolgozni? Ebben aztán óriásit tévedsz. Legföljebb... a haszontalan munkát helyett majd hasznosabbat kell végezned.

Ezt olyan meggyőződéssel mondta István, hogy Böskeben forrni kezdett a düh:

— És a jövő társadalmában te leszel a munka propagátora? Sőt már előre szerzel híveket a munkának? A hasznos munkának?

— Igen, igen. A bérházzól te már lekéstél. A bérházat eddig kellett volna megszerezned.

— Festéssel?

— Akármivel. Akinek bérháza nincs, az sohasem is érdemelte meg, hogy legyen neki.

— Te talán megérdemelted?

— Minden bizonnyal. Mert nekem van.

Böske összeszorította az ajkait. Nem akart semmit sem mondani. De kirobbant belőle:

— Ó, te! Te végtelenül ügyes. Szorgalmas és zseniális. Jó, hogy olyan magasra nőttél, mert, ha könnyebben felérnék, hát bízisten lekennék neked egy jókora pofont, te majom!

*

István vasárnap este úgy intézte a dolgot, hogy a szülei is hallják, figyelmeztette hát a szobalányt: —

— Holnap reggel félhétkor keltsen föl!

Válné rögtön megkérdezte:

— Kirándulni még?

Tessék! Már megint az ellenállás. Mintha csak kirándulásról lehetne szó. István ingerülten felelt:

— Ugyan! Tudod, hogy holnap kezdem a munkát a műhelyben.

Az anya nem tágitott:

— Jó, jó. Azért nem muszáj hajnalban fölkelned. Bemehetsz te tíz órakor is... a műhelybe.

István már indult lefeküdni, most megállt az arca megrándult s belső izgalmától rekedten szólt:

— Kérlek, engem ne akadályozz most már semmiben. Mert én nagyon jól megértelek. Tudom, hogy mit jelent ez a gáncsvetés lépésről-lépésre.

— Gáncsveté-é-és?

— Igen, az. Én valamit elhatároztam és azt véghez akarom vinni.

— Komédiázni.

— A szakmát alaposan kitanulni.

— Ilyen sürgősen?

— Sürgősen. Csakugyan sürgősen.

— Nem értem. Ki siettet?

— Ezt persze csak úgy értenéd meg, ha azt hinnéd, hogy valaki siettet. No, legyen igazad, lehet, hogy valaki siettet.

— Ezt most hallom először.

— Most mondtam először. De különben nem fontos, nekem nincs szükségem arra, hogy valaki siettesen. Lehet, hogy akkor egy lépést sem tennék. A magam szándékáról van szó. Elég volt, pék akarok lenni. Egészen jó pálya, amint az apám példája mu-

tatja. Ő vagyont szerzett vele.

— Neked nincs szükséged arra, hogy vagyont szerezz.

— Tudom. De majd én... gyarapítom a meglévő vagyont.

Válné nevet, s talán először életében, fitymálva, csaknem lenézéssel tekint a fiára:

— Te gyarapítod a Vál-vagyont? Ó, gyenge lélek! Arról megfeledekzel, hogy a te apádnak én voltam a felesége. A vagyont én szereztem. Ő csak dolgozott. Az igaz, hogy éjjel-nappal, de ez még nem lett volna elég. A vagyonszerzéshez, de még a vagyon megtartásához is sok minden szükséges. A te apád családja elhordott volna innen mindent. A lénűtők. A sok naplopó rávetette volna magát arra az egyre, aki közülük dolgozott és keresett. De én nem tűrtém őket, én résen álltam. Én nem adtam nekik. Es ez kellett ahhoz elsősorban, hogy a kis üzlet vagyona nőjjön. Nem adtam, meg volt hozzá az erőm. Mert én tudom, hogy akinek nincs, az nem is érdemli meg, hogy legyen neki.

Válné elhallgatott, István nem szólt. Benne volt ugyan a vádló kedvben, de elakadt, mert... két nap előtt ő ugyanezt mondta Böskének.

Kis szünet után Válné makacsul folytatta:

— Tudom, hogy megint Irmáról van szó. A te Irmádnak ugyanolyan rokonsága lesz, mint az apádé. Lesz majd, mit tudom én, valami részeges soffőr sógorod. Még nem tudjuk, hogy kiket-miket rejt magában a... reménybeli családod.

— Még nem reménybeli. Különben a te sógoraid sem államtitkárok. Épen most említetted meg őket.

— Azok az én sógoraim. De nem is sógoraim, mert én nem tartom velük a rokonságot. És... ne

hasonlíts engem össze... a te Irmáddal. Én bíztam magamban. De tül Mit csinállok majd ti? Hogyan éltetek együtt házasságban? Hisz' te, fiam, erre a lányra is ráúnsz majd. Nem lehet másképen. Hisz' te, fiam, művelt úriember vagy, a lány meg egy... egy valóságos pesztonka. Ordít róla, hogy sohasem volt úriemberek társaságában. Én, megvallom őszintén, bármennyire megsértődsz miatta, majdnem sírva fakadtam, ahogy elnéztem. Csak ül és hallgat és egy szót sem szól percekig. Nincs miről beszélnie. Nincs gondolata, nincs tudása, semmi műveltsége. Hát nem látod, micsoda nevetséges helyzet ez?

Vál eddig úgy tett, mintha olvasta volna az újságot, melyet a kezében tartott. Kémlelő pillantást vetett a fiára és... közbeszólt:

— Nem kell ezt olyan szigorúan venni. Még fiatal az a lány. Még sok mindent megtanulhat. Polgári házaknál az ilyenek még iskolába járnak.

Válné dühösen:

— De azok már addig is iskolába jártak. Azok már csak folytatják a tanulást.

— Fő, hogy lesz miből megélniök. Istvánt társul veszem az üzletbe. Az a lány még mindig tanulhat. Lesz neki miből. Miattam megtanulhat akár angolul is.

És Vál ugyancsak összeszedte magát, mert ezt nem csak maga elé mormolta, hanem értelmesen, hangosan mondta el s a felesége szemébe nézett.

Válné:

— Segítesz neki?

— Nem. Csináljon István, amit akar. De... én megmondom nyíltan, hogy nekem tetszik a fruska. Egészen más, mint az a... Zsuzsi volt.

István csak bámult. Haragudott is, mert anyja

megszólta az ő Irmáját, de mégis majdnem elnevette magát, mert látta, hogy amíg ő habozik, szülei már határoztak, úgy tekintik az Irmával való viszonyát, hogy abból házasság lesz. Nem is kell már kérni a beleegyezésüket. Fintort vágva nézett az anyja szemébe és már csak az hiányzott, hogy az anyja ajánlja neki a házasságot s akkor ő rögtön — meggondolná a dolgot. Hogy az apjának tetszik Irma, nohát az is számít valamit, de nem többet, mintha nem tetszene.

Válné, minthogy Irmát most már még súlyosabb csapásnak tartotta, mint Zsuzsit, most már Zsuzsit is védelmébe vette:

— Zsuzsi akármilyen, de legalább megkeresi a kenyerét. Ha szegény is, legalább van tanárnői oklevele. Zsuzsi nem varrólány, sem boltlány. Nem örültem neki sem, de hát... ennél mindenesetre jobban illett Istvánhoz.

István gúnyos mosollyal tette meg az ellenvetését:

— Zsuzsi nem is akart hozzám jönni feleségül.

Ezt talán csak azért mondta, hogy anyját bosszantsa. Célját elérte, mert Válné összecsapta a kezét és így kiáltott föl, mintegy az égre:

— Zsuzsi nem akart hozzá menni feleségül?

— Nem is, — makacsult meg István. — Még az sem bizonyos, ha tudni akarod, hogy Irmát hozzám adnák-e a szülei.

Válné:

— Hogy Irmát hozzá adnák-e a szülei! Szent-isten, te nem vagy normális, fiam. Így gondolkozni, ilyen én még nem is hallottam... A te Irmád szülei, fiam, csak azt sajnálják, hogy nincsen ő! lányuk, hogy azokat mind a te nyakadba varrják.

— És Zsuzsi mégsem akart hozzám jönni, —
erőltette István.

— Hogy mondhatsz ilyent?

— Látod. A végeredményből ez derült ki.

— Taktikázik a kisasszony még most is. Te...
ostoba! Hisz' most is leveleket firkál. Csak én nem
adtam át neked a leveleit.

— Leveleit? — ámul el István.

— A leveleit, igen a leveleit. Ha akarod, hát el-
olvashatod valamennyit.

István izgalomban megint felállt. Még ez is, ez
az újabb stíli, ez a gyámkodás, hogy... a neki szóló
leveleket elrejtették előle. Ez az örökös, Ez a kém-
kedés. Szeretett volna egyet ordítani, csak az idét-
len hangoz magát, szöveg nélkül, azután kifutni a
szobából és viaggá rohanni. Szeretett volna, de...
csak állt és nem mozdult.

Válné az íróasztal fiókjából egy köteg levelet vett
elő, letette az asztalra:

— Tessék!

István fölemelte a köteget megforgatta, meg-
nézte. Ugy látta, hogy a levelek fölbontatlanok.

Aztán visszatette a levélsomót az asztalra.

— Csak tessék, miért nem olvasod el őket? —
faggatta Válné.

— Nem érdekelnek, — felelte István, inkább tet-
tetett közönnnyel.

— Miért nem? Bizonyára nagyon szórakoztatók.

— Azért nem, mert most már... csak Irina ér-
dekel. Ezeket a leveleket... neked adom. Azzal a
kikötéssel, hogy meséld el, mi van bennük.

Válné a fiához lépett, görcsösen átölelte a nya-
kát és fejét a kebléhez szorította:

— Én csak jót akarok neked, fiam. Nem mulat-

ság az nekem, ami veled történik. Én gazdagnak, boldognak szeretnék látni.

— Lehet, — hagyta rá István mogorván.

— Mindent tehetsz, amit akarsz. Csak azt kívánom tőled, hogy legalább hallgass meg engem.

— Tudom, hogy halgassalak meg, azaz végül engedjek a te szeszélyeidnek. Pedig már megmondtam nektek, hogy én csak Irmával...

Válné közbevágott:

— Elhiszem, fiam, elhiszem, Csupán arra figyelveztetek, hogy nem régen még csak Zsuzsival lehettél volna boldog.

— Lehet, hogy azt hittem. De most már tudom, hogy Zsuzsit sohasem szerettem. El tudtam képzelni, hogy Zsuzsi legyen a feleségem. Amióta azonban Irmát ismerem, más nőre gondolni sem tudok. És ha már ez így igaz, nem tudom megérteni, miért kellene nekem erről a... mondjuk szeszélyemről, mondjuk rögeszmémről, lemondani. Miért? A te kedvedért? Hiszen te még csak nem is akarod, hogy belépjek az üzletbe. Te vékony zsebpénzen akarsz engem tengetni egész életem át.

Válné az állához emelte a kezét, ingatta a fejét és töprengett. Ó, miért ilyen makacs, miért ilyen hálátlan, ilyen szívtelen ez a fiú!

— Magyarázd meg legalább nekem, hogy mit szeretsz azon a nőn?

A jelenet nyilvánvalóan befejeződött. István hallgatott, majd kissé bosszúsan, de mintegy oktatólag kívágta:

— Nem mindegy az neked? Szeretem.

*

István már ezt a beszélgetést megelőző egész hé-

ten készülődött az inaskodásra. Ugy, mintha valami színdarab pékinas-szerepében akarna fellépni. Irmával áruházakba járt és „jelmezt“ vásárolt magának, azaz pékruhát... Hétfőn reggel a szobalány nem keltette ugyan föl, mert Válné megtiltotta neki, de István magától fölébredt. Fölébredt, kidörzsölte szeméből az álmot, felöltözött és — megjelent a műhelyben. Már tudta a járást, a személyzeti szobában átöltözött s amikor elkészült, oda állt a tükör elé. Megnézte magát, fordult egyet a tükör előtt s azt gondolta: Jó lenne, ha most látna Irma, egészen jól nézek ki.

Amikor a nagyterembe lépett, épen akkor érkezett meg az apja. Derűs mosollyal üdvözölte az apát a fiát, még kezét is fogott vele. Ez a kézfogás olyan volt, mintha a megállapodásukat most parolázták volna le.

Ketten-hárman a munkások közül köréjük álltak, Vál kedélyesen szólt hozzájuk:

— Megérkezett az új inas!

István mosolygott, kissé zavartan, nem tudta, hogy be kell-e mutatkoznia új kollégáinak. Igen, mert most már kollégák, de mégsem, mert hiszen ő a főnök fia. Ugy döntött, hogy nem mutatkozik be, eh fölösleges is lenne, ismerik őt és tudniuk kell, hogy mi járathat van.

— Podor! — kiabált át valakinek Vál a másik terembe.

Keszeg emberke cammogott elő, lógó bajuszú, az arcából kiemelkedtek a pofacsontjai.

— Tessék, főnök úr.

— Podor, maga ismeri a fiamat.

Podor helybenhagvólag nézett végig Istvánon:

— Tartom szerencsémnek, főnök úr.

— Podor, járja be a doktor úrral az egész műhelyt és mutasson meg neki mindent. Eddig csak élt a fiatalúr az üzemből, de nem nagyon érdeklődött iránta. Most azonban majd kitanulja a szakmát. Hat hónap alatt el kell mindennel készülnie. Nahát csak ügyesen, Podor.

— Igenis, főnök úr, — mondta Podor. Aztán István felé fordult: — Tessék jönni, tanár úr.

István elsőnek dr. Szabót látta meg. A doktor úr az egyik kemencénél dolgozott szaporán, éppen kenyereket adogatott a segédnek. A doktor úr is észrevette már Istvánt, s ahogy az a közelébe érkezett, éppen üdvözölni akarta, de István úgy nézett rá, mint ha most látná életében először, s nyomban elfordult másfelé. A doktor úr már a köszönés szövegével is kész volt: szervusz, jóreggelt! — és torkán akadt a hang. Istvánnak csak egy röpké gondolata esett Szabóra: nem bizalmaskodhatom a saját munkásaimmal.

Amikor már messze jártak Vél Pétertől, Podor megállt és tanácstalanul bámult Istvánra. Meg akarta kérdezni, hogy mit parancsol tulajdonképen, mert hát az igazi inasokkal másképen kezdődik a dolog. István azonban megelőzte a kérdést:

— Valami munkát adjon, Podor. És mutassa meg, hogyan kell azt csinálni.

— Munká-á-t! — tanácstalanzkodott Podor.

— Igen. Sorra mindenféle munkát elvégzek. [Muszáj.

— Muszáj? — csodálkozott Podor. — Ki parancsolja?

— Én magam. Gyerünk hát!

— Hát, kérem... bajos dolog ez nagyon, bajos. Hiszen... tudom én, hogy nem inas a tanár úr. Az igazi inas, az elsőbben söpör, takarít, gépet pucol.

fát hord, később süteményt adogat a kosárba, kiskocsin körülviszi a kenyeret a boltokba.

— Mi az, hogy körülviszi?

— Hát körülviszi. Hajtja a kerékpárt.

— Én is megteszek mindent, kivéve azt a kerékpározást. Adjon csak nekem valami munkát.

— Bajos dolog ez, kérem. Öreg ember vagyok én már az ilyen divatos bolondságokhoz.

— Miért bajos? Ugyan, ne komédiázzon már. Ott van a Dr. Szabó, hát az hogyan kezdte?

— A doktor úr, az más, — kínlódott Podor. — Az hiába doktor, azért nálunk mégis csak inas.

— Én is inas vagyok. Hallotta. Megmondta az apám.

— Nem tudom én azt elhinni, tanár úr.

István gyámoltalan tehetetlenséggel állt a terem közepén s mintegy segítséget kérve, nézett Podorra.

Podor is belátta, hogy így nem állhatnak ott az örökkévalóságig, vállat vont:

— Hát én nem bánom. Csakhogy...

Vál Péter sietett feléjük. Tudta, hogy a fia elakad, vagyis Podor akad majd el vele.

— Gyere csak, fiam.

Vál odavezette Istvánt az egyik kemencéhez:

— Reggeli tornának ez is jó lesz, — mondta — oda szolt a kemence szája előtti mélyedésben álló segédhez: — Majd a fiam csinálja az umpakolást.

A feladat az volt, hogy az alsó kemencénél álló segéd hosszúnyelű lapáttal kiszedegeti sorra a kenyereket s a felső kemencénél, tehát a padlónál magasabban álló segéd berakja azokat a felső kemencébe. A forró kemencéből az alacsonyabb hőfokúba. Az inasnak egy kis lapáttal le kell szedegetnie a kenyereket az alsó kemencénél dolgozó laptájáról, s felnyúj-

tania a felső kemencénél dolgozónak, ehhez persze le kell guggolnia, aztán minden egyes kenyérrel felállnia, sőt ágaskodnia. Háromszáz kenyérrel ez háromszáz mélyguggolás, kiegyenesedés és ágaskodás. Öt tíz ilyen „Knietifbeugen“ épen elég a tornázónak, de nem a pékinasnak.

István kissé zavartan, pironkodva látott a munkához. Hamar elfáradt. Izzadni kezdett, csurgott homlokáról a verejték, meleg is volt a kemence közelében nagyon. De összeszorított ajakkal, beszívott képpel dolgozott tovább. Kipirult az arca, egész felsőteste égett, a lábai rogyadoztak, ő csak folytatta a munkát tovább. El volt rá szánva, hogy inkább összeesik, mégsem áll ki. A segéd azonban megszólalt:

— Tessék már pihenni. Előszörre elég ennyi, — és mosolygott. — Dezső! — kiáltott egy igazi inasnak, aki távolabb lisztet öntött egy tartályba. — Gyere ide!

Hála Istennek! István szünetet tartott és arra gondolt, hogy mára már elég lenne ennyi is. Bámulta egy darabig Dezső guggolását — ágaskodását, majd... elsétált és nézelődött.

— Elég volt? — kérdezte az apja, hátulról megérintve a vállát.

— Ne-em. Csak... egyelőre elfáradtam.

Vál nevetett:

— No, nem muszáj az ilyesmit végigcsinálnod. Csap épen, hogy lásd, miről van szó.

István hálásan nézett az apja szemébe. Azután föl-alá sétált. s minthogy újabb és újabb elszánts-rohamok lepték meg, még néhány munkába belekóstolt. Lisztet kevert, tésztát dagasztott. Elmagvarázták neki a recepteket, milyen keverék kell a különféle kenyerekhez, a kalácshoz, kiflihez, túrósderglihez, fel-

világosították, hogy a súlyos és alantas munkákból egészen kimaradhat, nem kell műhelyt takarítani, gépeket pucolni, fát hordani, kocsit húzni, liszteszsákokat cipelni. Az egyik segéd, Pirnicer az oktatásért, melyet István hálás mosollyal honorált, mindjárt viszontszolgálatot óhajtott s bizalmaskodva így szólt hozzá:

— Ugye, meleg van?

— Hát bizony!

— Tetszik látni, ez a mi bajunk. Csak ez az átkozott hőség ne lenne... Nem is bírjuk ám ezt mi.

István gúnyosan mosolygott:

— Amint látom, bírják.

— Igen ám, de hogyan? Tessék elhinni, ezt ital nélkül nem állja élőember. Tetszett már hallani, hogy a forró égőv alatt is a fehér emberek szeszt isznak. Pálinkát meg rumot... Hát mi is azt tesszük. Pedig tilos, de hát... kijátszuk a tilalmat.

— Hogyan? — érdeklődött István a szemöldökét felhúзва, félig kíváncsian, félig mint felsőbbség.

— Én például egy kis tejesüveget hozok be reggelenként. De nem tej van benne, hanem rum. Azaz, hogy már nem is hozom be, mert Vál úr észrevette és megtiltotta. Azért... én majd segítek a tanár úrnak mindenben, mert az nekem semmi, de... — és hunyorított a szemével — a tanár úr is megtehetné, hogy... olykor-olykor egy kis üveg szilvóriumot tenne a kabátzsebébe.

István habozott, a segéd esdeklően nézett rá... a meleg, úgy érezte István, valóban kibírhatatlan, végre halkán mormogta:

— Jól van.

István olyan boldog volt, amikor a déli szünet elérkezett, mint még soha. Nem a hőség és a fáradt-

ság miatt hanem... mert már unatkozott. Végtelen hosszú volt az idő reggeli héttől déli tizenkét óráig. Sietve megmosakodott a zuhany alatt, letörölte magát s az inasruhájában ment fel a lakásba ebédelni, éppen csak a kabátját kapta még magára.

— Szentisten! — csapta össze a kezét Válné, amint István az apja mögött beállított. — Csak nem így jársz majd föl a lakásba? Miért nem öltöztél át?

— Hogy? képzeled? Arra nincs idő. Átöltöztek, azután megint visszaöltöztek?

— Te délután is le akarsz menni?

— Természetesen.

— Nem elég neked félnapot dolgozni?

— Nem. Mondtam már, hogy ki kell tanulnom a mesterséget.

— Ó, ó! — sópáncodott Válné.

Később, amikor már ebédeltek:

— És ne egyél olyan mohón, fiam, még elrontod a gyomrod.

— A gyomrom?

— Persze. Vigyázz, rágd meg jól az ételt. Nem űz senki.

Nem űz senki. Ráérsz. Nem muszáj neked oly pontosan betartani a munkaidőt, nem baj, ha késel, elvégre az sem baj, ha nem leszel pék, azt a lányt pedig, hát azt sem kellene elvenned, — így menne tovább a gondolatsor. De István most nem lett ingerült. Jóízűen nevetett, egyszerűen kinevette az édesanyját. Gyorsan evett, feketézett, a feketéhez humoros megjegyzéseket is fűzött:

— Ez nekem a szerződés szerint jár. Benne van a szerződésben, hogy élelmezéséről a szülei gondoskodnak. A szerződést máris nem tartjátok be pontosan. Én a héten a margitszigeti golfklubban beszé-

tem egy inassal és az mesélte, hogy náluk kétféle gyümölcsöt szolgálnak fel az ebédhez. A mai ebédhez nem volt sárgadinnye.

Azután felállt, hogy megy vissza a műhelybe.

— Ebben a maskarában ne lássalak meg többet! — próbálkozott még valamivel Válné.

— Ebben nem is látsz... holnap délig. Kezeidet csókolom.

*

Vál Péter kinézett az iroda ablakán. Gyakran megtett ezt. De most... ott maradt az ablaknál, nem tudott elmozdulni. Máskor ismeretlen emberekre esett a tekintete, akik lenn siettek, vagy andalogva jártak. Rájuk nézett közönyösen, tehát szeretet, vagy ellenszenv nélkül, azután más látvány, más ember után kutatótt. Kövér, sovány, magas, kicsi, öreg, gyerekek, férfi, nő, elegáns, rongyos, — úgy bámulta őket, mintha az állatkertben sétált volna, azzal a kis különbséggel, hogy ő mindig egyhelyben állt s az állatkert sétált el előtte. De most valakire rámeredt, aki a házuk kapujával szemben állt a gyalogjárón. Vál nem tudott elfordulni, nem volt képes rá, hogy ne nézze azt az embert és valahogv mintha az derült volna ki erről a szokásáról, az ablakon keresztül való nézelődéséről, hogy... ő tulajdonképen mindig ezt az embert várta. Ezt leste, nem jön-e, nem áll-e lent, ettől félt.

És mintha ott lenn az az ember tudta volna, hogy őt nézi Vál Péter gondterhesen, s mintha megsainálta volna Vált, eltűnt. De nem hogy eltávozott volna, hanem átiőtt az utcán és így került el a Vál tekintete elől. Vál egyelőre megkönnyebbült. Bár tudta,

hogy ez csak rövid szünet, hogy újra megjelenik majd a gyömrő látvány. Az ember, így messziről is, elkínzott, nehézjárású, koravén alaknak látszott. Az ember átjött az utcán és Vál pontosan tudta, hogy mit művel most, illetve mi történik vele. Tudta, végigélte, átkínlódta.

Az ember rövid habozás után belépett Válék házának kapuján. Fölment a lépcsőn az első emeletre és csöngetett a lakásuk ajtaján. A szobalány kinyitotta az ajtót, de csak egy kicsit, gyanakodva nézett a rosszruhás idegenre, megérdezte, mit akar. Felelet után becsapta a lakás ajtaját és sietett a nagyságos asszonyhoz. Valaki keresi a nagyságos urat, — jelentette. Lám, ezért nem kell könnyelműen elküldeni a régi, hűséges kilanult cselédeket. Magda már nem is jelentette volna, hogy valaki keresi az urat, hanem erélyesen azt mondta volna az ajtó előtt állónak: a nagyságos úr nincs itthon, senki sincs itthon!

Válné maga sietett ki, de halk léptekkel. Kinézett a kukucskálón. Ő megnézhetette a künn állót, de az csak egy villogó szemet láthatott:

— Mit akarsz már megint?

Megint! Két évvel ezelőtt volt itt ez az ember utóljára. És akkor sem beszélhetett az öccsével. Az öccse — nem volt otthon. Ők, a szegény testvérek, hiába próbálkoznak, hogy bejussanak a lakásba. Még csak meg sem tudják lelteni Pébert, mindannyiszor a szögornójukkal, Margittal találják magukat szemben. Az irodából ugyancsak elutasítják őket.

— Péterrel szeretnék beszélni, — mondja rekedtes hangon Vál Tamás.

— Nincs itthon, — és Válné bezárja a kukucskáló reteszét.

Vál Tamás ezt várta. De rekedtes, alázatos, szinte

esdeklő volt a hangja, hogy hátha most nem így történik majd... Állt künn az ajtó előtt. Nem tudta, mit tegyen. Előbb lájdalmat érzett, azután forrni kezdett benne a harag.

Csöngetett. Csak egyszer, rövid ideig, szerényen. És várt.

Még egyszer csöngetett. Hosszabban.

A kukucskáló megnyílt, megint kinézett rajta Válné:

— Nem hallottad? Mondtam, hogy nincs itthon az uram.

— Megvárnám, Margit...

— Itt nem várhatod meg. Nem is jön haza. Ide úgysem teheted be a lábad. Veletek leszámoltam. Semmi keresnivalótok itt.

— Beszélnem kell vele, kérlek...

— Semmi beszélőnivalód nem lehet vele. Egyis hiába beszélnél. Az ilyen léhűtőkre nincs szükségünk. Legyen elég az, hogy az anyátokat én tartom el. Ti nem fogtok az én pénzből élni.

A kukucskáló bezárul, a lecke nincs tovább. Vál Tamás áll kétségbeesetten, tehetetlenül, szegyenben és dühben hánytorgva. Áll, vár, jóidő múlva csönget. De csak egyszer. Hasztalanul. Szeretné betörni az ajtót. Ha valami eszköz lenne nála, balta, vasdorrong, leverné a kilincset, bezúzná a deszkát, behatolna erőszakkal a lakásba. Megkeresni odabent, elkapni azt a nyomorult asszonyt, a pokoli fajzatot, megragadni a torkát és megszorítani: no, most mond meg, itthon van-e Péter! Nem felelne, nem tudna felelni. Hát ne is felelj többé soha semmi kérdésre, dögölj meg átkozott, Pétert majd most már megkeresem... Vál Tamás nagyot sóhajtott megfordul és roskadozó járással megy lefelé a lépcsőn. Kilép a ka-

pun, áthalad az utcán, a szemközti járdára lép, ott megint megáll. Áll és nézi mereven a házat, az első emeleti ablakokat. Maga sem tudja, hogy ő most várja-e Pétert, vagy csak oda van szögezve, s gyalázatának színhelyétől nem tud megválni.

Vál Péter már megint nézi őt az ablakból. Most már távolabb áll az ablaktól, hogy lentről ne lehessen észrevenni. El is húzódik egészen, a könyvelő mögé áll, háttal az ablaknak, nézi, ahogy a könyvelő dolgozik. De újra ki kell tekintenie az utcára. Hát... ott áll. Nem ment még el. Vál Péter ettől megkönynyebbül. Már érzi, csaknem tudja, hogy ha eltűnik onnan, lentről Tamás, akkor ő utána fut. És eléri, beszél vele, mert... ezt már ő sem bírja.

Fölkapja a kalapját:

— Ha keresnek a lakásból, lementem... lementem a műhelybe, — morogja Vál, csak úgy mindenkinek az irodában.

Leszalad a műhelybe, onnan ki az utcára. A ház felőli oldalon marad, nem megy át a bátyjához, mert... megáthatná a lakásból a felesége. Hogy miért is jön, miért nem telefonál inkább ez az elérhetetlen Tamás?

A falhoz símulva vonul a legközelebbi sarokig. Onnan visszanéz, látja-e, követi-e a bátyja.

Tamás eléri Pétert. Péter ráförmed:

— Mit akarsz már megint?

Igy. Talán csak azért, mert... fél.

— Péter!... Édesanyánk meghalt.

Vál Péter elsápad és elernyed. Most már... nem fél a feleségétől. Szomorúan néz a testvere szemébe, mondani semmit sem tud, de a kezét ráteszi annak a vállára.

Tamás próbál valami enyhítő szót mondani:

— Öreg volt már, szegény.

Péter bólint.

Tamás folytatja:

— Jobb neki így. Ő... már befejezte.

Péter megérti ezt és nem haragszik miatta. Nem haragszik, hogy őt „zaklatják“.

Elindul, Tamás vele, egymás mellett lépdelnek. A mama meghalt... kék kötényt viselt ő valamikor. Add már ide azt a másik surcomat, — így mondta Péternek, mert amikor kiment az utcára, mindig kötényt váltott.

— Édesanyánk meghalt? — és Vál Péter megáll, várakozva néz a bátyja arcába.

Tamás bólint a kérdésre.

Kis csend után Tamás így szól:

— Valami fekete ruhát adhatnál a temetésre. Muszáj, tudod, és nekem nincs.

— Mikor lesz a temetés?

— Holnap. Mi testvérek a reggeli szmélyvonattal utazunk. És te?

És te! Őt már nem is számítják testvérnek. Vál a feleségére gondol és felsóhajt... Előveszi a pénztárcáját:

— Itt van háromszáz pengő. A temetés költségeire, meg neked ruhára. Nincs nálam több, de ami még kell, azt is majd én adom.

Tamás elveszi a pénzt. Nem köszöni meg. Valamin gondolkodik hogy hát hogyan is mondja meg. Aztán rákezd:

— Tudom én, hogy nem te vagy a hibás. Tudom, Péter. De hát... hiába. Ne resteld magad. Nálam is úgy van otthon. Velem is pörlekedik Erzsi.

— [Margit velem nem pörlekedik, — mormogja Vál.

— Más a módszere. No de mindegy. Azért... eljősz a temetésre?.

— Elmegyek. Föltétlenül elmegyek.

Megint csend. Tamás búcsúzás előtt még egyszer elmondja:

— Jobb neki.

Péter most kezd el könnyezni. Talán... önmagát siratja, ha egyszer... jobb *neki*. Kezet fog a bátyjával, majd átöleli, meg is csókolják egymást.

*

Vál Péter az iroda bezárásakor még húzta, halsztozta, hogy hazamenjen. Most nehezére esett ez. Amikor végre mégis beállított a lakásba, a felesége első szava ez volt hozzá:

— Kereset délután a bátyád.

— Tudom. Beszéltem vele.

— Beszéltél? — és a kérdésből már szemrehányás áradt.

Vál meg akarta előzni a gúnyolódó megjegyzéseket:

— Azt jött megmondani, hogy meghalt a mama.

Válné megdöbbsent, de már nem tudta visszatarítani, kirobban belőle:

— Persze pénzt kért.

Vál hallgatól. A felesége már megbánta amit mondott s megpróbálta jóvátenni:

— Természetesen adtál neki? Ilyen eset, az más. Szegény mama.

— Adtam.

— Ne gondold, hogy nekem kifogásom van ez ellen. Ilyesmit ne lételezz fel rólam. Szegény mama, az más. Én csak a testvéreidre haragszom. Talán...

nem is haragszom rájuk, de ha nem lennék szigorú hozzájuk, szétszednének bennünket. Meg kell értened, Péter, hogy mi nem szórhatjuk a pénzt szerte a világba. Nekem gyermekeim vannak.

Válné zavartan elhallgatott. Elernyedtt a védekezésben, most senkire sem haragszik, nem ingerült, nem tart senkitől, hogy az kér, követelőzik, tamad, most ő szomorú... Ahogy hallgatnak, felfokozódik a csend, olyanná, mint ha éjszaka lenne, s hallhatóvá erősödik a falióra ketyegése. Az óra ketyeg, nem, nem is ketyeg, hanem oly érceseket ver, mint valami kalapács. Válné sír. Könnyek közt szipogva mondja el:

— Nagyon, nagyon sajnálom a mamát. Jó asz-szony volt. Dolgos, egyszerű, szerény. A te anyád volt.

— Ne sírj, Margit, — így vigasztalja a feleségét Vál Péter. — Ne sírj, öreg volt már szegény. Ez mindnyájunk sorsa, he megöregszünk.

Val eimereng, enyhe mosoly jelenik meg az arcán s kis történebe kezd:

— Tudod, a mama úgy adott mindig nekünk, gyerekeknek pénzt, hogy eladta a faszenet s apáknak nem számolt el vele.

*

Vál Péter elutazott a temetésre. Válné este magányosan feküdt le. Nem szép Istvántól, — tűnődött, hogy legalább ezt az estét nem tölti itthon. Megint... ott van! Ó, milyen szerencsétlenség... Lassanként félálomba merült, de amikor az óra ütött, épen tizenegyet, egyszerre éber lett. Talán még nem is aludtam, — gondolta. Vagy aludtam? Nem is tudom. Hisz' az embernek már az esze is elmegy... Az utcá-

ról beszűrődő enyhe világosságban látszottak a szoba falai, de mintha messze lettek volna, mintha kitágult volna a szoba. Jó egyedül. Bar... ez a sok gond talán még jobban megszallja az embert. Egyedül az egész euenseges világ közepén. És... ezek mind azt hiszik, hogy én rossz vagyok! Képzeletben mintha vitába szállt volna mindenki, akinek követelése lehetett rajta. Nem, nem, nincs igazuk a gonoszoknak. Persze, hogy neha adhatiam volna nekik is — és a két testvérré gondolt. Böskének. Böske nehezen, küzködve él. De miért ment feleségül Volonszkyhoz? Mert szerette? Hat most viselje a sorsát. Kereshetett volna egy jó polgári férjet. De nem — egy festőt! Aki talán nem is igazi művész. Mert... aki nem keres sok pénzt, az nem tehetséges. Mindennek az a mérőeszköze, hogy mi fizetnek érte az emberek. Ez csak természetes... Böske sohasem kért tőle pénzt, tehát nem csak fősvénynek tartja őt, hanem még gögös is. Mostanában derült ki, hogy Böske másoknak panaszkodott órá. Például karácsonykor együtt mentek az üzletekbe, ő ajándékokat vásárolt, Istvánnak, Manyikának, Gézának, Bontáéknak, még Zsuzsinak is. Böskét magával vitte, hogy ne legyen olyan unalmas az út. És... Böskének nem vett semmit. Hát ez az, amit Böske a háta mögött fölhánytorgat. De miért vett volna? Nem is jutott eszébe. Voltak éppen elegendő, akik ajándékot vártak tőle... Ő egy életen át takarékoskodott és most... egy ilyen leány készen kap mindent. Nem, nem, jaj ez lehetetlenség. Azt az egyet megleszi, hogy a Péter anyjának sírkövet állíttat. Hadd nyugodjon meg Péter. Neki... még sokáig kell dolgoznia. De beszélnie kell Péterrel, mielőtt hazajön. Irmáról... meg Bontáékról is. István pék lesz, Bontáékra nincs többé szükség. Most már ne hivo-

gassa őket... Péter. Maradjanak csak el. Minél előbb. Hogy ne is lássa Bontané azt az... Irmát. Még ki-nevetné őket. Egy ilyen úriasszony találkozna azzal a lánnyal. Milyen kárörvendő megjegyzéseket tenne. Gúnyosan mosolyogna. Pedig... egy közös ismerősük mesele, hogy Bontanét sem ringaták selyem böcsőben. Hogy... de lehet az csak aféle szóbeszéd... hazmester volt az apja. Mindig összehúzza a szemét, amikor valamit megnéz. A tekintetéből látszik, hogy milyen irigy.

Váiné nem hallotta az ajtó nyílását és csukását, lépteket sem hallott, mégis egyszerre biztosan tudta, hogy István hazaérkezett. Rekkantantotta a villanyt. Hadd lássa, hadd tudja meg az a rossz fiú, hogy ő még mindig nem alszik, hogy mialta virraszt.

István megállt a hálószoba ajtaja előtt, kicsit hallgatózott, várt, majd beszólt:

— Ébren vagy, anya?

— Ébren. Gyere csak be.

István vidám képet vágva lépett a szobába. Nem ment az ágyhoz, hanem leült az ablak mellett elhelyezett heverőre.

— No gyere közelebb.

— Fáradt vagyok.

— Fáradt? Latod, megmondtam, hogy nem neked való ez a bolondság.

— Más is fáradt.

— Tudom, hogy neked hiába beszélek.

— Remélem... ez nem bevezetés?

— Nem, nem. Én már rád hagyok mindent. Én már ki sem nyithatom a számat. Azért nem is mondtam este, hogy legalább ma maradj itthon. A nagyanyád temetésének a napján. Persze megint künn voltál.

— Természetesen. A nagymamának, ha élne, semmi kifogása sem lenne Irmáék ellen. A nagymama...

Válné hirtelen másra fordította a szót:

— Mások, akik ilven nehéz munkát végeznek, azok munka után lefeküsznek. Nem csavarognak el az otthonukból. Nem éjszakáznak.

— Nem, nem... és folytasd csak: nem vesznek el kispesti proletárlánytól feleségül. Ugye, ez következik?

— Nem ez következik. Én már nem is akartam említeni. Most is te hoztad szóba, fiam. Én... már viselem a magam keresztjét.

És Válné oly mély fájdalommal nézett az István szemébe, hogy az elfordította a tekintetét. Azután fölállt, hogy válasz nélkül kimenjen a szobából. De állva maradt, mintha nem tudott volna helyéről elmozdulni. A földre nézett, de érezte magán az angya tekintetét. Tudta, hogy amikor ő így elernved, akkor az angya reménykedik. Reméli, hogy valami váratlan segítség érkezik, valami meghánás, kiábrándulás, unalom, már ahogynál ezt mindannyian elvárják. Most először fogta kérlelésre a dolgot:

— Anya, kérlek, nvugodj már bele... az én sorsomba. Te szántad nekem Irmát. Talán én magam nem is gondoltam volna arra, hogy feleségül vegvem, de te nagy rémületben kitaláltad, hogy ő lesz a feleségem. És én láttam, hogy... ezt a csapást is egész szépen elviseltem. Én most magamévá tettem a te ötletedet, beleéltem magam a jövőbe, abba, hogy meg-nősülök és énem Irma lesz a feleségem, most aztán már ne gyötörj.

— Én gyötörlek?

— Igen. Vissza akarod vonni az önkénytelen

jóváhagyásodat. Le akarsz beszélni Irmárról, a pékségről. Ellenállsz makacsul. újra és újra kezded a harcot. Minannyiszor előlről, ugyanazzal a kitartó módszerrel.

— No, ne ess kétségbe, fiacskóm. Ha minden áron akarsz, hát én... én belenyugszom, nem csak a te sorsodba, ahogyan mondd, hanem az envémbe is. Rajtad kívül nincs nekem senkim, tudod, hogy én csak teérted élek... Manvika, az nem szorul az én szeretetemre. Ő nagyon is önálló. Hát ahogy akarsz, István.

István visszaült a heverőre. Tenverébe hajtofta a fejét, szomorúan, Válné lassan, kedveskedve beszélt tovább:

— No ne szomorkodj, István. Azt nem bírom el. Ha jobban leszek, mert most ez nem csak kifogás volt, hogy ne kelljen a nagymama temetésére men-nem, valóban nem érzem magamat egészségesnek...

Még ez is! Hogy nem érzi magát jól, hogy belebetegedett az ügybe.

— Ha jobban leszek, elviszem fodrászhoz azt a kislányt... és csináltatok neki egy-két ruhát, ha már így van, hát legyen elegáns.

István hallgat.

— Akarsz?

István:

— Főlöskéges. Nem muszáj elegánsnak lennie. Manvika sem divathölgy.

— Manvika, az más. Az a gazdag Vál Péter lánya. Neki valóban nem muszáj elegánsnak lennie. De aki a te barátnőd, vagy... aki a te feleséged lesz, az az én menyem is lesz. Én meg azt akarom, hogy leg-alább jól nézzen ki.

István megkönnyebbült. És máris gúnyosan mosolygott:

— Anya, ez az indokolás remek! Pontosan megmagvaráztad, hogy miért kell Irmának elegánsnak lennie és miért nem kell Manyikának. Aki ezután nem érti, az hülye.

Válné is mosolygott. Hogyne, amikor a fia, az ő Istvánja, vidám. Vidám és csúfolódik, más híjján őt csúfolja ki. Kedves, drága fiú ez az István.

*

Vál Péter hazajött a temetésről. A felesége alig kérdezett tőle valamit, ő röviden felelgetett. Hogy mennvibe került a temetés, az majd később kerül megbeszélésre. Válné tapintatos volt és várt. Különben is most mintha feszült lett volna köztük a viszony. Mintha Vál neheztelt volna a feleségére. Az édesanyja halála büntudatot keltett benne, érezte, tudta, hogy ő elhanyagolta az anyját. És ezt... a felesége okozta.

Istvánnal meg volt elégedve, mert hallotta, hogy mialatt ő távol járt, azalatt is szorgalmasan megiecent a műhelyben és dolgozott. Hála Istennek! Mintha most kapott volna értelmet mindannyiuk élete.

Megbeszélték, hogy Irmát meghívják vacsorára. Ha csakugyan olyan szigorúak a lányka szülei s nem szabad kimaradnia, hát majd Vál Péter kimegy Kispestre és elkéri Irmát. Válné bólintott a tervhez, legalább ezen az ismerkedésen is túlesnek, meg Péter szétnéz odakünn, hátha még... — gondolta, de ezt a gondolatát önmaga előtt is restelte.

Aznap azonban, amikor a vacsorát megállapították, délben telefonált Bontáné. Rendes szokása

szerint csak úgy bohém könnyedséggel közölte: ma este nálatok akarunk tobzódni. Válnénak zavarában semmi kifogás sem jutott eszébe, s mikor a hallgatót letette, akkor eszmélt csak rá, hogy milyen bonyolult a helyzet. Menteni kell, ami még menthető, s mivel ebédkor István nem érkezett bele, hogy az Irma vendégül látását elhalasszák, sürgőssé vált a kislány kiöltöztetése.

— Akkor kerítsd nekem elő Irmát, de azonnal.

— Fölösleges, — húzódott István. — Van Irmának rendes ruhája, akinek nem tetszik abban, azzal mi nem törődünk.

Végül mégis rászánta magát, csak horgykedvében járjon az édesanyjának. Elindult Irmáért. A fiókba. Azután még ki kellett mennie Kispestre, hogy otthon elkérje a lányt. Ezt a feladatot már előre Vál Péter vállalta magára, de valami olyan dolog akadt, amit nem mulaszthatott el. Varró már otthon volt. Csodák csodájára azonban nem meresztette a szemét, végig hallgatta Istvánt és semmi ellenvetése nem akadt sem a vacsora ellen, sem az ellen, hogy a lányát kiöltöztetik elegáns hölgyvé. Csak azt kötötte ki, hogy vacsora után Vál Péter szállítsa haza a „kisasszonyt“.

Jóval az Irma megérkezése előtt beállított Böske. Őt is sürgősen hívatta Válné. És közölte vele, hogy a „proli“ kiöltöztetik és elviszik a fodrászhoz is.

— Már megint ez a nagy taktikázás, — zsembeskedett Böske. — Micsoda ez? Miért nem hagvod őket magukra? Miért avatkozol bele annyira az életükbe? Már is anyóskodsz? Pedig éppen attól I eszel anyós, hogy előre anyóskodsz.

— Ó, te született intrikus! Mindig van valami rosszindulatú megjegyzésed.

— Nekem?

— Neked. Miért avatkozol te bele annyiira az én életembe? Miért nem vagy képes arra, hogy szó nélkül megtégy egy kis szívességet, ha arra kérlek?

Vál is Böske ellen fordult:

— Mondtam már, hogy rosszabb, mint a Jáger Mari. Méregkeverő.

Böske szájalt. Egészen elöntötte a vitatkozó düh. Már majdnem összevesztek, amikor megérkezett Irma.

Irma mosolygott, oda sietett Válnéhez kezét csókolt neki, Böskének csak halkán elrebecgte, hogy: — kezit csókolom. Vál már nem volt a szobában. Irma mosolygott és várt. Csak akkor mert leülni, amikor harmadszor kínálták hellvel. Válné nyájas volt hozzá, de amint mosolyogva elnézte, csak ezt gondolta: kis buta, talán még sem lesz vele nehéz a dolgom, valahogyan majd csak elintézem.

Hamarosan indultak is, mert az idő előrehaladt s estig sok mindent kellett még elintézniök.

A belvárosi üzletben az első kiszasszony gondjaira bízta őket a boltos. Az első kisasszony mindezek előtt végig mustrálta Irmát. Ugy megnézte, mint valami állatot, mintha ahogyan a lókereskedő nézi meg a paripát, már csak az hiányzott, hogy a száját fölfejtse s a fogait is megvizsgálja. El is sétáltatta maga előtt. Aztán:

— Pompás alakja van a hölgynek! — adta le elismerését. — De... azt sajnálom, hogy tessenek átfáradni a szomszéd üzletbe, egy jó fűzöt és melltartót tessék ott beszerezni. Mindjárt sokkal előnyösebb lesz, kérem, az alak.

A kiszasszony a fűzőkészítőtől százalékot kapott az átküldött vevők után.

Rövid csodálkozás, tanácskozás, végül beleegvezés és egy tanulólány kíséretében már mentek is fűzőért, meg melltartóért.

A fűzőszalonban a tulajdonosnő valósággal rájuk vetette magát, megragadta Irmát s cipelte be a próbafülkébe. Majd visszatért, Válnét és Böskét leültette a szalonban, képeslapokat rakott eléjük. Csak tessék addig szórakozni, — mondta anyyali mosollyal.

Böske rögtön megjegyzéseket tett a tulajdonosnőre:

— Kész reklám egy ilyen üzlethez! Tessék rám nézni, pontosan ilyen *nem* lesz kegyed, ha nálam vásárolja fűzőjét és melltartóját. Figyeled? Semmi feje, lomposkövér, hasas és lóg a melle. Hogy a háta is domboru. az már nem is számít.

Feltűnő sokáig maradt benn Irma a próbafülkében. Ugyan mit csinálnak? — tűnődött Válné. Igen, az történt, hogy amilyen szűkszavú volt Irma általában, olyan bőbeszédűvé vált most; a boltosnő oly végtelen jóakaratot játszott meg előtte, hogy hirtelenében elmondta neki egész élettörténetét. A két hölgy odakünn, Irma szerint: a leendő anyós és a leendő nagynéni. Az anyós gazdag!

A fűzősnő nem csak fűzőt és melltartót, hanem teljes fehérnemű készletet és egy kínai selyemből készült sötétzöld pizsamát húzott Irmára. Irmának eszéágában sem volt ellentállni. A nő még a haját is megigazította.

— Kócos? — kérdezte Irma és a tükörbe pillantott.

— Nem. Ó, a világért sem. Csak egy kicsit rendeztem.

Az arcát is megrízsporozta, s nekiállt, hogy az ajkát kipirosítsa.

Irma megpróbált védekezni:

— Jai, azt nem szabad.

— Miért ne volna szabad?

— Ó, a papám nem engedi.

— Nem engedi? A mai világban? Ki hallott már ilyent?

— Azt mondja, hogy amelyik nő ki van festve, az nem nő, hanem maskara.

A fűzősnő kacagott:

— És mondja, kedves hölgyem, borotvált arca van a papájának?

— Igen, illetve... szakálla nincs, de kis bajusza van.

— Ugy. Kis bajusza. Szállítsa le egyszer a kedves papáit arról a magas lóról. Mondia meg neki, hogy a férfiaknak nincs mit dicsekedniök. Ha ők a természetes emberi, mondhatnám állati valóságukban meghagvnák maguknak, akkor hosszú, vállatverő hajjuk, kétágú nagy bajuszuk és torzonborz szakálluk lenne. A borotvált férfiak sokkal jobban ki vannak készítve, mint mi, nők. Ezt egy vevőmtől hallottam, aki pedig igen okos asszony, valami egyesületnek a titkárnője.

— Igaz! — hagyta rá Irma és már nvította is a szíját. Mosolyogva merengett el azon, amit most tanult. Milyen okos nő lehet az a... titkárnő.

— Így ni! — fejezte be a fűzősnő a műveletet. — A pizsama zöld színéhez kell ez a piros. Mert fő a vonal meg a színharmónia, kis hölgyem.

Irma maga is elbámult, amikor a szalon földig érő nagy tükrében megnézte magát. Jé, milyen szép nő vagyok! — körülbelül ez volt a gondolata.

Böske szinte megirigyelle őt:

— Nézd csak, nézd, — szólt oda Válnénak nem is gonoszkodva.

Válné sóhajtott. Inkább örült, mint nem, az ... István kedvéért.

— A pizsamát csak azért adtam a kis hölgyre. — magyarázta a fűzősnő, — hogy tessenék látni, milyen tökéletessé csinálnak egy különben is jó alakot az én fűzőim.

Irma nem tudott elmozdulni a tükör elől. Csak állt, bámulta önmagát, mintha elbűvölték volna. Talán nem is voltak gondolatai, csak egy nagy érzés töltötte el, csodálat, a gazdagság csodálata. Ez hát a gazdagság, amely hatalmat ad, egészséget ad, talán még szépséget is. Istenem, milyen szörnyű dolog lehet ... szépenyrek lenni.

Elnevette magát, eszébe jutott, hogy még ő is szegény. Rögtön le kell vennie ezt a remek pizsamát, a testéhez simuló csupa csínke fehérneműt, még a fűzőt és melltarót is ... ha Válné úgy akarja.

Irma állt, bámult, elmerengett, de nem is jutott volna senki szóhoz, mert beszélt egyfolytában a fűzősnő.

— Elsőrangú áruim vannak. Mostanában készítettem egy kelengyét a kis Ormos-lánynak, akit Nyéky gróf vett el feleségül. Tetszett erről a házasságról hallani? Arisztokrata körökben óriási feltűnést keltett, hogy a dúsgazdag és rendkívül előkelő Nyéky gróf a kis Ormos-lányt feleségül vette. Pedig hát, tessenék elhinni, azért nem dűlt össze a világ. Nőnél kettő fontos, a szépség és a fiatalság. Én tehát azt mondom, hogy okos volt az a Nyéky gróf.

És a fűzősnő Irma felé pislantott, a tekintetük egybekapcsolódott, mintha két cinkos lettek volna.

Csak észre ne vegyen ez a Böske valamit, — gondolta Irma és hirtelen másfelé nézett.

— De mit is akartam mondani? — öntötte tovább a szót a fűzősnő. — Tudom már, az Ormos Magda kelengyéjében volt egy ehhez hasonló pizsama. Csak a hímzések rajza ebben még szebb. Tessék nézni, igazán művészi.

Válné megértette, nagyon is jól megértette, mit akar az asszony, de nem haragudott érte. Mosolygott, sőt szeretne volna elnevetni magát. Micsoda kicsinyes üzleti fogások — s szeretett volna rászólni a fűzősnőre: — de nagy cigány maga, lelkem! Már nem is volt meglepő a kérdés, mellyel Irmához fordult:

— Mit csinálnál, ha megvenném neked ezt a pizsamát?

— Viselném, — bukkant ki Irma száján az egyszerű, rövid felelet.

De az arca vörös lett, a szemében sóvárgás lobbant fel. Ugy nézett Válnéra, mintha az élete üdvössége függne tőle.

Böske nagyot kacagott. Végtelenül örült. Nemcsak a jelenet kedvessége ragadta magával, hanem egy egész elkövetkező világ tárult fel ebben a pillanatban előtte. És... örült, mert a fukir nővérére natkoztatva ezt gondolta: Mi lesz még itt? Jóságos Isten!

Válné mintha még habozott volna. Irma még egy tekintetet vetett a tükröbe, megfordult, oldalról, hátulról még egyszer megézte magát s ezt mondta:

— Én azért örülnék ennek a pizsamának, mert biztosan tudom, hogy majd tetszem benne Istvánnak.

Hát ez döntött. Válné megvette a pizsamát. Fehérnemüket is vásárolt, bár... lelkesedése egy kissé

alábszállt amikor Irmát meglátta ingecskében. Böske már szerét is ejtette, hogy a nővére fülébe súgja:

— A bőre nem szép.

Válné csak a könyökén rántott egyet, hogy ugyan hallgasson már. Csak egy perc muíva felelt, amikor erre alkalom kínálkozott, halkan:

— Majd megszépül, ha naponként fürdik.

És amikor Irma a pakolás körül settenkedett, még visszatért Válné erre a nem-szép bőrre:

— Minek erről beszélni? Nem meztelen táncosnő lesz, hogy a testét mutogassa.

Margit már védi a leendő menyét, — gondolta Böske. — Szegény Margit. Milyen hősi küzdelem: harcolni most már majd körömszakadtáig is azért, akit nem szeretünk.

*

A ruhavásárlásból, egy kisestélyit vettek, még a fodrászhoz vitték el Irmát, onnan azután Válné hazaküldte. Boldog volt, hogy végre kettesben maradhatott Böskével. Minden zsörtölődésük mellett is szerették egymást. A zsörtölődés mintha a szeretetet szüntelenül zavaró tényezők miatt folyt volna köztük. Az érzések harca szóval kifejezhető nyelvre lefordítva mintha valahogy így történt volna: Válné haragudott Böskére, hogy az miért szegény, miért vár tőle titokban mindig valamit, miért nem szereti őt önzetlenül, mint kisgyerek korukban. Böske haragudott Válnéra, azaz Margitra, hogy az miért oly gazdag, miért kell tőle akaratlanul is függnie s ha csakugyan szereti őt, hogyan tudja elnézni az ő szegénységét, nehézküzdemeit.

— Menjünk a ligetbe, — ajánlotta Válné.

— Egy lépést sem megyek tovább, — hadako-

zott Böske és befordult egy vendéglő kapuján. — Itt megiszom két pohár sört, még pedig a te költségedre.

— A saját költségedre, tiám, — s Válné gúnyosan nevetett.

— Akkor nem megyek. Szervusz. Nekem nincs ilyesmire pénzem.

— Ne bolondulj. Csak gyere.

— Fizetsz?

— Fizetek, de fölirom a folyószámládra.

A folyószámla csakugyan létezett. Válné hajlandó volt apró kölcsönökkel kisegíteni Böskét, de a tartozását mindig megkérte. Még ha a villamoson csak egy kisszakaszt is bedobott a hűgáért, azt is re-jegyezte utólag otthon.

Böske már ingerült volt:

— De a saját sörödet aztán ne írd fel az én rovásomra.

A sör közlékenyebbé tette Válnét. Általában nagyon kevés szesz is hatott rá. Az első pohár után ő ajánlotta, hogy igyanak még eggyel. És most már könyelmű lett:

— Nem írom fel. Ma mindent én fizetek. Hadd legyek csak én a jó bolond.

Ringlöt is hozatott és sajtos rudacskákat. Mosolygott, majd ezt mondta:

— Azt megígértem Istvának, hogy ha arra kerül a sor, akkor... legalább öt-hat évig nem lesz gyere-kük.

— És István?

— Megígérte.

— Te hiszel neki?

— Feltétlenül. Amit ő nekem komolyan meg-ígér...

Böske hitetlenkedve legyintett:

— Csak légy nyugodt. Nagyon megkértem rá. Megmondtam neki, hogy ez az egy, amihez feltétlenül ragaszkodok. Mindenben engedtem, mindenbe beleegyeztem, de ehhez az egyhez kötöm magam. És, hogy ha nem akar örökre boldogtalanná tenni engem, az anyját, akkor...

— Nem szeretek veled vitatkozni, Margit, de hát hiába, bármiről van szó, mindig vita a vége. Mi értelme van ennek a kívánságnak? Mi közöd lesz neked hozzájuk majd akkor, ha már megházasodtak?

— No, hallod? Csak azután is közöm van a fiamhoz?

— Közöd van, de nem így. Ennyire nem avatkozatsz az életükbe. Ez már megint csak egy jele annak, hogy az Irmával való házasságába Istvánnak nem tudsz belenyugodni. Még most sem és ezután sem, soha. Azt hiszed, hogy okos vagy, hogy ravasz vagy. Kézze-lábbal kapálózol a felnőtt fiad után. meg akarod magadnak tartani és ha már el is vesztetted, vissza akarod szerezni. Haszontalan erőlködés. A fiad nem kárpótolhat téged az elmulasztott életedért.

Válné szíve elszorult:

— Hagyd ezt. Már megint ostobaságokat beszélsz.

— Nem ostobaság, amit mondom. Azért mondom, hogy végre láss át önmagadon. Ne ámfítsd magadat. Nem szeretted Pétert, így van.

— Nem szerettem? Én... nem szerettem Pétert? Megörültél?

— Jó, szeretted. Mint egy szelíd, derék embert. Mellékesen, nem is olyan derék, de hát te csak tartsd annak. Nem úgy szeretted, ahogy feleség az urát szereti, már ha csakugyan szereti. Nem szeretted, mégis hozzá mentél, nem szeretted, de hűséges

voltál hozzá, azt biztosra veszem, és... most itt vagy egy elmúlt, örömtelenül elmúlt fiatalság után.

Válné védekezett, Védekezett önmaga ellen is, nehogy... mindebből a legkevesebbet is belássa. Mert... hátha így igaz? És hogy jobban védekezhessen, nyugalmat erőltetett magára:

— Kár az ilyen okoskodásért. Valamit hallottál harangozni és az megzavarta a fejedet. Azt hiszed, hogy már most okos vagy, az élet minden rejtélyén átlátsz. Miért kell azon megütközni, ha valaki szereti az egyetlen fiát? Miért kell emögött mindenféle csodát keresni? Az csak természetes, hogy szeretem Istvánt. Ő éppen olyan, mint kedves apánk volt fiatal korában. Észrevetted már?

— Lehet, — hagyta rá Böske, aki elkedvtelenedett, megbánta már, amit mondott. Mert... kár minden szóért.

— Hála Istennek, hogy ennek a bevásárlásnak vége, — könnyebbült meg Válné.

Kerthelyiségben ültek, kiláttak a nagy íveit kapún az utcára... Katonák meneteltek odakünn. Poros volt a ruhájuk, a bakancsuk, kissé fáradtaknak látszottak. Istenem! — villant át Böske agyán. Bár... ezek csak gyakorlatról jönnek. De..., háború is lehet. Cudarul állunk. Ha a csehek védekeznek, kész a világháború, minden ország részt vesz benne, Istvánt is elviszik... elvihetik. Különös, hogy Margit nyugodtan ül, maga elé mosolyog, szóval valami kellemes gondolat jár az eszében. Miről is kellene vele beszélni? Hogy... ne kelljen vitázni:

— Megfigyelted, hogy milyen ügyes üzleti fogásai vannak a fűzősnőnek?

Válné nevetett:

— Ránk tukmálta volna az a fél üzletét. És...

én nem is igen védekeztem volna. Hidd el, néha megúnja az ember a védekezést, elernyed és azt mondja, jó, lakjál jól, vigy el tőlem, amit tudsz.

Erről még elcsevegtek egy ideig, amikor Böske hirtelen kiáltott:

— Fizetek!

Válné ezen is nevetett. De... a mosolya hirtelen elakadt. Böske egy százpengőst vett elő a kezításkájából.

— Van még több is, — és húnyorgott.

— Ejnye!

— A tiedet is én fizetem. [Ma én vagyok a gavalér. Váratlan pénz állt a házhoz.

— Honnan?

— Bízd csak rám. Egyszer a málészáj Volonszky is megemberelte magát.

Két pengő néhány fillért tető ki a számla.

— Az adósságomat is megfizetem. Mennyivel tartozom?

— Nyolc pengő hetvenkét fillér, — felelte Válné üzleti ridegséggel.

— Vagy még kevesebb, — gúnyolódott Böske.

— Nem csak öt pengő?

— Nyolc pengő hetvenkét fillér. Épen ma reggel néztem meg.

Böske kiolvasta a pénzt s Válné eltette. Oly módon gyömöszölte be a táskájába, hogy a Böske tekintetére mentegetnie kellett magát:

— Nem is képzeled, mennyi kiadásunk van mostanában. Az anyósom temetése, az is rengetegbe került. Most ez a lány!... meglátod, egy inget sem kap hazúlról. Ó, ismerem én az ilyen népséget.

*

Böskét és Volonszkyt nem hívták meg a vacsorára. Böskétől félni kell, az éles nyelvétől, jobb, ha távol van. Manyika meg telefonált, hogy nem jöhetnek. Ők ugyanis nyaranta künn laktak a Vái-villában, túl a Farkastréten, onnan kell dr. Girynek bejárnia az irodájába, holnap korai dolga van, jobb, ha nem maradnak ki. Válné igyekezett rávenni Manyikát, hogy csak jöjjenek, nem baj, korábban is elmehetnek, de Manyika, a haszontalan, makacs maradt. Sőt még szemtelen megjegyzést is tett a vacsorára, amely még korai — a szegény nagymama halála után. Ugy állott tehát, hogy a társaság egészen kicsiny lesz: Bontáék, Irma és a család.

Még rosszabb, — állapította meg magában Válné. Mert minél több lett volna a vendég, annál jobban elveszett volna köztük, aki nem oda való, az az Irma. No, utolsó eset, hogy ezeket a Bontáékat is traktálom. Ideje már, hogy elmaradjanak. Milyen kár, hogy az ember nem mondhatja meg az ilyeneknek: elég volt, most már vége a barátságnak, nincs rájuk szükség. Szólni nem lehet, de mi lehet csinálni másti? Már arra is gondolt, hogy egyszer, ha ismét vacsorára ajánlkoznak, egészen silány vacsorát ad nekik. Virágnyelv, de talán abból is értenek majd. Ma, hát ma még rendes vacsorát kapnak, bár egyszerű ételeket, hogy az a lány hadd tudja, lábbal, vagy kézzel kell-e hozzájuk nyúlni. A frizurája, épen eléggé feltűnő. De... jól áll a sutának. A ruhája egyszerű, de finom. Hogy oda lesz majd Bontáné, aki többször célzást tett már valami unokahúgára. Szétveti majd az irigység. Ha kérdezi, hogy ki ez a lány, valamiféle rokon, — azt mondom majd... Vajjon Böske miért fizette ki a tartozását? Miért sietett úgy, amikor máskor mindig figyelmeztetni kell, únszolni

a fizetésre? Csak nem akar... valami nagyobb összeget kölcsönkérni?

Vacsorához az úr szobában terítettét Válné. Válen éppen benn járt a lakásban, neki magyarázta:

— Ugyis kevesen leszünk, így barátságosabb, mintha abban a nagy hodályban tengünk-lengünk.

És magyarázta, hogy ha az a dolog mégis megtörténik, akkor az ebédelt két részre osztják majd egy válaszfallal, hadd legyen a fiataloknak a nappali szobájuk mellett két hálószoobájuk.

— Bolondság, — legyintet Válen.

— Mi a bolondság?

— A két hálószooba.

— Persze. Egy péknek.

— István is pék lesz. És akkor az új pékházaspárnak is egy hálószooba dukál.

István beállított. Már félórája otthagya a műhelyt, most fel volt szabályosan öltözve. Anyja szerint emberi formájúra.

Miről van szó? No, persze, hogy órála. Még pedig? Hát arról, hogy egy vagy két hálószoobájuk legyen-e.

— Apának van igaza. Egy hálószooba kell.

Válné hallgatott. Most visszavonult. De majd később. Van még idő. Valahonnan emlékezett a mondásra: Ez a háború az idegek háborúja.

— Zsuzsi írt nekem.

— Neked. Hová?

— Ide. A műhelybe érkezett a levél.

— Ugy. A műhelybe. Tehát már ez is lehetséges. Az az átkozott műhely!

— Feljön egy napra. Majd levelezőlapon értesít. Találkát kér tőlem.

Válnéban megint remény csillant fel:

— El kell menned. Ugy illik.

István csak ránézett az anyjára, de nem tudta, mit mondjon. Az apja sietett segítségére.

— Nem fontos. Majd én elintézem az ügyet.

Válné végignézte az urát:

— Ó, te! Mit tudsz te elintézni? Hacsak... pár ezressel nem.

*

Bontáék érkeztek meg először. Miután Válék már többször megbeszélték és elhatározták, hogy nem hívják meg őket, hogy az esetleges ajánlkozások elől kitérnek, ha kell udvariátlanul viselkednek velük szemben, hát — boldog mosollyal fogadták őket. Vál örült Bontának, Válné Bontánénak, még az is csakhamar elhangzott: kár, hogy ilyen ritkán látunk benneteket. Bonta rágvúított vacsora előtt egy szivarra. A pazar dohányállományra megjegyezte:

— Amíg kenyeret esznek az emberek, addig szivaroznunk is van miből.

Hogy István pék lesz, már inaskodik, ezt csak most tudták meg Bontáék. Bonta helyeselt a vállalkozáshoz:

— Brávó! Már régen ezt kellett volna csinálnia. Ha nem volnék ilyen öreg, magam is beállnék hozzátok inasnak.

— Legyen szerencsém, — nevetett Vál.

— Nono! Az új inashoz, mi? De jut-e rám majd valami az üzlethől? Bevennél... harmadik társnak?

— Ha csakugyan beállsz inasnak és kitanulod a mesterséget, lehet róla beszélni.

Bontánénak más volt a véleménye István új pályájáról:

— Jézusom! Hogyan engedhetted meg? — s a kezeit összecsapva nézett Válnéra.

— Én nem akartam, de hát hiába. Tudod, hogy az én fiam milyen makacs.

Azután politizálni kezdtek:

— Az én apám a mult háborúban nagy háborúspárti volt. Három fiát vitték el, de azért rettentően haragudott, amikor vége lett a háborúnak. Én sem bántam volna, ha eltart még egy-két évig, mert hát jól ment az üzlet, hála Istennek.

— Akkor, Péter, te most is lehetsz háborúspárti, — tréfálkozott Bonta. — Mert megint jól menne az üzlet.

— E-e-eh — és Vál tiltakozva rázta a kezét — azóta változott a helyzet. Nagyon fejlett már nekem a haditechnika. Most már, ha háború lesz, tudod, mindnyájan benne leszünk. Mindenütt front lesz. És sohasem lehet tudni, hol esik le az a bomba, amit a repülőgépből csak úgy kiejtenek. Olvashattad azt a... izét, hogy is hívják...

— Barcelonát, — segített Válné.

Sokáig kellett a fenvegető háborúról és egyebekről csevegni, mert elmúlt félnyolc, elmúlt nyolc és még nem érkeztek meg a fiatalok.

— Einve, hol késnek azok a haszontalanok? — türelmetlenkedett Válné. — Ne haragudjatok, csak még egy kis türelmet, hisz itt kellene már lenniök... Ha csak Istvánról lenne szó, őt nem váránk meg...

— De csak várjuk, miért ne? — udvariaskodott Bonta.

— Egy kislány is előn hozzánk, egy rokonunk, azért gondolom, hogy talán váriunk még egy kicsit. Hány óra van? ... Borzasztó. Mégis csak illetlenség,

hogy így késnek. Váratnak bennünket. Igazán kedvesek. Bosszús vagyok.

Vál koccintott Bontával. Ürmöst ittak. Odaszólt a feleségének:

— Te csak ne légy bosszús, mert annak én iszom meg a levét.

Bontáné tréfásan megintette Vált:

— Csak te ne panaszkodj a feleségedre. Nem szeretem, ha a férjek panaszkodnak. Ha egyszer megtudom, hogy Gábor is panaszkodik rám, akkor...

— Akkor végem lesz, — fejezi be a mondatot Bonta kedélyesen. — Ne félj, én nem panaszkodom rád, mert... nem merek.

A két asszony kacag. Ez aztán a békés családi egyelértés.

Bontáné bölcsét mond:

— Még mindig jobb, ha a férj panaszkodik, mintha az asszony. Sajnos, vannak olyan esetek is, amikor az asszonynak van oka, szegénynek, panaszkodni. Attól mentsen meg az Isten.

— Kit? — kérdi Bonta, még mindig tréfásan, de már komolyabb hangon.

— Minden asszonyt.

— Azért. Mert te már elkéstél róla, hogy téged mentsen meg. A mi családukban már csak... én panaszkodhatnék. Persze mondom, ha mernék.

— Te, Gábor! Tehát mégis csak panaszkodsz?

— Eszem ágában sincs. Inkább hencegek. Hogy... milyen jó a kedélyem.

Negyedkilenc elmúlt, amikor megérkezett István és Irma.

— Ugye, késtünk? Oly messze van az a Kispest...

Ez volt minden, amivel Irma mentegette magát. Gyermekien, vidáman és fesztelenül. Semmi zavart

sem érzett a késése miatt. Hogy négy komor felnőtt várta őket éhesen, türelmetlenül, majdnem egy óra hosszat, arra nem is gondolt. Talán... István bátorította fel.

Bontáné szeméhez illesztette a lornyonját, úgy nézegette a „kis rokont“. Einye, milyen fiatal és csinos. És „minő“ elegáns! Ki lehet ez? És húzódozott Válné felé, hogy halkán bővebb felvilágosítást kérjen a kislányról.

Vacsorához ültek. Az előételt, sajtos szuflét, kis kagylókban táltatta Válné. Irma, a sorrendben elsőre, Bontára lesett, hogyan is kell enni ezt a micsodát. Istvánra is rápislanatott, István is órá. — elnevelték magukat. Bontáné beszélt, beszélt, közben a keze a kanálkát elkerülve a peccsenyéhez készített villához nyúlt, azzal látott neki a szuflénak. Irma is fogta a peccsenyész villát. Válné figvelt. Mindent látott és összeszorította az ajkait. Talán el is sápadt. Ó, ó, ez az István, ez a léha, ez nem törődik semmivel, még csak nem is mosolvog. Neki ez semmi. Hát... ebből az egy kis esetből is nyilvánvaló, hogy milyen ostoba-ság az ilyen házasság. Abszurdum. Lehetetlen.

Bontáné szölt Irmához, tegezte. Irma felelt, beszélgetés közben lehetőleg csak igent és nemet mondott. gondosan kerülte a megszólítást, de csakhamar érezhetővé vált, hogy nem meri Bontánét visszategezni. És István? Ő nem is figyelt erre.

És mintha csak az ördög keverte volna a kártyát, Irma feldöntötte a borospoharát. Ekkor illesztette Bontáné megint a szeme elé a lornyonját, hogy jobban megnézze őt magának:

— Milyen fiatal! — ez volt Bontáné bírálata. De még gonoszkodva odasúgta Válnénak: — Te, Margit! Nem félted Istvánt ettől a kis... rokontól?

Ó, Bontáné, ez a boszorkány még a rokon szót is olyan hangsúllyal, valahogyan halkán énekelve, elnyújtva ejtette ki, mintha kételkedett volna a valóságában. Képes rá, hogy valamit sejtсен, mert a nők mindent megéreznek, semmiből is kitalálják, amit nem kellene tudniok.

A vacsora befejeztével, kis csevegés után, melyben Irma csak a fülével és a szemével vett részt, kártyázni kezdtek. Irma persze hogy nem tudott bridzselni, de még römizni sem, így csupán hármasték alakult meg. Vál, Bonta és Bontáné játszottak. Vál kedvéért régimódi játékot, talonmáriást.

Irma Válné mellé húzódott. Most félt ugyan tőle, de úgy érezte, hogy ki kell engesztelnie.

— Ugye ügyellen voltam nagyon? — kérdezte súgva, mihelyt alkalom nyílt rá.

De ezt valami olyan kedvességgel kérdezte, tágra nyílt szemei szinte fényesek lettek hozzá, hogy Válné ránézett, majd magához vonta és megölelte.

— Nem tesz semmit. Mindnyájunkkal megesik az ilyesmi.

Bár... az is lehet, hogy István kedvét kereste Válné, mert István meghallotta a kérdést és figyelt, vajjon mit mond most az ő édesanyja.

István aztán fölényesen legvintett. Nagy dolog! Ostobaság ilyesmiből kérdést csinálni:

— Egyszer, amikor még ötödik gimnáziumba jártam, megbuktam görögből...

— Dehogyn buktál meg, ne beszélj csacsiságot! — intette le Válné.

— De bizony megbuktam.

— De ha mondom, nem buktál meg, rosszul emlékszel.

István kegyes volt;

— Jó. Nem buktam meg, csupán a nyári vakációban is tanulni akartam görögül, tehát felfogadott a papa egy házitanítót. Bejött az iskolába, beszélt az osztályfőnökömmel s az egy jeles tanuló osztálytársamat ajánlotta. Jó, jöjjön el ebédután, kettő és három közt, majd megállapodunk, már mint apa és a leendő házitanítóm. Hát megjeleni az alak, Csabonyinak hívták, egy olyan tipikus jótanuló, szegény fiú, a papa épen befejezte az ebédet, anya valahol nyaralt Manyikával, én nem is tudom, hol ebédeltem aznap. Tehát papa a Csabonyit behívatta az ebédlőbe. Leültette, épen a gyümölcsnél tartott, üvegtálban őszibarack volt az asztalon. Papa hozzáfött egy kistányért és evőeszközöket s megkínálta a Csabonyit. Én épen akkor érkeztem haza. Pontosan emlékszem, hogy a papa azt mondta: Tartson velem. Csabonyi barátom kivett egy őszibarackot, nézelődött, látta, hogy a papa meghámozza a magáét, ő is fogta hát a kis gyümölcssevő kést és kezdte faragni a barackot. A barack kemény volt, a héja erősen tapadt a húshoz, nebezen ment a farigcsálás. A felével azért elkészült Csabonyi mester, akkor fordított egyet a barackon, ujjai közé fogta a meghámozott csúszós felét s úgy akarta tovább hámozni. Szorította erősen a barackot, egyszer csak az kiugrott az ujjai közül, föl, majdnem a mennyezetig, azután kanyarodott egvet a levegőben s lezuhant a földre. Csabonyi vérvörös lett. De még lehajolt, fölvette a barackot s tovább akart vele piszmogni. Emlékszem, a papa amikor a barack elrepült és földre esett, felkiáltott: hopplál! Azután elkezdett nevetni.

— Sze-e-gény! — mondta Irma, de ő is nevetett a más kárán. És nekividámodott. Soha stncs veszve a világ. Lám, Csabonyi is vett egy másik barackot

s azt... megeffte úgy, ahogy szokta és tudta, héjas-
tól.

Irma:

— Szóval, nem kell kétségbeesnem.

István:

— Ha akarsz, csak tessék! Én csak annyit mon-
dok, hogy nem érdemes. Tudod... apa is kirakja a
csontokat a tányér szélére, amikor nincs nálunk ven-
dég.

— István! — tiltakozott Válné, — hogy mond-
hatsz ilvent? Mikor láttad te ezt?

— Tegnap is. Ha vendég van, akkor is csak azért
nem teszi, mert te, bocsáss meg, a te kijelentésed ez,
elájulnál.

— Válné csóválta a fejét és kinyírtában ő is neve-
tett. Nem tehetett mást Irma boldog volt, szeretett
volna tansolni Istvánnak, aki megint megsegítette őt.

Később kibiceltek a kártyához, Irma nem értette
a játékot.

— Majd meg'antllok a főbb játékokra. — mondta

— Nehéz? De mi lesz, ha nem tudom megta-
nulni?

— Tudod.

István elővett egy játszma bridzskártyát és
kezdte magvarázni először is a figurákat. Azután fe-
lelnie kellett. Valamit elvétett. István:

— Jui, de buta vagy.

— Nagyon. Ugye, mondtam.

— Te nem mondtad. Csak én mondhatom. Fo-
gadjunk, hogy egy hónap alatt megtanulod a játékot.

— Biztos?

— Mondom, hogy fogadiunk. Tíz pengőbe.

— Tíz, az sok. Húsz fillérbe.

— Az kevés. Tehát egy pengőbe. De, ha te veszed, meg kell adnod a pengőt.

— De nekem nincs egy pengőm. Akkor inkább megtanulok bridzselni. Biztosan megtanulok.

*

Már második hete járt István a műhelybe. Anyja aggódva látta a kitartását. Mire vezet ez, jószágos Isten? Mit kellene tenni ezzel a gyerekekkel?

Minden reggel fölkelte István korán, ahogy kellett. De mivel sohasem feküdt le idejében, ahogy egy inashoz illik, egész nap álmos volt. De még bírta. A munkaidőt ugyan nem tartotta meg, mert más dolga is akadt. Irmával kellett találkoznia, aki Válné határozott kívánságára kilépett a fióküzlethől. De amíg a műhelyben tartózkodott, addig dolgozott. Csak épen, hogy kisebb-nagyobb szüneteket tartott, ami bizony a közönséges inasnak nem dukál. Nehéznek találta a mesterséget, de arra egyszer sem gondolt, hogy milyen nehéz lehet a sokkal több munka egy inasgyerekeknek. Ha valaki más erre figyelmeztette volna, rögtön kész lett volna a felelettel: ja, az más ember, az az ilvesmihez már otthon hozzászokott.

Némely munka borzasztóan kellemetlen volt. Mikor a süteménves tepsiket, melveket a segéd lapáttal kihúzott a kemencéből, neki kellett a lapátról leszednie, bármiképpen használta is a zsákrongvokat, melvekkal megfogta a tepsit, gyakran megégette a kezét. Az égési sebekre olajat öntöttek azonnal, ez szükséges kellék a nélműhelyben. De az is velejárta ezzel a tepsiszedéssel, hogy amikor átforrósodott a keze, meglazult a fogása, a tepsit megcsúszott, hozzáért a meztelen felsőtestéhez, különösen a felsőkarjához.

hoz, és ott okozott égési sebeket. Egy délelőtt, amikor a tepsikkel foglalatzkodott, olyan lett a melle és a két karja, mint a zebra bőre, csak épen nem feketék voltak rajta a sávok, hanem vörösek. Kinjában, mert fájtak a sebek, nevetett. És arra gondolt: jaj, ha szegény anyja ezt látná! De nem csak azért jaj, mert kétségbe lenne esve, hanem... mert kitörne a botrány. Isten tudja, mit el nem követne megint, hogy szerencsétlen csemeléje be ne tegye többé lábát abba a... pokolba. No, de nincs baj, a mama ezt nem látja, a kabáton keresztül észre sem veheti.

Istvánnak ugyanezen a napon iszonyatos melege volt. Keveset aludt éjjel. Minden ment volna, a sebek, a fájdalom, csak a meleg volt elviselhetetlen.

— Borzasztó ma ez a hőség, — mondta panaszosan az egyik segédnek.

— Bizony, hagyta rá a segéd, — s körülnézett, kisompolygott az öltözőbe, a kabátja zsebéből butykost vett elő és nagyot ivott belőle. Egy hajtásra megivott féldeci rumot. Azután visszajött. — Most már minden rendben van, — mondta és ránevetett Istvánra, — egy kis rum segít.

— Áh, nem hiszem én azt.

— Mi az, hogy nem segít? — fölényeskedett a segéd. — Ugy érzem magam, mintha az északi jeges-tengeren lennék, egy jégtáblán. Miért nem iszik a tanár úr is? Tessék bemenni az öltözőbe. Balról a harmadik szekrény az enyém. A kabátzsebemben van az üveg.

István a viláért sem ivott volna abból az üvegből, amelyikből már a segéd vott. De... aznap nem adta oda Pirnicernek, akivel már ő cinkosságban állott, a pálinkát. Barackpálinkát hozott s az ott maradt az ő kabátjában.

Ha használ, akkor muszáj megpróbálni. Ő is besietett az öltözőbe és ivott.

— Azért csak meleg van, — mondta a segédnek.

— Ja, biztosan egy kortyot tetszett inni, mint valami kisasszonykának.

István délig megitta a három deci barackpálinkát. Tovább is melege volt, de félígmeddig becsipett. Abbahagyta a munkát, leült egy liszteszsákra s nevetett. Muszáj volt nevetnie.

Bódult, kissé ingadozó járással, időnként fel-felkacagva indult el délbeh ebédelni. Megmosdott ugyan, de... a kabátját nem vette föl. Legyen, aminek lenni kell, hadd lássa őt így anya! Sebesülten, mintha a csataból jönne, s bódultan a melegtől, a fáradtságtól és a hivatás teljesítésétől, amihez a szeszivás is csendedhetetlenül hozzátartozik. Igen, azt mondta Pirnicher mindjárt az első napon, mint a fehérek, kérem, a forró égőv alatt! A péknek musz-sz-száj inni. De nem ám szódavizet, sem málnaszörpöt, de még hosszúlépést sem, hanem pá-álkát, vagy rrrumot!

István úgy, ahogy a műhelyben szokott lenni, meztelen felsőtesttel ült le az asztalhoz. Válné még nem látta, künn járt a konyhában s csak azután lépett az ebédlőbe. Rögtön rászólt Istvánra:

— Ugyan, fiam, hát micsoda dolog ez, hát most már... De elakadt a szava, mert István feléje fordította az arcát s ő valami érthetelent, valami riasztót látott az arcon és a szemekben.

— Szentisten, István! Mi van veled? Mi történt?

István csodálkozva nézett. A szemrehányást értette, mintha suttyomba számított is volna rá, de ez a rémület!...

Válné meglátta az égési sebeket. Kitörni nem

tudott, csak zokogni kezdett, a szemét lehúnyta s az asztalra borulva sírt.

István megijedt. Mámora egyszerre elszállt, a szíve elszorult es kimondhatatlan megsajnálta az anyját. Szörnyű bűnnek érezte, amit elkövetett. Dermedten ült, nem mert, nem tudott semmit mondani.

Vál Péter jött a városból. Ő a délelőtt folyamán nem volt benn az üzemben, tehát nem is látta Istvánt.

— Mi az, mi van veled, Margit?

— Sír, — felelte az anyja helyett István.

Válné abbahagyta a sírást, még egy-két mélyet lélekzett, azután fölállt és csak az urára nézett:

— Ebédeljetek kettesben. Nekem nem kell semmi.

— Miért jöttél így fel? — kérdezte Vál Péter inkább sajnálkozva.

István hallgatott. Fel akart ugyan ugrani, az anyja után futni. De... csak maradt. Nem gondolt rá tudatosan, de érezte, hogy most jobb, ha... nem megy az anyja közelébe.

A szobalány behozta a levest. Vál kedvtelenül kezdett hozzá az evéshez.

— Miért nem vetted föl legalább a kabátod? Aztán látom, ittál is. Megbolondultál, fiam? Azok a barmok rábeszéltek?

— Hagyjuk ezt, — mondta István kedvteleül. — Butaságot csináltam, belátom.

— Akkor renben van. De... hogy teszed majd jóvá? Szegény anyádtól lesz majd mit hallgatnom. Három hónap alatt nem évül el ez az ügy, fiam.

István alig evett valamit, hamar felállt, hogy minél előbb eltűnjön, menjen vissza a műhelybe. Ugy tervezte, hogy ott felöltözik s rögtön távozik. Elmegy sétálni, vagy valamely kávéházba. Ha már megtörtént, nem lehet segíteni a bajon. Szegény anya.

Az ajtóban összeakadt az anyjával. Válné most nem sikoltott fel újra, csak ránézett Istvánra s halk hangon mondta:

— Ittál is! Pálinkát. Érzem.

— Csak egy kortyot, anya. Máskor nem teszem. Kibírhatatlan volt a hőség.

— Bár kibírhatatlan lett volna, — beszélt Válné, — aki ismerte a pékmunkások szokásait és rögtön megértette a fiát. — Bár annyira lett volna kibírhatatlan, hogy ne mennél többé le és abba hagynád ezt az örültséget. Nem neked való az. Nem felnőtt úriembernek való. Így ... szégyent hozol önmagadra és ránk is. Én csak nem szóltam, mert vártam, azt lestem, hogy egyszer csak megjön az eszed és bejelentetted, hogy elég volt. Naponként hajnalban kelni, egész nap azt a piszkos munkát végezni s aztán este még elcsavarogni. Mi lesz veled? Csak figyelem és látom, hogy sápadt vagy, hogy fogytál is. István, én ezt nem bírom, én ebbe belepusztulok.

Ugy! Hát itt tartunk. István már várta a folytatást: és mindezt azért, hogy azt a lányt elvehesd.

— Ne haragudj, anya, majd valamit változtattunk a dolgon. Esetleg csak félnapokra járok le a műhelybe.

— Egyáltalán ne járj le. Hagyd abba az egészet.

— Ugy. Hogy aztán... és ne nősülj meg! Mert csak nem akarsz semmire megházasodni? Hát én lejárok a műhelybe. És dolgozok. Hat hónap múlva segéd leszek.

— És megnősülsz.

— Miért ne nősülnék? Lehet, hogy még a hat hónap lejárta előtt. Tudod, csak azért, hogy aztán nyugodtan járhaszak a műhelybe. Hogy aztán ne tedd

meg mindennap újra az indítványt: hagyd abba, fiam.

— Mint inas akarsz megnősülni?

Ezt már ülve lehetett csak folytatni, mert eddig anya is, fiú is, álltak. Vél sietett az István segítségére:

— Megnősülhet. Az nem változtat a helyzetén, hogy inas, vagy segéd. Nem az állásra nőül.

— De én nem akarom, — kiáltott fel Válné. — Nem akarom, nem bírom. Ne kínozzatok!

— Majd elbírod, — mondta István szörnyű nyugalommal. — Hogy ne kelljen soká gyötrődnöd, hát mihamarább megnősülök. Mihelyt megérkezik az utolsó okirat, az Irma nagyapjának a házasságlevele.

— Már itt tartotok?

— Természetesen. Már itt lenne az is, csak azért késik, mert Irma nagyapja Kolozsváron született s most onnan nehéz az iratokat megkapni. De már írt a nagynénje.

— Nagynénje! Az is valami villamoskalauz felesége?

István most füllentett:

— Nem. De a villamoskalauzt majdnem eltaláltad, mert állomásfőnök volt a férje.

István közlékeny lett. Elmondta, hogy mik a terveik: nászútra nem meimek, hanem két-három hétre a villába. Az anyja ellenvetésére, hogy Manyikáékat nem lehet onnan kidobni s azok még nem akarnak beköltözni a városba, István követelte, hogy igenis azok adják át nekik arra az időre a villát. És ha Manyika ellenkezik? Vél ajánlkozott:

— Majd én elintézem, a lányommal még lehet beszélni.

— Azt is pénzzel intézed el, mi? — És Válné megsemmisítően nézett az urára.

*

Ez után a jelenet után Válné taxiba ült és kiment Manyikához. Panaszkodnia kellett. Segítségül kellett kérnie a lányát. Mindenkit, akit lehet. Valamit ki kell még az utolsó órában eszteni. Meg kell akadályozni a szörnyűséget.

— Sápadt vagy, anyuska, — Manyika fürkészően nézett az anyjára.

— Manyikám, kislányom! — Válné zokogva borult a lányára. — É-én olyan szé-~~he~~-rencsétlen vagyok.

Manyika maga mellé húzta a dívánra:

— Mondj el mindent, anyus. Mesélj el mindent anyuskám.

— Megesküsznek. Ide akar jönni a villába. Még, hogy én zavarjalak ki benneteket az utcára. Ugye, ez borzasztó?

[Manyika csodálkozott:

— Csak ez a baj? Mi a jövő héten úgyls beköltözünk a városba. Már takarítottam is a lakást. Tudod, sajnálom Gézát, hogy naponként egy órával korábban kell fölkelnie. Mindennap négyszer ezt az utat megtennie, az két órai utazás és rengetegbe is kerül. Ezenkívül még húsz percet gyalogol, fel a hegynek.

— Fel a hegynek?

— Hogyne. Ez hegy, anyuskám... De te nem is ebédeltél ma.

— Nem. Miről tudod?

Manyika fanyarul mosolygott:

— Érzem. Ne tagadd, anyuskám. Hozatok valamit.

— Nekem nem kell semmi. Jobban szeretnék én már meghalni.

— No, no. Egy pohár barackot étvágycsinálónak.

— Nem kell.

Manyika nem hallgatott Válnéra. Pálinkát töltött neki kis pohárba.

— Idd ki. Meglátod, szíverősítőnek is jó lesz... Ugy. Most mindjárt nem búsulsz. Ez nagyon finom pálinka ám, falusi. Kisüstön főtt. Ez észt is ad... Igyál még egy pohárával és hamar jelentkezik a hatása. Mindjárt belátod, hogy nem olyan végzetes csapás az a házasság. A kis barbár majd kiművelődik, és... új vér kerül a mi dekadens családukba.

Válné legyintett. Hogy hagyja abba Manyika. Kár ezt feszegetni. Manyika nem engedelmeskedett:

— Lásd, nekem nincs gyermekem. Fontold meg, mi lenne, ha István nem nőülne meg és kimulna a feleséges család.

— Jobb lenne. Már bánom, hogy nem papnak neveltem.

— Papnak nem lehet valakit nevelni, ahhoz hajlam is kell.

— Azok az átkozott képek és szobrok. Az a művészet. Amiatt nem akartam rábeszélni, hogy pap legyen. Egyszer említettem csak neki, még diák korában, hogy mit szólna hozzá.

— Anyus! — tréfálkozott Manyika —, gondold meg, hogy Tamás bácsi gyerekei örökölnék a vagyont!

— Tőlem ugyan nem.

— Hát mit csinálnál?

— Azon nem töröm a fejem, de tőlem egy gom-

boštút sem örökölnék így sem, nem örökölnének úgy sem. Én ki nem állhatom a léhűtő, dologtalan emberek...

— Talán a szegényeket nem állhatod ki.

— Azokat, akik maguk az okai a szegénységüknek.

— Éhes vagy már?

Manyika csöngetett a szobalánynak. Hogy hozzon hideg sültet és gyümölcsöt.

— Anyus. Hát miért vagy most olyan elégedetlen? Hiszen, ha Irma nem lenne, maradt volna Zsuzsi.

— Inkább az, mint ez. Az mégsem elárusítólány.

— Nem. De... ne haragudj, most már megmondhatom a véleményemet, az a Zsuzsi egy-két bárósarjat becsempészett volna a családukba.

— Ugyan ne beszélj már ilyen butaságokat.

— Ha én mondom.

— Talán tudsz róla valamit?

— Nem többet, mint te, de azt hiszem, az is elég.

A szobalány behozta a hideg sültet, teát melléje, Válné evett. Manyikát is kínálta. Ő csak teát ivott, azt is cukor nélkül.

— Már te is divatos alakot akarsz?

Manyika nevetett:

— Csak amióta Irmát többször láttam. Tudod, irigylem azt a fiatalos, nyurga természetét.

— Azért véded te.

— Tűz! Tetszik nekem.

— Hozzád is hiába jöttem. Látom már, hogy magamra maradtam.

— Nem maradtál. Mi mindnyájan szeretünk.

— Szerettek, de ellenem fordultatok.

— Nem fordultunk. Mi békét és nyugalmat aka-

runk. És végre is... mégis csak az István dolga, hogy kit vesz el feleségül. Nem szabad egy anyának ennyire makacskodni.

— De egy haszontalan fiúnak szabad?

*

Estefelé ment el Válné Manyikától. Dr. Gíry még nem volt otthon. Manyika panaszkodott az urára, hogy sokszor jár haza későn, mindenféle ürüggyel. Gírva is fakadt. Hogy ő boldogtalan, csak eddig hallgatott. Látod, milyen jó egy olyan kis igénytelen szolgáló feleség, mint ez az Irma. Ez majd megbecsüli az urát, aki őt úrnővé teszi, kiemeli a szegénységből. Válné megdöbbenve hallgatta a lányát. Hát ő is szenved? Az ember nem is hinné. És hogy eddig nem szólt. És hogy az az Irma... vajon milven asszony lesz majd? Az élet olyan bonyolult, semmit sem lehet kiszámítani. Ki hitte volna ezt Gézáról? Az ő művelt, okos, szép lánva mellett!... Odakünn esett az eső.. Közeledik az október, vége a nyárnak. Hát... ez az ősz, ez már igazi ősz, szomorú. Mert a világ is olyan gonosz. A népek makacskodnak és még háború lehet. Bár... Péter azt mondja, hogy a háború használ az üzletnek.

Este Vál valami pékmesteri csoport ülésére ment el, fontos tárgyalásra. Politizálnak. Kérdés, hogy muszáj volt-e elmennie. Mert ő is olyan buzgón marad el néhány órára, ha alkalma van rá... Válné korán feküdt. Izgalommal telt el az egész napja, még újságot sem vett a kezébe. Az ágyban föltette a pápaszemét és olvasni kezdett. A politikát is megnézte, hiszen... az ember bőrére megy, ami a világban tör-

ténik. A helyzet végletekig feszült, — írta az újság mindjárt az első oldalon.

Kevés olvasás után elábrándozott. Raizottak a feijében az államférfiak nevei Hitler, Mussolini, Chamberlain, Daladier, Bonnet, Benes... Behúnyta a szemét. Tárgyalnak a diplomaták egymással üzengetnek, ide-oda repülnek, meg akarják akadálvozni a szörnyű veszedelmet. Repülnek... lázas munkát fejtenek ki... hogy megakadálvozzák... a szörnyű veszedelmet... hogy Istvánt még idejében megmentsek, hogy lebeszéljék a végzetes lépésről, hogy... Az újság kihullott a kezéből.

Jóideje aludt már, mélyen, és álmodott, a dadogó Miskáról, juj, milyen csúnya és hogyan néz rá, mint ha rá akarna rohanni. A dadogó Miska álmában az Irma édesapja volt. Azután kavarogtak, kergetőztek más képek. Pétert látta nagyon fiatalnak. Eltűnt a kép és már ott toporzékolt a saját édesanyja. Milven kistermetű és milven mérges, most is veszekedett. Őt meg is akarta ütni... eltűnt a kép... száguldott vele a vonat, mély szakadékok felett... ez olyan kellemes volt... később azt álmodta, hogy sok-sok vonat száguld, viszik a katonákat, háborúba viszik őket... egy ablakon István néz ki, katonaruha van rajta és gúnyosan mosolyog... ütközetbe rohanak a katonák, István is rohan, olyan az arca és a tekintete, mint délben, amikor részeg volt. A testén sebek, egyszer csak megtántorodik és már dől is el, omlik össze... jaj, segítség, Válné szörnyű érzéssel ébredt fel.

A szívéhez kapott, mélyet lélekzett. Ő, borzasztó is volt. Istenem, milven butaság az ilyen álmom. Még, hogy... hirtelen Böskére gondolt, látta őt a szörnyű bunyorgásával. Nagyon dühös lett Böskére. Még képes

volna, ha most itt lenne és elmondaná neki az álmát, valami ostobaságot belemagyarázni.

Az új ingerültség nem akart csitulni. És Válné nem tudott újra elaludni. Sokáig hánykolódott az ágyban, álmos volt, fáradt volt és hiába. Ugy számította, hogy már órák teltek el, talán már mindjárt reggel lesz, egyszer csak megjött Vál Péter.

— Hol maradtál ilyen sokáig?

— Féltizenkettő, — felelte Vál.

— Csak féltizenkettő?

De Válné ezután sem tudott elaludni.

Másnap arra gondolt, hogy ha még egyszer ilyen rossz éjszakája lesz, elmegy egy idegorvoshoz, valami altatószert írat fel magának. Igen, feltétlenül elmegy. Ugyis olyan nyugtalan mostanában. Talán, ha jól kipihen magát, jobb lesz. Egyszer már bevett altatószert. Délig aludt. Ó, Istvánnak is... csakugyan bele kellene csempésznie az István feketéjébe egy adag altatót! Elaludna, nem menne le a műhelybe, szégyelné az esetet, talán végleg kimaradna s... még minden jóra fordulhatna. Ezt meg kell próbálni. De hogyan? István este nincs itthon, el kell tetetnie a vacsoráját, a szobalány, hát, ilyesmit sajnos nem lehet... Hanem, majd ő fennmarad, készít neki egy forró feketét és beleteszi a port...

Ez a terv olyan izgalomba ejtette Válnét, hogy... másnap nem ment el az orvoshoz. Várt. Nagy dolog, ilyenformán talán nem is szabad még egy anyának sem beleavatkoznia a felnőtt fia életébe. Istenkisértés, talán bűn is megtenni. Majd holnap, — halogatta a cselekvést. Harmadnap azután István, csak úgy a maga ernyedtségéből, tizenegy órakor kelt fel. Válné örült:

— Eddig tartott a nagy szorgalom? — kérdezte gúnyos mosollyal.

— Eddig, — felelte István nyugodtan. — Elég napi néhány óra, többre nincs szükség.

Később ugyanolyan nyugalommal folytatta:

— A házassággal azonban nem várunk hat hónapig. Fölösleges, nem lenne semmi értelme.

Válné hallgatott. Már sóhajtani sem mert.

Ebédkor István így szólt, egyenesen Válhoz:

— Tehát holnapután kimennénk mind a három Varróékhoz. Megvacsorázunk, ez lesz az eljegyzés. Rendben van?

Vál a feleségére nézett. Nagyon meglepődött, hogy Válné csendesen csak ezt felelte:

— Elmehetünk.

— Látod, mégis csak jó komám vagy, anya. Ezért jutalmul kiviszlek a szigetre.

— Persze, Irma is ott lesz.

— Ott. Szoktatni akarlak benneteket egymáshoz.

Vál:

— Akkor én itthon maradhatok. Rám nincs szükség.

István:

— Szó sincs róla, hogy itthon maradj. Rád mindig szükségünk van. Tudod te, milyen drága a sziget? Három, illetve négy személyre? Neked kell fizetni a számlát. Mi fiatalok vagyunk, nekünk takeréskodnunk kell.

Vál harsogóan nevet. Őt már nem sértette, hogy a számlát mindig neki kell fizetnie, hogy csak azért van rá szükség. Így van ez rendjén. A nők s a fiatalok szórakoznak, az öreg pék — fizet.

*

Varróékhoz naponta kijárt István, Irma kilépett az üzletből, Válné kívánságára. Amikor elköszönt Maurernétől, az majdnem azt mondta neki, hogy „kezét csókolom“. És a szeméhez szorította a zsebkendőjét, mintha a könnyeit törölné, Irma még vigasztalta is:

— Sohse búsuljon Maurerné, hisz látjuk még egymást.

Igy, hogy Maurerné. Maurernénak minden gondolata és érzése csak annyi volt: Nahát!

Eleinte István látogatásai Varróéknál csak igen rövid időre szóltak, csak jött, köszönt, egy-két szót beszélt és elvitte Irmát. Sétálni, képtárba, vagy valami előadásra. Majdnem mindennap hozott könyvet is. Irma belenézett a könyvekbe, de néhány oldal után mindannyiszor elhalasztotta az olvasást. Megtörtént azonban, hogy együtt olvastak. Irmának kellett hangosan olvasnia, István hallgatta. Még verseket is olvastak, egy Rilke kötetből. Amikor azonban három-négy verset elolvastak, Irma föllázadt:

— Miért ezt olvassuk?

— Hát nem szépek? Neked nem tetszenek?

— Szépek, nagyon tetszenek, de én Petőfit akarok olvasni. Holnapra hozd el nekem Petőfi összes költeményeit. A Petőfi-verseket, amiket az iskolában tanultam, még most is könyv nélkül tudom.

— Nem hozom, — mondta István s a fejét rázta.

Irma kérdő csodálkozással nézett rá.

— Nem nekünk való, — jelentette ki István. — Petőfi, az egy népköltő volt. Mondhatnám Erdélyi-előfutár.

— Ezt én nem értem, — mondta Irma egyszerűen.

- Tudom. Majd egy év múlva ezt is megérted.
Irma kis habozás után:
— Ez a te véleményed. Az én véleményem más.
Nekem Petőfi tetszik, te meg azt olvasol, amit akarsz.
Nem így igazságos?
— István szája lepittyedt:
— Hát... nem tudom.
— Szóval lárifári, hozd el nekem Petőfi költeményeit.
— Ha akarod...
— Nagyon is. Azért beszélek.
— Varróné benn tett-vett a szobában, közbeszólt:
— Petőfi költeményei, az megvan nekünk. Ott van valahol a szekrény tetején. Keresd meg.
Irma kedves daccal:
— Az nekem nem kell. Ócska, rongyos könyv. Ha én könyvet olvasok, az legyen vadonatúj. István hozzon nekem egy szép drága Petőfit.
Egyszer István elvitte Irmát egy koradélutáni hangversenyre. Egy ideig suttogva magyarázta a hangszereket, meg, hogy mi a hegedűszóló, miért kell a kíséret, mi a vonósnégyes, de azután, épen egy állítólag nagyon szép vonósnégyes alatt elszundított. A szeme lezárult, a feje lehanyatlott, még szerencse, hogy horkolni nem kezdett. Irma hőiesen unatkozott egyedül, de a hangverseny után ezt mondta István-nak:
— Nem gondolod, hogy máskor elég lesz, ha egyedül megyek hangversenyre?
István nevetett. Irma folytatta:
— És te meg szépen otthon maradsz. Játpszol... a Laci építőköveivel.

István a saját családjával már rendben lett volna. Varróék, hát azok csak örülhetnek a lányuk szerencséjének. Szegény lányt gazdag férfi vesz feleségül, nem valami öregedő, foghíjas bácsi, hanem egy fiatal úriember, aki amúgy is jó pajtáságban van a lánnyal. Azonban a házasságkötésnek formái vannak, hiszen eddig is okiratokat kellett beszerezniök, meg aztán legvégül az anyakönyvvezető, majd a pap elé kell állniuk, s ott valósággal szerződést kötni, esküt tenni. De még előbb meg kell tartani az eljegyzést, egy kis családi lakoma keretében, meg kell ismerkedniük a szülőknek, azután... jaj, mi is hiányzik még? A szülőktől meg kell kérni a lány kezét, szóval szükség van a kifejezett beleegyezésükre. Mindez semmiség, néhány szokásos szó, de... az a Varró furcsa ember! Olyan különös, nyakatekert a beszéde, tehát a gondolkodása is, hogy előre sohasem lehet kiszámítani, miről mi lesz majd a véleménye. Varró bizonyára jó szolga a hivatalban, úgy tiszteli a „felsőbbiséget“, ahogyan azt iskolakönyvekből tanulta, de... hivatalán kívül ő a hettyke proletár. Idegennek érezte őt István, vagyis inkább azt érezte tévedhetetlenül, hogy ő az idegen Varrónak. Eddig sehogy sem tudtak egymással megbarátkozni. Azt gondolta tehát, hogy előbb majd Varrónéval beszél.

Bevonultak a másik szobába, hogy kettesben legyenek. Az asszony előretessékelte Istvánt, komoly képet vágott, mert úgy vélte, hogy ez illik, hiszen tudta, miről lesz szó. Hát persze, hogy a házasság, illetve a legközelebbi teendő, az eljegyzés, — erre tért rá István. Varróné, egyszerű lélek, nem kertelt, nyíltan, szabadon örült. Ó, hát ők nagyon boldogok, hogyan is képzelet István, a házasságnak nincs semmi akadály, ha már egyszer az ő kedves szü-

megadták a beleegyezésüket. Kinek volna szíve újfába állni „két fiatal” boldogságának, részükről — annak nem is lenne semmi oka, ugyan. Majd megmondjuk az uramnak — így Varróné —, de csak tessék azért vele is külön beszélni néhány szót, nehogy megsértődjön, hisz’ tetszik tudni, milyen sokat ad arra, hogy ő a család feje, hogy itthon ő az úr és mindennek az ő engedelme szerint kell történni, ne tessék ezt tőlünk rossz néven venni.

István késő estig várt, amíg hazaérkezett Varró. Azután fészkelődött, krárogott, Irma majdnem elnevette magát, amikor ránézett. Végre megszólalt:

— Hát kérem... kedves Varró bácsi... néhány szót szeretnék magával váltani.

— Tessék, — és Varró meg sem mozdult, pedig István már fölállt és nyúlt a másik szoba kilincse felé.

— Talán... kettesben, — próbálkozott István.

— Kettesben! Mi a csodának? Titok? Mert nekem nincs titkom a családom előtt.

István állva maradt, megzavarodott, hallgatott. Majd gondolt egyet, kissé dacosan visszaült a helyére. Varró élvezte a helyzetet, szúrós szemmel nézte Istvánt:

— Csak tessék, miről van szó?

— Irmáról és... rólam. Rólunk.

— Én várok türelmesen. Majd megmondja ön, amit akar.

— Megkérem Irma kezét.

Varró nem lepődött meg, hisz’ lényegében ez a kérdés már megtörtént, csak épen, hogy a szót most mondták ki. Semmi jelét sem adta sem örömmek, sem ellenkezésnek, maga elé meredt, mintha erősen gondolkodna. Bizony, mit is kell most mondania?

Mert hát... nem olyan eszményien szép ez az eset. Lassan, nehézkesen kezdte meg:

— Hát...

És csak hosszabb töprengés után folytatta:

— És a kedves szülei hasonló szándékkal vannak?

— No igen. Természetesen.

— Nem olyan egyszerű dolog ez. Hisz' én... még a színüket sem láttam.

— Az eljegyzésre eljönnek, majd megismeri őket.

— Mert... gazdag, előkelő szülők sohasem nézik az ilyesmit jó szemmel. Tudom én.

— Semmi kifogásuk sincs ellene.

— Lehet, hogy ők így mondják. De hogy van, az bizonyos. Tudom én. Nem egyezhettek azok bele símán, hiszen... még én sem egyeztem bele.

István meglepődött, el is sápadt, és kérdően nézett Varróra.

— Ne vegye rossznéven, de... én jobban szerettem volna a lányomnak... más férjet. Már... ne vegye rossznéven... nem a személye ellen van kifogásom, hanem hát... mégis. Olyanhoz adnám én szívesen a lányomat, aki... jobban passzol hozzá. Akinek... mi is jobban megfelelénk. Tudom én.

A család megdöbbenve hallgatott, Irma arca dacos lett, Teréz az asztalra nézett mereven és önkénytelenül is, mintha úgy mozdult volna a feje, mintha bólintott volna. Varró folytatta:

— Az ilyen házasságban, kérem, ritkán van köszönet. Majdnem mindig baj származik belőle. Ez olyan... szeszély, kérem. Mondhatnám... mindkét fél részéről. Varjú a varjúval, őz az őzzel, tetszik tudni, így gondolnám én.

— Mindketten emberek vagyunk, én is, Irma is.

Legalább én magamat is embernek számítom, — s István gúnyosan mosolygott.

— A-á, kérem. Tudom én. A gazdagok mindig lenézik a szegényeket. Én nem akarom, hogy az én lányomat elcsábítsák tőlünk.

Varróné közbeszólt:

— Azért nem csábítják el. Miért csábítanák?

— Csak te hallgass. Várd meg a végét, ha... egyáltalában lesz eleje is. Hónapszámra nem látod majd a kedves lányodat. Az István úr kedves szülei nem is jöttek még el hozzánk.

Varróné:

— Már hogyan jöttek volna eddig?

István:

— Majd eljönnek.

— Egyszer. Mert muszáj nekik. Mert azt mégsem tehetik meg, hogy egyszer se jöjjenek el. Hát Isten neki, gondolják. Aztán majd... még azt is megérhetem, hogy a lányom szégyenli majd a szüleit, meg a testvéreit. Akkor pedig... én rá se nézek többé az életben. Nekem meghalt.

Irma könnyet törölt ki a szeméből.

— Tudom én. Láttam én már ilyent, vagyis halottam. Meg aztán el tudom gondolni. Nem vagyok én olyan ostoba. A lányom puccos hölgy lesz, talán még autózni is fog. És ha engem meglát az utcán, pláne a formaruhámban, elfordítja a fejét. Valami nagyon érdekes lesz majd épen akkor a másik oldalon. Ugy tesz, mint a többi.

— Apa, hogy mondhatsz ilyent? — tiltakozott Irma. — Mivel szolgáltam én erre rá?

— Csak te hallgass. Én azért beszélek még idejekorán.

— Eddig nem jutott eszébe mindez. Pedig látta.

hogy mire készülünk. Nem tudom mire vélni, hogy most az utolsó percben...

— Csak te hallgass. Láttam, hogy mi van készülőben és nem voltam elragadtatva. Egy csöppet sem.

— Ez... engem lesújt, — dadogta István.

— Én nem akarom, hogy ön lesújtva érezze magát. Én csak a véleményemet mondom meg. Én a szabályos dolgokat szeretem. Csak semmi különlegesség!

Irma nekibátorodott:

— Ez nem különlegesség. Megtörtént ez már ezerszer is. Hogy a papa minek néz engem, hogy miket tétélez fel rólam, azt nem hittem volna. És ha azt gondolja, hogy én... hogy én rossz leszek magukhoz, a mamához, akkor én... inkább itthon maradtok örökké és... és soha sem megyek férjhez.

Irma zokogni kezdett. Mindkét kezével eltakarta az arcát, az asztalra borult és rázkódott a teste.

Várákozóan, szorongva néztek mindnyájan Varróra. Az nem érzékenyült el a sírás láttán. Hallgatott, várt, csak hadd sírjon a leány. Jobb, ha most sír, mintha később furdalja a lelkiismeret. Mert jó lány, szereti a szüleit, csak... rákényszerülne a rosszra.

— Később az anyád sírna miattad, meg a húgod. Mert én úgysem sírnék.

Majd hirtelen Istvánhoz fordult Varró:

— De hát, csak tessék! Csinálják a maguk dolgát. Én nem mondtam semmit. Én csak a magam szerény nézetét mondtam meg, hiszen... abban is igazam van, hogy a kedves szüleit nem láttam még, nem tudom az ő gondolatukat.

— Épen arról van szó... hogy, ha az eljegyzést megtartanánk...

— Eljegyzé-jé-ésti! — mormogta Varró. Aztán hangosan, miniegy követelőn:

— Legyen szerencsém egyszer. Ha már ennyire jutottunk.

Legvégül is Varró a kezét fölemelve csak ennyire volt hajlandó:

— Majd meglátjuk.

István késő este leverve távozott el Varróéktól, a váratlan új nehézségen előprengett s úgy látta, hogy a saját szüleivel könnyebb volt a dolga. A saját anyjával szemben tud érvelni, tudja őt hajlíttani, de ennek a kerekfejű konok embernek hiába minden okos szó. Ez bizony nem törődik az ő érzelmeivel. Az ismerkedő lakomát azért megtartják,

*

István Varrónéval megbeszélte a lakomát. Pénzt is akart rá adni, mert sok lesz a kiadás, de Varróné nem fogadta el. Isten ments, hogyan gondol így! Olyan szegények még nem vagyunk. Letörné az uram a derekamat, ha megtudná!

A vacsorára Varróné nagy előkészületeket tett. Még ezüst evőeszközöket is kért kölcsön a szomszédoktól. Nem is gondolná az ember, kinek miye van, mit rejteget a szekrényeiben, azok fiókjaiban. Süteményeket a cukrásztól rendelt. A lakást rendbehozta, álljon minden a helyén, legyen minden ragyogóan tisztá, nehogy megszólják őket azok a kényes úri népek.

Varrótól minden pengőt külön kellett kikunyorálnia, mert az ugyancsak nem helyeselte a nagy cécot. Minek ez a nagy felhajtás, nem lakodalom ez! — zsémbeskedett Varró. — Egyenek pörköltet. Tud-

ják, hogy nem kastélyba jönnek. [Mi az a ti Pistátok? Nem királyti.. Hamarabb Tündér Ilona az én lányom.

A vacsora sokba került. Varróné sóhajtozott, hogy milyen drága minden, azt nem lehet kibírni. A sertéskaraj kilója kettőötven. Ó, hogy nem resteli az a mentes kiejteni a száján. Jaj, halat is kell venni. Előételnek hal kell. Ezt Kenezsiné is bizonyítja, a szomszédasszony. Ő meg tudja, mert bankigazgató-nál volt szakácsnő.

Milyen hal is legyen? Hát... süllő roston. De nincs rost. Azzal Kenezsiné nem szolgálhat. Még szép tőle, hogy megsüti a halat. Rostot azonban venni kell. Varróné már nem mer pénzt kérni az urától, töpreng, mit tegyen. Laci adja az ötletet. Hogy tegyék zálogba az ő amulettjét, a kis aranylánccal, majd kiváltja Irma, ha milliomos lesz. Varróné habozik. Az amulett egy napos korától lóg a Laci nyakán. Talán az óvta meg minden bajtól, betegségtől, a keresztanyjától kapta. De a habozás vége, hogy az amulett zálogházba került. Mert a rostra, meg a tatármártáshoz szükséges drága mindenféleképpen még sok pénz kellett.

Kenezsiné a konyhában segít, annak ablakán át lesi a Válék érkezését. Sokáig tekintget kifelé hasztalanul, míg egyszer csak jönnek. Először azt hallja, hogy autó állt meg a ház előtt. Válék ugyanis egy elegáns autót béreltek ki erre az estére. No, itt vannak. De ettől kezdve még egy egész végtelenség, amíg végre láthatók is. Egy asszony jön elől, nem is lát-szik rajta, hogy már ilyen nagy fia van, utána öregedő férfi, majd a fiatalúr, azt már sokszor látta. No, nem kiabál le róluk az a nagy gazdagság, már, hogy a szülőkről. Az asszony olyan szelíd, jóságos nő-nek látszik, mosolyog. Hát... sehogysem lehet el-

hinni, hogy csakugyan milliomosok. Hisz' az ember meg olyan, mint egy... iparos. Ó, ez a Varróné egészen oda van tőlük, lélekszakadva szalad eléjük.

Költcsönös üdvözlés, bemennek a házba. Azt már csak sejti Kenezsiné, hogy letelepedtek az asztal köré... A két férfi egymással beszélget. Az asszonyok is kérdeznek, felelnek. Irma az édesanyja mellé ül. Átkarolja a nyakát. István áll, elegáns, fess, cigaret-tára gyújt. Terézzel évődik, mindennel meg van elégedve. Irma gyerekes bizalommal nyugtatja Istvánon a tekintését... Hamarosan vacsorához ülnek. Varróné siet ki a konyhába, hogy bevigye az előételt, a halat. Kenezsiné meg nem állhatja, hogy ne közölje vele az észrevételét:

— Csakugyan milliomosok ezek? Mert nem lát-szik ám rajtuk.

Varróné nem felel az ostobának, de olyan élen-ken gondolja, hogy a szája hangtalanul mozog hozzá: Látszik, hogy szakácsnő volt. Ilyen buta. Nem vehe-tik hátukra a házaikat. Még a vak is látja, hogy mil-liomosok.

Rövid az út a konyhától a szobáig, ennél több megbotránkozás nem jut Kenezsinére. Érkezés, fogad-tatás, gyorsan, csaknem kedélyesen bonyolódik le, hála Vál Péternek, aki ért az ilyesmihez. Az asztal körül csend van, mintegy lelkileg előkészülnek a la-komára. Vontatott beszélgetés, de Vál Péter elmés vicceket mond, a két lány kacag. Kezdődik a vacsora. A hal szép. Válné csodálkozik. Különben sem nagy-evő, de mintha várná, hogy min lehet megütköznie. Persze, csak úgy csendben, befelé, magának. Hát... pazarló népek. Azután apró bonyodalmak keletkez-nek. Lacinak nem kell a tatármártás, kézzel-lábbal ka-pálózik, nehogy az ő ételét bemaszatolják azzal a

vacakkal. Varró megharagszik, ráordít, Vál azonban védelmébe veszi a gyereket. Tetszik neki a fesztelensége, hogy úgy megmondta az „asszonyoknak“. O a mártást még szeretné, de halat nem eszik. Bocsánat, ő sohasem eszik halat, egyszer egy ismerőse megfűladt a szálkától. Hogy ennek nincs is szálkája? Azt ő nem hiszi. Válné legyint, hogy rá kell hagyni és mondja is: otthon sem kell neki a hal.

— Legföljebb a szardínia, — egészíti ki Vál a felesége magyarázatát.

István szellemes:

— És a szardellapaszta. Mert abban nincs szálka.

Varróné cserél tányért és ő hozza be az egybesült disznókarajt. Ez már okosabb étel, — véli Varró, csak az önmaga számára, — legalább lehet mellette beszélgetni. István eszik, sokat, jóízűen. István... hát erre az alkalomra nem betegedett meg. Nagy szó.

Jó, hogy enni is lehet, mert a beszélgetés vonzatott, el-elakad. Varró úgy segít ezen, hogy minduntalan iszik. Itatja a vendégeit is, sőt a családot is „a kivételes alkalomkor“. Majd ha már eleget isztek, megered valamennyinek a nyelve. Válné is iszik, keveset, de sokszor, mintha ő is alig várná az ital jótékony hatását. Varró arra gondol: majd csak előrukkolnak már azzal, amiről beszélni kell, a fiatalok dolgával. És... majd meglátjuk.

Vál Péter megemeli a teli poharát, Varró felé fordul és határozottan mondja:

— Szervusz.

Jézusmária! Válné csaknem elájul. Tudta előre, hogy ennek el kell következnie, mégis úgy hatott rá a jelenet, mintha... valami kimondhatatlan megalázás

érte volna, mintha valami szörnyen csúnyát mondtak volna a szemébe.

Varró kocint Vállal, meg van hatva, mintha a szeme is könnyes lenne. bár ki tudja, hogy ezért-e. Válné hirtelen elhatározza, hogy erős lesz, ő semmi áron sem tegeződik össze az asszonnyal. Elég, ha a férfiak. Különben is... ivás közben történt, nem érvényes, ő majd ráparancsol Péterre, hogy feledkezzen meg róla. Varróné kezd már mind fesztelenebbé vídámodni, oda kocintja ő is a poharát a Válnéhez:

— Szervusz!

— Szervusz, — rebegi Válné nem is hallhatóan, talán csak a szája mozdul.

A nyakán, arcán megjelennek azok a vörös foltok, melyeket az izgalom, különösen a zavar, gyakran vált ki nála. Ó, ha most meghalnék! — ömlik el benne a vágy. Enni többé egy falatot sem képes, Vál mentegeti, hogy nagyon kisevő, madárétű, otthon is alig nyúl az ételekhez.

— Kár, — mondja Varró, — mert enni aztán van elég.

— Nem mindig, — jegyzi meg Laci.

— Ó, te haszontalan! — inti meg Lacit Varróné.

István és Irma kacagnak. Egészen jól megértik egymást. Látszik, hogy István is elmondott már egyet-mást a Vál családról. Mert a jelszó: nem kell tőlük félni! Node Varró, az más. Irma kevésbbé, István annál jobban fél Varrótól.

Egyszer csak Varró felláll, a torkát köszörüli, kezében boros pohár. Jaj, most szónoklat következik. István ráncolja a homlokát, mi lesz ebből, most... most határozza el az ő anyja, hogy hát nem, semmi esetre sem, mert hát lehetetlenség ilyen emberekkel

családi kapcsolatba kerülni, ő, ő, ő inkább öngyilkos lesz. Varró már kezdi... nem vagyok ékesszóló, mondja, ez igaz, ez értelmes beszéd eddig, és ki tudja, hátha tovább is egészen értelmes lesz, hiszen olykor még józanul is, ha megembereli magát, csuda jó dolgok kerülnek ki belőle.

— Azért csak annyit mondok, hogy a... fiatalok egészségére!

Hála Istennek, megtörtént. Egészségükre, egészségükre, ismétlődik folyamatosan, csengenek az össze-ütött poharak, Vál Péter még örül is, neki nagy kő esett le a szívéről. Csak úgy megvillan a kételkedők, István, Varróné, elméjében, hogy Varró nem jegyespárt mondott, hanem csak így: a fiatalok. István csodálkozott, Válné viszont nagyon meg volt elégedve, szinte hálásan tekintett Varróra, az ő szövetségésére. Válné... még mindig remélt. De Vál biztatja a fiatalokat:

— Csókoliátok meg egymást.

— Szabad? — Irma az apjára néz, majd Válnéra.

Válné nem felel. Varró a vállán ránt egyet, nevet:

— Eddig sohsem kértél engedelmet, te zöldbéka.

— Még sohsem csókolóztunk, — füllenti Irma.

— Keress más bolondot, aki ezt elhiszi neked, — mondja Varró, így a maga módján, és büszkén néz körül: hogy hát őt nem lehet lóvá tenni.

Válné tűri, hogy összevissza csókolják őt is, Irma, István, az ura, Varróné, Teréz, csak akkor húzza el a képét, amikor Varró hajol feléje.

— De kényes a nászasszony! Fél a bajúsztól, mi? — próbál Varró csúfolódni.

Nászasszony! Irma szeme felragyog. Most már

nem fél az apjától. Ha kell, szembeszáll vele. Ezt már nem vonhatja vissza.

— Pedig nem is férfi, ha bajsza nincs, — segít az urának Varróné, mintha csakugyan a bajússzal lenne baj.

— Akkor én is bajuszt növeszték, — évődik István.

— Azt már nem, — tiltakozik Irma.

— Miért ne növesztenék? Én is férfi akarok lenni.

— Mert én nem engedem. Csak maradj te úgy, ahogy vagy.

— Még csekély száz évig?

— Addig, — erősíti meg Irma. Majd még valamit mond a bajúsról: — Uriember nem visel bajuszt.

Varró széles jókedvvel csap le az asztalra:

— Nézd csak! Ugy látszik, én nem vagyok úriember a saját lányomnak.

— A papa... a papa, az más.

István mosolyog:

— Kivágtad magad. A papa, a papa, az más. Remek

Válné nem bírja tovább, kirobban belőle a sírás.

Mind feléje fordulnak, Varróné hozzálép, vállára teszi a kezét és csittítja, Vál motyog, ugyan mi bajod, Margit? Mi jutott eszedbe? István szótalan. Kicsit elsápad, összeszorítja a száját és haragszik. Ilyenkor elmélyül az orrától kétoldalt lefelé húzódó ránc, szinte megcsunyl.

Válné sír. Istvánra néz és hamar csitul a sírása. Már bizonykodva mondja:

— Higyjétek el, boldogságomban sírok.

A sírás után egykettőre rendbejön minden. A tortákat megették, gyümölcs is volt. Sokat ittak és nagyokat nevettek. Válné is jobb kedvre derült, néha

még kacagott is. Mintha a sírás elmosta volna minden bánatát. Ő is ivott, egyetlen kocintásból nem maradt ki. Varróval is kezdett megbarátkozni. Figyelmesen hallgatta, amint Varró a kertjéről beszélt, arról, hogy a gyümölcsfáit a környező házak falai miatt nem éri elég napfény meg levegő, úgy, hogy satnyák. Igazában csak a szőlő terem valamicskét, a szilva férges, a ribizlibokrok elszáradtak, a barack is gyatra. Válné tanácsokat adott Varrónak, miként kell a fákat hernyó ellen védeni, hogy más földet kellene hordatni a kertbe, jobbat, pihentebbet, a szőlőt meg kell újítani. István közbeszólt:

— Hát meg kell adni, hogy a kert vacak.

— Vacak? — kérdezte Varró sértett önérzettel.

— Az, az! Vacak. Azon kezdem, hogy Kíspesten nem is lehet rendes kert. A föld rossz itt.

— A föld is rossz? — kérdezte Varró csodálkozva.

— Rossz, rossz bizony.

Varró ráncolta a szemöldökét, gondolkozott, hogyan védelmezze a kertiét, a földjét, a vagyonkáját, amit életében sikerült összekaparnia, aztán kivágta:

— Erre iszunk egyet!

Nagy kacagás következett, Laci tapsolt és az asztalt rúgta örömében.

De arra már nem volt hajlandó Válné, amit Varró indítványozott, hogy menjen ki vele és nézze meg azt a helyes kis kertet.

— Sötét van. Ugyse látnám.

— Világít a hold.

— Félek a macskáktól.

*

Válék hazafelé az autóban nem beszélgettek.

Válné még mindig remélt, de most már kész volt a megadásra, a sorsra akarta bízni, hogy mi történjék. Talán Varró lesz a józan, a mentőangyal, akivel ő amennyire csak lehetett, rosszul bánt. Majd hogy ez volt az érzése: Szegény derék jóember! Ez volt az eljegyzés, az igaz, de házasságkötésig is eltelik többkevesebb idő, meg azután is... a házasság nem örökkévaló. Egyszer talán... megint övé Jesz az ő egyetlen fia.

Vál előbb szundikált, majd egészen elaludt. Így a legjobb. István pedig, miután szerinté mégis sok minden elintéződött, fölöslegének tartotta bármiről is beszélni, tetette, hogy alszik. Így érkeztek haza.

Varróék, a Vál család távozása után még ülve maradtak az asztal körül, anya és menyasszony boldog merengésben, Teréz zavart szégvenkezéssel, az apa pedig... gyanús gondok között. Még Laci is fenn volt, nem küldték aludni.

Varróné boldogsága nem volt teljes, szerette volna, ha már egyetlen rosszaló szava sem lenne az urának. Ezért megkérdezte Irmától, hadd hallja az ura a kérdést:

— És mikor lenne az esküvő?

Irma nem felelt. Különben is elhatározták Istvánnal, hogy titokban esküsznek meg, egyszerű utcai ruhában. Irma a kitűzött nap reggelén majd elmegy hazulról, Volonszkyéknál átöltözik és úgy indulnak az anyakönyvvézetőhöz. És csak az utolsó percben üzenik meg a szertartás óráját Varróéknak. Varró és Teréz nem lesznek otthon, csak az anya jelenhet meg az esküvőn. A templomba is elmennek, de nem lesz lakodalom, nem lesz ismerkedés, bámész nép, mindez fölösleges.

István ötlete volt a csendes esküvő. Irma bele-nyugodott, bár sóvárgott a fátyolra, koszorúra, irigy tekintetekre. Nem ilyen esküvőről álmodozott, de megértette Istvánt.

— Hát... a vacsora jó volt, — adta meg a dícséretet kegyesen Varró.

— Teremtőm, a soffőrnek nem adtam vacsorát! — csapta össze a kezét Varróné. — Ó, ó, az a szegény ember!

Varró legyintett:

— Ne féltsd te azt a szegény embert. Ott ült a sarki kocsmában egész este. Annak is megvan a magához való esze.

— És ha nem ült, — vélte Irma, — akkor majd vacsorázik szolgálat után. Ilyen a foglalkozása.

Teréz:

— Te már úgy beszélsz róla, mintha a te soffőröd lenne. Jellemző.

Irma felforrt erre a „jellemző“ szóra:

— Váléknak nincs soffőrjük, nem tartanak autót. De én tarthatok, ha akarok.

— Csak tarts. Én nem fogom téled irigyelni.

— Ó, te! Te nem irigyelnéd? Elsorvadnál az irigységtől.

— Irma! — kiáltott fel rémülten az anya.

Varró haragosan:

— Elég legyen! — már villongtok? Tudtam, hogy ez lesz a vége. De látom, hogy már a kezdete is ez.

Irma dacosan:

— Mit jártatja a száját? Ő kezdte. Ő mondta így, hogy jellemző.

És megint a húga felé fordult:

— Terád meg az jellemző, hogy rögtön oda vagy

a soffőrért. Te nem tudsz magasabbra tekinteni, mint egy soffőrré, vagy egy munkásra. Most is kíséretet még az a senkiházi, láttam.

Teréz kivörösödött a dühtől:

— Ne merd azt mondani, hogy senkiházi, az egy rendes ember. Munkavezető a Béta gyárban.

— Munkavezető! — s Irma megvetően mosolygott.

— Nem lehet mindenkinek olyan buta szerencséje, mint neked.

Varrót előnti a harag:

— Hallgassatok, ha mondom. Ha még egy szót szól valamelyik, kivágom a házból.

— Igazán nem szép, — sápítozik Varróné.

Varró tovább ordít:

— Értem én ezt! Tudom én. Az egyik már irigkedik a másikra. A másik meg már szemtelenkedik vele. Ez az, amit én már megmondtam. Hát még mi lenne ezután! Elidegenítik, elbolondítják, azt hiszi majd, hogy ő született grófnő és csak becsempészték ide a családba... Már most kimutatod a fogad férjét Igen hamar. Még te is egy senkiházi vagy. És még én nem mondtam semmit. Még nem vagy nagyságos asszony... Azért, mert itt vacsorázott az előkelő család? Az nekem semmi, az nem kötelez engem. És most már nem habozok, nekem csak ez hiányzott... ebből a házasságból nem lesz semmi. Én rám te nem hozol szégyent. Már így bánik a húgával. Neki egy egyszerű dolgos ember senkiházi. Aztán majd én következek. Meg az anyja.

Irma összeszorította az ajkát és hallgatott. Varró föl alá járt, izgatottan, s a kezével hadonászott. Varróné titkos bátorítással megsímogatta Irma fejét. Teréz zavarban volt, mert... szerette a nővérét és már

megbánta, hogy okot adott erre a kitörésre. Varró kiabált tovább:

— *Ők* néznek le bennünket? *Én* nem állok velük szóba! Hiszen... hogyan viselkedtek most is. A nagyságos asszony nem evett. Utált enni nálunk. Kisétű! Persze, ilyenkor mindig meg van a magyarázat. Ha nem eszik, akkor kisétű, ha nem jönnek el hónapszámra, akkor borzasztóan el voltunk foglalva. Ha mi akarunk hozzájuk menni, ahogy én nem akarok, akkor meg jaj épen elutazunk. Majd talán máskor, jaj, most ez beteg, jaj, most az fekszik, nekem meg a fejem fáj, tudom én. Elfordítja a képét! Mert a bűdös szolgának bajusza van. De a herceg Nepomuk Jánosnak szakálla is lehetne, az sem lenne baj. Tudom én... Hát én ezeket alaposan kiismertem. Engem a saját lányom nem tesz csúffá. Én neveltelek, az anyád szenvedett érted, hát... nekem apai jogom, hogy... hogy a sorsodat irányítsam. Hát én... azt megvan. — Varró elakadt, annál haragosabban nézett körül. Mivel senki nem mondott neki ellent, el is hallgatott. Megmondta, amit akart.

Irma, mintha csak a csendet akarta volna megtörni, vagy ez lett volna a válasza, zokogó sírásba kezdett. Sírt, sírt, anyja és húga megdöbbenve nézték, Laci kisompolygott a szobából. Varró nem lágyult el:

— Csak itasd az egereket. Mondtam már, nekem ugyanis hiába sírsz. Tudom én.

Később szóltanul vonultak lefeküdni. Varró hamarosan elaludt. Anva és a lányok nem. Később Varrónét is, Terézt is, elnvomta a fáradtság és az álom. Irma sokáig szepegett még. Ha elhagyta, megint útra kezdte a szepegést. Vége mindennek, ő Istvánnak ho-

nap megmondja... megírja, hogy... Azután vége lesz az egész életnek.

Reggel Varró mialatt mosdott és felöltözködött, komoran hallgatott, kerülte a családtagok tekintetét. Teréz forgolódott körülötte, igyekezett neki kedveskedni. Amikor elindult, megszólalt:

— Azért... csináljatok, amit akartok. Ne mondjátok, hogy én zsarnok vagyok. Én csak a nézetemet modtam meg.

*

— Kérlek az én házamhoz ne hozzon Irma egy inget se, — figyelmeztette Istvánt az anyja. — Fölösleges. Nem akarom, hogy a cselédség lássa azokat a szegényes holmikat.

Már majdnem úgy modta, hogy rongyokat. De mégis fordított a szón és hozzáfűzte:

— Majd én csináltatok neki rendes kelengyét.

— Akkor gyorsan rendeld meg, mert kedden lesz az esküvőnk.

— Kedden? Má-á-ár?

— Igen, kedden, holnaphoz egy hétre. Tehát már nem sok idő van... Akkor kimegyünk a villába három hétre. Ebédet a vendéglobból hozatunk. Józsai is jön velünk. Ő szolgál majd ki bennünket.

— Akkor... három hétig nem is látlak.

— István ingatta a fejét. Hogy... azért egyszerű kétszer majd benéz.

Válné a kisasztal mellett ült, egy körtét hámozott. Az arca valamivel halványabb volt, de azért különösebb izgalom nem látszott rajta.

István egy kicsit elérzékenyült:

— Nem haragszol rám, anya?

— Miért haragudnék? Tudtam, hogy ez lesz a vége. Hogy elveszed. Ezt, vagy egy másikat. Nem mindegy az? — sóhajtott. — A fiaink egyszer elhagynak egy fiatalabb nő kedvéért.

— Manyika is férjhezment.

— Igen. De az valami más. Manyika azért az én lányom maradt. De te...

— Én is a te fiad maradok.

— Az maradsz. De azért... ezt nem tudom megmagyarázni. Talán nem is értenél meg. Hiába, ez a természet rendje... És mégis fáj az embernek.

István az anyjához lépett, átölelte, homlokon csókolta:

— Szegény anyus!

Irma délután felszaladt Válékhoz. Csakhamar félrevonultak Istvánnal egy sarokba. Nevetgéltek, susogtak. István még mielőtt Irma megérkezett, éppen újságot olvasott. Most is kezében tartotta még a lapot. Irma szórakozottan rápillantott az első oldalra, melyen nagy betűkkel állt: nemzetközi szerződésekkel intézik el a legfontosabb kérdéseket. És következett a tárgyaló diplomaták neveinek hosszú sora, mint hetek, hónapok óta oly sokszor.

Kicsit hallgattak. Irma szeme felragyogott:

— Kedden!

István mosolygott:

— Mi is elintéztük diplomáciai úton a legfontosabb kérdéseket.

Irma bólogatott. István az anyjára gondolt:

— Még egy részletkérdés van hátra.

És közelebb vonva magához Irmát, kiéssé zavartan, dadogva közölte vele Válné kívánságát. És hogy ő a kívánság teljesítését megígérte. Még pedig, hogy

néhány évig nem lesz gyermekük. Mentette is István az édesanyját:

— Anya nagyon fiatalnak tart téged. Tudod, a gyermek óriási gond. Hiszen megéretsz.

Irma nem esett zavarba. Ó, hát mi van abban, hogy erről beszélnek. Csak természetes, hogy ha férjhezmegy, hát gyermeke lesz. Csak ezt felelte, kacagva:

— Pista, te igazi diplomata vagy.

István fanyarul ismételte meg:

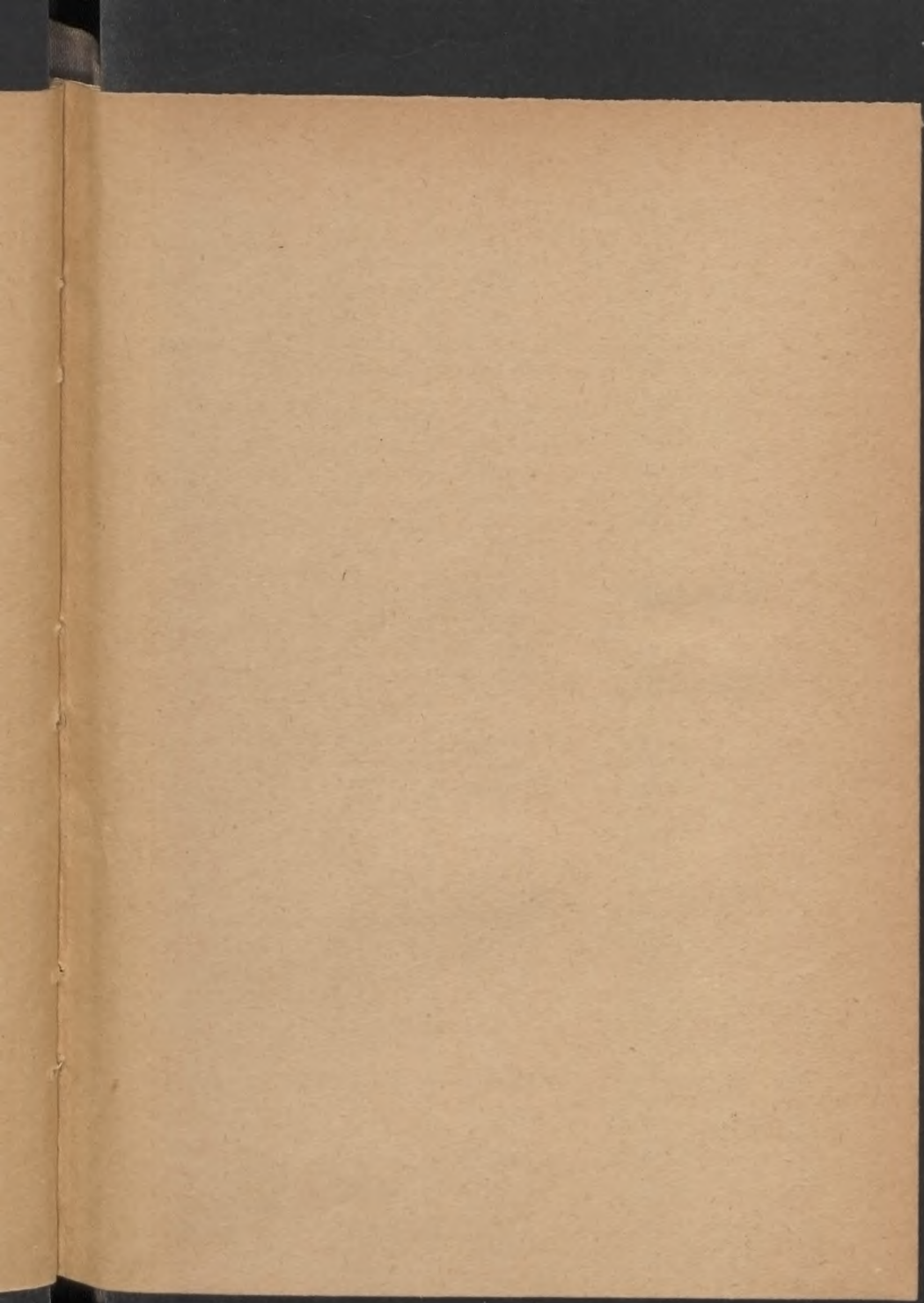
— Diplomata.

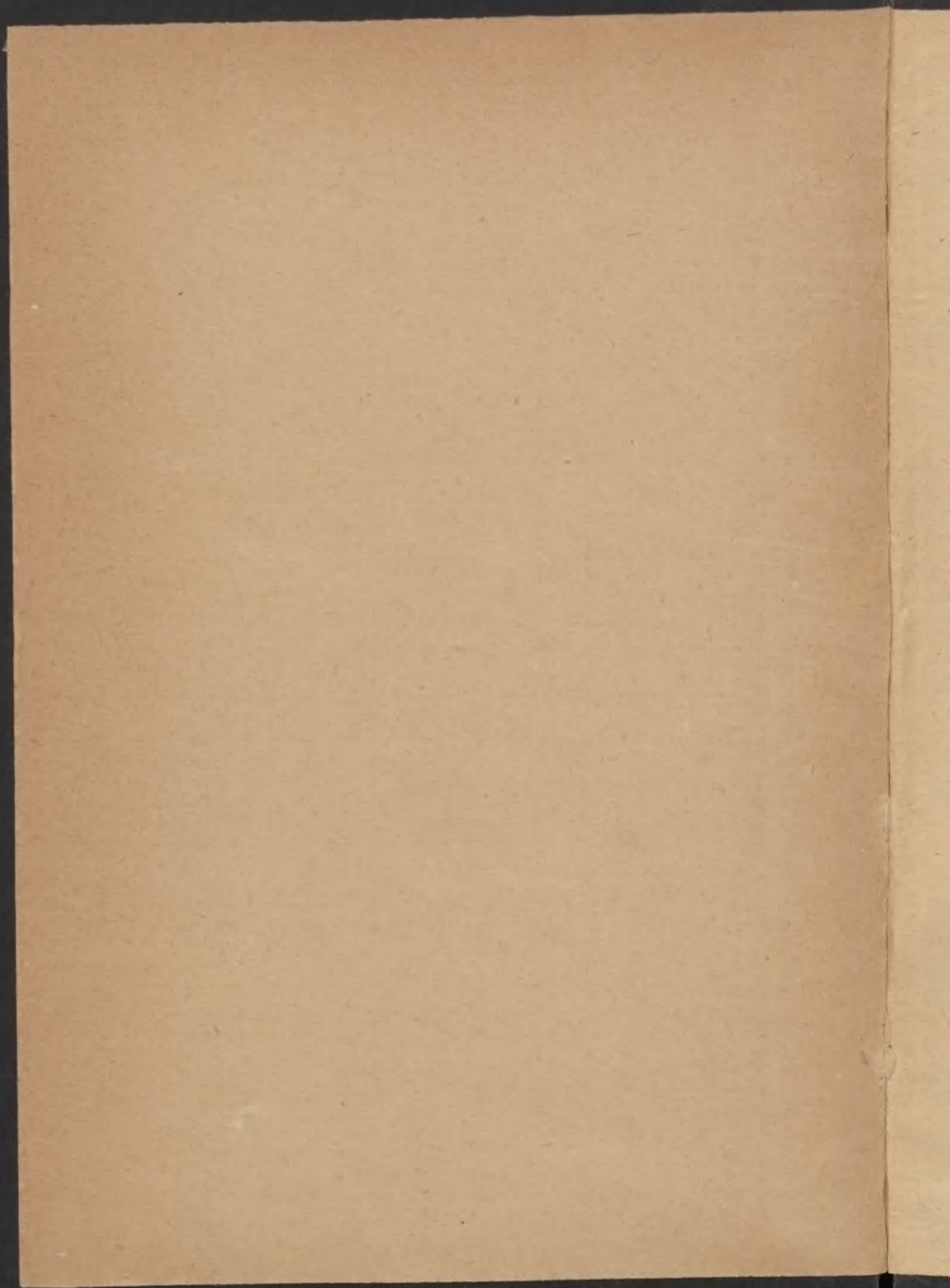
— Igen. Olyan könnyen ígérsz meg olyasmit, amit úgy sem tartunk meg.

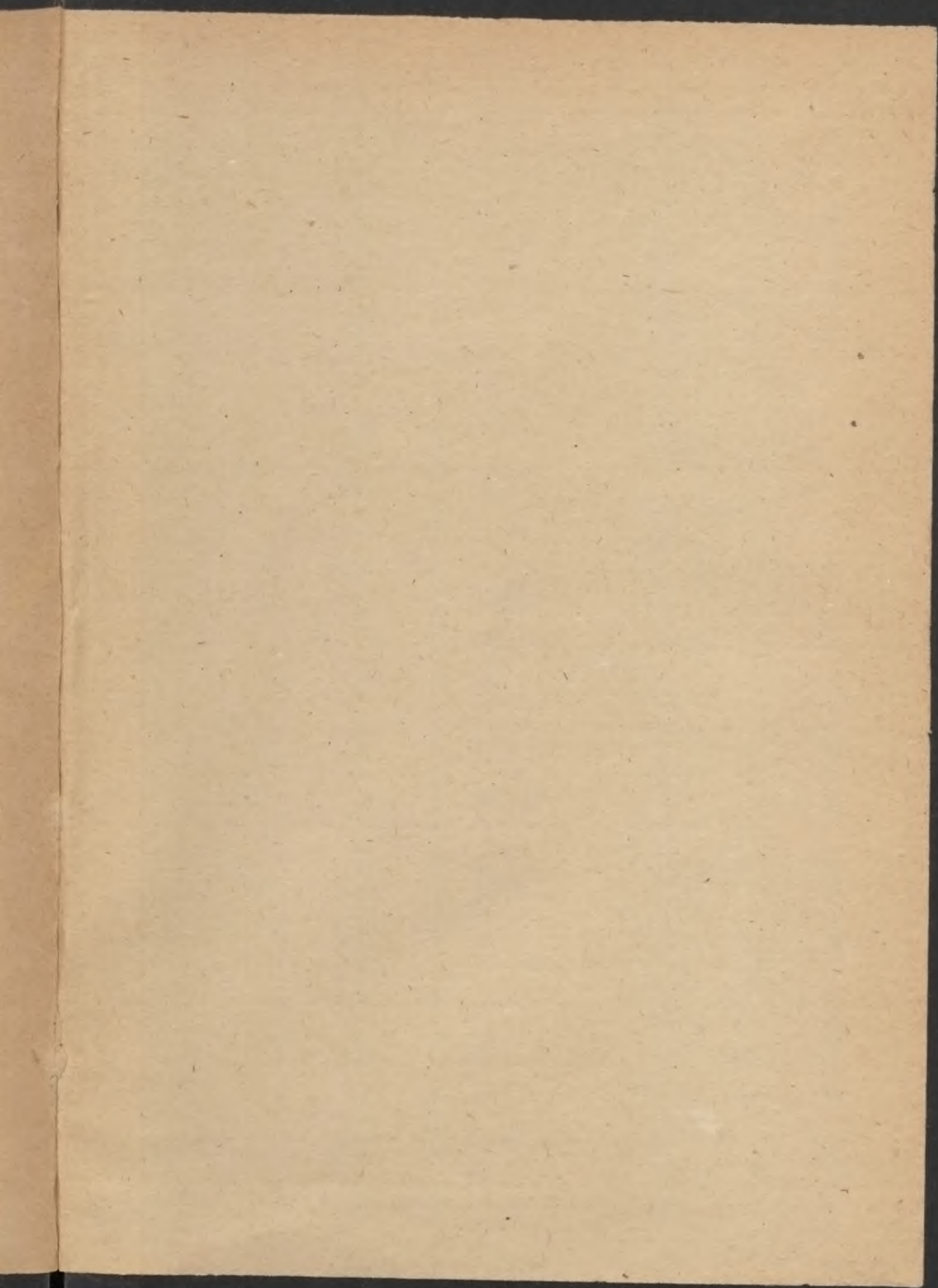
— Szellemes, — ismerte el István könnyed mosollyal.

Pedig nem csak szellemes volt a kijelentés, hanem okos is. Irma, mintha tapasztalt öregasszony lett volna, pontosan tudta, hogy gyermekének kell lennie. Már csak azért is, mert... az anyósa azt akarja, hogy egyenlőre ne legyen.

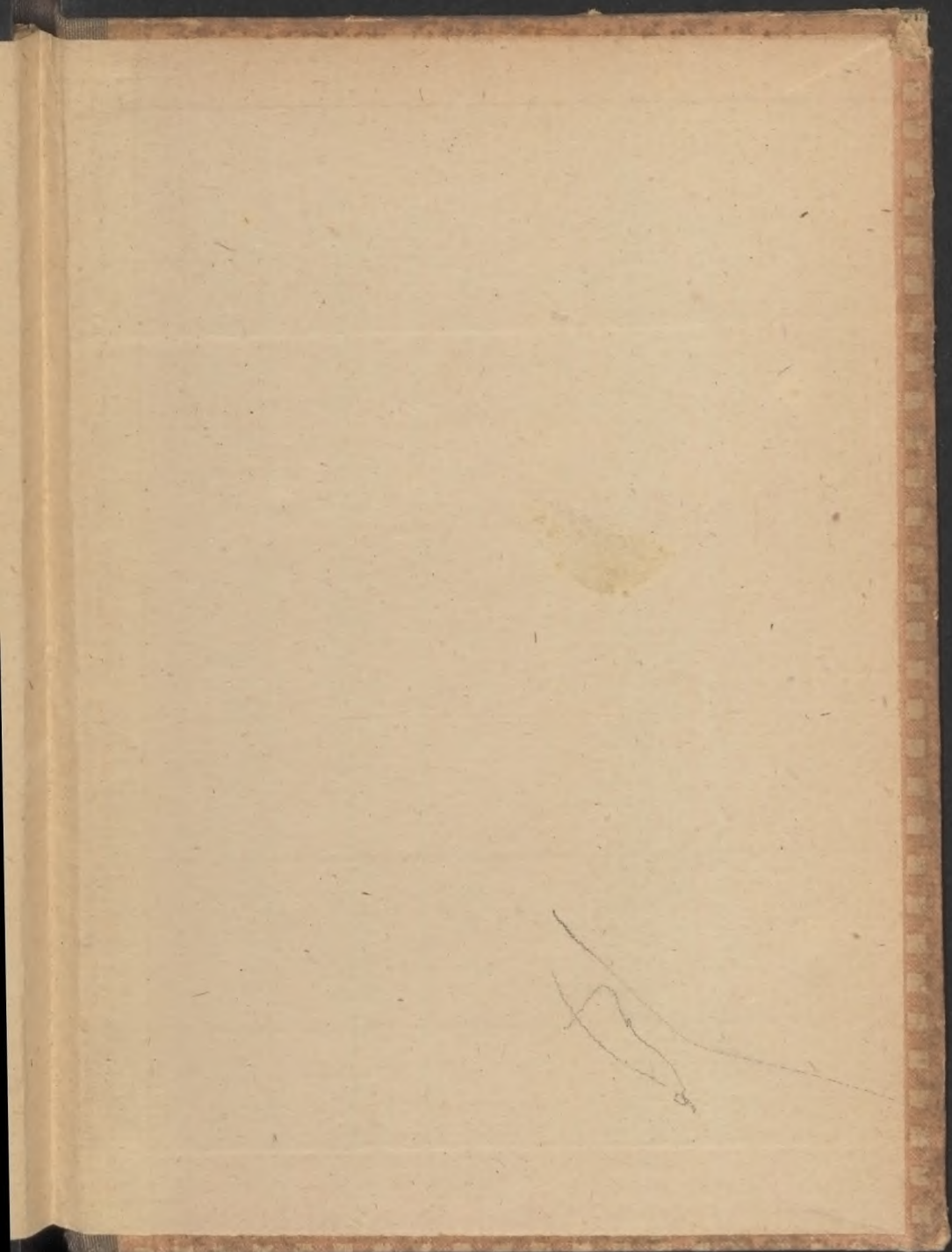
V É G E.

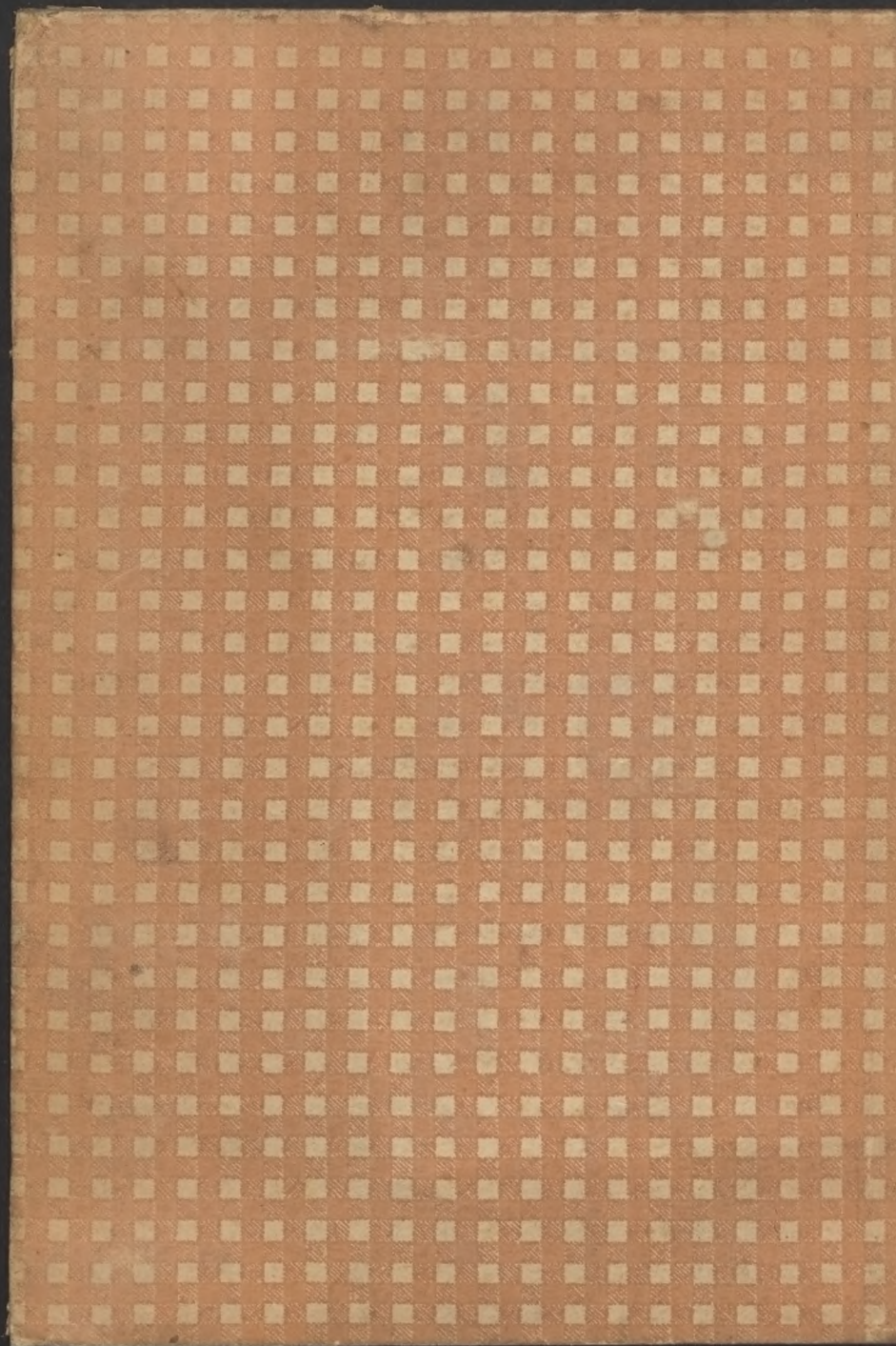

B

NAGY
LAIOS
&
FRATÁLÓR
REG-
NÉSÉL

